

KARLOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPRÁVNÍHO PRÁVA A SPRÁVNÍ VĚDY

DIZERTAČNÍ PRÁCE

**PRÁVNÍ NAKLÁDÁNÍ S LIDSKÝMI
POZŮSTATKY A OSTATKY**

2008

JUDr. PETRA JAKEŠOVÁ

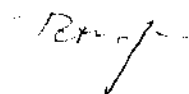
UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA SPRÁVNÍHO PRÁVA A SPRÁVNÍ VĚDY

DIZERTAČNÍ PRÁCE

PETRA JAKEŠOVÁ

„Prohlašuji tímto, že jsem dizertační práci na téma Právní nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky zpracovala sama pouze s využitím pramenů v práci uvedených.“

Za cenné připomínky, rady a trpělivost děkuji panu

**Doc. JUDr. Vladimíru Vopálkovi, CSc., bez nějž by tato práce v této podobě nemohla
vzniknout.**

OBSAH

1. Úvod

- 1.1. Kontext historický a náboženský.....5
- 1.2. Kontext právní.....12
- 1.3. Stanovení cílů práce, použitá metodologie14

*Právní nakládání s lidskými pozůstatky – základní hlediska
pro realizaci nakládání s lidskými pozůstatky*

2. Smrt, její konstatování a postup po úmrtí

- 2.1. Definice smrti.....18
- 2.2. Veřejnoprávní regulace konstatování smrti.....22
- 2.3. Veřejnoprávní zakotvení provádění pitev.....25
- 2.4. Balzamace a konzervace jako právní instituty.....32
- 2.5. Uchování těl chladem – budoucí právní institut?37
- 2.6. Využití těl zemřelých – odnímání tkání a orgánů.....41
- 2.7. Využití těl zemřelých – vědecké a výzkumné účely.....48

*Právní nakládání s lidskými pozůstatky – základní hlediska
pro realizaci pohřebního práva*

3. Provozování veřejného pohřebnictví jako služby ve veřejném zájmu

- 3.1. Pohřební právo v systému práva.....52
- 3.2. Prameny práva na úseku pohřebnictví
–zákon o pohřebnictví (systematika, účel).....54
- 3.3. Prameny práva na úseku pohřebnictví –další prameny práva.....76
- 3.4. Organizace veřejné správy na úseku pohřebnictví.....80

*Právní nakládání s lidskými ostatky – vybrané právní instituty
zpopelnění a hřbitovního práva*

4. Kremace a hřbitovnictví

- 4.1. Kremace v pojetí katolické církve a v pojetí historickém.....91
- 4.2. Veřejnoprávní regulace kremace – platná právní úprava.....96
- 4.3. Veřejnoprávní regulace veřejného pohřebiště.....103
- 4.4. Veřejné pohřebiště - řád veřejného pohřebiště.....111
- 4.5. Právní povaha hrobového místa v historickém pojetí.....122
- 4.6. Právní povaha hrobového místa – platná právní úprava.....134
- 4.7. Veřejnoprávní regulace válečných hrobů.....138

Právní nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky

5. Trestání v pohřebnictví a hřbitovnictví

- 5.1. Trestněprávní úprava.....147
- 5.2. Správněprávní úprava.....152

6. Závěr.....155

7. Seznam použité literatury a pramenů.....164

8. Resume.....173

9. Přílohy.....177

1. Úvod

Kontext historický a náboženský

Omnes una manet nox et calcanda semel via leti

Každému, kdo se narodí, je do vínku dána také smrt. V jistém slova smyslu se dá říct, že člověk vlastně umírá od narození. Geneze smrti je podmíněna životem a život je umožňován smrtí. Smrt je danou, nutnou podmínkou života. Člověk, jako každá jiná živá bytost, je podřízen biologickým zákonitostem, ze kterých se nelze vymanit, které nelze popřít a nad kterými nelze zvítězit. Jediné, co může člověk udělat, je respektovat vlastní konečnost a z toho také vyvodit závěr, jak prožít celý svůj život¹. Nikdo z nás nemá času nadbytek, protože čas života každého z nás je limitován. Smrt vždy vzbuzovala a bude vzbuzovat pozornost člověka, který jako jediný živočišný druh, je schopen svůj zánik reflektovat během celého života. Prožívání času je silně ovlivněno konečným bodem naší životní dráhy, protože vidina konce nás nutí prožívat a využívat čas. Pokud by neexistoval konec, nemuseli bychom nikam spěchat, neexistovala by pro nás základní existenční motivace, vše bychom mohli, ale nemuseli. Na vše by bylo nekonečně času. Smrt je největší jistotou, která nám byla dána s možností našeho bytí. Naše bytí je bytím ke smrti a smrt je fenoménem života. Smrt nám poodhaluje podstatu naší existence a našeho lidství vůbec. Tváří tvář smrti, ať už bližního nebo naší vlastní, dokážeme nahlédnout smysl lidského života.

Lidé nad otázkou smrti hloubali již odnepaměti – v souvislosti s úmrtími blízkých, sebevražednými úmysly nebo představou vlastního odchodu. V dávných dobách byla smrt chápána jako významný předěl mezi krátkým a těžkým pozemským životem a rajským životem věčným. Celé generace byly srozuměny se smrtí a lidé se v průběhu svého krátkého života učili poznat smrt pozorováním úmrtí v okolí, nebo pomocí umírajících. Každý věděl, jak vypadá umírání a smrt z blízka². Lidé uměli dokonce rozpoznat jednotlivé fáze umírání³.

¹ K psychologickému pojetí konfrontace s vlastní smrtí blíže: Yalom, I. D.: *Existential Psychotherapy*, Basic Books, USA, 1980

² Haškovcová H.: *Thanatologie*, Galén, Praha, 2000, str. 28

³ Blíže k jednotlivým fázím umírání - Kübler – Ross, E.: *On death and dying*, český překlad *Hovory s umírajícími*, Signum unitalis, Hradec Králové, 1992

Smrt byla považována za běžnou a viditelnou součást života – lidé neumírali pouze doma, ale také na veřejných prostranstvích, často bez jakékoliv pomoci. Umírání bylo relativně krátké, neboť nebylo oddalováno léčebnými zásahy. Příchod kněze k umírajícímu byl považován za znamení konce. Rozhovor s knězem byl součástí přípravy na smrt. Dnešnímu člověku jsou dovednosti našich předků související s úkony doprovázejícími umírání cizí a většinou je přesvědčen, že náleží výhradně do kompetence lékařů⁴.

Zatímco v současnosti by většina z nás dala přednost smrti rychlé a bezbolestné, v dobách středověku převládal názor opačný. Smrt náhlá a nepředvídaná (beze svědků, utopením, zasažením bleskem, osamělá) byla považována za zdaleka nejhorší a člověka před ní mohl ochránit pouze samotný Bůh. Smrt byla společenskou událostí a člověk umíral v kruhu blízkých, uprostřed společenství. Lidé žili neustále v těsné blízkosti, a tak prožívali vše společně. Jak narození, tak i smrt byly veřejnými událostmi, nesrovnatelně veřejnějšími než dnes.

Právě s problematikou smrti a umírání⁵ pak odpradáвна souvisely různé způsoby pohřbívání⁶. Nejprimitivnějším způsobem bylo pohazování mrtvol stranou lidských obydlí nebo ponechání mrtvol na pospas dravým zvířatům⁷. Později byla pak mrtvá těla ukládána na zvláštní lešení, na kterých shnily měkké části těl a zbylé části - kosti byly ukládány v domě nebožtíka.

V dobách pohanských byli nebožtíci páleni na hranicích a pohřbíváni v lesích a polích. Jejich pozůstalí drželi při mrtvole jakousi posmrtnou stráž, tancovali a holdovali alkoholu. Truchlící ženy si drásaly obličej, vdovy byly často upalovány společně s nebožtíky. Mrtví se často pohřbívali společně s jídlem a pitím, které byly určeny na posmrtnou cestu – staří Čechové pravidelně obdarovávali mrtvé chlebem, Řekové pak penězi⁸.

⁴ Blíže k smrti jako k sociálnímu tabu - Aries, P.: *Western Attitudes towards Death*, Marion Boyars, London, 1991, k institucionálnímu modelu umírání - Haškovcová, H.: *Umírání a smrt*, In: Vorlíček, J., Adam, Z. a kol.: *Paliativní medicína*, Grada Publishing, Praha, 1998

⁵ Blíže k problematice smrti a umírání Kübler - Ross, E.: *Odpovědi na otázky o smrti a umírání*, Tvorba, Praha, 1985, také Zulehner, P. M.: *Sterben und Sterben lassen*, Patmos, Düsseldorf, 1991

⁶ tamtéž, str. 97

⁷ Nejstarší doklady pohřbívání jsou ze středního paleolitu – asi 250 tisíc let před n.l.

⁸ Zíbrt Č., *Seznam pověr a zvyklostí pohanských*, Academia, 1995, str. 176

Semité pochovávali svoje zemřelé do země, pokud možno ve skále a v rodinném hrobě⁹. Pohřeb se konal ve stejný den, kdy člověk zemřel. Tělo bylo obaleno plátnem a do hrobu umístěno bez rakve. Tímto způsobem, v hrobě položen na lavici, byl pohřben i Ježíš Kristus. Nepohřbit mrtvého bylo pokládáno za největší hřích. Izraelité si pohřbívání velmi cenili, nebýt pohřben se považovalo za velké neštěstí, které nikdo nepřál ani svému největšímu nepříteli¹⁰. Víra ve vzkříšení těla určovala už v prvních křesťanských stoletích přístup k pohřbívání. Odráželo se to už v názvu pro pohřebiště. Zatímco pohané užívali názvu domus aeterna – věčný příbytek, křesťané měli svůj název koimeterion – cimiterium – místo spánku¹¹. Již od třetího století zakládali křesťané vlastní pohřebiště, která byla ve vlastnictví církve. Nejznámější je u cesty Via appia¹².

Staří Řekové pohřbívali, podobně jako semitské národy, své zemřelé do země, ale i ohněm. Pohřeb žehem byl však značně nákladný a z toho důvodu i méně oblíbený. Pohřbívání ohněm dosáhlo rozkvětu v období největší slávy římského impéria. Dovolit si jej však mohly jen zámožné vrstvy obyvatelstva – bohaté patricijské rodiny měly dokonce vlastní kremační zařízení. Urny byly ukládány v kolumbáriích¹³. Mezi nižšími vrstvami římského obyvatelstva bylo velmi rozšířeno tzv. neúplné spalování. Mrtvola na hranici dřeva pouze zuhelnatěla a prohořením dřeva propadla do připravené jámy pod hranicí. Jáma byla poté zakryta vrstvou zeminy. Římská chudina, misera plebs, byla pohřbívána nejméně nákladným způsobem – do země. Pohřbívání ve městech však nebylo povoleno, a tak se pohřbívalo za městskými branami. Díky tomu byly cesty a silnice v okolí Říma vroubeny náhrobky všech druhů. Příkladem je Via Apia, Praenestina, Latina.

Slované měli vlastní druh pohřebního obřadu, který začínal okamžikem smrti

⁹ tamtéž

¹⁰ Kniha Tobiáš vyzvedává jako velký skutek milosrdenství, když tento zbožný věřící s nasazením života pochovává v noci těla mrtvých Izraelitů, která při protizidovských pogromech zůstala ležet na ulici.

¹¹ Nejstarším archeologickým dokladem je nápis objevený v roce 1945 v jeruzalémském předměstí Talpiziot v neporušené zapečetěné hrobce. Uzavření hrobky bylo datováno podle nalezené mince a podle stylu výzdoby kolem roku 50 n.l. Na jedné z pěti schránek s pozůstatky zemřelého je nápis v aramejštině – Ježíši, ať vstane.

¹² Toto místo světil kolem roku 200 papež Zefyřin jáhnu Kaiixtovi. Úkolem jáhna bylo, aby se skupinou pomocníků postaral o důstojné místo odpočinku pro každého křesťana, ať byl bohatý nebo chudý.

Aries P.: *Dějiny smrti*, Argo, Praha, 2000, str. 49

¹³ Tento výraz je odvozen od latinského slova columbarium čili holubník podle čtvercových výklenků ve

zemřelého¹⁴. Do domu zesnulého přicházeli příbuzní a přátelé, v malých osadách pak všichni obyvatelé. Slované věřili, že duše opouští tělo zemřelého a z domu odchází oknem. Pokud člověk zemřel na loži, nemohl na něm zůstat, protože vše, co přišlo do kontaktu se zesnulým, bylo nebezpečné a později se muselo zničit. Proto byl položen na holou zem, popřípadě na pokrývku ze slámy. Po omytí těla byl nebožtík oblečen, nebo pouze zabalen do kusu plátna a vnesen z domu, a to nohama napřed, aby se už nikdy nevrátil – mrtvý však nebyl vynášen dveřmi, ale speciálně vytvořeným otvorem, např. otvorem vybouraným ve zdi, oknem či jámou vykopanou pod prahem. Důvodem byl strach, aby se zesnulý nevrátil a neškodil živým. Jiná cesta ven než dveřmi měla duši zmást. Při vynášení na nosítkách byl doprovázen příbuznými, kteří chvalořečili mrtvého, ženy plakaly, zraňovaly si tělo, drásaly si obličej. K pohřbení došlo v den smrti nebo v den následující. Pokud se nestihly zajistit všechny potřebné obřady a přípravy, bylo nutné strávit s nebožtíkem noc. Samotné pohřbení spočívalo buď v uložení do hrobu, či spálení na hranici. Vrcholem obřadu byla smrt, ať již dobrovolná nebo nucená, jedné z pozůstalých žen nebo služebníků. Do hrobu však nemusela svého muže následovat pouze manželka, bylo známo i tzv. ženění zemřelých¹⁵. Zemřel-li mladý muž, obětovali mu dívku, kterou nedostal za ženu za živa, dodatečně. Závěrem celého obřadu se konala tryzna – pohřební slavnost, jejíž součástí byly zpěvy, tance, hostina s částí představující boj a strava – hody konané přímo u hrobu¹⁶.

Prvotní křesťanské církve¹⁷ zřizovaly podzemní značně rozsáhlá labyrintová pohřebiště

skalních stěnách v řadách za sebou, které se holubníkům podobaly.

¹⁴ blíže Lutovský M.: *Hroby předků*, Academia, Praha, 1996

¹⁵ Niederle L.: *Život starých Slovanů*, Praha, 1911, str. 255

¹⁶ tamtéž, str. 275

¹⁷ V souvislosti se zmínkou o křesťanských církvích není od věci alespoň okrajově zmínit křesťanské pojetí smrti. Bible spojuje smrt s hříchem, jako zdůraznění pádu prvních lidí před Bohem. První člověk nepodléhal nutnosti zemřít, byl svobodný ve svém výběru. Zvolil však variantu neuposlechnutí Boha a jedl ze stromu poznání, čímž upadl do hříchu a ztratil svou nevinnost. Hřích se tak dědičně přenesl na každého z lidí. Tělo se stalo pouhým nástrojem hříchu a stalo se smrtelným. Člověk se začal bát – Bůh pro něj přestal být milovaným otcem a stal se přísným soudcem. Jeho ortel byl krutý – život naplněný utrpením a bolestí, tvrdou prací a starostmi, konečná proměna v prach – „Prach jsi a v prach se obrátíš.“ Smrt je zlem, spojeným s utrpením, bolestí a hrůzou, které není špatné jen pro člověka, ale i pro Boha – nemělo přijít na svět, je něčím cizím v Boží podstatě – Božím soudem. Hřích způsobil oddělení člověka od Boha, které znamená, že sice existuje tělo, ale samostatně od Boží lásky a světla – člověk je ztracen. Ježíš Kristus však dokázal člověka, který přijal jeho evangelium, duchovně oživit. Od fyzické smrti se zachránit nemůžeme, můžeme však být nositeli evangelia a

– katakomby. V katakombách se pohřbívalo i potom, co křesťanství získalo svobodu. Přestaly sloužit svému účelu až při nájezdech Barbarů. Truhly se jako schránky na mrtvé tělo rozšířily mnohem později, po roce 1500. Slovo rakev se objevuje až v 16. století. Obyčejně byly dřevěné či kovové, nejvýznamnější osoby pak byly pohřbívány v rakvích kamenných. Z původního pochovávání bez rakví se u nás udržel zvyk vystavovat nebožtíka v domě smutku na márách nebo na peřinách, což přetrvalo až do období morové epidemie. V druhé polovině středověku přibylo k rakvi zvláštní lešení, pod nímž byla rakev zasunuta. Bylo překryto látkami a působilo velmi monumentálně. Od pátého století se stávaly pohřebními místy i předsíně chrámů a kostely samotné, kde nacházeli místo odpočinku duchovní a šlechtici. Kromě aktu uložení těla do hrobu se ustálily různé vzpomínkové slavnosti za zemřelého. Od pohanských dob byl hrob považován za místo společného setkání pozůstalých. Lidé nosili zemřelému jídlo a pití a sami hodovali¹⁸.

Postupem času pohanské zvyky ustoupily tradicím křesťanským¹⁹. Odlišná však byla a je praxe mimoevropská²⁰.

pomoci tak duchovně oživit naše bližní, což změní jejich život i celou jejich věčnost. Smrtí se duše odděluje od těla a směřuje k Bohu, kde se stává součástí bezčasového trvání v Bohu.

¹⁸ V některých asijských zemích je i dnes možno spatřit na hrobech dva poháry a láhev vína. Poháry jsou určeny pro zemřelého a pro náhodného poutníka, který si má se zemřelým připít.

¹⁹ Smrt v křesťanském pojetí blíže v Beynert, W.: *Slovník katolické dogmatiky*, Matice Cyrilometodějská, Olomouc, 1994, heslo Smrt

²⁰ Muslimové omývali a omývají těla nebožtíků vonnými mastmi, poté se provede rituální očista, po níž je tělo zabaleno do rubáše z pruhu bílé látky – postup ovíjení je odlišný dle toho, zda se jedná o mužské či ženské tělo. Na těle musí být vždy zakryty intimní partie zemřelého. Pozůstalí musí být uloženi v hrobě, aby měli srdce a levou ruku obrácenou k Mecce, tělo je do hrobu umístěno bez rakve. Za zemřelého se provádí modlitba, hrob je označen dvěma kameny v místě hlavy a nohou u muže nebo třemi kameny v případě ženy. Obřady židovské obdobně jako muslimské kladou velký důraz na skutečnost, že nesmí dojít ani k sebemenšímu zneuctění mrtvého – s nebožtíkem se zachází stejně jako s živým. Při rituálu jsou přísně dodržována pravidla židovského zákonodárství platná pro pohřbívání. Pokud se například při umývání těla odlomí nehet, vloží se s ostatky do rakve. Zemřelí jsou oblékáni do jednotného bílého rubáše, který je v Izraeli stejný pro muže i ženy. Společným rysem je, že nemá kapsy, neboť ve smrti jsou si všichni rovni a nikdo si s sebou do hrobu nic nevezme. Nebožtíci nemají boty, muži mají dlouhé kalhoty, které se přehnou tak, aby zakryly chodidla. Ženy jsou na poslední cestu oděny do sukneš a zástěry z bílého plátna. Všichni jsou pohřbíváni v jednotných rakvích z borového dřeva, které neobsahují žádné lepidlo, šrouby, ani hřebíky. Vietnamci pak mají jedny z nejdelších smutečních obřadů – příbuzní a přátelé s nebožtíkem rozmlouvají a každý donese a zapálí vonnou svíčku.

I v dnešní době můžeme rozlišit několik různých forem pohřbu²¹. Nejdříve zmiňme formu církevního pohřbu²², který se jako obřad řízený duchovním, datuje již od 13. století, kdy v souvislosti s nárůstem mší značně poklesl tradiční význam příbuzných a světských přátel. Úmrtí je oznámeno odbíjením zvonu – umíráčku, pohřeb smutečními oznámeními. Samotné rozloučení s mrtvým probíhá nejčastěji u rakve v obřadní síni, po němž smuteční

Romové zásadně pohřbívají své zemřelé do země – odborníci tvrdí, že jde o přetrvávající hrůzu z pecí, ve kterých skončilo mnoho romských obětí během druhé světové války. Nebožtíci jsou pochováváni i s botami. Obřad je dlouhý, do rakví se dávají různé dary, peníze a obrázky.

²¹ Jak bude pohřeb vypraven a kolik bude přibližně stát, určovaly v minulosti pohřební třídy. Počet těchto tříd se lišil v závislosti na velikosti a zámožnosti toho kterého města. Např. v Praze bylo zavedeno tříd sedm a tzv. třída nádherná. Tato byla ze všech nejnákladnější a nejhonosnější. O smrti zemřelého byl informován velký okruh osob prostřednictvím pěti set úmrtních oznámení. Zesnulý byl uložen do kovové, velmi bohatě zdobené rakve, či do honosné rakve s egyptským vzorem, za příplatek do speciálního francouzského sarkofágu. Rakev byla na slavnostní bohoslužbu převezena velkým skleněným či zlatým vozem ozdobeným věnci, který táhlo koňské šestispřeží doprovázené zpravidla dvaceti zřizenci s pochodněmi, za opakovaného vyzvánění všech kostelních zvonů. Zesnulý byl vystaven ve smuteční komnatě s podlahou pokrytou černým sukem, vprostřed katafalk, před ním kříž s anděly, v popředí pět kilových a čtyřicet šest čtvrt kilových svíci, v pozadí svíce menší. Další třídy se pak od třídy první k třídě sedmé lišily ve snižujícím se počtu množství úmrtních oznámení, typu a ceny rakve a vozu, délce zvonění umíráčku a hran, či osob doprovázejících pohřební průvod. Pokud se pozůstalí rozhodli pro třídu šestou, byl zesnulý uložen do rakve dřevěné, mající na sobě prosté ozdoby, s vnitřní úpravou. Na poslední cestě mrtvému vyzváněl umíráček, rakev vezl sloupkový vůz tažený dvěma koňmi. Při smuteční výstavě zemřelého byl u jeho hlavy umístěn kříž, kolem rakve osm voskových svíci. Za zemřelého se konala prostá zádušní mše. Sedmá, nejlevnější z tříd ve své ceně nezahrnovala ani tisk smutečních oznámení, ani vyzvánění kostelních zvonů, pohřební vůz či smuteční průvod. Zemřelý byl uložen do prosté dřevěné rakve bez zdobení, vystaven na katafalku s malou květinovou dekorací a šesti svícemi. Rakev k hrobu nesli čtyři nosiči, tělo bylo uloženo do nejlevnějšího hrobu. Zádušní mše se konala v rámci běžné mše svaté.

blíže Pauly J.: *Hřbitovní a pohřební právo*, Č.A.T., Praha, 1941

²² Pohřební obřady římskokatolické církve nabízí tři varianty pohřbu. První varianta probíhá nejdříve v domě zemřelého – hlavní podstatou obřadu v domě je, že zesnulý opouští pozemský život za účelem života nového, věčného. Následuje obřad v kostele, kdy nejdříve proběhne mše, poté promluva a obřad posledního rozloučení. Celou smuteční ceremonii završuje obřad u hrobu, při němž je rakev uložena, což je doprovázeno modlitbami. Druhá varianta pohřebního obřadu probíhá buď v pohřební kapli, nebo na centrálním hřbitově či obřadní síni a je završena jako v prvním případě obřadem u hrobu. Poslední, třetí variantou je pohřeb žehem, kdy dochází k rozloučení před kremací v obřadní síni či v kostele.

průvod odchází na hřbitov, kde je uskutečněno poslední rozloučení s nebožtíkem nad hrobem. Poté následuje pohřební hostina²³.

Je nutné si uvědomit, že přestože žijeme v sekularizovaném světě, ve vysoce emotivních situacích, ke kterým umírání, smrt a rozloučení s mrtvým dozajista patří, část těch, kteří za života odmítali víru, vděčně přijme možnost jakéhosi zklidnění a naděje na posmrtný život, který církevní obřad přináší²⁴.

Další z forem pohřbu je kremace - zpopelnění, které má své počátky již v období pravěku. Dříve než dojde k obřadu v krematoriu, je úmrtí oznámeno prostřednictvím parte. Následuje rozloučení s mrtvým v předsálí obřadní síně, a poté slavnostní rozloučení ve smuteční síni, které je ukončeno pádem opony. Příčiny příklonu moderní společnosti k tomuto druhu obřadu jsou četné – jedná se o důvody hygienické, prostorové a ekonomické.

Současným stále více se rozmáhajícím trendem je pak praxe pohřbu bez obřadu. V případě, že se jedná o výslovné přání umírajícího, není možné cokoliv namítnout. Jedná-li se však o rozhodnutí příbuzných motivované ekonomickými zájmy, které nezohledňuje přání zesnulého, nelze než dané chování odmítnout. Je zřejmé, že náklady na pohřeb a výdaje s tím související stále vzrůstají a znamenají tak poměrně značnou ekonomickou zátěž. V souvislosti s touto skutečností pak mnoho lidí, a to zejména starších, vyslovuje před svou smrtí souhlas s pohřbem bez obřadu, aby příliš ekonomicky nezatížili své příbuzné.

Moderní doba však přináší změny i do oblasti pohřbívání. Pohřeb se stává civilnějším, důstojným rozloučením se zemřelým, je určitou formou zhodnocení života zemřelého²⁵.

²³ shodně Frolec V.: *Čas života*, Blok, Brno, 1985, str. 263

²⁴ blíže Haškovcová, H.: *Rub života a líc smrti*, Praha, 1975

²⁵ „Pohřeb a hřbitov jsou věci, na které lidé nejméně v životě myslí a velmi neradi o nich mluví. A přece jsou to věci, které na světě nikoho neminou a s nimiž se každý jednou musí zabývat. Proto se tyto záležitosti obyčejně odkládají až na poslední chvíli, kdy se musí o nich rozhodnouti rychle, s chvatem, bez náležité rozvahy a také často ukvapeně a chybně. Rozumný si proto tyto záležitosti připraví a rozmyslí včas a náležitě se poučí a pak si další podle toho zařídí. Zkušenost učí, že v tomto ohledu není radno skládati tyto věci na příbuzné a tím méně na cizí.“ Pauly J., *Hřbitovní a pohřební právo*, Č.A.T., Praha, 1941, str. 5

Kontext právní

Non sub homine sed sub deo et lege

Pohřebnictví v českých zemích bylo a je tradičně vnímáno jako veřejnoprávní odvětví. Toto vnímání má svůj základ v historických kořenech, kdy od druhé poloviny 18. století začaly být budovány principy a instituty, které v oblasti pohřebnictví přetrvaly do dnešních dob. Jedná se zejména o institut úředního konstatování smrti, či způsoby pohřbení. Tyto historické kořeny veřejnoprávní regulace jsou pak typické pro státy, které prošly obdobím absolutismu a dominantního vlivu katolické církve.

Shodně i oblast hřbitovnictví tradičně požívala veřejnoprávní regulace, jejíž vliv začal narůstat zejména od konce 18. století, kdy došlo k oslabení působnosti církve ve prospěch státní moci. Tak se dvorními dekrety začaly zřizovat na hřbitovech úmrličí komory k ukládání lidských těl před samotným pohřbením. Státní moc začala regulovat zřizování a rušení pohřebišť a jejich soulad s hygienickými předpisy.

Veřejnoprávní regulace pohřebnictví a hřbitovnictví své opodstatnění neztratila do dnešních dob. Některé instituty související s úmrtím by bez regulace zřejmě nemohly samostatně existovat. Veřejné právo je založeno na principu nadřazenosti jednoho subjektu nad druhým, na principu výhradní vázanosti zákonem a ovládáno administrativně-právní metodou regulace právních vztahů. Jakousi protiváhou faktické nerovnosti subjektů ovládajících a ovládaných je ochrana a snaha o zachování veřejného zájmu. Veřejný zájem tak může být definován jako abstraktní hodnota, která je společná velkému množství bližší nespecifikovaných subjektů, kdy o tuto hodnotu musí být pečováno a musí být chráněna před možnými nepříznivými vlivy. V současnosti neexistuje zákonná definice tohoto neurčitého pojmu. Pravděpodobně by to ani nebylo uskutečnitelné, vzhledem k odlišným názorům na to, co by mělo touto abstraktní hodnotou být, což je nepochybně ovlivňováno vyspělostí společnosti a samotných poměrů v této společnosti. V každém případě by měl být pojem veřejného zájmu pojmem čistě objektivním a relativně stabilním.

V oblasti pohřebnictví se veřejný zájem projevuje v různých oblastech. Smrt a pohřbívání je nutné veřejnoprávně regulovat z hlediska lékařských, hygienických, kriminologických, sociálních i finančních aspektů.

Lékařské aspekty veřejnoprávní regulace lze spatřovat zejména v náležitém profesionálním úředním konstatování smrti, které vyloučí hypotetickou možnost pohřbení zaživa a prostřednictvím pitvy stanoví příčinu smrti či poodhalí možnost dědičné choroby. Lékařské hledisko se propojuje s hlediskem kriminologickým, kdy úřední konstatování smrti a případná pitva znemožní trestnou činnost, popřípadě poslouží k identifikaci totožnosti zemřelého v případě nálezů těla neznámé osoby. Dalším aspektem je aspekt hygienický, kdy veřejnoprávní regulace upravuje nakládání s lidskými pozůstatky osoby nakažené nebezpečnou nemocí, či thanatopraxi a balzamací, což dostatečně vylučuje možnost ohrožení veřejného zdraví.

Aspekt pečovatelský, či sociální plní veřejnoprávní regulace v případech, kdy dochází k úmrtím osamělých lidí a bezdomovců, kterým není pohřbení zajištěno ze strany příbuzných. Nemalý aspekt vytváří i finanční hledisko, kdy např. provedení pitvy, a to zdravotní i soudní není dáno k úhradě pozůstalým zemřelého, ač by mohlo být považováno za jednu z posledních „služeb“ zemřelému, v jeho zájmu a k jeho úhradě.²⁶

Zatímco důvodnost a potřeba regulace oblasti pohřebnictví veřejnou správou se jeví jako zjevná, otázka veřejnoprávní regulace v oblasti hřbitovnictví je již podstatně složitější. Zásah veřejnoprávní regulace je pak zejména patrný ze zvýšené trestněprávní represe, kdy je hrob, který je věcí v právním smyslu, přisuzována větší míra ochrany než jiným věcem, a to tím, že útok na hrob není považován za „pouhé“ poškozování cizí věci, ale za trestný čin výtržnictví.²⁷ Současná právní konstrukce, kdy provozování veřejného pohřebiště je službou ve veřejném zájmu zajišťovanou obcí v samostatné působnosti nebo registrovanou církví či náboženskou společností, se může jevit jako „diskriminační“. Je zjevné, že obec, církev nebo náboženská společnost jako provozovatel má svůj tradiční historický základ, kdy pohřebiště byla spravována nejdříve církví a teprve postupně se začal upevňovat vliv státu v této oblasti.

²⁶ Shodně lze uvažovat o situaci, kdy je provedena pitva zdravotní, jejíž závěry slouží pouze k potvrzení správnosti diagnostiky lékaře, či vhodně zvoleného způsobu léčby. V takovém případě se jeví jako nevhodné, aby byla pitva hrazena pozůstalými, pokud zjevně slouží pouze k ověření správnosti postupu lékaře.

²⁷ Vyšší míra právní ochrany hrobu se projevuje ve vyšší trestní sazbě trestného činu výtržnictví a ve větší šíři skutkové podstaty, kdy poškozování cizí věci se projevuje vzniklou škodou, zatímco trestný čin výtržnictví hovoří o hanobení hrobu, či pietního místa, kterým se tedy rozumí jakékoli nedůstojné nakládání s hrobem, bez

V současných podmínkách však již není důvod, který by bránil vzniku soukromých pohřebišť ve vlastnictví osob soukromého práva tak, jak je tomu v angloamerických zemích.

Veřejnoprávní regulace v oblasti hřbitovnictví by tak doznala jistého oslabení, a to zejména ohledně povinností provozovatele pohřebiště. S tímto souvisí i současná právní regulace nájmu hrobového místa, kdy není objektivní důvod, který by bránil soukromému vlastnictví hrobového místa. Naopak by toto vlastnictví zaručovalo vlastníku, že rozhodnutím správního orgánu nebude pohřebiště zrušeno a nezetlelé pozůstatky přemístěny na jiné pohřebiště. Stále také přetrvává, zejména u věřících, přání, aby jejich tělo nebylo za žádných okolností z hrobu vyjmuto nebo přemístěno. Vlastnictví pohřebišť – hrobových míst soukromými osobami by mohlo do budoucna zajistit lepší a trvalejší péči a ochranu hrobového místa a jeho okolí, a to i bez regulace řádem veřejného pohřebiště, který ve své podstatě, jak bude uvedeno dále, obsahuje zejména prvky soukromého práva, odhlédneme – li od úpravy povinností návštěvníků pohřebišť. Problematickou by však v případě uvolnění veřejnoprávní regulace zůstala otázka válečných pohřebišť, a to zejména jejich finanční zajištění a odpovědnost za výkon péče nad nimi.

Stanovení cílů práce, použitá metodologie

„Správné metody samy nemohou zaručit pravdivost vědeckého poznání, neopírají-li se o správnou teorii“²⁸

Vědeckým důvodem volby tématu byla absence teoreticko-právně zaměřených prací na toto téma a celkově nižší zájem odborné právnické veřejnosti o komplexní úpravu této oblasti. Z metodologického hlediska práce sleduje konformní přístupy výkladů používaných při pozitivně právních tématech²⁹. Tyto mají za cíl zhodnotit současný stav právní úpravy, předestřít pravděpodobné možnosti dalšího rozvoje zejména ze srovnání jednotlivých výhod a

ohledu na to, zda vznikla škoda.

²⁸ Knapp, V. : *Vědecká propedeutika pro právnický*, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, str. 66

²⁹ Téma jsem si zvolila i přes obeznámenost s citátem F. Weyra: „Spisy, zabývající se pozitivním právem, musí dnes počítati s tím, že se velmi rychle stanou zastaralými a proto prakticky nepotřebnými.“ Weyr, F.: *Československé právo ústavní*. Melantrich, Praha, 1937, str. 7

nevýhod zkoumané právní úpravy. Práce by tedy měla být zaměřena na teoretickou formulaci optimální právní úpravy nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky se zřetelem ke splnění účelu této právní úpravy. Jinými slovy by se tedy mělo jednat o představení modelu kvalitní právní úpravy, která naplňuje účel předpokládaný zákonodárcem. Důraz je kladen na obecný výklad české právní úpravy právního nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky (právní stav do 31. 12. 2007) s cílem přispět k vybudování teoretického zázemí pro další tvorbu legislativního rámce v této oblasti. Metodologickými nástrahami zpracování bude zajisté spojení relativně samostatných předmětů zájmů – právní nakládání s lidskými pozůstatky a lidskými ostatky, interdisciplinární přístup ke zpracování předmětné materie a nedostatek relevantní odborné právní literatury. Hlavním cílem této práce tedy je:

1. charakterizovat a analyzovat současnou veřejnoprávní úpravu nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky v České republice – její základy, principy, důvodnost, potřebnost a místo v právním řádu, dle předem zvolených kritérií, tedy v návaznosti na její historické a náboženské kořeny, v kontextu jiných společenských a přírodních věd a s posouzením vlivu těchto dalších vědních oborů
2. zhodnotit kvalitu právní regulace³⁰, vymezit její hlavní problémy a prostřednictvím hodnotících úvah navrhnout jejich vhodné řešení *de lege ferenda*
3. provést komparaci srovnatelných složek se zahraniční právní úpravou a získané poznatky využít k zlepšení české právní úpravy
4. provést časovou komparaci – porovnání dřívější právní úpravy s úpravou *de lege lata* a s úpravou *de lege ferenda* u jednotlivých dílčích otázek práce
5. aplikovaným cílem pak je detabuizování problematiky smrti a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, zvýšení informovanosti o daných tématech a zdůraznění nutnosti komplexní právní úpravy všech popisovaných institutů v jednom právním předpise *de lege ferenda*.

Aktuálnost zpracovávané materie je dána především relativně novou právní úpravou hřbitovního a pohřebního práva z posledních let, doposud však zejména popisovou v časopiseckých odborných statích a diskutovanou v souvislosti s problémy aplikační praxe. Právní úprava nakládání s tělem zemřelého od okamžiku smrti po konečnou dispozici s jeho

³⁰ Dle kritérií posuzování právních úprav – přístupnost norem veřejností, jednoznačnost pojmů, stálost pojmosloví, systematika, konzistentnost, užitečnost, atd.

ostatky je rozmělněna do mnoho právních předpisů různé právní síly a z pohledu doktríny a veřejnosprávní praxe se jedná o oblast nedostatečně analyzovanou, přesto však požívající vysoké míry praktické použitelnosti.

Záměrem práce je tedy komplexní a systematický pohled na zpracovávanou materii, využívající především metody analytické³¹, deskriptivní a komparativní³².

Prameny využitě v této práci by měly zahrnout jak českou odbornou literaturu a odborné texty, tak i odbornou literaturu zahraniční. Samozřejmostí by pak měla být analýza českých i zahraničních právních předpisů a reflexe historické i současné, české i zahraniční judikatury. Odborná literatura a odborné texty by se neměly zabývat pouze problematikou právní, ale rovněž zohlednit související poznatky vědních oborů (historie, thanatologie, lékařská etika, všeobecné lékařství, forenzní lékařství, psychologie, filozofie, teologie) ovlivňujících současnou veřejnosprávní regulaci právního nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky. Další poznatky by měly být získány využitím veřejné datové sítě, a to zejména u témat, která v současnosti nejsou, nebo jsou pouze okrajově regulována právní úpravou České republiky, a rovněž by měly být získány analýzou nepublikovaných interních materiálů různých profesních sdružení působících v popisované oblasti a analýzou municipální normotvorby.

Tato práce by měla nejen využívat teoretických poznatků popsaných v odborné literatuře, právní úpravě a judikatuře, ale také získat praktické poznatky v prostředích, která budou následně prací popsány, tedy v prostředí oddělení patologie a soudního lékařství, pohřební služby, krematoria a správy hřbitova, a to nejen v České republice, ale i v zahraničí, prostřednictvím analýzy rozhovorů s osobami, které v této oblasti dlouhodobě působí.

Prací by tak měl být popsán právní statut mrtvého lidského těla od okamžiku smrti po

³¹ Konkrétně pak metoda teleologická, sémantická, historická, systematická, induktivní a deduktivní. Induktivní metoda by měla od jednotlivého k obecnému dovést na základě poznatků získaných studiem jednotlivých dílčích norem formulaci obecných závěrů o normě. Metoda deduktivní založená na postupu od obecného k jednotlivému by pak měla své uplatnění nalézt v členění jednotlivých částí této práce.

³² „Komparativní poznání právní úpravy určité látky v jiných zemích slouží bez vší pochybnosti ke zdokonalování chystané legislativní úpravy v zemi vlastní.“

Knapp, V. : *Vědecká propedeutika pro právníky*, Eurolex Bohemia, Praha, 2003, str. 66

konečnou dispozici s ostatky. Měla by se tak logicky členit na část deskriptivní a analytickou, vyhodnocující právní nakládání s mrtvým tělem do pohřbení, a dále pak na část analyzující právní nakládání s lidskými ostatky.

Dílčím cílem je tedy úvodem vymezit medicínský pojem smrti, popsat úlohu smrti v lidském životě a analyzovat právní úpravu jejího konstatování. Navazující část práce by se měla zabývat právní úpravou provádění pitev a jejího hodnocení, jako jednoho z možných způsobů naložení s tělem zemřelého. Dalším možným způsobem dispozice s tělem zemřelého, a tedy dalším popisovaným institutem, by měl být institut thanatopraxe, čili balzamace a konzervace, analýza jeho zakotvení v právním řádu a zhodnocení platné úpravy. Zcela českou právní úpravou nedotčenou oblastí je úprava institutu kryonického ošetření těla, kdy si tato práce za jeden z dílčích cílů klade zejména popis daného institutu, analýzu zahraniční právní úpravy a vyřešení možnosti uplatnění v české právní úpravě. Způsob využití těla zemřelého, ať ji pro účely transplantační či vědecké a výukové, by se měl stát dalším popisovaným institutem právní dispozice s tělem zemřelého.

Následující popis a analýza současné právní úpravy pohřebnictví, jako stěžejního tématu práce, by měly vycházet z historických a náboženských kořenů, zohledňovat zahraniční právní úpravu a analyzovat organizaci veřejné správy na diskutovaném úseku, zejména s ohledem na možnost návrhů změny právní úpravy.

Část práce zabývající se právním nakládáním s lidskými ostatky si za cíl klade popis, analýzu a komparaci právní úpravy institutu zpopelnění, a to v širším kontextu historickém a náboženském, a rovněž popis, analýzu a zahraniční komparaci právní úpravy hřbitovnictví, veřejného pohřebiště jako celku, ale i hrobového místa.

Samostatná pozornost by měla být věnována poměrně nové právní úpravě péče o válečné hroby, v návaznosti na její historické kořeny a mezinárodní souvislosti. V neposlední řadě si práce klade za cíl popsat a analyzovat způsoby trestání protiprávních jednání v různých oblastech nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky.

*Právní nakládání s lidskými pozůstatky – základní hlediska
pro realizaci nakládání s lidskými pozůstatky*

2. Kapitola

Smrt, její konstatování a postup po úmrtí

Definice smrti

Corpora lente augescent cito extinguuntur

Legální (zákonnou) definicí se rozumí právně závazná definice uvedená v textu právní normy. Definice se rozlišují především na reálné, tj. takové, které vymezují objektivně existující designát definovaného znaku, a nominální, které závazně stanoví, co se definovaným výrazem, tj. znakem rozumí. Zákonné definice z hlediska legislativní techniky jsou definicemi nominálními, vymezují tedy význam použitého slova, respektive výrazu. Z hlediska legislativní techniky se klade otázka, zda je účelné používat legální definice. Zkušenosti ukazují, že legální definice užitečné jsou a legislativa se bez nich nemůže obejít. Je však třeba jich používat s mírou a vždy po pečlivé předchozí úvaze o jejich výhodách a nevýhodách v konkrétní situaci – lze –li spolehlivě soudit, že definice je v daném případě potřebná, aby odstranila eventuelní možnou nejasnost, aniž by zároveň hrozila vyvoláním jiné a aniž by způsobila nežádoucí přílišnou rigidnost právní normy³³.

Zákonnou definicí pojmu smrti právní řád neupravuje, a to i přes její nesporný význam. Právní řád používá pouze pojmu smrti mozku, a to v ustanoveních transplantačního zákona. Smrtí se tak rozumí nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene. Smrt se zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu, a nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu

³³ Knapp, V.: *Teorie práva*, C.H.Beck, Praha, 1995, str. 123-124

udržovány uměle.³⁴

Smrtí přestává fyzická osoba existovat v právním smyslu, zaniká její způsobilost mít práva a povinnosti. Dochází tak např. k dědění, přechodu nájmu bytu, vzniku nároku na vdovský důchod, zániku plné moci, vzniku nároku na náhradu nákladů výživy, léčení či pohřbu, při zaviněném usmrcení ze strany třetí osoby, nebo zániku osobního plnění dlužníka. Fyzická osoba je subjektem práva od svého narození do své smrti. Tuto jeho právní vlastnost (kvalifikaci) mu jako základní občanské právo zabezpečuje čl. 5 Listiny základních práv a svobod. Z hlediska ochrany právních vztahů, kdy smrt jedince bezesporu vstupuje a ovlivňuje právní postavení a nároky jiných osob, stanoví občanský zákoník domněnku, že pokud smrt nelze prokázat předepsaným způsobem a smrt osoby je zjištěna jinak, prohlásí soud osobu za mrtvou³⁵. Za mrtvou soud prohlásí také osobu nezvěstnou, lze – li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije.

Vystává zcela logická legislativně technická otázka, zda může právo definovat pojem smrti, neboť smrt jako taková není jen pouhým okamžikem, nýbrž biologickým procesem. Je vůbec závazně možné právně zakotvit lékařské postupy stanovení smrti a přesné metody úředního konstatování smrti?

Bezpochyby se jedná o problém založený na rychlosti pokroku v současné lékařské vědě, kdy se lékařské postupy zpřesňují velice rychle. V období 18. a 19. století zákony v celé Evropě detailně zavazovaly lékaře přesnými postupy konstatování smrti, neboť se nezdálo, že osoba byla prohlášena za mrtvou a po čase „obživla“. Ač je všeobecně přijímán

³⁴ ust. § 2 písm. e) zákona č. 285/2002 Sb., transplantační zákon

Stavem, na jehož základě lze uvažovat o diagnóze smrti mozku, je stav, kdy u pacienta není pochybnost o diagnóze strukturálního poškození mozku ani o jeho nevratnosti a pacient je v hlubokém bezvědomí, na umělé plicní ventilaci a je vyloučeno, že se na bezvědomí v okamžiku podílí intoxikace, tlumivé a relaxační účinky léčiv, metabolický nebo endokrinní rozvrat, nebo primární podchlazení. Klinickými známkami smrti mozku, na základě jejichž prokázání lze stanovit diagnózu smrti mozku jsou zornicová areflexie, korneální areflexie, vestibulookulární areflexie, absence jakékoli motorické reakce na algický podnět aplikovaný v inervační oblasti hlavových nervů, absence kašlacího reflexu nebo jakékoli bezprostřední motorické reakce na hluboké tracheobronchiální odsávání, trvalá zástava spontánního dýchání prokázána apnoickým testem, hluboké bezvědomí.

³⁵ Blíže Dvořák, J.: *K aktuálním otázkám prohlášení občana za mrtvého*, Ad Notam 6/2004.

názor, že právu nepřísluší stanovit definice základních biologických pojmů³⁶, jako je narození, smrt, či život a stanovit postupy zjišťování těchto právních událostí, osobně sdílím názor opačný.

Pokud je právně možné, že vyhláška Ministerstva zdravotnictví³⁷ o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky stanoví, co se rozumí narozením, či narozením mrtvého dítěte, je tedy stanovena právní definice zrození života, samozřejmě s odkazem na kvalifikované, odborné lékařské zjištění, domnívám se, že shodně může právní předpis stanovit i definici pojmu smrti, a to i tehdy, kdy beru na zřetel skutečnost, že bude potřeba udržovat stále v souladu s lékařským pokrokem, aby tak norma samotná netvořila překážku, či dokonce brzdu vědě.

Lékař dle platné právní úpravy konstatuje smrt, aniž by byla zákonem stanovená kritéria smrti, vychází tak jako odborník z poznatků lékařské vědy. Zákonné stanovení kritérií smrti, potažmo postupů jejich určení, by však mělo značného významu u smrti zdánlivé (vita minima) projevující se u otrav či zasažení elektrickým proudem. V těchto případech je srdeční činnost minimální a dýchání prakticky neznatelné. Stanovení pojmu smrti, se kterým jsou spojeny závažné právní důsledky v různých právních odvětvích a ovlivňující bezpochyby i další subjekty, by doznalo podstatného významu v mnoha právních odvětvích veřejného i soukromého charakteru.

Klasická definice smrti (exitus lethalis) je definována jako nezvratná zástava srdeční činnosti, na níž se návazně pojí nezvratná zástava dýchání a nezvratný zánik všech funkcí mozku.³⁸

Klasickou definici je možné spatřovat v mnoha obdobných podobách. Tak okamžikem

³⁶ Zásadu, že definici smrti, života a zrození nepřísluší řešit zákonu, a že tak není věcí práva, vytýčil první světový kongres medicínského práva v Gentu v roce 1967. Bylo stanoveno, že určení, zda a kdy se živý člověk narodil a také, kdy zemřel, je předmětem věcí biologických, jmenovitě lékařství. Shodné stanovisko, že pro konstatování smrti jsou rozhodná vědecky uznávaná kritéria medicínská, bylo poprvé upraveno v Československu ve směrnici Ministerstva zdravotnictví č. 5/1968, která upravovala transplantace. Shodně hovořila i judikatura 60. a 70. let 20. století.

³⁷ č. 11/1988 Sb.

³⁸ Kolektiv autorů, *Soudní lékařství*, Grada, Avicenum, 1999, str. 27

smrti je doba, kdy se ireversibilně zastaví srdeční činnost, která obvykle přetrvá déle, než dýchací pohyby.³⁹ Smrt je ireversibilní zástava všech funkcí organismu⁴⁰. Smrtí se rozumí ireversibilní zástava dechu a srdeční činnosti⁴¹. Smrtí se rozumí postupný proces na buněčné úrovni, kdy tělesné tkáně ztrácejí schopnost života kvůli nedostatku zásobování kyslíkem⁴².

Klasická definice smrti byla „nahrazena“⁴³ v souvislosti s rozvojem transplantací a související nutností co nejčasnějšího odnětí orgánu, kdy nebylo možné vyčkávat až do okamžiku, kdy nastávají typické známky smrti. Nová medicínská definice smrti tak vychází z ireversibilního zániku funkce mozku⁴⁴ jako orgánu integrujícího funkce celého organismu⁴⁵.

³⁹ Štefan, J., Hladík, J.: *Soudní lékařství a zdravotnicko – právní otázky*, UK, Praha, 1996, str. 9

⁴⁰ Tesař, J.: *Soudní lékařství*, 3. vydání, Avicenum, Praha, 1968, str. 219

⁴¹ Štefan, J., Mach, J.: *Soudně lékařská a medicínsko právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 11

⁴² Mason, J. K., Smith, R. A., Laurie, G. T.: *Law and medical ethics*, Lexis Nexis, USA, 2003, str. 409

⁴³ Např. Texas Health and Safety Code - Osoba se považuje za mrtvou, pokud dle pravidel lékařské vědy došlo k nezvratné zástavě dýchacího a oběhového systému. Pokud je oběhový a dýchací systém udržován pomocí lékařských přístrojů, považuje se osoba za mrtvou tehdy, dojde-li k odpojení osoby od přístrojů zajišťujících životní funkce. Smrt je prohlášena lékařem za podmínky, že nastala nezvratná zástava všech spontánních mozkových funkcí.

⁴⁴ Jako problém se zde jeví situace přepravy těla na specializované pracoviště u pacienta, u nějž byly zjištěny klinické známky smrti, avšak z důvodu objektivní nemožnosti provedení encefalitického vyšetření není možné de lege artis konstatovat smrt mozku. Pacient – zemřelý je tedy přepravován na odborné vyšetření do fakultní nemocnice, ne však za účelem poskytnutí lékařské péče, ale konstatování smrti mozku. Před prohlášením za mrtvého však dle zákonné dikce může být tělo transportováno jen, vyžaduje-li to terapeutická péče o pacienta.

⁴⁵ Mozková smrt byla poprvé popsána v roce 1959 francouzskými autory P. Mollaretem a M. Goulonem. První stanovení definice smrti mozku tak deklarovala francouzská lékařská akademie v roce 1966. Postupně se tato definice rozšiřovala do většiny států světa, např. v roce 1982 v SRN předložil poradní sbor Spolkové lékařské komory závazná kritéria zjištění smrti mozku.

Veřejnoprávní regulace konstatování smrti

Deficit omne quod nasciture

Základy veřejnoprávní regulace úředního konstatování smrti byly položeny již na konci 18. století, kdy toto konstatování již vycházelo z víceméně shodných principů jako v současnosti. Vyloučení pohřbení za živa oproti minulosti by se dnes dalo považovat za princip pouze okrajový, vyšetření možné násilné příčiny smrti či zabránění šíření infekční choroby však zůstalo aktuální do dnešních dnů.

Potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace je tedy zjevná. Úředním konstatováním smrti se osoba stává mrtvou právně, ze „subjektu práva se stává objekt“, dochází ke vzniku nových právních vztahů. Úřední konstatování smrti vytváří základ dalším oblastem veřejnoprávní regulace, např. oblasti vnitřní správy – správy matrik, či oblasti nakládání s lidskými pozůstatky, kdy je bez něj nemožné provedení pitvy, odnětí tkáně či orgánu, přeprava zemřelého či jeho pohřbení.

Úřední konstatování smrti se nepřímo podílí na zajištění prevence veřejného zdraví, identifikaci neznámých osob, možném odhalování trestné činnosti a svůj vliv uplatňuje také v různých zdravotnických či statistických hlediscích. Veřejnoprávní regulaci úředního konstatování smrti je tedy možno považovat za jednu z posledních služeb poskytovanou státem konkrétní osobě. Ponechání právní úpravy v soukromých rukou je zde tedy principiálně vyloučeno.

Smrt musí být vždy prokazatelně zjištěna⁴⁶ a konstatována⁴⁷.

⁴⁶ Náležitosti protokolu o zjištění smrti:

- základní a vedlejší diagnózy zemřelého
- záznam o provedených vyšetřeních včetně obrazové dokumentace
- záznam o zjištěných výsledcích vyšetření
- časový údaj o provedení vyšetření
- nezbytné identifikační údaje o lékařích zjišťujících smrt a lékařích provádějících vyšetření potvrzující smrt mozku

⁴⁷ Institut úředního konstatování smrti pochází již z roku 1770, kdy byla v Rakousku prohlídka mrtvých nařízena dekretem dvorní kanceláře. Toto opatření však platilo pouze pro hlavní města a až od roku 1774 platilo všeobecně. Následně v roce 1894 vydalo české místodržitelství prohlášení upravující prohlídku mrtvých v Čechách. Hlavním účelem bylo zabránit, aby byla osoba pohřbena za živa, také vyšetřit možné násilné příčiny

Dle platné právní úpravy vyhlášky o postupu při úmrtí a pohřbenictví⁴⁸, dojde-li k úmrtí osoby, je nezbytné tuto skutečnost po provedení prohlídky mrtvého úředně konstatovat. Toto je uskutečněno vyplněním listu o prohlídce mrtvého⁴⁹ prohlízejícím lékařem, kterým je, dle přiměřeného použití právního předpisu, lékař záchranné služby, nebo příslušný praktický lékař. Z vyhlášky není totiž zřejmé, kdo vlastně je povinen prohlídku zemřelého provést. Obvodní lékaři v původní podobě již neexistují a lékařské služby první pomoci byly v některých krajích zrušeny nebo významně omezeny. Proto dovozují, že je lékařem lékař záchranné služby, nebo příslušný praktický lékař.

Má-li prohlízející lékař podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem nebo sebevraždou, oznámí tuto skutečnost ihned policii ČR. Z dikce vyhlášky není opětovně zcela

smrti, či odhalit infekční choroby a zabránit tak jejich šíření. Obava z pohřbení zaživa rovněž vedla k dodržování časového odstupu následujícího po úmrtí. Legislativně byla podložena Dvorským reskriptem z roku 1756, kterým bylo nařízeno, že tělo zesnulého nesmí být pohřbeno před uplynutím 48 hodin od smrti a ohledání těla. Tento zákaz platil až do účinnosti platného zákona o pohřbenictví.

⁴⁸ Vyhláška ministerstva zdravotnictví ČSSR č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřbenictví. Jedná se o podzákonný právní předpis vydaný na základě zmocňovacího § 82 zákona o zdraví o péči lidu. Právní předpis je rozdělen do tří částí s názvy: Postup při úmrtí, Pohřbenictví a Závěrečná ustanovení. Je obsahově srovnatelný s právními předpisy z roku 1955 a 1966. Při srovnání s předešlou úpravou lze poukázat na následující odlišnosti: oznamovací povinnost v souvislosti s úmrtím má každý, tedy ne pouze konkrétní subjekty jako v předešlých úpravách, vyhláška obsahuje více kasuistickou úpravu okolností, při nichž dochází k pitvě zemřelých, nově je zařazena úprava jiných úkonů při pitvách, např. balzamacie mrtvého těla, k původní úpravě negativního vymezení odnětí orgánu z těl mrtvých pouze u zemřelých, kteří za života písemně prohlásili, že s odnětím nesouhlasí, přibýly i další možnosti, kdy nelze odejmout orgán z těla mrtvého – nemůže-li prohlízející lékař zjistit příčinu smrti mozku nebo má-li podezření, že příčinou smrti je přenosná nemoc či u zemřelých ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve vyhlášce chybí právní úprava problematiky řádu pohřebiště a stanovení případů, kdy může být překročena doba, ve které je nutno zemřelého pohřbít.

⁴⁹ Z listu o prohlídce mrtvého lze vyčíst totožnost zemřelého danou jménem a příjmením, datem narození, popřípadě rodným číslem a trvalým bydlištěm, dále pak příčinu smrti, návrh prohlízejícího lékaře na pohřbení do země, či žehem, datum úmrtí (pro potřebu matriky je pak nezbytné uvést konkrétní den, a to i v případě, kdy tuto skutečnost nelze z lékařského hlediska stanovit) a rozhodnutí lékaře o nařízení pitvy. Statistické údaje, které jsou předmětem tohoto dokumentu, čerpá Ústav zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS) a Český statistický ústav, a to prostřednictvím tiskopisů. Hlášení o úmrtí vyplněných matrikou.

jasné, jaké konkrétní skutečnosti by měl ohledávající lékař orgánům policie sdělovat. S ohledem na zákonem stanovenou povinnost lékaře dodržovat mlčenlivost o zdravotním stavu by se měl zřejmě omezit jen na konstatování, že má podezření na úmrtí způsobené trestným činem nebo sebevraždou⁵⁰. Další informace by pak již měly být sdělovány po provedení soudní pitvy, kdy nelze na lékaře provádějící pitvu uplatňovat povinnost mlčenlivosti, neboť se zde jedná o uplatnění výjimky z povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků.

Oznámení policii ČR učiní lékař také bezodkladně po prohlídce mrtvého vyloženého z dopravního prostředku nebo mrtvého neznámé totožnosti. Smyslem citovaného ustanovení je oznamování úmrtí pasažérů dopravních prostředků, nemusí dojít k jejich aktivnímu vyložení třetími osobami, zejména bude-li se jednat o autonehodu, kdy může být osoba vymrštnuta mimo vozidlo, či v případě leteckých neštěstí.

Vyhláška stanoví, že byla-li příčinou úmrtí přenosná nemoc, jedná-li se o úmrtí osoby trpící přenosnou nemocí, nebo má-li lékař podezření, že příčinou úmrtí je přenosná nemoc, oznámí to ihned příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví. Opětovně není stanoveno, co konkrétně by mělo být lékařem sděleno. Dá se však předpokládat, že má jít o podrobnosti ohledně zdravotního stavu zemřelé osoby, o jakou přenosnou chorobu se jedná, a které skutečnosti nasvědčují tomu, že se může jednat o přenosnou chorobu. Účelem takového hlášení je zcela jednoznačně ochrana osob, se kterými byl zemřelý v kontaktu, popřípadě ochrana veřejného zdraví. Veřejný zájem zde tedy převažuje nad ochranou soukromí konkrétní osob. Nedostatkem zákonné úpravy je pak i skutečnost, že nedefinuje nemoci, u kterých je stanovena povinnost činit potřebná hlášení.

Zemřelou osobu nesmí prohlížet lékař, který ji bezprostředně před její smrtí ošetřoval, nebo pomáhal při porodu dítěte, které se narodilo mrtvé, anebo je k zemřelému v příbuzenském vztahu. Dojde-li k úmrtí ve zdravotnickém zařízení, nebo v ústavu poskytujícím zdravotní péči, oznamuje se smrt bezodkladně osobám blízkým.

Úřední konstatování smrti navazuje na oznamovací povinnost každého, kdo se o úmrtí dozvěděl nebo našel tělo mrtvého a neví, zda úmrtí již bylo oznámeno.

⁵⁰ Shodně Prudil, L.: *Vybrané kapitoly práva pro zdravotnický management*, UP, Olomouc, 2006, str. 41

V případě porušení této povinnosti je možno dle mého názoru uvažovat o sankci dle přestupkového zákona, ust. §29 odst. 1 písm. f) - porušení zákazu nebo nesplnění povinnosti stanovené nebo uložené k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění, nebo dle ust. §46 odst. 1 – ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě – přestupkem je i porušení jiných povinností, jestliže jsou stanoveny zvláštními právními předpisy.

Významné skutečnosti související s úmrtím zaznamená lékař do listu o prohlídce mrtvého. Jedná se o typizovaný tiskopis, který z přední strany vyplňuje prohlízející lékař, ze zadní strany lékař provádějící pitvu, a to pro potřeby matriky a obstaravatele pohřbu (pohřební služby).

List se vyplňuje trojmo. Originál s první kopií je určen pro matriku, která si originál ponechá za účelem výkonu jí svěřené oblasti státní správy (povinnost doručení matrice podle místa úmrtí má prohlízející lékař, a to bezodkladně), druhá kopie se vydává obstaravateli pohřbu, popřípadě pohřební službě odvázející tělo po pitvě. Kopie třetí je v případě pitvy součástí pitevního protokolu⁵¹. Na těle mrtvého je možno provádět pouze pitvu, úkony při pitvě nebo odnětí tkání a orgánů. Výslovně je stanoven zákaz jiných výkonů, včetně odstraňování zubních protéz z drahých kovů.

Veřejnoprávní zakotvení provádění pitev

Problematika pitev je v české právní úpravě obsažena zejména v podzákoném právním předpise – vyhlášce o postupu při úmrtí a pohřebnictví.

Jedná se o nařízení, obecnou formu normotvorby veřejné správy. Odvozená normotvorba je nutným atributem výkonné moci. Nařizovací pravomoc tak vyjadřuje relativně samostatné postavení a odpovědnost veřejné správy⁵². Jako kritérium ústavnosti tohoto nařízení je považován především soulad jeho obsahu, účelu a rozsahu s obecným výkladem zákona jako

⁵¹ heslo Pitva, blíže Průcha P.: *Základní pojmy a instituty správního práva*, MU Brno, 1998, str. 177

⁵² Hendrych, D.: *Správní právo. Obecná část*. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 63 a násl.

celku a s jeho účelem⁵³. Správní úřady mohou nařízení vydávat na základě a v mezích zákona, jsou-li k tomu zákonem zmocněny. Zákonodárce věci, jež jsou předmětem nařízení, shledává jako nepodstatné z hlediska zákonné formy. Jejich normování je však přesto nutné nebo vhodné či účelné, podléhající častým změnám, popř. podrobnostem zejména technického charakteru, apod. Největšími výhodami nařízení je jejich rychlost, operativnost, specializace, pružnost⁵⁴. Na tomto místě pak však zjevně vyvstává otázka, zda problematika pitev je ve skutečnosti opravdu věcí nepodstatnou z hlediska zákonné formy, zda opravdu podléhá častým změnám, příp. podrobnostem zejména technického charakteru a je u ní potřeba pružnosti a operativnosti. Problematika pitev je oblastí stejně „nepodstatnou“ jako oblast pohřebnictví, hřbitovnictví, či transplantací, které však zákonem upraveny jsou. Zákon zde, jako pramen nadřazený jiným pramenům práva umožňuje uložení povinností a jejich právní vynucení. Zákon upravuje všechny významné instituty správy a jejich cíle. Problematika pitev upravuje shodnou oblast právní regulace, nakládání s lidským tělem a dozajista nepodléhá častým změnám (k otázce historie pitev a jejich provádění viz. dále). De lege ferenda je tedy vhodné, aby i tato oblast byla svěřena zákonné úpravě, a to nejen s ohledem na možnost právního donucení z hlediska povinností specifikovaných v současné právní úpravě, o nichž bude pojednáno dále.

Lékař je oprávněn při úředním konstatování smrti nařídít pitvu. Pitvou se rozumí vyšetření zemřelého těla, které se provádí za účelem zjištění příčiny smrti a nemoci, která ke smrti vedla, popřípadě vyšetření pro vědeckovýzkumné a výukové účely. Pitva se smí provést nejdříve dvě hodiny poté, kdy prohlízející lékař zjistil úmrtí a provádí se na oddělení patologie, popřípadě na oddělení soudního lékařství. Podle výsledku pitvy může orgán hygienické služby nařídít zvláštní režim pro přepravu mrtvol nebo pohřeb.

Dle vyhlášky o postupu při úmrtí a o pohřebnictví⁵⁵, je stanovena pouze jediná možnost, kdy lékař nemusí nařídít pitvu, a to v případě, že při provedení zevní prohlídky a lékařském vyhodnocení okolností a místa nálezu dojde prohlízející lékař k závěru, že osoba známé totožnosti zemřela smrtí přirozenou a je zároveň schopen určit při prováděné zevní prohlídce i příčinu smrti. Přes svou nespornou užitečnost je pitva hrubým zásahem do tělesné integrity

⁵³ tamtéž

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ Vyhláška č. 19/1988 Sb.

mrtvého, který může být velmi nežádoucí pro příbuzné a blízké zemřelého, a to např. z náboženských či společenských důvodů. Právní řád neponechává možnost rozhodnout o provedení pitvy v rukou příbuzných⁵⁶, ale nařizuje její bezpodmínečné provedení, a to :

- u dětí mrtvě narozených
- zemře-li osoba mladší 15 let⁵⁷
- u mladistvých v rozsahu určeném vedoucím zdravotnického zřízení, nelze-li odhadnout příčinu úmrtí
- u ženy zemřelé v souvislosti s těhotenstvím, porodem, potratem či šestinedělím
- u osob, kterým byly aplikovány kardiostimulátory, radioaktivní zářiče nebo jiné dále použitelné předměty
- jde-li o náhlé úmrtí, jestliže při prohlídce nebylo možné zjistit příčinu úmrtí
- jestliže z mrtvého těla byl odňat orgán nebo tkáň pro transplantaci
- u úmrtí na infekční chorobu podléhající hlášení, jako například HIV, mor, žlutá horečka
- u osob zemřelých násilným úmrtím včetně sebevraždy
- byla-li příčinou průmyslová otrava nebo úraz při výkonu práce
- u vojáků
- u osob ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody
- je-li podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při výkonu zdravotnických služeb.

⁵⁶ Odlišně je tomu však např. v právní úpravě Velké Británie.

Wai – Ching Leung: *Law for doctors*, Blackwell Science, Oxford, 2000, str. 150. „The person in lawful possession of the body must be satisfied that there are no objections to the post-mortem examinations from the relatives or the deceased prior to death“.

V americké právní úpravě je pak v pěti státech - v Kalifornii, v New Yorku, New Jersey, Ohiu a Rhode Islandu umožněno osobě starší 18 let vyplněním „osvědčení o náboženské víře“ pitvu do budoucna zcela vyloučit.

⁵⁷ Podobně americká právní úprava - Texas Health and Safety Code - Dojde-li k úmrtí dítěte do jednoho roku věku, tato skutečnost musí být bezprostředně oznámena soudnímu lékaři, je-li příčina smrti dítěte neznámá. Právní zástupci dítěte musí být informováni, že na dítěti bude provedena pitva. Rovněž musí být informováni o výsledcích pitvy.

Dále k otázce míry a rozsahu oprávněnosti veřejné moci zjišťovat okolnosti smrti dítěte odkladem vydání těla rodině nad rámec doby nezbytně nutné k provedení úředních úkonů případ Forte z judikatury ESLP – Pannullo a Forte v. Francie 30. 10. 2001-X.

Je – li stanoveno, že lékař nemusí nařídít pitvu v případě, že osoba známé totožnosti zemřela přirozenou smrtí a je – li ze zevní prohlídky možné určit příčinu smrti, tedy v tomto jediném případě, pak dle mého názoru, není zapotřebí rozsáhlého taxativního výčtu bezpodmínečného provedení pitvy.

Ze shora uvedeného vyplývá, že se pitva neprovede pouze u osob, které zemřely během „náležitě“ dlouhé hospitalizace v nemocnici, byly léčeny s konkrétní chorobou či poraněním, v jehož důsledku také zemřely.

Z dnešního pohledu se rovněž bezpodmínečné provedení pitvy u vojáků jeví jako zastaralé a poplatné době svého vzniku.

De lege ferenda by tak ustanovení o provedení pitvy mohlo znít např.: „Pitva zemřelého se provádí povinně ve všech případech, nastala-li smrt u osoby známé totožnosti, která zemřela přirozenou smrtí a příčina její smrti je zevní prohlídkou určitelná.“

Provádění pitev je institutem velmi starým⁵⁸. Vývojem času začaly být pitvy využívány

⁵⁸ Egypťané prováděli pitvy za účelem zjištění, zda správně rozpoznali chorobu vedoucí k úmrtí. Pitvy prováděli rovněž v souvislosti s balzamacemi, neboť pro posmrtnou konzervaci těla bylo nezbytné tělo otevřít, vyjmout vnitřní orgány včetně mozku, uložit je do zvláštních nádob a tělní dutinu vyplnit vonnými oleji, medem a pryskyřicí. Značné rozšíření pitev v souvislosti s balzamací vedlo k prohloubení znalostí starých Egypťanů o stavbě lidského těla a o vzhledu a uložení lidských orgánů.

Mnoho těchto poznatků pak bylo přejato Řeky - nejznámější je Dikleův spis *O pitvě*, pocházející ze čtvrtého století před Kristem. Zajímavou skupinu tvoří Židé, kteří věří, že by žádný z nich neměl být pitván, neboť pitva ruší celistvost těla a znemožňuje vzkříšení. To však židovským lékařům nebránilo, aby se již ve starověku zabývali poznáváním mrtvých těl příslušníků jiných národů, a to otroků a zločinců. Rabbi Ismael vyšetřoval plody těhotných otrokyň, které byly za účelem poznání vývoje lidského plodu v těhotenství popravovány. Přesto však se Židé nebrání dárčovství orgánů, neboť zachování hodnoty druhého člověka je v židovské interpretaci víry nadřazeno jakékoli jiné hodnotě. Prostá pitva je tedy v podstatě odmítána, odběr orgánu pro transplantace však vyloučen není.

Křesťanství však na rozdíl od starověku pitvám nakloněno nebylo, naopak je zakazovalo. Středověké poznání směřovalo k nalezení správné cesty k zajištění posmrtného blaženého života a upadl tak zájem o poznávání okolního pozemského světa. Došlo k úpadku přírodních věd a lékařství. Papežským výnosem bylo již v devátém století zakázáno klerikům provádět operace. Pitvy byly považovány za hanobení lidského těla, proto byly zakázány jak kněžím, tak i laikům.

S postupným rozvojem kultury a zájmu o přírodní vědy ve 13. století a díky vlivům pokročilejší arabské medicíny, byla roku 1302 v Bologni provedena první pitva, a to dokonce z nařízení soudu. Pitvy pak byly prováděny stále častěji, a to zejména na půdě univerzit. Z dnešního pohledu se však nejednalo o pitvu, ale spíše

ke studiu chorobných změn lidského těla, a to srovnáním s orgány zdravými a zjištěním odchylek od nich, což přispělo k rozvoji nových léčebných metod⁵⁹.

Provádění pitev je možno rozdělit do tří základních kategorií.

Anatomická pitva slouží k poznání stavby lidského těla a jeho orgánů, tedy k vzdělávání

jen o studium ran a poranění orgánů nebo částí těl. Pitvy celých těl se začaly provádět až v sedmáctém století. První pitvu na našem území provedl v roce 1600 v Rejčkově koleji v Praze na mrtvole oběšence univerzitní profesor Jan Jesenský. Cílem této pitvy však nebylo poznat příčinu úmrtí, ale popsat tvar a uložení vnitřních orgánů.

⁵⁹ Počala se také rozvíjet kriminalistika, která pitvu považovala za prostředek, který umožňuje zjistit příčinu smrti u násilné trestné činnosti. Pitvou se dalo a dá přibližně určit nástroj, který smrtelné zranění způsobil a mechanismus úmrtí. Samostatným přínosem pitvy je pak identifikace neznámých mrtvol, sloužící k získání údajů o totožnosti pitvaného subjektu – není zde rozhodující, zda osoba zemřela v souvislosti s trestným činem nebo zda smrt nastala z vnitřních příčin. Vzhledem k tomu, že hlavním účelem této pitvy je identifikovat neznámou mrtvolu, běžně se jí účastní příslušník Policie ČR. Konkrétní spolupráce se soudním lékařem spočívá v odběru vzorků ochlupení, odběru nečistot zachycených pod nehty, či snímání obrazců papilárních linií. Dále se provádějí odběry tělních tekutin a exkrementů. V souvislosti s pokroky v moderní medicíně mohou být v tělech neznámých osob velmi často nalézány nejrůznější implantáty - antikoncepční tělíska v děložní dutině, radioaktivní zářiče v dutině břišní při nádorových onemocněních, náhrady kyčelních kloubů, síťky z plastických hmot, kovové dlahy, šrouby, svorníky, velmi častou jsou nacházeny kardiostimulátory, obsahující mnohdy dlouhodobě funkční zdroje elektrické energie. Pokud jsou tyto předměty atypického tvaru či provedení nebo jsou vyrobeny ze vzácných a obtížně dostupných materiálů, mohou tak signalizovat zahraniční provenienci a přispět k úvahám o státní příslušnosti zemřelé osoby. K obdobným úvahám může vést i odlišný chirurgický postup jejich aplikace. Tak lze v těle zemřelého nalézt implantát s uvedeným názvem výrobce a výrobním číslem, a jelikož o zákrocích, při kterých je do lidského těla vložen implantát, bývají zpravidla vedeny přesné záznamy, není obtížné zjistit nejen místo, kde byl takový zákrok proveden a dobu jeho provedení, ale také jméno a další potřebné údaje o osobě, která tento zákrok podstoupila.

Na počátku svého vývoje je dnes i *pitva virtuální*, označované jako „virtopsy“, z anglického názvu Virtual Autopsy. Označení virtuální spočívá ve skutečnosti, že současné soudní lékařství má k dispozici přístroje, které umožní ohledání těla mrtvého bez porušení integrity povrchu těla, a to za pomoci magnetické rezonance a počítačové tomografie. Tyto metody umožňují trojrozměrné zobrazení vnitřních orgánů pomocí rovnoběžných úseků, které tělo graficky „rozřežou.“ Lékař může orgány virtuálně přesouvat z místa na místo, sledovat je z různých výšek a úhlů pohledu. Neocenitelná je tato metoda zejména při mapování vnitřního krvácení či pohybu kulky v těle. Virtopsie v některých případech dokáže rozpoznat poranění, které není možné popsat během pitvy klasické. Například v případě vody v plicích může odhalit, zda se voda do plic dostala v souvislosti s utonutím, nebo zda k průniku vody došlo až posmrtně. Ve srovnání s pitvou klasickou je virtopsie neúčinná v případech úmrtí na otravy či infekce.

mediků a lékařů a provádí se v anatomických ústavech lékařských fakult. Jako „výukový materiál“ slouží těla lidí, kteří se svobodně za života rozhodli k těmto účelům svá těla věnovat, čímž se naplňuje známé heslo anatomických ústavů „Mrtví slouží živým.“

Dále rozlišujeme *pitvu zdravotní*, která se provádí v případech, kdy neexistuje podezření z trestného činu, nejčastěji tedy u zemřelých smrtí náhlou či neočekávanou mimo zdravotnické zařízení. Je nařízena lékařem, který prováděl prohlídku mrtvé osoby a převoz k pitvě je plně hrazen zdravotní pojišťovnou. Jejím účelem je ověření diagnózy stanovené lékařem, který provedl prohlídku mrtvého těla, popřípadě stanovenou ošetřujícím lékařem a upřesnění příčiny a mechanismu úmrtí a zároveň vyloučení smrti, vzniklé na podkladě jednání druhé osoby. Vznikne-li pak při provádění pitvy podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, pitva se přeruší a příslušný orgán činný v trestním řízení rozhodne, zda bude nařízena pitva soudní nebo bude dokončena pitva zdravotní. V případě pitvy zdravotní sloužící k ověření diagnózy stanovené lékařem, či k upřesnění příčiny⁶⁰ či mechanismu úmrtí, je dle mého názoru nutno zvážit, zda de lege ferenda neponechat možnost volby provést pitvu na příbuzných zemřelého. Zejména u úmrtí na běžné choroby by mělo stát právo příbuzného pitvu odmítnout nad upřesněním příčiny úmrtí, která mnohdy slouží jen pro zanesení do lékařských registrů. Samotné úmrtí je pro pozůstalé dostatečnou zátěžovou situací, a to i bez bezmoci způsobené nemožností pitvu odvrátit.

Třetím typem pitvy je *pitva soudní*, kterou mohou nařídit pouze orgány činné v trestním řízení⁶¹, vznikne-li podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem. Na rozdíl od pitvy zdravotní je prováděna dvěma lékaři – znalci v oboru soudního lékařství⁶². Orgán činný

⁶⁰ S provedením pitvy také nepřímo souvisí právo pozůstalého znát příčinu smrti jeho rodinného příslušníka. Veřejný ochránce práv se přiklonil k názoru, že osoby uvedené v ust. § 15 občanského zákoníku mají právo být informovány o zdravotním stavu zemřelého a příčině jeho úmrtí, pokud se zemřelý za života nevyjádřil jinak.

⁶¹ ust. § 115 trestního řádu

⁶² Jako značnou odlišnost od české právní úpravy uvedme právně zakotvené omezení soudního lékaře v texaské právní úpravě Texas Health and Safety Code.

Na žádost organizace zprostředkující transplantace může soudní lékař, nebo soudce umožnit vyjmutí orgánů u zesnulého, který zemřel za okolností vyžadujících soudní vyšetřování. K tomuto však musí udělit svůj souhlas osoba, která má na základě zákona způsobilost nakládat s tělem zesnulého. Pokud je tato osoba známa a dosažitelná do čtyř hodin od doby, kdy byla smrt úředně prohlášena, nesmí soudní lékař vyjmout životně důležitý orgán nebo tkáň z těla zesnulého bez souhlasu této osoby.

v trestním řízení, který pitvu nařídil, pak zařizuje a hradí převoz mrtvého těla k pitvě, včetně všech ostatních vynaložených nákladů spojených s pitvou a vždy současně s tímto nařizuje znalecům provedení pitvy a vypracování znaleckého posudku⁶³.

U soudní pitvy by de lege ferenda mohlo být uvažováno o povinném videozáznamu celé pitvy, který by byl uchován a mohl by být využit jako důkaz v trestním řízení, ale i jako prevence případného pochybení soudního lékaře.

V současné době však stále častěji zaznívá názor, že povinnost provést pitvu není stanovena zákonem, a tudíž není právně vynutitelná. Tento názor se opírá o skutečnost, že vyhláška o postupu při úmrtí a pohřbivnictví postrádá zákonné zmocnění. Výše uvedené případy nutnosti provedení pitvy tedy nejsou použitelné a lékař tedy zasahuje do tělesné integrity zemřelého neoprávněně, bez souhlasu osoby, které se souhlas týká. Pitva takto provedená může být považována za neoprávněný zásah dle ust. §13 občanského zákoníku a zdravotnické zařízení pitvu provádějící se tak vystavuje možnosti žaloby na ochranu osobnosti, kterou mohou podat manžel, děti a není-li jich, rodiče zemřelého dle ust. §15 občanského zákoníku. To by tedy znamenalo, že pitva může být provedena jen s výslovným souhlasem zemřelého, který by za života učinil prohlášení o souhlasu se svou pitvou, anebo se souhlasem příbuzných po smrti zemřelého.

S uvedeným názorem však nelze souhlasit. Ze zákona o péči o zdraví lidu⁶⁴ sice díky novele z roku 1993, (zákonem č. 161/1993) „vypadlo“ ustanovení § 82 obsahující zákonné

⁶³ Přílohu tohoto posudku tvoří pitevní protokol a pitevní diagnóza. Obsahem pitevního protokolu je podrobný popis stavu těla - osobní data zemřelého, popis oděvu, cenností, zevní popis mrtvého těla - poškození jeho povrchu, jizvy, deformity, malformace, tetováže, dále pitva hlavy, popis pohrudničních dutin a břišní dutiny před vyjmutím orgánů, pitva krčních, nitrohručních a břišních orgánů, v indikovaných případech i zad a končetin. Součástí pitevního protokolu je vždy konečná pitevní diagnóza, laboratorní zpráva o všech doplňujících laboratorních vyšetřeních a zdravotnická dokumentace dodaná s tělem k pitvě. Častá je i fotodokumentace důležitých pitevních nálezů a záznamy o případném předávání informací dalším osobám.

Podobně např. americká právní úprava Texas Health and Safety Code - za pitevní zprávu je považována zpráva o posmrtném ohledání těla zesnulého, včetně rentgenových snímků a fotografií pořízených v průběhu ohledání, a dále toxikologická zpráva a další zprávy, které zahrnují vyšetření vnitřních orgánů a stavby těla. Pitevní zpráva je vyhotovována lékařem, který pitvu provedl ve stanovené lhůtě třiceti dní.

⁶⁴ zákon č. 20/1966 Sb.

zmocnění pro vyhlášku o postupu při úmrtí a pohřbenictví, avšak sama vyhláška nikdy zrušena nebyla. Když vstoupil v roce 2002 v účinnost zákon o pohřbenictví, v rámci zrušovacího ustanovení byla zrušena stejná vyhláška, která podle výše zmíněného právního názoru byla již 9 let neplatná. Tato vyhláška však nebyla zrušena úplně, §§ 9,10,12 odst. 2 a 13-29 byly zrušeny, zbylá ustanovení byla ponechána v platnosti. Tímto ustanovením dal zákonodárce zřetelně najevo, že nejen považuje vyhlášku za platnou a účinnou, ale že také považuje její část za nadále platnou a aplikovatelnou. Od roku 2002 je tedy nesporné, že povinnosti stanovené vyhláškou o postupu při úmrtí a o pohřbenictví jsou stanoveny na základě zákona o pohřbenictví, lékař provádějící pitvu koná jen svou povinnost, nemůže být proto v žádném případě žalován dle ust. §§13-15 občanského zákoníku.

Z výše uvedeného je tedy odůvodněna potřebnost veřejnoprávní regulace provádění pitev, jejichž provedení v mnoho případech navazuje na institut úředního konstatování smrti, a to ve formě zákona. Zjištění příčiny smrti a určení nemoci, která ke smrti vedla, popř. vyšetření pro vědeckovýzkumné a výukové účely je nepochybně činností ve veřejném zájmu, neboť získané poznatky slouží k rozvoji lékařské vědy, k případnému zabránění šíření možných infekčních chorob či k zjištění různých genetických vad u příbuzných zemřelého. Provedení pitvy může odhalit násilnou příčinu smrti, dopomoci k identifikaci neznámé osoby, poukázat na nesprávný postup při výkonu zdravotnických služeb. Rovněž je nezbytným předpokladem pro odnětí tkání a orgánů a je cenným zdrojem informací pro rozvoj nových léčebných metod a vzdělávání mediků a lékařů.

Balzamace a konzervace jako právní instituty

Podzákoný předpis - vyhláška o postupu při úmrtí a pohřbenictví upravující postup po úmrtí stanoví⁶⁵, že ve zvlášť odůvodněných případech, jsou-li pro to vytvořeny vhodné podmínky, může zdravotnické zařízení umožnit balzamací mrtvého těla⁶⁶ na náklady toho,

⁶⁵ ust. § 7 odst. 1

⁶⁶ První zmínky o thanatopraxi pocházejí již od prehistorických obyvatel Jižní Ameriky z doby před více než 6000 lety, kteří uchovávali těla svých blízkých pomocí soli. Také Inkové a obyvatelé Peru zdokonalili oblast thanatopraxe, a to zejména díky klimatu, který mumifikaci lépe umožňoval. Obyvatelé starověkého Egypta

kdo o její povolení požádal. Balzamaci a konzervaci (thanatopraxi)⁶⁷ upravuje i platná

umění balzamace rozvinuli díky politickému významu mumifikace v té době. Staří Egypťané věřili, že uchování těla ve formě mumie dodávalo duši po smrti sílu, která se tak vrátila konzervovanému tělu. Egypťané používali med, vosk, olej, alkohol, byliny a koření. Konzervace těl v období egyptské říše trvala přibližně 70 dní. Nejdříve bylo tělo umyto, vnitřní orgány vyňaty a umístěny do speciálních nádob – kanop, to se však netýkalo mozku, který byl po částech vyňat skrze nosní dutinu. Do těla byla po dobu 45 dnů vložena sůl, po této době bylo navoněno a zabaleno s bylinami a ochrannými amulety do pruhů plátna. Třebaže se mumifikace používala v největším rozsahu v Egyptě, byla prováděna také např. Eskymáky a obyvateli Kanárských ostrovů. Po porážce egyptské říše Alexandrem Velikým a s tím souvisejícím poklesem významu náboženství se začalo od mumifikace ustupovat, přesto však většina národů kolem Středoziemního moře balzamaci v omezené míře praktikovala, a to zejména uchovávání pomocí bylin. Sám Alexandr byl balzamován pomocí medu a včelího vosku. Balzamace nebyla římskou kulturou přejata, římscí císaři byli, na rozdíl od Egyptských faraonů, spalováni. Můžeme však nalézt i výjimky, např. manželka císaře Nerona byla balzamována. Negativní vztah římské kultury k balzamacím byl převzat i křesťanstvím, které kromě ojedinělých případů převozů těl šlechticů, kteří zemřeli mimo své domovy, nebylo balzamacím nakloněno. V Evropě se balzamování provádělo v daleko menší míře, a to zejména v dobách křížáckých výprav, kdy si křížáčtí rytíři přáli mít těla balzamovaná, aby mohla být pohřbena ve vzdálené vlasti. Vatikán poprvé nechal balzamovat papežovo tělo v roce 1118.

⁶⁷ Za zakladatele moderní balzamace je považován Jean Nicolas Gannal (1791-1852), který jako první, a to již roku 1837, získal ve Francii patent na balzamovací roztok, a to aniž by měl oficiální lékařské vzdělání a ve stejném roce provedl první balzamaci, kterou rok poté popsal v první vědecké práci o balzamaci. Skutečnost, že nebyl lékařem, využili někteří z jeho lékařských kolegů, kteří rozhodnutím soudu dosáhli toho, že mohli balzamaci vstříkáním konzervujících prostředků tepnou rovněž provádět. Problém však nastal tehdy, kdy bylo zjištěno, že někteří studenti lékařských fakult utrpěli otravu arsenem. Gannal byl donucen zveřejnit složení roztoku, což mělo za následek zákaz používání roztoku obsahujícího arsen. Gannalova metoda se rychle rozšířila i za oceán, kde dosáhla uplatnění zejména v občanské válce. Největšího rozkvětu dosáhla balzamace během americké občanské války (1861-1865), během které vojáci umírali mimo své domovy a jejich rodiny si přály je pohřbívat doma. Doktor Thomas N. Holmes, který bývá považován za otce moderní balzamace, provedl svou první balzamaci v roce 1861, později byl armádou pověřen balzamací zemřelých vojáků Unie, a do skončení války provedl přes 4000 balzamací. Většina vojáků byla pochována přímo na bojišti, avšak těla důstojníků a synů vysoce postavených osob byla často přepravována do jejich domovů k pohřbení. Není tedy divu, že se balzamace stala výnosným obchodem pro mnoho ziskuchtivých lékařů, kteří nabízeli uchování těla přímo na bitevním poli, a to za nemalé částky. Jedním z těchto doktorů byl Richard Burr, který jako první použil chemické konzervační prostředky – arsen, rtuť a terpentýn - aplikací do žíly. Tento postup byl značně ulehčen tím, že příčinou smrti většiny vojáků bylo vykrvácení. Dalším velkým krokem v uchovávání mrtvých těl bylo objevení formaldehydu. V roce 1867 německý chemik Wilhelm von Hofmann objevil formaldehyd, jehož konzervační účinky byly brzy objeveny a stal se základní sloučeninou pro moderní balzamaci. Ve Spojených státech byly první balzamace praktikovány na lékařských školách na počátku 19. stol., a to díky skutečnosti, že těla by

zákonná úprava - zákon o pohřebnictví v ust. §2.

Balzací rozumí úpravu lidských pozůstatků zamezujících rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem⁶⁸, konzervací pak úpravu lidských pozůstatků zpomalující rozvoj posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem⁶⁹. Rozdíl mezi jednotlivými pojmy je tedy dán pouze v rychlosti nástupu účinku posmrtných změn.

Z hlediska legislativní přesnosti a s ohledem na rychlost pokroku ve vědě by však bylo de lege ferenda vhodnější nově vymezit právní definice těchto pojmů, neboť pod pojem balzamace by se dalo zahrnout i uchování těla chladem, či radiací, které však mají základ v zcela odlišných vědeckých postupech. Ohledně shora uvedeného problému je možné využít poznatků teorie práva v oblasti sémantických vlastností právního jazyka, kdy je důležité, aby právní předpisy o dezinátu jimi používaných pojmů neponěchávaly pochybnosti, aby jich používaly v přesném, normalizovaném významu. Toho lze docílit buď tradicí, tj. tím, že se vytvoří legislativní praxe používající konstantně určitého výrazu v určitém vymezeném významu, nebo se toho dosahuje tím, že význam v právním předpisu použitého výrazu přesně vymezí a zároveň stabilizuje právní věda, anebo konečně tím, že zákon sám použitý výraz definuje nebo vysvětlí⁷⁰.

studenty nemohla být dostatečně využita díky posmrtným změnám. V roce 1882 byla ve Spojených státech, v Cincinnati založena první škola balzamování (School of Embalming). Od té doby se balzamace stala výnosným obchodem, zejména díky obchodu s balzamovacími roztoky. V Británii byl v roce 1927 založen britský institut balzamace (British Institute of Embalmers).

⁶⁸ Balzamační roztok má nejčastěji toto složení – 3 litry vody, 1 litr fenolu, 1 litr glycerolu, 1 litr alkoholického roztoku sublimátu. Glycerol zabraňuje tvrdnutí kůže. K balzací dospělé osoby se v závislosti na její hmotnosti spotřebuje 10-15 litrů roztoku. Nejdříve se provede pitva, rozkrájené orgány po pitvě se vloží na jeden den do balzamovací tekutiny, která se rovněž poté vstříkne injekcemi do podpaží i do svalstva. Kůže se masíruje, aby roztok pronikl do všech tkání celého těla. Nakonec se pitvou vyjmuté orgány vkládají zpět do těla, které se po zašití zabalí do obinadel za současného nanesení líčidla na obličej.

Blíže Štefan J., Mach J.: *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 20

⁶⁹ Konzervace se provádí parami fixačních látek, kdy se matrace na dně kovové vložky rakve napustí roztokem alkoholu a fenolu. Fixační roztok se vstříkne do tělních dutin nebo pod tlakem do velkých cév.

Blíže Štefan J., Mach J.: *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 20

⁷⁰ Knapp V.: *Teorie práva*, C.H.Beck, Praha, 1995

Balzamace a konzervace mimo samotného výkonu balzamace a konzervace zahrnuje rovněž převzetí lidských pozůstatků a jejich dočasné uložení, či odebrání částí pozůstatků⁷¹, o což by měla být zákonná definice de lege ferenda doplněna.

Ač je lékařský postup balzamace sloužící k uchování těla popisován v soudně lékařských publikacích již od počátku 20. století,⁷² jako pojem právní se balzamace a konzervace dostává do právní úpravy až s účinností platného zákona o pohřebnictví. Zde se domnívám, že jde zejména o projevení vlivu lobby osob podnikajících v pohřebnictví. Dokonce se s připravovaným zákonem o pohřebnictví uvažovalo o povinné balzamaci lidských pozůstatků tak, jak je tomu např. v angloamerických zemích.⁷³ K uzákonění povinné balzamace však nedošlo zřejmě z důvodu její poměrně vysoké finanční náročnosti, kdy samotná balzamace v době přípravy platného zákona o pohřebnictví představovala částku vyšší než státem poskytované pohřebné. Navíc se lze domnívat, že česká veřejnost považuje balzamaci za jistý projev snobismu a okázalé arogance v důsledku nedávné minulosti, kdy byli takto uchovávaní komunističtí představitelé. Balzamace je způsobem uchování lidských pozůstatků pro případ, kdy pozůstatky nemohou být bezprostředně pohřbeny, např. při transportu těla na velkou vzdálenost.

Balzamace se tak v České republice provádí⁷⁴ zejména před převozem u cizinců, kteří zemřeli na našem území⁷⁵. Letecké společnosti nepřevzou na palubu letadla tělo, pokud není nabalzamováno, a toto není doloženo potvrzením.

⁷¹ Blíže k širší legální definici pojmů balzamace a konzervace v slovenském zákoně o pohřebnictví.

⁷² Např. Tesař J.: *Soudní lékařství*, 1.,2.,3. vydání, Praha – Balzamace je zvláštním případem mumifikace, jejímž cílem je zabránit rozmnožování hnilobných bakterií, přístupu členovců k mrtvole a rozkladu mrtvoly.

⁷³ USA, Kanada, Austrálie. Jen stěží lze dovodit, proč je balzamace v těchto zemích stanovena právním předpisem. Např. samotní Američané balzamaci považují za danost, samozřejmost, přirozenou souvislost s úmrtím, která je jim známa a o níž blíže neuvažují. Snad je zde silnější pohřební lobby, nebo má na zákonnost balzamace vliv rozloha země či historická tradice.

⁷⁴ Např. Bořivoj Trejbal, Pohřební služba Pieta Pardubice

⁷⁵ Štefan, J., Mach, J.: *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 20

Vzhledem ke skutečnosti, že proces balzamace je nemyslitelný bez současného provedení pitvy a proces konzervace spočívá v nitrotělní aplikaci fixačních látek, je dle mého názoru správné, že jsou tyto procedury právně regulovány. Pokud by nebyly zákonem definovány, jednalo by se o neoprávněné nakládání s mrtvým tělem, tedy o jednání zakázané, jakkoli by bylo problematické stanovení sankce za toto jednání.

Rovněž lze za přínosné hodnotit, že platná právní úprava zákona o pohřebnictví stanoví požadavky na odbornou způsobilost pro osoby balzamaci a konzervaci provádějící a povinnosti, které jsou tyto osoby povinny dodržovat – zákon stanoví, jak se mají chovat ve vztahu k pozůstalým, a za jakých podmínek musí být jimi převzaty pozůstatky k balzamaci a konzervaci.

De lege ferenda by bylo vhodné zvážit, zda by neměla být právně regulována i povinnost osob provádějících balzamaci a konzervaci, mít k dispozici chladicí zařízení k ukládání lidských pozůstatků, a rovněž povinnost v případě, kdy nedochází k bezprostřednímu výkonu, ukládat pozůstatky pouze v chladicím zařízení. Shodně jako provozovatelům pohřebních služeb by jim mělo být zakázáno sjednávání balzamace v prostorách zdravotnickým zařízením a ústavů sociální péče, a to i prostřednictvím jiných osob. Dále by bylo možné de lege ferenda uvažovat o alternativě balzamace. Balzamace by nebyla nutná v případě, pokud by došlo k uzákonění přepravy lidských pozůstatků ve vozidlech s chladicím zařízením, popř. při možnosti přepravy těl uchovaných v dusíku.

Závěrem je tedy možno uvést, že je dána potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace institutu thanatopraxe. Institut je spojen s provedením pitvy, je tedy hrubým zásahem do tělesné integrity a mohl by zapříčinit šíření nakažlivé choroby, a tím ohrozit veřejné zdraví. Neuvážený zásah v průběhu thanatopraxe by mohl ve svém důsledku vyloučit možnost provedení pitvy zdravotní, či soudní. Veřejný zájem na právní regulaci thanatopraxe je rovněž dán ohledně nutnosti stanovení požadavků odborné způsobilosti thanatopraktéra a rovněž na zákonném zakotvení jeho práv a povinností vůči třetím osobám, zejména vůči příbuzným zemřelého a na nutnosti regulace povinností ohledně technického zabezpečení thanatopraxe.

Uchování těl chladem – budoucí právní institut?

V roce 1789 Benjamin Franklin pronesl slavný výrok: „Na tomto světě není nic jisté, mimo smrti a daní“. Od jeho výroku neuběhlo ani 250 let a někteří vědci hovoří o možnosti se smrti vyhnout.

Poměrně mladým vědeckým postupem⁷⁶ uchování těla zemřelého je jeho prezervace užitím vitrifikace – zmrazení bez přítomnosti ledu za použití kapalného dusíku⁷⁷. Součástí této práce je tato problematika z důvodu, že kryonicky uchované lidské tělo požívá v zahraničních⁷⁸ právních úpravách právního statutu lidských pozůstatků a rovněž z důvodu použití zásady výslovně vyjádřené v čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanovící: „Každý může činit, co není zákazem zakázáno, a nikdo nemůže být nucen činit, co zákon neukládá.“ Nedostatek zákazu se rovná dovolení, tj. dovolení mlčky⁷⁹. Kryonika je tedy oblastí, která není v české právní úpravě regulována právní normou, existuje tedy specifické lidské chování, které není pro právo zajímavé, není tedy ani dovolené, ani zakázané. Jde o chování, které právo neupravuje, ač by je upravovat mělo. Jedná se tedy o mezeru v právu *de lege lata*. Z hlediska právní axiologie však nemůže existovat chování, které by nebylo ani dovoleno, ani nedovoleno, tj. chování právně indiferentní, a přirozeně ani takové chování, které by bylo zároveň dovoleno a nedovoleno⁸⁰.

Kryonika je teoretickým postupem, který užívá chlad k uchování života v případech, kdy život nemůže být již nadále úspěšně udržovat medicínskými postupy současné lékařské

⁷⁶ Kryonické hnutí začalo v roce 1964 publikací práce Roberta C.W. Ettingera „The prospect of Immortality“. V roce 1967 podstoupil kryonické ošetření první člověk Dr. Harold Greene. Neexistují žádné oficiální studie kolik osob podstoupilo zmrazení, dle článku publikovaného v roce 2001 v Harvard Journal of Law and Public Policy je však tento počet odhadován na 80 až 90 a asi 1000 osob učinilo kroky pro jejich budoucí zmrazení.

⁷⁷ Blíže např. www.cryonics.org, <http://americancryonics.org>, www.translime.com, www.benbest.com/cryonics/cryiss.html

⁷⁸ V zahraničí je kryonika popularizována nejen v USA, ale i v Kanadě, Rusku, Japonsku, Španělsku, Novém Zélandu, Belgii, Dánsku, atd.

⁷⁹ Knapp, V.: *Teorie práva*, C. H. Beck, Praha, 1995, str. 17

⁸⁰ Knapp, V.: *Teorie práva*, C. H. Beck, Praha, 1995, str. 80

vědy⁸¹. Předmětem kryoniky je tak zabránění smrti uchováním nezměněné struktury buněk⁸². Pokud pak po desetiletích dojde k „oživení těla“, ke smrti jako nezvratnému zániku organismu nikdy nedošlo. Účelem kryoniky je tedy uchování života u živých, ne pohřbení mrtvých. Smrtí kryonika rozumí neurologický proces, který počíná zástavou srdeční činnosti a pokračuje smrtí mozku. Kryonika však právě smrti mozku zabráňuje⁸³. Úřední konstatování smrti kryonika považuje pouze za konstatování, že současná medicína nemůže pro umírajícího pacienta již více učinit.

Kryonika se v současnosti využívá v několika státech USA⁸⁴. V USA však neexistuje federální či státní právní norma, která by samotnou kryoniku regulovala⁸⁵. Na tento postup se však vztahují některá ustanovení existujících zákonů o ochraně veřejného zdraví či zákonů regulující nakládání s lidskými pozůstatky⁸⁶.

⁸¹ Postup uchování těla začíná v okamžiku zástavy srdce. Srdeční oběh a dýchání jsou uměle obnoveny, přičemž jsou do těla vpraveny látky zabráňující odkysličení mozku. Tělo je prudce ochlazeno při současném uchování mozkové činnosti na teplotu max. – 124 stupňů Celsia. „Zmrazení“ je odborně nazýváno vitifikací, což je odborné označení postupu, kdy nedochází ke vzniku ledových krystalků. Asi 60 % vnitrobuněčné tekutiny je nahrazeno chemikáliemi. Dochází ke zpomalení pohybu molekul, až dojde k úplnému zastavení chemických procesů v těle.

Stejně jako lidské zárodky, které mohou být chladem uchovány po desítky let, tak i tato teorie předpokládá uchování lidského těla po desetiletí, či staletí, a to až do doby, kdy bude lékařská věda prostřednictvím nanotechnologie schopna léčit dnes neléčitelných chorob.

⁸² Blíže www.suspendedinc.com, www.cryonicsociety.org, www.cryonics.uk.com, www.kriorus.ru, www.oregoncryo.com

⁸³ Blíže www.suspendedinc.com – Summary of Cryopreservation Procedures Provided by Suspended Animation Inc. By Aschwin de Wolf and Charles Platt.

⁸⁴ Blíže např. www.alcor.org

⁸⁵ Prvním velkým právním sporem ve věci kryoniky v USA byl spor mezi michiganským správním úřadem a Kryonickým institutem, zda je možné, aby ústav uchovával lidské ostatky v souladu se zákonem. Ústavu byla udělena licence shodná s licencí pro provozování pohřebiště, Ústav mohl dát pokračovat ve své činnosti, byly však stanoveny dozorčí orgány nad jeho činností. První připravovaná legislativní činnost v oblasti kryoniky se připravuje v Arizoně, ve státě, kde má své sídlo největší kryonická společnost na světě. Zřejmě nejznámějšími spory je kalifornský spor Roe versus Mitchell týkající se úředního konstatování smrti a jejího prohlášení u kryonicky ošetřených a spor Donaldson versus Van de Kamp týkající se práva osoby svobodně se rozhodnout pro uchování těla po smrti chladem.

⁸⁶ Zejména pak The Uniform Anatomical Gift Act z roku 1968 a z roku 1987

Právní statut osoby, která je kryonicky „uchována“ je, že tato osoba je právně mrtvá. Právní režim těla se tak řídí režimem zákonů upravujících darování těla pro případ smrti pro účely rozvoje lékařské vědy. Organizace provádějící zmrazení se tak stává vlastníkem lidských pozůstatků.

Nejbližší doba s ohledem na postup lékařské vědy v oblasti kryoniky bude vyžadovat uzákonění⁸⁷ kryoniky jako vědeckého postupu a právního postavení osob, které zmrazení podstoupí. Samotná právní úprava v současné době není pro regulaci kryoniky dostatečná. Snad by mohla být považována i za matoucí, a to tím, že balzamací definuje jako úpravu lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem. Na základě této definice by se teoreticky mohla kryonika s balzamací zaměnit, neboť kryonika rovněž zamezuje rozvoji posmrtných změn, využívá však zcela odlišných teorií a nedochází u ní k pitvě, která tělo nevratně poškodí.

V České republice není kryonika v současnosti dle mne dostupných poznatků praktikována, tudíž nebylo přistoupeno ani k její zákonné regulaci⁸⁸. Do budoucna je však možno očekávat, že si některá z amerických firem zabývající se touto oblastí zřídí svou pobočku i v České republice, popřípadě se český občan rozhodne vycestovat do USA a podrobit se proceduře tam. Jak již bylo uvedeno výše, v USA je osoba, která podstoupila kryonické uchování svého těla považována za právně mrtvou. Byl by shodný statut osoby i v České republice?

Podstatným je jistě aspekt, že doposud nebyla žádná z osob zpětně rozmrazena a „oživena“. Teorie se tak může jevit jako značně spekulativní. Zákon o pohřbení hovoří o

⁸⁷ Popřípadě zákaz tohoto postupu.

⁸⁸ Problematika kryoniky již však byla na kontinentě řešena, a to ve Francii. V roce 2002 bylo tělo vědce lékaře Raymonda Martinota na jeho výslovné přání uloženo do speciálního mrazicího boxu v kryptě jeho zámečku za účelem jeho budoucího rozmrazení. Týden po úmrtí a uchování těla byli příbuzní lékaře státním dohledem nad dodržováním zákona o pohřbení vyzváni k pohřbení lékaře dle platné právní úpravy – do země, či zpopelněním. Správní orgány, ani správní soud žádosti o alternativní způsob nevyhověly, a to i přes skutečnost, že příbuzní namítali rozpor s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně s článkem 9, který garantuje svobodu myšlení, přesvědčení a vyznání. Francouzská státní rada jako orgán rozhodující o kasační stížnosti a následně sama meritorně rozhodující ve věci uznala právo zvolit si způsob pohřbu jako dílčí oprávnění vyplývající z práv garantovaných Úmluvou, ale dodala, že právo může být

důstojném zacházení s lidskými pozůstatky tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku. Zakazuje provedení pohřbení způsobem jiným než zpopelněním či uložením do hrobu. Zde je však nutné se zamyslet, zda toto ustanovení není v rozporu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, která garantuje svobodu myšlení, přesvědčení a vyznání, tedy právo každého svobodně si stanovit okolnosti vlastního pohřbu. Do rozporu se zde tak dostává soukromé právo s právem veřejným, které sleduje ochranu veřejného zájmu – veřejného zdraví. Nepochybně podstatným aspektem je pak dle mého názoru míra ohrožení veřejného zdraví u kryonického ošetření těla prováděného ve speciálních laboratořích.

Pokud by osoba za života uzavřela smlouvu zajišťující kryonické uchování těla, a toto své rozhodnutí deklarovala v závěti, kdy by v této závěti také převedla svůj majetek na společnost kryoniku poskytující, a za účelem zmrazení vycestovala do USA, nedošlo by v České republice k úřednímu konstatování smrti a osoba ač zmražená, bez žádné zatím vědecky potvrzené studie zaručující její obživení, by byla považována stále za živou se všemi právními důsledky spočívajícími např. v nemožnosti dědické sukcese. Stěží lze uvažovat, že by společnost kryoniku poskytující dobrovolně informovala příslušné české úřady, že zmražená osoba je v USA považována právně za mrtvou, pokud se kryonické společnosti veřejnosti prezentují tím, že u zmražení jde jen o dočasné uchování těla za účelem jeho oživení.

Zákon o pohřebnictví rovněž stanoví, že pokud není sjednáno pohřbení do 96 hodin, provede toto pohřbení obec. Zde je však zřejmé, že se toto ustanovení vztahuje na osoby, jimž jiná osoba pohřbení nezajistila a obec se primárně o smrti musí dozvědět. Navíc je povinna pohřbení provést obec, na jejímž území ke smrti došlo.

K prohlášení za mrtvého u osoby kryonicky uchované by tak mohlo dojít, dle mého názoru, pouze rozhodnutím soudu dle dikce občanského zákoníku.

Samotný postup zmražení by tedy byl i v současných podmínkách České republiky považován za v souladu se zákonem, a to zřejmě až do okamžiku, kdy by byla zmražená osoba soudem prohlášena za mrtvou, neboť teprve pak by snad mohlo být uvažováno o přestupku dle ust. § 26 odst. 1 písm. j) zákona o pohřebnictví.

předmětem omezení vyplývajícího ze zájmů na ochraně veřejného pořádku a veřejného zdraví.

De lege ferenda by tak mělo být přistoupeno k realizaci legislativního záměru vymezením nového předmětu právní úpravy a určením jejího způsobu. Zákon o pohřebnictví, popř. zvláštní za tím účelem vytvořený zákon, by měl obsahovat ustanovení zabývající se kryonikou, definovat její pojem, postup, osoby oprávněné tuto provádět a jejich odpovědnost, dozor nad osobami kryoniku provádějícími, stejně tak jako právní statut zmraženého a právní předpoklady postupu samotného zmražení. Kryonika by se tak např. mohla stát živností s regulací podobnou úpravě balzamace a konzervace. Popřípadě by měl zákon kryoniku právně zakázat.⁸⁹ Jednalo by se pak jistě o parciální právní úpravu s ohledem na rozsah, vnitřní souvislost a společenský význam regulovaného komplexu společenských vztahů.

Využití těl zemřelých – odnímání tkání a orgánů

Problematika odběru orgánů od zemřelých dárců pro účely transplantací je problematikou velice obsáhlou⁹⁰ a vydala by na samostatnou práci. Ve své práci se tedy budu věnovat jen úzké části zabývající se teorií informovaného souhlasu k případnému dárcovství po smrti ve vztahu k právnímu pojetí lidských pozůstatků.

Teorie vyslovení souhlasu či nesouhlasu s případným kadaverózním dárcovstvím⁹¹ je reprezentována několika hlavními přístupy.

⁸⁹ Např. kanadský zákon O kremacích, pohřbívání a pohřebních službách (provincie Viktorie) vymezuje zákaz nabízet k prodeji, nebo prodávat takové služby, které směřují ke konzervaci nebo uchování lidských pozůstatků, na základě kryoniky, radiace nebo jakéhokoliv dalšího způsobu za účelem očekávaného znovuoživení v budoucnu.

⁹⁰ Transplantace v lékařském pojetí např.

Štefan, J., Mach J.: *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 206

Campbell, A., Gillette, G., Jones, G.: *Medical Ethics*, 3. vydání, Oxford, 2001, str. 129

Štěpán, J.: *Právo a moderní lékařství*, Panorama, Praha, 1989, str. 26

Etické problémy transplantací např. Haškovcová, H.: *Lékařská etika*, Galén, Praha, 1997, str. 171

⁹¹ Bliže např. Mason, J., K., Smith, R., A., Laurie, G., T.: *Law and Medical Ethics*, Lexis Nexis, New York, 2003, str. 436

Princip *contracting-in, opting in, informed consent* (vyjádření souhlasu s dárcovstvím) je založen na teoretickém přístupu, že jsou možní budoucí dárci informováni o prospěšnosti dárcovství, o solidaritě s trpícími a jsou tak nabádáni k tomu, aby se jako dárci registrovali, či jinak vyjádřili svůj souhlas, např. prostřednictvím dárcovských karet, souhlasem na součásti řidičského průkazu, či dokonce tetovází D (donor) na chodidle tak, jak je tomu běžné v některých jihoamerických zemích. Souhlas může být rovněž poskytnut příbuznými zemřelého po jeho smrti. Nevýhodou tohoto principu předpokládaného nesouhlasu je však nedostatečný zájem osob o problematiku transplantací⁹² a chybějící altruismus a motivace, což má za svůj následek nedostatek orgánů.

Princip *required request* (povinné žádosti)⁹³ je založen zejména na teorii nedotknutelnosti mrtvého těla bez výslovného souhlasu zemřelého nebo příbuzných. Jde tedy o teorii mající za svůj základ osobní volbu každého jedince, který jako potenciaální dárcem má být předem dotázán, zda se skutečně chce dárcem stát. Problematickou je tato teorie v aspektu, kdy a kým by měl být případný dárcem dotazován.

Princip *contracting-out, opting out, presumed consent* (vyjádření nesouhlasu s dárcovstvím)⁹⁴ je založen na předpokládaném souhlasu dárce. Každý je potenciaálním dárcem do doby prokazatelného vyjádření nesouhlasu. Je tedy zajištěn největší počet dárců z teorií shora

⁹² Bylo vypracováno velké množství studií zaměřujících se na důvody odmítnutí poskytnutí souhlasu s dárcovstvím orgánů. Jedná se zejména o víru v posmrtný život a přesvědčení, že tělo by si mělo uchovat i po smrti svou integritu. Další důvod je spatřován v nutnosti respektovat tělo mrtvého jako vyjádření úcty k osobě, která ještě nedávno žila. Podstatným aspektem je rovněž nedůvěra v pokrok lékařské vědy a patřičného stanovení smrti mozku. Posledním silným aspektem je přetrvávající názor, že je transplantace v rozporu s přírodou, či Bohem, neboť člověk nemá právo nechat orgány jedné bytosti přežít v těle osoby jiné.

Blíže Campbell, A., Gillette, G., Jones, G.: *Medical Ethics*, 3. vydání, Oxford, 2001

⁹³ Je uplatňován ve většině států USA. K odnětí orgánu je nezbytná výslovná žádost zemřelého za života. Odběr může být učiněn za účelem terapeutickým, vzdělávacím nebo vědeckým.

Blíže Mason, J., K., Smith, R., A., Laurie, G., T.: *Law and Medical Ethics*, Lexis Nexis, New York, 2003, str. 461

Mason, R. H.: *Statutory regulation of organ donation in the U.S.*, Richmond, 1986

Zákony USA: Uniform Anatomical Gift Act, National Organ Transplant Act

V USA nedotknutelnost těla vyplývá z ústavou zaručeného práva na soukromí.

Shodně ve Švýcarsku je zákonem garantována nedotknutelnost mrtvého těla a nepřípustnost pitvy.

uvedených. Problematickým aspektem tohoto principu však je odlišný názor pozůstalých příbuzných.

Princip routine salvaging (automatické dárce) je teorií nepřikládající význam důležitosti informovaného souhlasu, který není vyžadován ani od případného budoucího dárce, ani od jeho rodinných příslušníků.

Důsledně je na úrovni mezinárodní i národní odlišován právní režim v případě odběru tkání a orgánů od žijících dárců⁹⁵ od režimu odběru od zemřelých dárců.⁹⁶ V případě odběru⁹⁷ od zemřelého dárce je kladen důraz na exaktní stanovení smrti a na skutečnost, zda možný dárce za svého života neprojevil nesouhlas s posmrtným darováním orgánů⁹⁸.

Zásadní právní význam má otázka, zda právo na tělesnou integritu trvá i po smrti občana, zda má právní řád připustit zásah do mrtvého těla bez souhlasu zemřelého nebo příbuzných, zejména s ohledem na poměr počtu případných příjemců a množství disponibilních transplantátů.

Vyhláška o postupu při úmrtí a pohřebnictví okrajově reguluje oblast odnímání tkání a orgánů z těl mrtvých. Stanoví, že pro speciální diagnostická vyšetření a pro léčebné a výzkumné účely je možno z těl mrtvých odnímat po úmrtí tkáně, je-li to možno provést takovým způsobem, který neohrozí ani živého člověka. Vyžaduje-li to povaha odnímaného orgánu, popřípadě účel jeho použití, lze výjimečně odnímat tkáně a orgány před uplynutím dvou hodin od zjištění úmrtí. Orgány se z těl mrtvých nesmí odnímat u zemřelých, kteří za svého života písemně prohlásili, že s odnětím nesouhlasí⁹⁹, nemůže-li prohlížející lékař zjistit příčinu smrti mozku, anebo má podezření, že příčinou smrti je přenosná nemoc a rovněž u zemřelých ve výkonu trestu odnětí svobody.

⁹⁴ Uplatňován ve více než polovině evropských zemí včetně ČR, v některých státech USA, Izraeli, Singapuru.

⁹⁵ Úmluva o lidských právech a biomedicíně, zejména čl. 19 a 22

⁹⁶ Dodatkový protokol k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, zejména čl. 16-19

⁹⁷ „Odběrem“ se rozumí zákroky nutné pro odběr lidských tkání nebo orgánů určených pro transplantaci, za účelem posouzení zdravotní způsobilosti dárce a jeho přípravy na odběr, včetně vyšetření.

⁹⁸ „Orgánem“ se rozumí část lidského těla tvořená strukturovaným uspořádáním tkání, které organismus neumí nahradit, pokud jsou z těla zcela odstraněny.

⁹⁹ Stále platné ust. § 8 vyhlášky č. 19/1988 o pohřebnictví

Zde se de lege ferenda nabízí otázka, zda by ustanovení této vyhlášky nemělo být zrušeno a úprava ponechána výhradně transplantačnímu zákonu¹⁰⁰, který upravuje shodnou problematiku.

V naší právní úpravě byly až do roku 2002 značné legislativní nedostatky v problematice transplantací¹⁰¹, které pramenily ze stavu, kdy mnohé závažné problémy nebyly upraveny zákonem, ale pouze podzákonými normami¹⁰². Největší problémy vyvstávaly na poli práva občana a osob blízkých v souvislosti s vyslovením nesouhlasu s odejmutím orgánů.

Právní předpisy výslovně upravovaly zákaz odejmutí orgánu z těla mrtvého, který za svého života výslovně prohlásil, že s odnětím nesouhlasí. Problém ale nastával ve zjištění, zda zemřelý za svého života výše zmíněné prohlášení opravdu učinil a pokud ano, kde je pak uloženo. Již v této době se tedy začalo uvažovat o zřízení registru, ve kterém by se tato prohlášení shromažďovala a v případě potřeby mohla být včas využita. V dnešní době je již tento problém náležitě upraven v platném transplantačním zákoně, a to zřízením Národního registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů. Pokud zde existuje patřičné prohlášení, nelze odběr orgánů uskutečnit.

Platný transplantační zákon zejména reguluje oblast přípustnosti odběru od zemřelého dárce¹⁰³ a náležitosti zjištění smrti. Odběr od zemřelého dárce lze provést, jen byla-li zjištěna smrt. Pokud by měl být odběr od zemřelého dárce proveden před uplynutím 2 hodin od

¹⁰⁰ Zákon č. 285/2002 Sb.

¹⁰¹ Do roku 2002 byla úprava transplantací provedena jedním ustanovením zákona č. 20/1966 Sb., ve znění podzákoných předpisů, směrnicí MZ č. 24/1977, ve věstníku MZ a ve vyhlášce MZ č. 19/1988 Sb. Byla využívána teorie předpokládaného souhlasu dárce. Odnětí tkání a orgánů bylo přípustné, pokud se neprokázalo, že zemřelá osoba ještě za svého života písemnou formou nevyjádřila nesouhlas s odnětím svých orgánů po smrti. Presumpce souhlasu by se tak dala považovat za v rozporu s ust. § 15 občanského zákoníku, kdy zde vymezené osoby neměly možnost vyjádřit svůj názor na transplantaci, ani ji vyloučit. Rovněž nebyla právně regulována povinnost oznámit provedení transplantace příbuzným zemřelého.

¹⁰² Blíže Dostál, O.: *K návrhu zákona o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů*, Zdravotnictví a právo, 6/2001, Buchtová, M.: *Nová právní úprava transplantací v ČR*, Zdravotnictví a právo, 12/2002

¹⁰³ blíže Štefan, J., Mach J.: *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005, str. 208

zjištění smrti, lze tento odběr provést nejdříve po podepsání protokolu. Lékaři, kteří zjišťují smrt, se nesmějí zúčastnit odběru od zemřelého dárce nebo transplantace a nesmějí být ošetřujícími lékaři uvažovaného příjemce.

Zjištění smrti možného dárce musí být vždy prováděno nejméně dvěma k tomu odborně způsobilými lékaři, kteří dárce vyšetřili nezávisle na sobě. Zjištění smrti možného dárce se v případě předpokládaného odběru před uplynutím 2 hodin od tohoto zjištění zaznamená v protokolu, který podepíší lékaři, kteří smrt zjistili.

Odběr od zemřelého dárce je vyloučen, pokud zemřelý za svého života nebo zákonný zástupce zemřelého, který byl nezletilou osobou nebo osobou zbavenou způsobilosti, vyslovil prokazatelně nesouhlas s posmrtným odběrem tkání a orgánů¹⁰⁴, dále pokud nelze na základě

¹⁰⁴ Pro srovnání odlišnost právní úpravy USA. Texas Health and Safety Code - podkapitola hlavy osmé věnovaná dárceství orgánů, známá také jako Texas Anatomical Gift Act, vymezuje v úvodu legální definice pojmů např. orgánová banka - bank or storage facility - zařízení, jemuž byla udělena licence, akreditace nebo souhlas k uchování lidských těl a jejich částí, zesnulý - decedent - zesnulá osoba, včetně mrtvé narozeného dítěte a plodu, dárce - donor- osoba darující celé tělo, nebo jeho část, dárcovská karta - donor card - karta určená k tomu, aby byla dárce nošena, na níž je popsán záměr dárce ve vztahu k darování orgánu či tkáně, část těla - part - zahrnuje orgán, tkáň, oko, kost, tepnu, krev, jinou tělesnou tekutinu a další části lidského těla, transplantční centrum - transplant centre - nemocnice, která vede seznam osob čekajících na transplantát, získává orgány za účelem transplantace, provádí transplantace.

Osoba testamentárně způsobilá je oprávněna darovat tělo, nebo jeho část za účelem jeho dalšího použití, a to v závěti, nebo na jiné listině, která je podepsána dárce před dvěma svědky. Osoba mladší 18 let, která není testamentárně způsobilá, může své přání ohledně dispozice se svým tělem učinit na svém řídičském nebo občanském průkazu, tento úkon však není platný bez souhlasu rodičů nebo opatrovníka, pokud je osoba v době smrti mladší než 18 let. Níže uvedené osoby v pořadí, v jakém jsou uvedeny, jsou oprávněny darovat část, nebo celé tělo zesnulého v případě, že zesnulý nevytvořil vlastní pořízení, a to po smrti zesnulého, nebo bezprostředně před smrtí:

- manžel zesnulého
- dospělé dítě zesnulého
- rodič zesnulého
- sourozenec zesnulého.

Osoba smí darovat tělo nebo jeho část konkrétní osobě, kdy této osobě může doručit kopii dokumentu, kde je tato skutečnost výslovně stanovena. Pokud osoba zemře a nespecifikuje příjemce, je za příjemce orgánu požadována dárcovská zprostředkovatelská organizace. Dárce je dále oprávněn si zvolit lékaře, který zákrok provede. Každá nemocnice je povinna vést seznam možných dárců z těch osob, které zemrou v nemocnici, a

posouzení zdravotní způsobilosti vyloučit, že zemřelý trpěl nemocí či stavem, které by mohly ohrozit zdraví nebo život příjemce; za posouzení zdravotní způsobilosti zemřelého dárce zodpovídá zdravotnické zařízení provádějící odběr, nebo pokud zemřelého nelze identifikovat. Odběr od zemřelého cizince lze provést pouze za podmínek stanovených v mezinárodní smlouvě, kterou je Česká republika vázána.

Na těle zemřelého, u kterého byl proveden odběr, se vždy provádí pitva. V případě, že lékař provádějící prohlídku zemřelého má podezření, že smrt nastala za nejasných okolností nebo násilným úmrtím, včetně sebevraždy anebo vraždy, lze provést odběr pouze za podmínky, že nebude zmařen účel pitvy.

Při provádění odběru ze zemřelého a při provádění pitev se musí zacházet s tělem zemřelého s úctou a musí být provedeny všechny úkony tak, aby bylo tělo pokud možno upraveno do původní podoby. Tento etický princip je pak shodně upravován i u právní regulace hřbitovnictví.

Ošetřující lékař pacienta, u něhož lze předpokládat odběr tkání nebo orgánů, sdělí vhodným způsobem osobám blízkým, neurčil-li pacient jinak, předpokládanou možnost odběru, a to za podmínky, že určená osoba projevuje zájem o pacienta a pacient za svého života prokazatelným způsobem nevyslovil zákaz sdělování informací o svém zdravotním stavu. Pokud je pacientem nezletilá osoba nebo osoba zbavená způsobilosti, možnost odběru sdělí ošetřující lékař jejímu zákonnému zástupci a zároveň ho poučí o možnosti vyslovit prokazatelný nesouhlas s odběrem.

Odběr z těla zemřelé osoby, jak již bylo uvedeno výše, lze uskutečnit, pouze pokud s tím zemřelý za svého života nebo zákonný zástupce nezletilé osoby nebo zákonný zástupce osoby zbavené způsobilosti nevyslovil prokazatelně nesouhlas. Nesouhlas se považuje za prokazatelně vyslovený, pokud:

- je zemřelý evidován v Národním registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů. Registrační úkony představují faktickou, neformální správní činnost, která je

tento seznam zveřejnit. V době bezprostředně před, nebo v době stanovení úmrtí v těch případech, kdy není zřejmé, zda zesnulý je, či není dárce, je zástupce organizace zprostředkující transplantace povinen se dotázat osoby oprávněné darovat tělo nebo jeho část za zesnulého. Pokud organizace získá tělo zesnulého, nebo jeho část, předá tělo příjemci dle pořadí na listu osob čekajících na transplantaci.

uskutečňována na základě zákona a jejímž prostřednictvím jednotlivé úřední osoby v konkrétních případech zasahují do správních poměrů fyzických, případně i právnických osob. Registrace samotná je hmotně právním předpokladem nebo jedním z předpokladů jiné právní skutečnosti¹⁰⁵.

Dále se nesouhlas považuje za prokazatelně vyslovený, pokud zemřelý ještě za svého života přímo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem prohlásí, že nesouhlasí s odběrem v případě své smrti, nebo

- zákonný zástupce nezletilé osoby nebo zákonný zástupce osoby zbavené způsobilosti přímo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem prohlásí, že nesouhlasí s odběrem; toto prohlášení lze učinit pro případ smrti nezletilé osoby nebo osoby zbavené způsobilosti ještě za jejího života nebo i po úmrtí této osoby.

Transplantační zákon rovněž stanoví, že lidské tělo a jeho části nesmějí být jako takové zdrojem finančního prospěchu nebo jiných výhod. Obchodování s tkáněmi a orgány odebranými za účelem transplantace je zakázáno. Veřejnoprávní úprava odnímání tkání a orgánů zemřelých osob stojí na základech vybudovaných již v 60. letech minulého století. S rozvojem lékařské vědy pak její potřeba a důvodnost začaly narůstat. V České republice uzákoněný princip předpokládaného souhlasu na rozdíl od ostatních principů zajišťuje ve veřejném zájmu větší množství disponibilních transplantátů. Odnímané tkáně a orgány slouží nejen pro účely transplantační, ale rovněž pro účely léčebné a výzkumné. Provedení transplantace je spojeno s provedením pitvy, u níž o důvodnosti veřejnoprávní regulace nelze pochybovat. Odnětím orgánu či tkáně nesmí dojít k zmaření účelu pitvy. Veřejnoprávní regulace odnímání tkání a orgánů od zemřelých však rovněž slouží k zabezpečení pietního zacházení s tělem zemřelého a k vyloučení neestetického poškození těla, stejně tak jako k výslovnému zabezpečení nemožnosti využití tkání a orgánů jako zdroje finančního prospěchu nebo jiných výhod.

¹⁰⁵ Hendrych, D.: *Správní právo. Obecná část*. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 191

Využití těl zemřelých – vědecké a výzkumné účely

Problematika nakládání s lidskými pozůstatky je v neposlední řadě upravena také v zákonu o péči o zdraví lidu¹⁰⁶, a to pak zejména problematika odnímání částí lidského těla v souvislosti s léčebně preventivní péčí, lékařskou vědou, výzkumem a výukovými účely. Odběr tkáně nebo krve pro diagnostické účely lze z těla zemřelého provést pouze v nezbytně nutné míře a při zachování piety.

K použití těla zemřelého zákon stanoví, že tělo zemřelého lze použít jen pro lékařské potřeby, a to pouze pokud s tím zemřelý za svého života *vysslovil prokazatelný písemný souhlas*. Prokazatelným vyjádřením písemného souhlasu se rozumí předložení písemného souhlasu pacienta nebo zemřelého nebo osoby blízké zemřelému s jejich úředně ověřeným podpisem, nebo předložení písemného souhlasu pacienta nebo osoby blízké zemřelému vysloveného ve zdravotnickém zařízení podepsaného pacientem, svědkem určeným pacientem a ošetřujícím lékařem nebo osobou blízkou zemřelému a lékařem zdravotnického zařízení, popřípadě vyslovení souhlasu pacienta ve zdravotnickém zařízení do záznamu o zjištění prokazatelného písemného souhlasu.

Prokazatelný písemný souhlas s použitím těla zemřelého může vyslovit také osoba blízká zemřelému¹⁰⁷. Pokud zdravotnické zařízení vyslovení souhlasu zemřelého nezjistí nebo osoba blízká zemřelému tento souhlas nevysloví, nelze pro lékařské potřeby tělo zemřelého použít.

Problematický je písemný souhlas osoby blízké, a to zejména tehdy, kdy po smrti zesnulého existuje více blízkých osob s odlišnými představami ohledně dispozice s tělem. V tomto případě je pak vhodné inspirovat se zahraniční právní úpravou¹⁰⁸.

Pro lékařské potřeby je možné tělo zemřelého uchovat a použít anebo použít tělo zemřelého, pouze tehdy, pokud to lze provést takovým způsobem, který neohrozí zdraví jiného člověka. Před použitím části těla pacienta nebo těla zemřelého musí být prokázáno, že

¹⁰⁶ Zákon č. 20/1966 Sb.

¹⁰⁷ Angloamerické právní úpravy umožňují dárce darovat tělo nebo jeho část konkrétnímu příjemci, kdy tímto není dárcovská zprostředkovatelská organizace.

¹⁰⁸ Americká právní úprava jednotlivých států např. stanoví osoby (authorized agent) v daném pořadí, které jsou oprávněny darovat tělo nebo jeho část.

byla posouzena zdravotní způsobilost pacienta nebo zemřelého. Použití těla zemřelého nemůže být zdrojem finančního prospěchu nebo jiných výhod pro zemřelého za jeho života, nebo fyzických nebo právnických osob po jeho úmrtí, rovněž nemůže být zdrojem finančního prospěchu nebo jiných výhod pro zdravotnické zařízení¹⁰⁹.

Ač jsou tedy zákonem stanovena pravidla, která musí být institucemi přijímajícími těla zemřelých dodržována, nejsou stanovena dozorová opatření ani neexistuje orgán, který by dozor vykonával, což je ve světě poměrně ojedinělé¹¹⁰ a de lege ferenda by bylo vhodné, aby

¹⁰⁹ To však nebrání poskytnutí úhrady nákladů vzniklých v souvislosti s nakládáním s tělem zemřelého, zejména s uchováváním, skladováním a zpracováním těla zemřelého.

¹¹⁰ Např. americký Texas Health and Safety Code upravuje postavení Anatomického úřadu. Do působnosti Anatomického Úřadu náleží zajištění distribuce těl a anatomických vzorků oprávněným institucím a vydávání nařízení za tímto účelem. Úřad je povinen schvalovat a dozorovat právníké osoby, které přijímají a využívají těla zemřelých a anatomické vzorky. Dále je oprávněn vést vyšetřování v těch případech, kdy se domnívá, že mohlo dojít k užití těl v rozporu se zákonem. V těchto případech je Úřad rovněž oprávněn pozastavit nebo zrušit oprávnění fyzické či právníké osoby k přijímání těl a provedení pitvy. Úřad distribuuje těla a anatomické vzorky institucím oprávněným k jejich obdržení. Dále vydává nařízení zajišťující, aby s každým tělem a anatomickým vzorkem bylo zacházeno s úctou a respektem.

Úředník, zaměstnanec nebo zástupce státu, nebo instituce, která je oprávněná nakládat s tělem, které nebylo vyžádáno k pohřbení, nebo s tělem, které má být pohřbeno z veřejných prostředků je povinen:

- oznámit Úřadu, nebo zástupci Úřadu existenci těla, jakmile se tělo dostane do jejich moci
- dopravit tělo v souladu s nařízením stanoveným Úřadem
- umožnit Úřadu, zástupci úřadu, nebo lékaři stanovenému Úřadem využít tělo za účelem pokroku lékařské vědy.

Úředník, zaměstnanec nebo zástupce státu, nebo instituce, která je oprávněná nakládat s tělem, nesmí o těle zesnulého informovat Úřad nebo dopravit tělo, pokud bylo tělo vyžadováno k pohřbení. Tělo může být vyžádáno k pohřbení příbuzným, přítelem v dobré víře, nebo zástupcem organizace, ke které zemřelý náležel, a to aniž by po nich byla vyžadována jakákoliv platba. Přítel a zástupce organizace však musí prokázat vzájemný vztah mezi ním a zemřelým.

Pouze Úřad dává souhlas k provedení pitvy na těle, které si nikdo nevyžádal. Svolení k pitvě Úřad vydá poté, kdy obdrží žádost, která dostatečně odůvodňuje její nezbytné provedení z lékařských důvodů. Úřad je oprávněn přijímat těla dopravená z ostatních států a také v případě, že má dostatečnou „zásobu“ těchto těl, je distribuovat do ostatních států. Dále je oprávněn distribuovat těla jemu darovaná, nebo darovaná lékařským, či zubařským školám, nebo jiným dárcům, kterým k tomu udělil oprávnění, a to lékařům a lékařským školám, zejména pro

tato problematika spadala do kompetence např. Ministerstva zdravotnictví. Ministerstvo by tak jako vykonavatel veřejné správy – dozorčí orgán sledovalo, vyhodnocovalo, popřípadě i sankcionovalo chování jemu nepodřízených subjektů. V daném případě by dle mého názoru nebylo žádoucí, aby byla pravomoc při výkonu tohoto dozoru delegována na osoby soukromého práva. Prostřednictvím dozorové činnosti by tak bylo zajištěno, že instituce přijímající těla zemřelých a s těmito nakládající jednají v souladu s právem. Nejvhodnějším by byl zřejmě věcně specializovaný dozor průběžný, vykonávaný soustavně.

Pokud byl zemřelý za svého života nezletilou osobou, osobou s omezenou způsobilostí k právním úkonům nebo osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu, činí za něho úkony jeho zákonný zástupce.

Shodně jako s tělem zemřelého se nakládá i s plodem po potratu¹¹¹, které byl vyňat nebo vypuzen z těla ženy. Části těla zemřelého a plod po potratu, které se nepoužijí pro lékařské potřeby, se zpopelňují ve spalovně zdravotnického zařízení nebo v krematoriu. Záznam o zpopelnění plodu po potratu se zakládá do zdravotnické dokumentace matky.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně ve svém čl. 21 stanoví, že lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu¹¹². Ponechám zde stranou úvahy o využití lidského těla a jeho částí za života, zejména pak etickou stránku toho, jak lidé z „chudých“ států prostřednictvím inzerce řeší svou nelehkou životní situaci prodejem částí svým těl – orgánů těm bohatým, ale spíš budu uvažovat o využití mrtvého těla jako celku na základě osobě dané zákonné dispozice pro případ smrti.

výukové účely. Pro účely lékařské vědy je škola, vysoká škola, nebo osoba určená Úřadem oprávněna provést pitvu, operaci, vyšetření nebo experiment na těle nebo anatomickém vzorku. O každém získaném těle musí tato instituce uchovat trvale záznam dostatečný k identifikaci těla a způsobilý k přezkumu Úřadem.

¹¹¹ „Plodem po potratu“ se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a jeho porodní hmotnost je nižší než 1000 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 28 týdnů, nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, má porodní hmotnost nižší než 500 g, ale nepřežije 24 hodin po porodu.

¹¹² Blíže např. Dierkens, R.: *Les droits sur le corps et le cadavre de l'homme*, Paříž, 1966

Je nesporné, že využitím některých částí byt' i mrtvého těla vzniká tomu, komu bylo tělo „věnováno“, určitý majetkový prospěch, a to např. možnost nechat si patentovat výsledek výzkumu – nový lék, nebo v případě, že mrtvé tělo poslouží k výuce studentů lékařských fakult, kterým praxe a znalosti jí získané v budoucnu poslouží jako zdroj obživy. S rozvojem vědy jsou i mrtvá těla „žádaným zbožím“, kdy trh přirozeně vytváří po těchto poptávku, neboť tato vytváří zdroj dalšího zisku.

Z toho dovozují, že naše současná právní úprava pocházející z 60. let minulého století je poplatná době svého vzniku, kdy záležitosti mrtvého těla byly jen tabuizovanou záležitostí, „odpadem“, jehož jediný osud byl v pohřbení a jeho poskytnutí pro účely vědy a výzkumu bylo považováno za žádoucí a prospěšné pro blaho celé společnosti.

V dnešní době se v souvislosti s rozvojem biotechnologií o problematice využití mrtvých těl stále více hovoří, téma prochází procesem detabuizace a možnost zpracování a dalšího využití mrtvého těla sloužícího k vzniku prospěchu jiné osoby, pak umožňuje, dle mého názoru, aby bylo možno využít mrtvé tělo dle za života učiněné dispozice, a to i za úplatu, jejíž výše by měla spočívat na dohodě mezi poskytovatelem a příjemcem.

Shora uvedené analogicky dovozují z toho, že odběrem krve, nebo vajíčka z dělohy, vzniká dárci rovněž majetkový prospěch, ať již je to daňová úleva, pracovní volno, vitamínové preparáty, nebo přímo finanční úhrada za lékařský zákrok spojený s odebráním předmětného vajíčka. Pokud se tedy např. Úmluvou o biomedicíně legalizuje finanční zvýhodnění dárce jako náhrada za lékařský zákrok a ne tedy za samotný „dar“, můžeme ad absurdum požadovat finanční náhradu za převoz těla zemřelého na místo instituce, která jej bude využívat.

Závěrem této části je tedy možné shrnout, že je nepochybně dána potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace při využití těl zemřelých pro vědecké a výzkumné účely. Nakládání s těly zemřelých by mělo být pod stálou kontrolou úřadů, ať už za účelem zajištění pietního zacházení s nimi, či ochrany veřejného zdraví, nebo zamezení protiprávního nakládání. Svěření této oblasti subjektům soukromého práva bez možnosti veřejnoprávního dohledu by dostatečně nezaručovalo ochranu všech shora uvedených zájmů.

*Právní nakládání s lidskými pozůstatky – základní hlediska
pro realizaci pohřebního práva*

3. Kapitola

Provozování veřejného pohřebnictví jako služby ve veřejném zájmu

Pohřební právo v systému práva

Jednou z možných definic práva je jeho vyjádření jako souhrnu pravidel chování, které jsou státem aprobovány a rovněž souhrnu možností chovat se určitým způsobem¹¹³. Právo v sobě zahrnuje aspekty organizovanosti, mocenskosti, normativnosti, regulativnosti a účelu či cíle, který sleduje. Právo je tak organizovaným mocenským souhrnem pravidel zajišťujícím fungování společnosti. Organizovanost se projevuje jak navenek (právo tvoří relativně oddělený celek od jiných normativních systémů), tak dovnitř (jednotlivé prvky vytvářejí podmožiny celého). Samotná vnitřní organizace práva vytváří strukturu práva, jeho vnitřní systém.

Systematizace práva v minulosti byla a dodnes je obtížným jevem, neboť tento je ovlivněn vnějšími aspekty – společenskými, historickými a sociálně psychologickými a rovněž každá jeho jednotlivá část se od části jiné v jednotlivostech liší.

Základem pro systematizaci práva dle právní nauky jsou jednotlivé právní normy. Právo hmotné tak vytváří normy, které stanoví práva a povinnosti adresátů, je základem pro právní regulaci. Procesně právní normy upravují právní vztahy, které k dosažení předvídaného hmotně právního účinku vyžadují ingerenci orgánu veřejné moci.

Dalším z možných členění je členění vycházející již z římského práva¹¹⁴ - členění práva na veřejné a soukromé, které pak vytváří jednotlivé teorie podporující či vyvracející

¹¹³ Harvánek, Jaromír: *Teorie práva*, 1. vydání, Masarykova univerzita, Brno 1998, str. 261.

¹¹⁴ „Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem pertinet“.

dualismus práva – teorii zájmovou, mocenskou, organickou a další modifikované teorie¹¹⁵.

Správní právo a v rámci něj i právo pohřební, které zajišťuje ochranu veřejného zájmu, většina právních vztahů se odehrává ve vztazích subordínace a jedním ze subjektů právního poměru je zpravidla nositel veřejné moci, je tak považováno za právo veřejné.

Toto zařazení je možno demonstrovat na charakteristice právních vztahů, které zejména v oblasti pohřebnictví vznikají. Nositeli práv a povinností jsou osoby fyzické i právnické. Subordinaci je možné spatřovat např. při vzniku oprávnění – koncese k provozování pohřební služby, provádění balzamace, či konzervace, či provozování krematoria, při zániku tohoto oprávnění, v dozorových opatřeních správních orgánů – např. krajského úřadu, či hygienických stanic, či při stanovení a ukládání sankcí za protiprávní jednání. Fyzická, případně právnická osoba je v postavení, kdy musí respektovat rozhodnutí úřadu, při nerespektování je možno povinnost v rozhodnutí uloženou vynutit. Shora tedy bylo uvedeno vymezení akcentující subjekt jako prvek právního vztahu.

Vymezení pohřebního práva jako práva veřejného je však možné dovodit také s ohledem na předmět správně právního vztahu, kterým může být lidské jednání, věc, právo či hodnota. Zatímco soukromoprávní regulace umožňuje, aby bylo předmětem právního vztahu vše, co zákon výslovně nezakazuje, předmětem veřejnoprávního vztahu může být pouze to, co stanoví a umožňuje samotný právní předpis. Takto předmět úpravy vztahů vznikajících v pohřebnictví a hřbitovnictví je vymezen v základu v ust. § 1 zákona o pohřebnictví, a dále pak dalšími jednotlivými ustanoveními partikulárně.

Ohraničení vymezeného předmětu vztahů realizujících se v pohřebnictví tak svědčí pro podřazení právního odvětví do systému práva veřejného.

Posledním prvkem každého právního vztahu je jeho obsah, kterým jsou práva a povinnosti subjektů vztahu. Obsah veřejnoprávního vztahu je založen na jednostranném právním aktu jednoho subjektu právního vztahu, vydaném na základě a v mezích zákona a povinnosti, či nutnosti druhého subjektu se tomuto podřídít. Subjekty si nejsou rovny, jsou vázány zákony, povaha norem je spíše kogentního charakteru. Princip sankce nevede jen

¹¹⁵ Hendrych, D.: *Správní právo, obecná část*, C. H. Beck, Praha, 2003, str. 24

k potrestání škůdce, ale rovněž zajišťuje ochranu veřejného zájmu.

Ze shora uvedeného je tedy zřejmé, že ke klasifikaci systému práva je potřeba zkoumat jednotlivé prvky právních odvětví. Na zkoumání prvků však musí vždy navazovat i metoda právní regulace, která vyjadřuje, jak se jednotlivé subjekty právního vztahu podílejí na realizaci jeho obsahu. Soukromoprávní regulace akcentuje rovné postavení subjektů při jejich právních úkonech, veřejnoprávní regulace pak za základ vzniku právních vztahů považuje mocenský regulativní akt orgánu veřejné moci, kdy nadřazený subjekt rozhoduje o právech a povinnostech podřízeného subjektu i proti jeho vůli.

Pohřební právo patří do skupiny předpisů veřejnoprávních, jedná se o podsystém práva správního a zákon o pohřebnictví včetně na něj navazujících úprav je tak nepochybně pramenem správního práva.

Prameny práva na úseku pohřebnictví – zákon o pohřebnictví (systematika, účel)

Samotný gramatický pojem práva je pojmem mnohoznačným, který v sobě obsahuje právo subjektivní i objektivní. Právem v objektivním smyslu se rozumí soubor státem uznaných pravidel chování, tj. soubor platných právních předpisů. Právo v subjektivním smyslu je pak vyjádřením možnosti konkrétního subjektu jednat daným způsobem nebo dané jednání od jiných subjektů očekávat.

V případě pojednání o pramenech práva hovoříme o právu v objektivním smyslu. Pramenem práva se rozumí akt oprávněného orgánu státu, jímž státní orgány mají možnost zasahovat do vymezených společenských vztahů. Právní věda provádí rozsáhlé dělení pramenů práva na základě různých kritérií – např. dle způsobu jejich vzniku, právní síly, originality a odvozenosti, atd. Zřejmě nejznámější kategorizací pramenů práva je jejich rozlišení na prameny formální¹¹⁶ a materiální¹¹⁷. Z pohledu správního práva jsou základním

¹¹⁶ „Rozumí se jimi formy, v nichž je právo obsaženo, v nichž je třeba hledat právní normy a které jsou tedy vlastně bezprostředním pramenem poznání práva.“ Boguszak, J., Čapek, J., Berlich, A.: *Teorie práva*, Eurolex

formálním pramenem zákony a jiné normativní akty.

Základním kamenem pro pozdější právní předpisy regulující oblast pohřebnictví se v roce 1955 stalo nařízení ministra zdravotnictví¹¹⁸, které provádělo tehdejší zákon o hygienické a protiepidemické péči¹¹⁹.

Z chronologického hlediska dalším právním předpisem v oblasti pohřebnictví se stala vyhláška ministerstva zdravotnictví o pohřebnictví.¹²⁰

Následující právní předpis, vyhláška o postupu při úmrtí a pohřebnictví,¹²¹ je již součástí platného právního řádu.

Bohemia, 2001, str. 36.

¹¹⁷ „...vše co způsobuje, že právo je takové, jaké je... např. sociální poměry, třídní zájmy, boží vůle, duch národa, historické události.“ Harvánek, J. a kol.: *Teorie práva*, Masarykova univerzita Brno, 1998, str. 143.

¹¹⁸ Nařízení č. 8/1955 Sb. Nařízení bylo rozčleněno do sedmi oddílů. První oddíl je nazván oznámení úmrtí a prohlídka mrtvých. Blíže je zde upraven postup, jak reagovat na úmrtí osoby nebo nález mrtvolky, přičemž je kladen důraz na oznámení této skutečnosti příslušnému národnímu výboru, který vyrozumí další zainteresované subjekty. Dále je v tomto oddílu upravena oznamovací povinnost specifikovaných osob a prohlídka mrtvého. Oddíl druhý upravuje problematiku pitve a odnímání tkání a orgánů. Pitvy jsou zde rozděleny do tří druhů - bezpečnostně-zdravotní pitva, která se provádí z důvodů ověření diagnózy zemřelého, stanovení příčiny smrti, v případě pohřbu zehem, chybí-li potvrzení lékaře, nebo v případě obecného zdravotního zájmu. Dále nařízení rozlišuje soudní pitvu a tzv. neúřední pitvu z jiných důvodů hodných zřetele. Pokud jde o úpravu odnímání tkání a orgánů, naskýtá se jasná podobnost mezi dnešní úpravou v platném transplantčním zákoně a právě zmiňovaným oddílem. Tkáně a orgány se nesmějí odnímat, jestliže zemřelý za svého života (písemně) prohlásil, že s odnětím nesouhlasí. Oddíl třetí nazvaný pohřbívání upravuje samotnou podstatu nařízení - specifikuje dobu pro pohřbení mrtvého, podmínky souhlasu osob s posmrtným využitím jejich těl pro vědecké a pedagogické účely, vyjmenovává druhy pohřbů, specifikuje přepravu mrtvých a ostatků v tuzemsku i zahraničí. Další oddíl, nesoucí název pohřebiště, upravuje zřízení, správu a zrušení pohřebiště. Oddíl pátý pojmenovaný krematoria je tvořen pouze jedním paragrafem, svěčuje zřízení a správu krematorií do působnosti národních výborů. Nařízení pak ukončuje oddíl šestý - výklad pojmů a oddíl sedmý - závěrečná ustanovení.

¹¹⁹ Zákon č. 4/1952 Sb.

¹²⁰ Vyhláška č. 47/1966 Sb. Vyhláška o pohřebnictví obsahuje osm oddílů, přičemž v oddíle šestém upravuje navíc ve srovnání s předchozím nařízením úpravu řádu pohřebiště, který je tedy touto vyhláškou poprvé v historii právně regulován. Pravomoc vydávat tento řád je zde svěřena národnímu výboru a k jeho vydání je zapotřebí souhlasu okresního hygienika.

¹²¹ Vyhláška č. 19/1988 Sb.

Pohřebnictví se zejména v posledních letech vyvinulo v rozsáhlý, výrazně zracionalizovaný obor, který prolíná řadou dalších odvětví. Zasahuje jak do průmyslu, tak do oblasti hygieny či výtvarného umění a floristiky¹²².

Právní úprava pohřebnictví je regulována zejména **zákonem o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších změn a dodatků**¹²³. Zaměříme-li se blíže na systematiku zákona¹²⁴, je tento tvořen pěti hlavami:

- 1) hlava první nazvaná **obecná ustanovení** vymezuje předmět zákonné úpravy a základní pojmy používané v této oblasti
- 2) hlava druhá s názvem **pohřební služba, balzamace a konzervace, krematorium** blíže pojednává o těchto institutech a upřesňuje podmínky, které jsou nutné k provozování těchto živností
- 3) hlava třetí **veřejné pohřebiště** pojednává o tomto institutu jako o službě ve veřejném zájmu s poukazem na jeho zřízení, provozování, zrušení a evidenci a právní úpravu jeho provozování ve formě hřbitovního řádu
- 4) hlava čtvrtá **sankce**, jak již plyne z názvu, je sankční částí zákona a blíže specifikuje problematiku přestupků na tomto úseku
- 5) hlava pátá nesoucí název **přechodná a závěrečná ustanovení** upravuje problematiku mající ve svém názvu.

Klíčovým ustanovením vymezujícím předmět zákonné úpravy je ustanovení § 1, jenž vymezuje předmět v tomto rozsahu – zákon stanoví podmínky pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební

¹²² V současné době podniká v České republice v tomto oboru více jak 450 subjektů, které zaměstnávají přibližně 4000 lidí. Celkem dnes tento obor generuje tržby kolem jedné miliardy korun. Na území České republiky je dnes kolem 6500 hřbitovů a 28 krematorií. Ročně je v České republice pochováno nebo zpopelněno mezi 100 a 110 tisíci lidí – zpopelňování pak tvoří 76% způsobů pohřbení. Ze shora uvedeného je tedy zřejmé, že je na výsost žádoucí, že je daná oblast regulována právní normou.

¹²³ Zákon č.256/2001 Sb.

¹²⁴ Blíže k otázce právního předpisu a jeho struktury: Knapp, V.: *Teorie Práva*, C. H. Beck, Praha, 1995, str. 126

služby, prováděním balzamaci a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť.

Je tedy zřejmé, že zákonodárce se nevěnoval pouze úpravě stanovení všeobecných pravidel pro zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky, ale vymezil i práva a povinnosti osob provozujících činnosti v pohřebnictví. Přesto se domnívám, že česká právní úprava není ve srovnání se zahraničními právními úpravami dostatečně komplexní, aby regulovala právní zacházení s lidskými pozůstatky a ostatky v celé jeho šíři.¹²⁵

¹²⁵ Pro srovnání např. kanadský zákon (provincie Viktorie) O kremacích, pohřbívání a pohřebních službách (Cremation, Interment and Funeral Act). Tento vymezuje v části první definice legálních pojmů, část druhá reguluje všeobecné povinnosti osob pracujících v pohřebnictví a problematiku záznamů, které musí být povinně uchovávány, část třetí se věnuje samotnému nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky – výčtem činností, které jsou zakázány ve vztahu k nakládání s lidskými pozůstatky, upravuje kontrolu nad tímto nakládáním, specifikuje nakládání s pozůstatky v souladu s pokyny zesnulého, nakládání s pozůstatky dárce, dále tato část reguluje identifikaci pozůstatků a ostatků, schránky pro uložení pozůstatků a ostatků, kremaci, regulaci prodeje či nabídek prodeje vztahujícího se na uchování ostatků prostřednictvím kryologie a ozáření, čtvrtá část se zabývá exhumací, pátá upravuje zřízení a rozšiřování míst k pohřbení, šestá vymezuje využití a převod vlastnického práva k hřbitovnímu místu, sedmá část reguluje fondy působící ve hřbitovnictví – jejich založení, požadavky na činnost a vymezení jejich právní odpovědnosti, část osmá upravuje zajištění provozu na pohřebišti, a to zejména vymezením působnosti samosprávných orgánů, správních rad a požadavky na vydání nařízení obce, část devátá vymezuje zákaz činností na pohřebištech a v krematoriích, část desátá vymezuje právní rámec přeměny a uzavření veřejného pohřebiště, část jedenáctá odkazuje na zákon na ochranu spotřebitele, část dvanáctá vymezuje protiprávní jednání a sankce za ně ukládané, část třináctá povinnost mlčenlivosti, část čtrnáctá stanoví, kdo je oprávněn vydávat nařízení na tomto úseku, část závěrečná - patnáctá pak upravuje přechodná a zrušovací ustanovení.

Pro srovnání např. americký zákon Texas Health and Safety Code v jednotlivých kapitolách hlavy osmé reguluje problematiku stanovení smrti a s tím související hlášení o provedené pitvě, náhlá úmrtí dospělých a jejich šetření, syndrom náhlého úmrtí kojenců, působnost státních orgánů, ustanovení o dárcovství orgánů včetně vyjmutí částí těla a tkání, problematiku krematorií, pohřbívání a pohřebišť.

Pro srovnání např. australský zákon (Provincie Victoria) Zákon o hřbitovech a krematoriích se skládá z 15 částí – úvodních ustanovení, obsahujících účel zákona, účinnost a definice legálních pojmů, části o hřbitovech, věnující se jejich založení, zrušení a správě prostřednictvím svěřeneckých fondů, části o řízení veřejných pohřebišť, zejména pak vymezením oprávnění správce, části věnující se záznamům o pohřbení, části věnující se zrušení veřejných a historických pohřebišť, části o právu na pohřbení, části věnující se stavbám na hřbitovech a jejich údržbě, části o pohřbení tělesných pozůstatků, části o kremaci, části o pohřbení a kremaci nemajetných,

Prostřednictvím vymezení základních pojmů jsou pro potřeby zákona v ustanovení § 2 definovány lidské pozůstatky a lidské ostatky, pohřbení, veřejné pohřebiště, hrobové místo, balzamacce a konzervace, exhumace, úprava lidských pozůstatků, konečná rakev a totožnost zemřelého. V zákonném vymezení těchto pojmů je patrný úmysl zákonodárce sjednotit ono pojmové názvosloví, které bylo před účinností zákona hojně používáno, avšak značně nejednotně. K jednotlivým pojmům:

- 1) **lidské pozůstatky** – mrtvé lidské tělo, nebo jeho části do pohřbení, pokud nejsou za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem použity pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům a zpopelněny ve spalovně zdravotnického zařízení dle zvláštního právního předpisu¹²⁶
- 2) **lidské ostatky** – lidské pozůstatky po pohřbení¹²⁷
- 3) **pohřbení**¹²⁸ – uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti, nebo jejich zpopelnění v krematoriu¹²⁹

části o dalších způsobech nakládání s lidskými pozůstatky, části o exhumaci a vynětí pozůstatků, části o výkonu jednotlivých práv a povinností, části o prováděcích předpisech a závěrem části o přechodných a závěrečných ustanoveních. Součástí zákona jsou také dva prováděcí dodatky obsahující ustanovení o činnosti svěřeneckých hřbitovních fondů a prováděcí ustanovení.

¹²⁶ Má tedy legální definice lidských pozůstatků za cíl (shodně s angloamerickou právní úpravou) stanovit, že mrtvé tělo použité pro potřeby vědy či výzkumu je exponátem, věcí, na kterou se nevztahují ustanovení zákona o pohřebnictví?

Pro srovnání lépe vyhovující definice australského zákona o hřbitovech a krematoriích (obsahuje i tělo mrtvě narozeného dítěte) - Tělesné pozůstatky – bodily remains – lidské tělo, včetně těla mrtvě narozeného dítěte, ne však části těla nebo zpopelněné lidské ostatky, případně kanadského zákona O kremacích, pohřbívání a pohřebních službách - Lidské pozůstatky – human remains – mrtvé lidské tělo v jakémkoliv stádiu rozkladu, tělo mrtvě narozeného dítěte v jakémkoliv stádiu rozkladu, mimo zpopelněné ostatky.

¹²⁷ Pro srovnání definice kanadského zákona O kremacích, pohřbívání a pohřebních službách. Lidské ostatky – human remains – zpopelněné lidské ostatky a části těla.

¹²⁸ Blíže k nákladům pohřbení Wawerka, K.: *Patří náklady pohřbu do pasív dědictví?*, Ad Notam 5/1996, také Ryšánek Z.: *Ještě jednou o nákladech pohřbu*, Ad Notam, 1/1997.

¹²⁹ Již neúčinné ust. §13 vyhlášky č. 19/1988 Sb. umožňovalo i jiný způsob pohřbení, pokud to důležitý obecný

- 4) **veřejné pohřebiště** – prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace¹³⁰
- 5) **hrobové místo** – místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren¹³¹
- 6) **balzamace** – úprava lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem
- 7) **konzervace** – úprava lidských pozůstatků zpomalující rozvoj posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem
- 8) **úprava lidských pozůstatků** – úprava před jejich pietním uložením do rakve, zejména umývání, holení, stříhání, kosmetické úpravy, oblečení do šatů nebo rubáše
- 9) **konečná rakev** – rakev, v níž jsou lidské pozůstatky pohřbeny
- 10) **totožnost** – jméno, příjmení, datum narození a státní příslušnost zemřelého
- 11) **exhumace** – manipulace s nezetlenými i zetlenými lidskými ostatky¹³²

zájem vyžadoval. Bylo však zapotřebí souhlasu hygienické služby. Stejně tak vyhláška umožňovala uložení těla mrtvého i mimo pohřebiště.

Pro srovnání legální definice texaské právní úpravy - Pohřbením- interment- se rozumí trvalé naložení s pozůstatky, či ostatky uložením do hrobky, pohřbením nebo uložením do výklenku určeného pro urnu, kanadské právní úpravy - Pohřbení - interment - pohřbení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků, uložení pozůstatků do hrobky, pohřbení zpopelněných ostatků, australské právní úpravy - Pohřbení - interment - pohřbení, pohřeb nebo umístění lidských pozůstatků na místě k pohřbení a ve vztahu ke zpopelněným lidským ostatkům pohřbení těchto ostatků ať už jsou nebo nejsou uzavřeny v nějaké schránce.

¹³⁰ Jen stěží lze dovést, proč zákonodárce nepřistoupil rovněž k vymezení legální definice neveřejného pohřebiště.

¹³¹ K právní povaze tzv. hrobového příslušenství blíže v rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 9 Co 343/76, číslo judikátu 9/1979 SbRc.

¹³² Lidskými ostatky jsou lidské pozůstatky po pohřbení. Pohřbením je uložení pozůstatků do hrobu nebo jejich zpopelnění. Lidskými ostatky je tedy i popel. Opravdu je nakládání s popelem, např. rozprášením na rozptylové loučce exhumací? Výhodnější se de lege ferenda nabízí např. definice: Exhumace je odkrytí nebo vyjmutí

Zákon o pohřbenictví definuje lidské pozůstatky jako mrtvé lidské tělo nebo jeho část do pohřbení, pokud není použito pro potřeby vědy či výzkumu a zpopelněno ve spalovně zdravotnického zařízení. Zatímco je nepochybné, že živé lidské tělo je právním subjektem, **právní statut mrtvého lidského těla**¹³³ tak jednoznačný není.

Někteří autoři¹³⁴ zastávají názor, že mrtvé lidské tělo je, či by mělo být, v právním slova smyslu věcí, protože samo nemyslí ani nejedná, je s ním nakládáno ze strany druhých a má stejný právní osud jako tělesné části od těla oddělené, např. vlasy, končetiny, či krev. Přiřknutí statutu osoby by dle Dostála vedlo k absurdním důsledkům, zejména v situacích, kdy dojde k jejich zpracování osobami odlišnými od původce.¹³⁵

Osobně se domnívám, že existuje a musí existovat odlišný právní režim oddělené části živého či mrtvého těla a lidského těla samotného. S právním statutem věci u oddělených částí těla lze souhlasit, neboť mohou být těmito oddělenými částmi těla také součástí „neživé“, jako umělé tělesné náhrady či kardiostimulátory, kterým by přiřknutí statutu součástí nenáleželo.

Dále je možné rozdíly v pojetí oddělené části živého těla a částí mrtvého těla spatřovat v tom, že u části živého těla toto oddělení provádí, nebo může být prováděno se souhlasem osoby, které část patří, ať již se jedná o stříhání nehtů, či nevyhnutelnou amputaci končetiny, popřípadě k oddělení části dojde bez možností ovlivnění osobou, např. u dopravních nehod, ale s následným srozuměním této osoby, nezemře-li.

pohřbených lidských ostatků za účelem jejich prohlídky a zkoumání.

K medicínskému vymezení pojmu exhumace blíže např. Tesař, J.: *Soudní lékařství*, 3. Vydání, Avicenum, Praha, 1968, str. 180

¹³³ Blíže k právnímu názoru, že pozůstatky zesnulých nemohou být předmětem občanskoprávních vztahů rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2773/2004 publikovaný na www.nsoud.cz.

¹³⁴ Dostál, O.: *Komu patří mé tělo: Několik úvah o právním statutu oddělených částí těla a mrtvol*, Zdravotnictví a právo, 10/2003

¹³⁵ Přiřkneme-li mrtvému tělu statut věci, pak tímto jej zároveň připravíme o možnost stanovenou ust. § 11 občanského zákoníku, což ve svém důsledku může vést např. k znemožnění podat žalobu na ochranu osobnosti příbuznými v případě, že by došlo k neoprávněnému medicínskému zásahu na těle mrtvého. Neoprávněné nakládání s lidskými pozůstatky by tak mohlo být posuzováno jako trestný čin poškozování cizí věci.

Na rozdíl od výše uvedeného, lidské pozůstatky – mrtvé lidské tělo již postrádají onen souhlas nebo vědomí, či následné srozumění. Lidské pozůstatky, alespoň určitou dobu, vypadají stále jako osoba, právní subjekt, chybí jim však ona schopnost myšlení, cítění, jednání – „duše“.

Mrtvé lidské tělo tak dle mého názoru požívá jiného právního režimu než oddělená část živého či mrtvého těla. Soudobá teorie i judikatura přikládá tělu zemřelého statut součástí lidské osobnosti až do doby, kdy pozůstatky přestanou být individualizovatelné, nejedná se tedy o věc v právním smyslu¹³⁶. Pokud je tedy živé či mrtvé lidské tělo integrální součástí osoby, měla by být této osobě umožněna dispozice s tělem jak v období za života, tak i po smrti, dle jejího vlastního přesvědčení, pokud by se však nejednalo o dispozici v rozporu s předpisy hygienickými a předpisy chránícími veřejný pořádek.

Osobně se domnívám, že pokud zákon umožňuje bezplatné poskytnutí těla pro potřeby vědy či výzkumu, neměl by bránit i dalším způsobům dispozice – např. ve formě závěti umožnit osobě zvolit si jiný než zákonem stanovený typ pohřbení a toto jednání nesankcionovat. I dnes je již možné mrtvé tělo pro účely budoucího oživení nechat zmrazit, popř. jej „pohřbit“ v dusíku.

Zákon o pohřebnictví definuje pohřbení jako uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky na veřejném nebo neveřejném pohřebišti, nebo jejich zpopelnění v krematoriu. Zmrazení, nebo pohřbení v dusíku tak není zahrnuto zákonnou definicí pohřbení, čili lidské pozůstatky by právně pohřbeny nebyly.

Otázkou tedy zůstává, zda a jak je možno alternativní způsob pohřbení sankcionovat dle díkce trestního zákona. V úvahu přichází skutková podstata trestného činu hanobení lidských ostatků¹³⁷, která však chrání pouze lidské ostatky, nelze tedy použít pro lidské pozůstatky.

Další možností je sankcionovat dle zákona o pohřebnictví, takové jednání by mohlo naplňovat skutkovou podstatu přestupku, kdy ten, kdo zachází s lidskými pozůstatky nebo s lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého, nebo mravního cítění

¹³⁶ Švestka, J. a kol.: *Ochrana osobnosti*, Linde, Praha, 1996, str. 173

¹³⁷ Ust. § 202 a) trestního zákona

pozůstalých a veřejnosti.

Zmíněné ustanovení pak explicitně hovoří o lidských pozůstatcích. Důstojnost zemřelého či mravní citění pozůstalých v případě výslovně stanovené vůle zemřelého za života tak nemůže být dotčena, otázkou tedy zůstává postoj veřejnosti. Osobně se domnívám, že pokud veřejnost již od 19. století akceptuje zpopelnění za legitimní způsob pohřbení, není důvod se domnívat, že ekologičtější, úspornější a rychlejší způsob pohřbení dusíkem bude v rozporu s veřejným míněním.

Veřejná moc by neměla omezovat dispozici subjektu ohledně pořízení s tím, co patří bytostně subjektu, neměla by, dle mého názoru, zakazovat jiné než zákonem dovolené způsoby pohřbení, jen z toho důvodu, že se ty „zákonné“ považují za historické, tradiční a společností akceptované a považované za „normální“. Pokud si osoba za života nezvolí způsob dispozice pro případ smrti, nebo tato dispozice není po její smrti známa či není dohledatelná, měli by mít možnost o této dispozici rozhodnout právní nástupci zemřelé osoby, a těm by také mělo svědčit vlastnické právo. Zde však rázem vyvstane další problém, a to který z právních nástupců by měl být tím, kterému bude možnost dispozici s tělem náležet, tedy kdo bude tím oprávněným jednatelem. Tato problematika byla v minulosti regulována zrušeným ust. § 13 odst. 6 dosud platné vyhlášky o postupu při úmrtí a pohřebnictví. Toto ustanovení stanovovalo, že o druhu pohřbu byl oprávněn rozhodnout zemřelý a neučinil-li tak, svědčilo toto oprávnění tomu, kdo obstaral pohřeb.

V současnosti není obvyklým jevem, že by zemřelí před svou smrtí do svých pořízení pro případ smrti vyjadřovali, jakým způsobem by si přáli být pohřbeni. Osobou sjednávající pohřeb je pak zpravidla osoba blízká ve smyslu ust. § 116 občanského zákoníku. Pokud dojde k neshodám mezi osobami blízkými např. manželkou a zletilými dětmi pozůstalého ohledně druhu pohřbení je jediným způsobem vyřešení této situace obrátit se na soud, aby tento rozhodl o způsobu pohřbení.

Mrtvé lidské tělo v angloamerických zemích nemůže být obecně předmětem vlastnictví. Tímto se však může stát zpracováním těla např. na exponát¹³⁸. Aplikací práce nebo

¹³⁸ Blíže např. Wai – Ching Leung: *Law for doctors*, Blackwell Science, Oxford, 2000, str. 154

zkušeností, schopností osoby na lidské pozůstatky, dojde ke změně původních vlastností lidských pozůstatků a vzniku vlastnického práva zpracovatele¹³⁹.

Za problematický aspekt právní úpravy, jak již bylo uvedeno výše, považuji, že platný zákon o pohřebnictví na rozdíl od většiny zahraničních právních úprav¹⁴⁰ nestanovuje, která z osob

Třetí osoba může být vlastníkem lidských pozůstatků na rozdíl od osoby, z které tyto pozůstatky náležejí.

¹³⁹ Mason, J., K., Smith, R., A., Laurie, G., T.: *Law and medical ethics*, Lexis Nexis, New York, 2003, např. v rozhodnutí R. v. Kelly, 1998, 3 All ER 741, a další

Jako příklad poslouží i nedávná výstava lidských těl v pražské Lucerně – Bodies, kdy lidská těla po zásahu – úpravě na vystavované výukové exponáty, či preparáty se dle common law stala předmětem vlastnictví vystavovatele.

¹⁴⁰ Např. právní úprava USA, Kanady, Velké Británie, Austrálie.

Bližší např. Texaská právní úprava

Pokud zesnulý nezanechal písemné instrukce ohledně posmrtné dispozice se svým tělem, následující osoby, v uvedeném pořadí, mají právo dohledu nad nakládáním s jeho pozůstatky, a to včetně jejich kremace. Současně mají stanovenou povinnost uhradit přiměřené náklady pohřbu: osoba stanovená v písemném dokumentu podepsaném zesnulým, manžel zesnulého, dospělé děti zesnulého, sourozenci zesnulého, kterýkoli dospělý příbuzný v dalším pokolení v pořadí stanoveném zákonem pro účely dědického řízení. V případě, že neexistuje osoba, která je oprávněna dohlížet na nakládání s lidskými pozůstatky dle shora uvedeného, stává se touto osobou ten, kdo dá podnět k soudnímu vyšetřování. V případě, že k soudnímu vyšetřování nedojde, zajistí pohřbení územní jednotka, v níž smrt nastala.

Písemný dokument ohledně jmenování osoby oprávněné dohlížet na nakládání s lidskými pozůstatky (texaská právní úprava):

Jmenování vykonavatele oprávněného dohlížet na nakládání s lidskými pozůstatky

(Appointment of Agent to Control Disposition of Remains)

Já, jméno a příjmení,

činící úkon se zdravou myslí, s plným vědomím a dobrovolně, činím známo mé přání aby, bezprostředně po mé smrti, bylo na nakládání s mými pozůstatky dohlíženo

jméno vykonavatele,

v souladu s částí 711,002 zákona O zdraví a bezpečnosti a výhradně pro tento účel tímto tuto osobu ustanovuji jako mého vykonavatele (zmocněnce).

Speciální ujednání:

Níže vypsané jsou speciální instrukce omezující pravomoc udělenou vykonavateli:

Vykonavatel:

jméno

adresa

telefonní spojení

souhlas s ustanovením podpis vykonavatele

datum podpisu

Právní nástupci:

Pokud můj vykonavatel zemře, nebo se stane se právně nezpůsobilým, rezignuje, nebo odmítne jednat, tímto ustanovuji následující osoby (každou oprávněnu jednat samostatně a postupně, v pořadí uvedeném), aby vykonávaly oprávnění mého vykonavatele (zmocněnce) nad dohledem nakládání s mými pozůstatky tak, jak je uvedeno v této listině.

První osoba:

jméno

adresa

telefonní spojení

souhlas s ustanovením podpis první osoby

datum podpisu

Druhá osoba:

Trvání:

Toto ustanovení nabývá účinnosti bezprostředně po mé smrti.

Odvolání předešlých ustanovení:

Tímto odvolávám jakákoli předešlá ustanovení kterékoli osoby, aby dohlížela nad nakládáním s mými pozůstatky.

Ujištění:

Tímto souhlasím s tím, aby kterákoli organizace poskytující služby ve hřbitovnictví, provozující krematorium, kolumbárium nebo obojí, ředitel pohřební služby nebo osoba provádějící balzamace, nebo pohřební služba, která obdrží kopii tohoto dokumentu, mohla činit tak, jak je v něm uvedeno. Jakákoli změna nebo odvolání tohoto dokumentu není účinná, pokud strana neobdrží platné oznámení o změně nebo odvolání. Žádná ze stran shora uvedených nemůže být shledána právně odpovědnou jen z toho důvodu, že důvěřovala kopii tohoto dokumentu.

Převzetí oprávnění:

Vykonavatel a každá následně stanovená osoba tím, že přijímá své ustanovení, přijímá rovněž závazky v něm uvedené a je vázána ustanoveními části 711.002 zákona O zdraví a bezpečnosti.

Podpis vykonavatele dne.....

ve státě:

okres:

Tento dokument byl uznán za pravý přede mnou dne kým

.....jméno ustavitele

..... podpis notáře

Razítko notáře

..... jméno notáře

..... oprávnění jednat jako notář do

Písemné instrukce osoby ohledně naložení s jejími pozůstatky, včetně možnosti zpopelnění, mohou být obsaženy v poslední vůli, předplacené smlouvě o obstarání pohřbu, případně písemně na listině podepsané a uznané touto osobou. Tyto instrukce mohou obsahovat např. nápis, který má být umístěn na náhrobku. Instrukce smí být změněny nebo odvolány pouze následně vytvořenou podepsanou a uznanou listinou. Vykonavatel pokynů určený osobou činící úkony pro případ smrti pak musí provést instrukce svědomitě, ale pouze do výše hodnoty majetku, kterou pozůstalý zanechal. Instrukce musí být provedeny okamžitě, pokud jsou stanoveny v závěti, a to bez nutnosti zahájení soudního řízení. Pokud závěť není soudně přezkoumávána, nebo prohlášena za neplatnou, instrukce jsou platné v rozsahu, pokud jsou v souladu s dobrou vírou. Osoby realizující tyto instrukce – zaměstnanci hřbitova, kolumbária, pohřební služby, nebo osoby, které provádí balzamaci, nejsou za provedení těchto příkazů tak, jak jsou uvedeny zesnulým, právně odpovědní.

Kanadská právní úprava

Právo osoby dohlížet nad dispozicí s lidskými pozůstatky nebo zpopelněnými lidskými ostatky svědčí a připadá následujícím osobám ve stanoveném pořadí:

- Zástupce zesnulého uvedený v poslední vůli
- Manžel zesnulého
- Zletilé dítě zesnulého
- Zletilý vnuk zesnulého
- Zákonný zástupce, je-li zesnulým nezletilý
- Rodič zesnulého
- Zletilý sourozenec zesnulého
- Zletilý synovec nebo neteř zesnulého
- Zletilý příbuzný zesnulého ve smyslu dědického práva
- Zletilá osoba mající osobní nebo příbuzenský vztah se zesnulým, jiný než shora uvedený

Pokud právo kontroly dispozice s pozůstatky svědčí shodně dvěma osobám, pak záleží na jejich vzájemné dohodě, v případě nemožnosti dohody rozhoduje osoba starší. V případě, že je sporu o tom, komu svědčí právo kontroly, rozhoduje Nejvyšší soud. Tento musí ze zákona přihlížet k citům pozůstalých, zejména s ohledem na manžela zesnulého, k pravidlům, zvyklostem a přesvědčením vztahujícím se k nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky u věřících lidí, brát v úvahu instrukce zesnulého ohledně nakládání s jeho tělem, zvážit, jestli nakládání s tělem není jen projevem nepřátelství mezi jednotlivými členy rodiny nebo rozmaru jedné z těchto osob. Písemná volba zesnulého ohledně naložení s jeho pozůstatky či ostatky je pro osoby shora uvedené závazná, a to za podmínky, je-li tato volba učiněna ve smlouvě o poskytnutí pohřebních nebo hřbitovních služeb, je v souladu se zákonem o dárcovství lidských tkání, a tato volba není nesmyslná či neuskutečnitelná nebo příčinou možných

je oprávněna nakládat s tělem zemřelého. Zde se tedy *de lege ferenda* přikláním k zákonnému stanovení pořadí osob¹⁴¹ oprávněných nakládat s tělem zesnulého.

Se shora uvedenou problematikou souvisí rovněž právo zemřelého za života rozhodnout o způsobu vypravení vlastního pohřbu. Jedná se tedy o uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, jejímž předmětem je budoucí plnění ze strany provozovatele pohřební služby, který se za úplatu (dohodnutou cenu hrazenou předem) zavazuje v budoucnu poskytnout služby související s vypravením pohřbu¹⁴². Smlouva je základní právní skutečností, jejíž podstatou je dvou či vícestranný konsens stran. Prostřednictvím tohoto konsensu vznikají smluvním stranám vzájemná práva a povinnosti. Smlouva zajišťující budoucí vypravení pohřbu je smlouvou nepojmenovanou – *contractus innominati*. Je tedy možné, aby se odchýlila od dispozitivních právních norem, nesmí však odporovat normám kogentním.

Problematickým aspektem tohoto závazku je však průkaznost jeho vzniku v době úmrtí. Doklad o úhradě služby u konkrétní pohřební služby by měl být nošen např. současně s veřejnou listinou, kopie smlouvy by pak mohla být předána příslušnému notáři, matričnímu úřadu v místě bydliště, či příbuzným. Dalším problémem je pak dostatečné poskytnutí záruky, že služba bude po bližší neurčité době provedena, či zda bude provedena, dojde-li k úmrtí mimo bydliště, či mimo působnost pohřební služby, která je stranou závazku.

Samostatně zákon o pohřebnictví upravuje oblast ukládání lidských pozůstatků a zpopelněných lidských ostatků na neveřejná pohřebiště¹⁴³, což zákon umožňuje členům řeholních řádů a kongregací v účelových zařízeních k tomu určených, a také členům uzavřených, zejména příbuzenských společenství, např. šlechtických rodů, v prostorách zřízených mimo pohřebiště, a to před účinností tohoto zákona. Tímto je tedy stanovena

problémů.

¹⁴¹ Otázka, kdo je oprávněn disponovat s tělesnými ostatky zesnulých byla řešena např. Nejvyšším soudem ve věci žaloby týkající se nakládání s ostatky zesnulých. Judikát sp. zn. 22 Cdo 685/2005 byl publikován v Právních rozhledech č. 16/2006, str. 605.

¹⁴² Tato smlouva o smlouvě budoucí o zajištění obstarání pohřbu, tzv. závětní objednávka, je např. poskytována pohřební službou města Brna.

¹⁴³ Převažují neveřejná pohřebiště Židovské obce.

zákonná možnost, aby příslušníci registrovaných církví a náboženských společností, jimž vnitřní předpisy neumožňují užívání veřejných pohřebišť, mohli zřídit, a dále pak využívat vlastní pohřebiště.

Zde se však nabízí zřejmá otázka, zda není omezením ústavně zakotveného vlastnického práva skutečnost, že se ostatním subjektům zakazuje možnost zřízení neveřejného pohřebiště na vlastním pozemku. K zřízení neveřejného pohřebiště jsou registrované církve a náboženské společnosti povinny prokázat tuto skutečnost krajskému úřadu¹⁴⁴, v jehož obvodu hodlají neveřejné pohřebiště zřídit, předložit mu řád neveřejného pohřebiště¹⁴⁵, upravující zejména způsob pohřbívání, a vyžádat si jeho stanovisko. Provozování neveřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné zdraví a podléhá státnímu zdravotnímu doзору.

Všechny subjekty, které obvykle přicházejí do styku s lidskými pozůstatky, musí striktně respektovat principy důstojného a pietního zacházení.

Jedná se o takové zacházení, které by nepřivodilo újmu ani živé osobě, samozřejmě vyjma nezbytných zdravotně hygienických opatření. Nezbytné je také zachování požadavku nakládání s ostatky tak, aby nedocházelo k ohrožení veřejného zdraví a veřejného pořádku. Z těchto důvodů je zakázáno upravovat, konzervovat nebo balzamovat lidské pozůstatky osoby, která v době úmrtí byla nakažena nebezpečnou nemocí, nebo pozůstatky, které jsou ve stádiu rozkladu, ukládat a vystavovat konzervované nebo balzamované pozůstatky před pohřbením v rozporu se stanovenými požadavky, vystavovat lidské pozůstatky před pohřbením s výjimkou zákonem uvedených případů, odstraňovat z lidských pozůstatků nesenímelné náhrady, nakládat s lidskými ostatky, které jsou kontaminovány radionuklidy v rozporu s pokyny Státního úřadu pro jadernou bezpečnost, provést pohřbení jiným než zákonem stanoveným způsobem, přepravovat lidské pozůstatky v rozporu se zákonem a zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti.

Zacházení s lidskými pozůstatky na námořním plavidle není předmětem úpravy zákona

¹⁴⁴ Např. územní rozhodnutí Magistrátu města Plzně, odboru stavebně správního ze dne 9. 1. 2008, č.j. STAV/3074/07/CECH-8 – o zřízení neveřejného pohřebiště (dostupné na webových stránkách města).

¹⁴⁵ Zákon o pohřebnictví u řádu neveřejného pohřebiště na rozdíl od řádu veřejného pohřebiště nestanoví, co by mělo být jeho obsahem. Rovněž není zřejmé, zda mají církve a náboženské společnosti povinnost vpustit na pohřebiště veřejnost a případně jakým způsobem zajistit pořádek na pohřebišti.

o pohřebnictví, je tudíž nutno věnovat pozornost úpravě ve zvláštním právním předpise¹⁴⁶.

V hlavě první zákona o pohřebnictví je také upravena problematika, která bývala do účinnosti novely zákona o pohřebnictví poměrně často diskutována širokou veřejností. Jedná se o oblast nákladů spojených s uložením lidských pozůstatků. V prvních dvou dnech po úmrtí byly lidské pozůstatky uloženy ve zdravotnickém zařízení nebo ústavu sociální péče zdarma. Problém však nastával po uplynutí této doby, kdy byl povinen tyto náklady uhradit sjednatel pohřbu.

Není nutné zmiňovat fakt, že většina pohřebních obřadů neproběhne v rozmezí dvou dnů, což tedy nahrávalo pohřebním službám, které si po této 48 hodinové době od zdravotních zařízení či ústavů sociální péče do účinnosti novely zákona o pohřebnictví pronajímaly chladicí zařízení, a poté tuto službu již v podstatně odlišné výši účtovaly sjednateli pohřbu. Tato situace byla vyřešena účinností novely zákona z roku 2006 v ust. § 7 odst. 3, které vylučuje nájem chladících nebo mrazících zařízení ve zdravotnických zařízeních provozovatelem pohřební služby.

Problematická je rovněž oblast nákladů spojených s převozem k pitvě. Zákon stanoví, že tyto náklady hradí ten, kdo sjedná pohřbení. V praxi tak často nastává situace, že sjednatel pohřbu o pitvě ani není informován, popřípadě s ní nesouhlasí, přesto náklady spojené s převozem k pitvě musí uhradit místo toho, kdo pitvu nařídil. Dále je právně zajímavé upozornit na skutečnost, že zatímco samotná oblast pitev je upravena v podzákonném předpise, náklady s ní spojené upravuje zákon.

Dalším diskutabilním ustanovením zákona o pohřebnictví je ustanovení §5. To stanoví, že pokud žádná fyzická či právnická osoba nesjedná ve lhůtě čtyř dnů od oznámení úmrtí pohřbení, je povinna zajistit pohřbení obec, na jejímž území k úmrtí došlo nebo byly lidské

¹⁴⁶ §40, zákona č. 61/2000 Sb. O každém úmrtí na námořním plavidle je velitel námořního plavidla povinen sepsat zápis za účasti dvou členů posádky lodě, nebo za účasti dvou osob přítomných na námořní jachtě a informovat o této skutečnosti zastupitelský úřad České republiky, který je nejbližší přístavu, do kterého námořní plavidlo připluje, a dále provozovatele námořního plavidla. Prohlídku mrtvého provádí lékař, pokud je členem posádky, nebo jiný přítomný lékař, který je za tímto účelem přivolán. Velitel námořního plavidla na základě dohody s lékařem rozhodne o převozu mrtvého do nejbližšího přístavu, v případě hrozby infekce velitel rozhodne o pohřbení mrtvého do moře. Mrtvý musí být vždy převezen do přístavu, není-li na palubě lékař. Zápis o úmrtí na námořním plavidle odevzdá velitel plavidla zastupitelskému úřadu, který je nejbližší přístavu, do

pozůstatky nalezeny, případně vyloženy z dopravního prostředku. Zde podotýkám, že povinnost pohřbení je stanovena obci, na jejímž území ke smrti došlo, ne obci, kde má osoba trvalé bydliště. Zejména malým obcím vznikají díky tomuto ustanovení nemalé finanční problémy.

Rovněž se může vyskytnout situace, že v případě, že se potenciální sjednatel pohřbu ve shora uvedené lhůtě nedozví o skutečnosti, že došlo k úmrtí předmětné osoby, bude tato osoba pohřbena na náklady obce žehem (levnější způsob než uložení do hrobu) a potenciální sjednatel pohřbu nejen, že nebude moci zrealizovat pohřeb dle přání zesnulého, ale rovněž nebude v daném hypotetickém případě moci tělo pochovat v rodinné hrobce. Stejně tak může být na žádost zdravotnického zařízení tělo využito pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům. Zde je však patrný rozpor s ustanoveními zákona o zdraví o péči lidu stanovícími, že použít tělo zemřelého pro účely lékařské vědy a výzkumu lze pouze za výslovného prokazatelného písemného souhlasu zemřelého.

Právně zajímavá je rovněž situace, kdy v zákonem stanovené čtyřdenní lhůtě žádná fyzická nebo právnická osoba nesjedná pohřbení lidských pozůstatků státního příslušníka cizího státu. Zde totiž musí obec sjednat jeho pohřbení až po obdržení souhlasu příslušného státu, který dává souhlas s pohřbením svého státního příslušníka na území České republiky.

Na tento souhlas může obec dle zákona čekat i jeden měsíc od zjištění úmrtí. Teprve po uplynutí zákonem stanovené doby může obec zajistit pohřbení těchto lidských ostatků, avšak pouze uložením do hrobu nebo hrobky, což je shodné s lidskými pozůstatky osoby, u níž nebyla zjištěna totožnost, které mohou být také uloženy pouze do hrobu nebo hrobky. Dojde tak zřejmě k situaci, kdy obec jako provozovatel pohřebiště pronajme hrobové místo na minimální dobu stanovenou tlečí dobou sama sobě jako nájemci.

Ve všech shora uvedených situacích, kdy je obec povinna zajistit pohřbení má tato právo na úhradu účelně vynaložených nákladů na pohřbení vůči dědicům zemřelého, a není-li dědiců, vůči státu. Bohužel však zákon neupravuje, ani neodkazuje na postup, ke kterému subjektu, v jaké lhůtě a za jakých podmínek je možno o náhradu nákladů žádat, popřípadě kdo obci uhradí náklady vzniklé zajištěním pohřbení bezdomovce.

kterého námořní plavidlo připluje.

Zákon věnuje část hlavy druhé úpravě oblasti související s pohřební službou¹⁴⁷, která je zde pojímána jako souhrn činností spojených s pohřbením včetně převozů lidských pozůstatků z místa úmrtí pro potřebu zdravotnických zařízení, policejního orgánu nebo jiných orgánů činných v trestním řízení. Provozování pohřební služby je koncesovanou živností, pro jejíž získání je nutno prokázat nejen požadovanou odbornou způsobilost, ale i získat nezbytné souhlasné vyjádření orgánu státní správy vztahující se k parametrům chladících zařízení a úpravě silničních vozidel z pohledu ochrany veřejného zdraví.

Odborná způsobilost je vyžadována na takové úrovni, aby se náležitě zabezpečila výchozí odborná úroveň, ale zároveň tak, aby toto ustanovení nebylo považováno za diskriminační vůči těm, kteří již před účinností tohoto zákona v dané oblasti podnikali. Povinnosti provozovatele pohřební služby se zejména vztahují k oblastem zabezpečení provozní pohotovosti, etickému jednání podnikatelských subjektů a vytváření součinnosti při převzetí lidských pozůstatků od zdravotnických zařízení a ústavů sociální péče¹⁴⁸.

Provozovatel pohřební služby je oprávněn převzít lidské pozůstatky k pohřbení pouze tehdy, je-li úmrtí doloženo listem o prohlídce mrtvého vystaveným prohlížejícím lékařem a v případě provedení pitvy doplněným o příslušné údaje lékařem, který pitvu provedl, a v případě podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s úmrtím i písemným souhlasem státního zástupce nebo jiného orgánu činného v trestním řízení. Aby nemohlo dojít k záměně lidských pozůstatků, musí provozovatel zajistit označení rakve a transportního vaku tak, aby odpovídalo dokumentaci vystavené prohlížejícím lékařem.

Považuji za důležité také zmínit vzájemnou souvislost mezi etickou stránkou¹⁴⁹ jednání provozovatele pohřební služby požadovanou v tomto zákoně a úpravou této problematiky v zákoně o regulaci reklamy¹⁵⁰, který taxativně upravuje údaje, které může obsahovat reklama poskytování pohřebních služeb, provádění balzamace a konzervace, provozování krematoria a

¹⁴⁷ Pro srovnání definice pohřební služby v zahraniční právní úpravě – texaská právní úprava – Pohřební službou -funeral establishment- se rozumí provozovna, kde dochází k nakládání s lidskými pozůstatky a k jejich přípravě na pohřbení nebo přepravu, nebo jakékoli místo, kde jedna, či více osob, ať už jako výlučný vlastník, spoluvlastník nebo prostřednictvím obchodní společnosti podniká v oblasti balzamace či zajištění pohřbu.

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu o pohřebnictví

¹⁴⁹ Blíže k etické stránce jednání provozovatele pohřební služby např. judikát NS č. Rc 13845/1934.

¹⁵⁰ § 6a zákona č. 40/1995 Sb., a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., ve znění zákona č. 258/2000 Sb.

provozování veřejného pohřebiště¹⁵¹. Striktně je pak stanoveno, že reklama činností v pohřebnictví nesmí být užitá v prostorách zdravotnického zařízení nebo ústavu sociální péče a doručována prostřednictvím dopisů, letáků, elektronickou poštou nebo jinou adresnou formou. V souvislosti s úmrtím pak není možno uplatňovat jakékoliv formy reklamy. Samotný zákon o pohřebnictví stanoví, že je provozovatel pohřební služby povinen zdržet se sjednávání pohřbení v prostorách zdravotnického zařízení nebo ústavu sociální péče¹⁵², a to i prostřednictvím třetích osob¹⁵³.

Zde je de lege ferenda nutné se zamyslet nad tím, zda formulace, kde nesmí být reklama poskytovaných činností v pohřebnictví užitá, není již dostatečnou ochranou před případným nevhodným narušením morálky a etiky, a zda by tedy část ustanovení regulující obsahové náležitosti neměla být rozšířena do té míry, že bude obsahovat i ceny za služby, např. cenu úpravy lidských pozůstatků před uložením do rakve, cenu konečné rakve, cenu balzamacce, konzervace či zpopelnění v krematoriu, nebo nájmu místa na pohřebišti na speciálních webových stránkách na internetu, např. na stránkách Sdružení pohřebnictví. Činnosti v pohřebnictví jsou živnostmi, založenými za účelem dosažení zisku, zveřejnění ceny služeb např. jednotlivých složek pohřbu, by vedlo k většímu konkurenčnímu boji a snad i ke snížení ceny služeb. Zákazníci by shodně jako u jiných živností měli mít možnost zvolit si službu, která jim co nejlépe vyhovuje za cenu, která jim bude předem známa.

Důvodnost a potřebnost veřejnoprávní regulace oblastí souvisejících s provozováním pohřební služby je tak dána hned v několika oblastech. V zajištění nepřetržitého převzetí a odvozu a dočasného uložení lidských pozůstatků, v garanci etického jednání provozovatele pohřební služby ohledně převzetí prokazatelně zemřelé a identifikované osoby a ve vyloučení možnosti záměny lidských pozůstatků skrze povinnosti uložených provozovatelům

¹⁵¹ Jedná se o následující údaje – název obchodní firmy nebo jméno, příjmení nebo název provozovatele činností v pohřebnictví, vymezení předmětu činností v pohřebnictví, popřípadě dalších navazujících poskytovaných služeb, adresu pracoviště určeného pro styk se zákazníky, telefonní a faxové číslo, adresu elektronické pošty nebo internetovou adresu, provozní dobu pro veřejnost a firemní logo nebo jiný grafický motiv.

¹⁵² Pro srovnání kanadská právní úprava. Provozovatel pohřebiště, poskytovatel pohřebních služeb, obchodník s památníky a společnost založená za účelem poskytnutí pohřebních a hřbitovních služeb pro své členy nejsou oprávněni v rámci své podnikatelské činnosti za úplaty v jakékoliv formě jednat tak, aby doporučovali konkrétní pohřební ústav, hřbitov, krematorium nebo mauzoleum, či poskytovali o nich informace v domovech důchodců či v nemocnicích.

¹⁵³ Formulace „prostřednictvím třetích osob“ se do zákona dostala až novelou zákona o pohřebnictví.

pohřebních služeb.

Je nepochybné, že komparací se zahraniční právní úpravou je možné odhalit nedostatky platné české právní úpravy zákona o pohřebnictví a získané poznatky využít při její novelizaci. Inspiraci ke zlepšení právní úpravy lze čerpat např. z právní úpravy slovenské republiky¹⁵⁴. Cílem této komparace pak není vyčerpávající výčet všech rozdílů jednotlivých úprav, ale spíše důraz na ty části, v nichž je slovenská právní úprava propracovanější a danou právní situaci upravuje lépe než právní úprava provedená českým zákonem o pohřebnictví.

Pouhým odkazem na dobu platnosti a účinnosti slovenského zákona o pohřebnictví by bylo možné usuzovat, že se jedná o předpis z velké části inspirovaný právě českou právní úpravou, o čemž svědčí zejména jeho struktura a členění. Přesto se po podrobnějším prostudování jeví v mnoha bodech důkladněji propracovaný.

Již v samotném ust. § 1 lze pozitivně hodnotit výslovné uvedení skutečnosti, že zákon upravuje i působnost obcí a orgánů státní správy, což ve vymezení českého předmětu zákonné regulace uvedeno není, ač tuto působnost zákon nepochybně upravuje.

I navazujícímu přehledu legálních definic pojmů věnoval slovenský zákonodárce více pozornosti. Definován je pojem zpopelnění, kterým se rozumí spálení lidských pozůstatků či ostatků pouze v krematoriu, což vylučuje jiné místo, dále jsou definovány pojmy transportní rakve, transportního vaku, či skrývky. Tyto pojmy využívá i česká právní úprava, jejich legální definice však chybí.

Poměrně zajímavý je rozdíl ve vymezení pojmu exhumace jednotlivými úpravami. Slovenská právní úprava exhumací rozumí vynětí lidských ostatků z hrobu, zatímco česká hovoří o (jakékoliv) manipulaci s nezetlelymi či zetlelymi lidskými ostatky, přičemž ostatky rozumí lidské pozůstatky po pohřbení. V tomto ohledu je slovenská právní úprava opětovně preciznější, neboť jak již bylo uvedeno výše, nakládání s popelem není exhumací.

¹⁵⁴ Zákon o pohřebnictví a o změně a doplnění zákona o živnostenském podnikání ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 470/2005 Z. z.

K slovenskému pojetí exhumace stojí za zmínku uvést, že tuto je možno provést na základě písemné žádosti orgánu činného v trestním řízení, obstaravatele pohřbu nebo blízké osoby, pokud obstaravatel pohřbu již nežije, nebo tímto obstaravatelem byla obec. Tato úprava odpovídá využití v praxi mnohem lépe, než úprava česká, která stanoví, že ostatky mohou být exhumovány na žádost nájemce hrobového místa, který však v mnoha případech není nutně obstaravatelem pohřbu a už vůbec ne osobou blízkou zemřelému. Nevyhovující česká právní úprava pak dává vzniknout mnoha sporům, kdy nájemce hrobového místa záměrně odmítá udělit souhlas k exhumaci ostatků osob, které jsou pohřbeny v jím pronajatém hrobě, na jejichž vyjmutí však nemá zájem. Pohřbívací povinnost tak v české právní úpravě naposledy upravovalo zrušené ust. § 10 vyhlášky č. 19/1988 Sb..

Větší propracovanost slovenské právní úpravy se projevuje i v následujícím ust. §3, který před samotným výčtem zákazu činností nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky stanoví, že lidské pozůstatky musí být pochovány – tato povinnost pak v české právní úpravě nikde výslovně stanovena není.

Další nedostatek českého zákona a návrh ke změně *de lege ferenda* je možné spatřovat v tom, že je sice stanoven zákaz upravovat, konzervovat a balzamovat pozůstatky osoby, která byla v době úmrtí nakažena nebezpečnou nemocí, exhumaci těchto nakažených lidských ostatků již však zákon neupravuje. V tomto ohledu je slovenská právní úprava regulující i exhumaci nakažených lidských ostatků důkladněji propracovaná.

Se shora zmíněnou možností nákazy osob přicházejících do styku se zemřelými souvisí i možnost vystavení lidských pozůstatků před pohřbením v otevřené rakvi, pokud pozůstatky nebyly uloženy v chladícím zařízení. Zatímco česká právní úprava umožňuje vystavení do jednoho týdne od úmrtí, slovenská pouze na dobu tří dní. Slovenskou úpravu je tak možno nejen z hlediska hygienického, ale i estetického považovat za vhodnější, a to zejména s přihlédnutím k rychlosti dekompozičních hnilobných procesů v lidském organismu během letních měsíců.

Aby český zákon o pohřebnictví nebyl pouze kritizován, může mu být přičítáno k dobru stanovení zákazu odstraňování nesnímatelných náhrad z lidských pozůstatků, který ve slovenské úpravě chybí.

Poměrně často vytýkanou vadou českého zákona o pohřebnictví je skutečnost, že tento nereguluje právní nakládání s dalšími lidskými pozůstatky – potracenými nebo předčasně odňatými lidskými plody, orgány odňatými živým nebo mrtvým osobám či dalším materiálem lidského původu.

V tomto ohledu je možné se nechat inspirovat slovenskou úpravou vymezující tzv. jiné pozůstatky, na něž se přiměřeně vztahují ustanovení zákona o pohřebnictví¹⁵⁵.

Jiné lidské pozůstatky, pokud se nepoužijí na vědecké, léčebné, preventivní nebo výukové účely se pochovávají nebo zpopelňují ve spalovnách zdravotnických zařízení za předpokladu, že neexistuje podezření na spáchání trestného činu. V případě potraceného nebo předčasně odňatého lidského plodu má rodič možnost požádat o jeho pochování.

V České republice není pohřbení mrtvě narozeného dítěte, stejně tak jako dítěte zemřelého při porodu ve zdravotnickém zařízení právně upraveno¹⁵⁶. V souladu s vyhláškou č. 19/1988 Sb. je mrtvě narozené dítě povinně pitváno. Další postup pak v praxi záleží na domluvě zdravotnického zařízení a rodičů. Pokud si tito přejí dítě pohřbit, hradí pak náklady spojené s pohřbem. V případě, že dítě nepohřbí, postupuje zdravotnické zařízení v nakládání s tělem jako s jinými zbytky lidských těl – dochází k zpopelnění, ovšem bez nároku na vydání

¹⁵⁵ Těmito jinými lidskými pozůstatky slovenský zákon rozumí i části lidského těla, které jsou v naší právní úpravě obsaženy v samotné definici lidských pozůstatků.

¹⁵⁶ Tato problematika je tak ponechána výlučně lékařské praxi. Základním hlediskem pro rozlišení mezi porodem a potratem je váha plodu. O potrat jde v případě "vypuzení resp. odloučení plodu od těla matky" před 28. týdnem těhotenství, v němž dítě zpravidla váží 1000 gramů. Lékařská věda rozlišuje mezi biopsií a nekropsií, mezi bioptickým a nekroptickým vyšetřením. Biopsie je "vyšetřením vzorku živého lidského orgánu nebo tkáně", nekropsie je pak pitva, resp. vyšetření prováděné na mrtvém těle nebo jeho vzorku. Embryo o váze nižší než 500g je odebráno na bioptické vyšetření a je vnímáno jako součást těla matky. Vyšetření plodu s hmotností nad 1000g váhy – mrtvě narozeného dítěte je vyšetřením nekroptickým. Embryo o váze do 500g, které je vzato na bioptické vyšetření, je provázáno průvodním listem k histologickému materiálu, v němž je uvedena příčina potratu a identifikace matky. Plod o váze vyšší než 500 g je k nekroptickému vyšetření doprovázen průvodním listem ke klinické pitvě, zprávou o novorozenci a zprávou o rodiče.

popela.

Zcela logicky stanoví slovenský zákon povinnost zdravotnického zařízení v případě úmrtí bezodkladně tuto událost oznámit osobám blízkým mrtvému, a pokud těchto není, pak obci. Tato povinnost by měla být společně i se sankcí za její včasné nesplnění upravena de lege ferenda i v české zákonné úpravě a nebyť pouze zakotvena v podzákonném předpise.

Významná pro praxi je i slovenská úprava povinnosti zdravotnického zařízení zabezpečit převoz a uložení lidských pozůstatků pohřební službou, pokud zdravotnické zařízení nemá k dispozici vlastní chladicí zařízení na uložení lidských pozůstatků a obstaravatel pohřbu takto do osmi hodin od úmrtí sám neučiní. Toto ustanovení by dozajista našlo uplatnění i v české právní úpravě.

Specifikum slovenské úpravy pak tvoří ust. § 6 odst. 2 stanovící lhůty pro pohřbení lidských pozůstatků. Tyto nesmí být pohřbeny dříve než před uplynutím 48 hodin od úmrtí, pochovány však musí být, v případě, že nebyly uloženy do chladicího zařízení, ve lhůtě do 96 hodin od úmrtí. Dané ustanovení má zřetelný cíl ochrany veřejného zdraví při manipulaci s lidskými pozůstatky, které jsou ve stádiu většího rozkladu než v případě, že by byly uloženy v chladicím zařízení. Slovenská právní úprava pak na rozdíl od české rovněž stanoví dobu pro pohřbení lidských pozůstatků, které byly uloženy v chladicím zařízení, a to 14 dní od úmrtí.

Poměrně zásadním pochybením českého zákonodárce je opomenutí regulovat povinnost provozovatele pohřební služby vypracovat a předložit ke schválení řád pohřební služby. Slovenský zákon o pohřebnictví upravuje tuto povinnost v ust. § 8 odst. 4 a dále upravuje i obsah daného řádu pohřební služby.

V řádu musí provozovatel pohřební služby upravit přijímání lidských pozůstatků a ostatků, zacházení s těmito při přepravě, vedení evidence o nich, dále používání chladicího zařízení a režim údržby čistoty a desinfekce. Skutečnost, že český zákon o pohřebnictví úpravu řádu pohřební služby neobsahuje je poměrně zarážející, zejména proto, že stanoví vypracovat řád krematoria a jeho obsah. Je tedy otázkou, z jakého důvodu je regulace činností v krematoriu pro zákonodárce důležitější, než regulace činností v pohřební službě.

Z hlediska oblasti správního trestání je slovenská právní úprava obsáhlejší, neboť

obsahuje nejen přestupky fyzických osob, ale i jiné správní delikty právnických osob – konkrétně pak provozovatele pohřebiště, pohřební služby, krematoria a osob provádějících balzamaci a konzervaci, které jsou v právní úpravě české upraveny ve zvláštním zákoně.¹⁵⁷ Z hlediska orientace a přehlednosti je souhrnná úprava správního trestání ve slovenské právní úpravě řešená lépe, než úprava česká.

Prameny práva na úseku pohřebnictví – další prameny práva

Ústavní pořádek problematiku pohřebnictví jako celku blíže neupravuje, můžeme však poukázat na ústavnost některých právních předpisů. Platná právní úprava zákona o pohřebnictví je v souladu s ústavním pořádkem, neboť jsou důsledně respektovány základní principy občanskoprávních vztahů, zásady podnikání upravené živnostenským právem, i samosprávné postavení obcí ve vztahu k jejich úkolům v oblasti vytváření podmínek pro uspokojování potřeb občanů v souladu s místními předpoklady a zvyklostmi¹⁵⁸.

Neměla by být ani opomenuta otázka mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána a právními akty Evropských Společenství. V zemích Evropských Společenství není zakotvena jednotná právní úprava pohřebnictví, ani k ní jednotlivé právní úpravy neinklinují. Předmět právní úpravy tedy nenáleží do působnosti ES a právo ES danou otázku neupravuje.¹⁵⁹

I když otázka pohřebnictví není blíže upravena v rámci práva ES, můžeme konstatovat,

¹⁵⁷ Zákon č. 455/1991 Sb.

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu o pohřebnictví

¹⁵⁹ I přes shora uvedený fakt, není možno opomenout existenci určitých samosprávných organizací, např. Evropského sdružení pohřebních služeb, se sídlem ve Vídni. Organizace byla založena v roce 1994 s cílem podpořit pracovníky v pohřebnictví, přispět k dobré evropské spolupráci, pomáhat jednotlivým členům. Svě zastoupení zde má i Česká republika. Nejvyšším orgánem je shromáždění členů, dalšími orgány pak představenstvo, prezident, viceprezident a strážci pokladu. Organizace má čtyři výbory – právní, pracovní výbor pro thanatologii, pracovní výbor pro krematoria a hřbitovy a pracovní výbor pro čestný kodex.

Výjimkou by snad mohlo být Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 „O ochraně lidských práv a důstojnosti nevléčitelně nemocných a umírajících.“ („Charta práv umírajících“)

že např. při legislativní přípravě platného zákona o pohřbenictví bylo postupováno tak, aby výsledná právní úprava odpovídala v základních rysech obvyklým evropským zvyklostem, což je důležité zejména s ohledem na potřebnou podobu postupů v nakládání s lidskými pozůstatky před pohřbením, např. při transportu, a rovněž s přihlédnutím k poměrně častému pohřbívání občanů cizí národnosti zejména v příhraničních oblastech v uplynulém období. Pro přípravu českého zákona o pohřbenictví tedy bylo využito informací legislativní úpravy této oblasti v SRN, Rakousku, Francii, Polsku a Maďarsku¹⁶⁰.

Co se týče oblasti mezinárodních smluv, je jednotně upravena přeprava zemřelých a pořizování nezbytné dokumentace. Česká republika a některé další země zde postupují podle starší, tzv. Berlínské dohody, k níž přistoupilo bývalé Československo v roce 1937, a jež nese název Mezinárodní ujednání o přepravě mrtvol¹⁶¹. Je nutné ovšem poznamenat existenci

¹⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu o pohřbenictví

¹⁶¹ Mezinárodní ujednání č. 44/1938 Sb. z. a n. V roce 1938 se vlády devíti států, konkrétně Československa, Německa, Belgie, Chile, Dánska, Francie, Itálie, Švýcarska a Turecka zavázaly respektovat Mezinárodní ujednání o přepravě mrtvol s cílem unifikace problematiky převzetí mrtvoly osoby při vstupu nebo průjezdu územím některého ze smluvních států. Jedná se tedy o ujednání více subjektů mezinárodního práva mající z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídicí se mezinárodním právem. Důvodem závaznosti daného multilaterálního ujednání je konsens stran – vlád smluvních států. Pro přepravu mrtvol je zapotřebí zvláštního průvodního listu tzv. umrlčího pasu, který je vlastně veřejnou listinou obsahující jméno, příjmení, stáří zemřelého, místo, datum a příčinu úmrtí. Toto vyhotovení se doporučuje zpracovat ve více jazycích. Předpokladem pro vydání tohoto umrlčího pasu příslušným státním orgánem je předložení úmrtního listu, úředního potvrzení lékaře a potvrzení policie. V Úmluvě jsou bližší upravena kritéria přepravy mrtvol z hlediska uložení do rakve i z hlediska jednotlivých druhů dopravy – tj. přepravy po železnici, automobilem, letadlem a námořní dopravou.

Pro srovnání americká právní úprava - Texas Health and Safety Code s vymezením působnosti konkrétního orgánu, který zajišťuje a dozoruje řádnou přepravu lidských pozůstatků. Anatomický Úřad vydává pravidla k zabezpečení řádné přepravy těl a anatomických vzorků. Za tímto účelem může zřídit veřejného přepravce. Každé tělo, nebo anatomický vzorek, musí být opatrně naloženo a přepravováno tak, aby to co nejméně obtěžovalo veřejnost. Osoba, nebo instituce, která zasílá tělo, nebo anatomický vzorek, je povinna uchovat trvalý záznam obsahující popis těla nebo anatomického vzorku, konkrétně pak jméno zesnulého, je-li známo, barvu pleti, pohlaví, věk, místo a předpokládanou příčinu smrti a jakoukoli další dostupnou informaci vedoucí k identifikaci těla nebo anatomického vzorku, např. o existenci jizev nebo deformit. Kopii tohoto záznamu je pak povinen zaslat příjemci. Příjemce těla nebo anatomického vzorku je povinen okamžitě poskytnout potvrzení o tom, že obdržel tělo dle popisu uvedeného v záznamu. Náklady spojené s přepravou těla hradí příjemce – státu, okresu, obci tak nevznikají žádné náklady.

pozdější dohody, podepsané 21. 11. 1973 ve Štrasburku členskými státy Rady Evropy, která nese název dle místa podepsání - Štrasburská. Tato dohoda je po právní stránce mnohem vyspělejší než Berlínská dohoda a měly by se tak připravit vhodné legislativní podmínky pro přistoupení České republiky k této dohodě.

Pohřebnictví jako celek je oborem s relativně značnou vývojovou setrvačností, z čehož vyplývá, že i základní principy a postupy v této oblasti (např. formy pohřbívání, nebo způsob provozování pohřebišť) se mění pouze pozvolna, pokud vůbec. Tento obor můžeme tedy označit do značné míry za stagnační, nepodléhající jako obory související tolika změnám ekonomických, společenských a sociálních poměrů.

Jaký je tedy cíl, který zákonodárce sledoval při práci na platné právní úpravě, tvořené v současné době zákonem o pohřebnictví a o změně některých zákonů¹⁶² a prováděcí vyhláškou¹⁶³, kterou se stanoví obsah a rozsah specializované odborné přípravy k provozování pohřební služby, provádění balzamace a konzervace a provozování krematoria? Nejpřínosnější bod spatřuji v tom, že po dlouhé době, konkrétně od období první republiky, zákonodárce upravil oblast pohřebnictví ve formě zákona. Tuto úpravu však bohužel nemůžeme považovat za všezahrnující, neboť zákonodárce ponechal současně v platnosti i vyhlášku o postupu při úmrtí a pohřebnictví¹⁶⁴.

Hlavní principy veřejnoprávní regulace oblasti pohřebnictví jsou zjevné. Stanovení náležitého postupu při zacházení s mrtvým tělem je nezbytné jednak z pohledu hygieny a ochrany veřejného zdraví, ale i z důvodu zabránění různých nelegálních machinací s mrtvými těly nebo z hlediska etického – například ohledně regulace reklamy poskytování pohřebních služeb či stanovení povinnosti vhodného a šetrného jednání s pozůstalými, a to provozovateli pohřební služby. Je rovněž nezbytné, aby služby na daném úseku byly poskytovány pouze subjekty se specializovanou odbornou přípravou a náležitými zkušenostmi v oboru – z tohoto důvodu podléhají služby poskytované v pohřebnictví koncesnímu principu.

Problematika pohřebnictví a hřbitovnictví pro důležitost své materie by de lege ferenda bezesporu měla být upravena v podobě zákona, který se jako takový bude zabývat úpravou okamžiku smrti a následným nakládáním s tělem, a to v těchto konkrétních částech:

¹⁶² Zákon č. 256/2001 Sb.

¹⁶³ Vyhláška č. 379/2001 Sb.

stanovení smrti, úřední konstatování okamžiku smrti, problematika pitev včetně pitvy soudně lékařské, některými specifickými typy úmrtí a jejich šetřením, úpravou právního postavení lidských pozůstatků a mrtvě narozených, přepravou těl, kadaverózních dárcovstvím, rozličnými způsoby pohřbívání a pohřebišti a v neposlední řadě také působností orgánů na tomto úseku. Inspiraci lze v tomto ohledu čerpat např. z americké právní úpravy¹⁶⁵.

Problematikou pohřebnictví prolíná řada součinností s orgány ochrany veřejného zdraví. Zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů¹⁶⁶, který zastřešuje oblast hygieny a veřejného zdraví, poskytuje rámcový prostor potřebný k tomu, aby k tomu příslušné orgány ochrany veřejného zdraví mohly na základě právní úpravy pohřebnictví provádět stanovené úkoly a činnosti k ochraně zdravých životních podmínek a zabránění šíření infekčních onemocnění.

Dalším pramenem práva je vyhláška, kterou se stanoví obsah a rozsah specializované odborné přípravy k provozování pohřební služby, provádění balzamace a konzervace a provozování krematoria¹⁶⁷. Již ze samotného názvu této vyhlášky Ministerstva pro místní rozvoj vyplývá okruh problematiky, který upravuje. Vyhláška rozlišuje tři typy specializované odborné přípravy – k provozování pohřební služby, k provádění balzamace a konzervace a k provozování krematoria. Zároveň stanovuje způsob prokázání úspěšného absolvování specializované odborné přípravy.

Bylo by chybou domnívat se, že shora uvedené prameny práva tvoří jediný rámec pro

¹⁶⁴ Vyhláška č. 19/1988 Sb.

¹⁶⁵ Texas Health and Safety Code - Texaský zákon O zdraví a bezpečnosti se skládá z 12 hlav, upravujících po úvodních ustanoveních problematiku správních orgánů působících na úseku ochrany zdraví, a to zejména s poukazem na působnost ministerstva zdravotnictví a územních správních orgánů, jednotlivých typů poskytované zdravotní péče a služeb, vedení zdravotnické dokumentace a záznamů, výčet zdravotnických zařízení, vymezení hygienických opatření v nejrůznějších lidských činnostech a v neposlední řadě v hlavě osmé ustanovení zabývající se smrtí a nakládáním s tělem zesnulého. V jednotlivých kapitolách hlavy osmé pak zákon reguluje problematiku stanovení smrti a s tím související hlášení o provedené pitvě, náhlá úmrtí dospělých a jejich šetření, syndrom náhlého úmrtí kojenců, působnost státních orgánů, ustanovení o dárcovství orgánů včetně vyjmutí částí těla a tkání, problematiku krematorií, pohřbívání a pohřebišť.

¹⁶⁶ Zákon č. 258/2000 Sb.

¹⁶⁷ Vyhláška č. 379/2001 Sb.

oblast pohřebnictví. Nesmíme opomenout i další část právního řádu tvořenou zákony souvisejícími s naším tématem, jejichž úprava je však pouze okrajová¹⁶⁸.

Organizace veřejné správy na úseku pohřebnictví

Jak již bylo uvedeno výše, považuji pohřební právo za subsystém práva správního, subjekty pohřebního práva jsou pak nepochybně subjekty práva správního.

Každá organizovaná činnost nutně vyžaduje, aby byla přiřazena nějakému subjektu, který se tak stane jejím nositelem a současně subjektem odpovědným za její výkon¹⁶⁹. Subjekty správního práva mohou být kategorizovány dle rozličných aspektů. Zřejmě nejobecnějším aspektem, který souvisí s administrativně-právní metodou regulace, je ten, který subjekty rozděluje na subjekty nadřazené – ovládající a subjekty v podřadném postavení – subjekty ovládané.

¹⁶⁸ Např. *Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb.* Matriční evidence vždy spadala pod církevní předpisy a měli ji tedy za úkol duchovní. V roce 1784 byl vydán císařský patent Josefa II., kterým bylo vedení matrik prohlášeno za záležitost veřejné státní správy. Duchovním bylo uloženo, aby zajišťovali tyto úkony pod dozorem církevních a politických úřadů. Farář byl tedy jako matrikář povinen zapsat do matriky zemřelých datum úmrtí svých věřících ze své farnosti. Po odluce státu a církve v roce 1949 přešla matriční evidence pod správu obcí a měst, kam patří dodnes.

Dojde-li k úmrtí osoby, je k zápisu této matriční události do matriční knihy úmrtí příslušný matriční úřad, v jehož správním obvodu fyzická osoba zemřela. Nelze-li tato skutečnost zjistit, je zápis o úmrtí proveden matričním úřadem, v jehož správním obvodu byla zemřelá fyzická osoba nalezena. V případě úmrtí v dopravním prostředku je úmrtí zapsáno matričním úřadem, v jehož správním obvodu došlo k vyložení zemřelého z dopravního prostředku.

Pro zápis do knihy úmrtí je nezbytný list o prohlídce mrtvého – bezodkladnou povinností jeho zaslání má lékař provádějící úřední ohledání těla, a to nejpozději do tří dnů, nebo v případě prohlášení fyzické osoby za mrtvou, nelze zápis provést bez pravomocného rozhodnutí soudu o této skutečnosti. Předmětem zápisu do knihy úmrtí je den, měsíc, rok a místo úmrtí, jméno, příjmení, datum a místo narození, rodné číslo, osobní stav, pohlaví, státní občanství a místo trvalého pobytu zemřelého, jméno, příjmení a rodné číslo žijícího manžela, datum zápisu a podpis matrikáře. Do zvláštní se pak zapisují úmrtí občanů, ke kterým došlo na území cizího státu, na zastupitelském úřadu České republiky, lodí nebo letadle mimo území České republiky a na místě, které nepatří do pravomoci žádného státu.

Subjekty nadřazenými, které vykonávají správu veřejných záležitostí ve veřejném zájmu jsou pak stát a veřejnoprávní korporace, subjekty, na kterých je správa vykonávána jsou fyzické a právnické osoby. Stát, jako nejdůležitější subjekt veřejné správy, vykonává veřejnou správu přímo, prostřednictvím svých orgánů a správních úřadů, nebo nepřímo prostřednictvím jiných subjektů veřejné správy¹⁷⁰. Veřejnou správu uskutečňuje její subjekt, tedy stát a veřejnoprávní korporace určitými orgány, které můžeme vymezit jako správní orgány v širším slova smyslu. Z organizačního hlediska představuje správní orgán relativně samostatnou organizační jednotku, začleněnou prostřednictvím příslušného podsystemu do systému veřejné správy jako celku¹⁷¹. Za úřad je považována každá trvalá organizační jednotka, která byla zřízena jako vykonavatel veřejných úkolů a není právnickou osobou¹⁷². Správní úřad je organizační jednotkou, která je zřízena a její působnost stanovena zákonem, navenek ohraničená a vystupující na veřejnost prostřednictvím svých orgánů nebo zástupců, kteří jednají jménem subjektu, jehož je správní úřad organizační součástí¹⁷³. Správní orgány plní různorodé úkoly ve veřejném zájmu. Jejich postavení je definováno stanovením jejich působnosti a pravomoci.

Působností se rozumí předmět, obsah a rozsah činnosti správního orgánu, tj. okruh otázek, které daný orgán projednává, rozhoduje, realizuje a za jejichž řešení odpovídá¹⁷⁴. Obecně známými typy působnosti jsou působnost věcná a územní. Pravomoc je pak definována jako souhrn oprávnění, jimiž je orgán státní správy vybaven, a právních povinností, jež jsou orgánu státní správy uloženy, tj. souhrn právních prostředků, které má správní orgán k realizaci své působnosti¹⁷⁵. Pravomoc tedy znamená pro správní úřad právní prostředek, který spočívá v oprávnění vykonávat veřejnou moc vrchnostenskou a umožňuje tak výkon veřejné správy v rozsahu působnosti konkrétního orgánu. Je vymezena zákonem a s ohledem na svou povahu bývá některými autory nazývána pravomocí mocenskou.

Subjekty, na kterých je správa vykonávána jsou, jak již bylo uvedeno výše, fyzické a právnické osoby nadané právní subjektivitou, způsobilostí k právním úkonům a způsobilostí

¹⁶⁹ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 374

¹⁷⁰ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 380

¹⁷¹ Polián, M.: *Úvod do studia správní vědy*, vybrané pasáže, Vydavatelství UP Olomouc, 1995, str. 34

¹⁷² Hendrych D.: *Správní právo, obecná část*, C. H. Beck, 2003, str. 377

¹⁷³ Hendrych D., *Správní právo, obecná část*, C. H. Beck, 2003, str. 379

¹⁷⁴ Průcha, P.: *Správní právo*, obecná část, MU Brno, 2001, str. 86.

¹⁷⁵ Průcha, P.: *Správní právo*, obecná část, MU Brno, 2001, str. 85.

k protiprávním úkonům.

Stát zajišťuje plnění veřejných úkolů ve veřejném zájmu prostřednictvím systému vykonavatelů veřejné správy. Za vykonavatele je považován orgán nebo oprávněný zástupce subjektu veřejné správy¹⁷⁶. Právní řád svěřuje výkon správy na úseku pohřebnictví zejména územním veřejnoprávním korporacím, jako samosprávným organizacím, své úkoly však plní i orgány státu.

Ministerstvo pro místní rozvoj je ústředním orgánem státní správy na úseku pohřebnictví. Toto postavení mu přiznává zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky¹⁷⁷. Ministerstvo může na základě zákona a v jeho mezích, je-li k tomu zmocněno, dle čl. 79 odst. 3 Ústavy vydávat právní předpisy.

V kompetenci ministerstva pro místní rozvoj je řešení aktuálních otázek vyvstávajících na základě zkoumání společenské problematiky na úseku pohřbívání a pohřebnictví a analýza dosažených výsledků, odborná činnost spojená s výkonem státní správy. Dále nesmí být opomenuta související konzultační a metodická pomoc¹⁷⁸, realizovaná např. při přípravě materiálů vzorové povahy - řádu pohřebiště, řešení navazujících dosud nezodpovězených otázek (např. obecné řešení vztahů mezi obcemi, církvemi a státem při správě pohřebišť), či zpracování koncepce rozvoje na úseku pohřebnictví a řešení stěžejních otázek, které pak ministerstvo předkládá vládě. Neopomenutelná je též informační povinnost vůči veřejnosti.

Zákon o pohřebnictví neobsahuje specifický paragraf, který by upravoval příslušnost správních orgánů na úseku pohřebnictví. Proto musíme dovozovat působnost Ministerstva pro místní rozvoj ze shora citované úpravy. Jediná zmínka je učiněna v tzv. zmocňovacím ustanovení¹⁷⁹, které upravuje povinnost ministerstva vydat vyhlášku k provedení konkrétních ustanovení zákona o pohřebnictví.

¹⁷⁶ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H.Beck, Praha, 2003, str. 376

¹⁷⁷ §14 odst. 1, zákona č. 2/1969 Sb.

¹⁷⁸ Při fungování veřejné správy sehrávají důležitou roli také metodické pokyny ministerstev a jiných ústředních orgánů. Tyto normativní akty však nejsou formální, ale jsou materiálními prameny práva. Jedná se o pokyny řízení, které slouží k zajištění koordinovaného chodu veřejné správy. Je přitom zjevné, že i když tyto interní normy nemají závaznost zákona a nejsou ani jiným způsobem závazné vůči občanům, ovlivní do značné míry jejich chování.

Domnívám se, že de lege ferenda by bylo vhodné provést následující změny v působnosti správních orgánů na daném úseku. Na ústřední úrovni by výkon státní správy na úseku pohřebnictví vykonávalo Ministerstvo zdravotnictví¹⁸⁰ tak, jak tomu i tradičně bylo do účinnosti platného zákona o pohřebnictví, neboť pohřebnictví je oborem interdisciplinárním, zajišťujícím dispozici s lidským tělem, kde převládají aspekty medicínské a hygienické a dle mého názoru není podstatného rozdílu v nakládání s tělem živým, či mrtvým.

Naopak hřbitovnictví, které můžeme považovat jako činnost související se zakládáním, rušením a péčí o pohřebiště, již natolik nesouvisí s nakládáním s lidskými pozůstatky, působnost ministerstva pro místní rozvoj lze bez větších výtek přijmout.

Dříve než přejdeme k problematice výkonu státní správy krajskými úřady, konkrétně pak k výkonu dozoru na úseku pohřebnictví, je vhodné nejdříve objasnit samotný pojem dozoru. Obecně lze za dozor považovat aktivitu, jejíž podstatou je pozorování určité činnosti nebo určitého stavu, na které pak navazuje hodnocení, popřípadě též aplikace prostředků směřujících k zajištění účelu sledovaného dozorcí činností.

Pojem správní dozor je pak vymezen jako správní činnost, při které vykonavatel veřejné správy pozoruje chování nepodřízených subjektů a porovnává je s chováním žádoucím, s požadavky právních norem¹⁸¹. V případě zjištění pochybení pak tento dozorcí orgán přistupuje k aplikaci nápravných opatření, která má k dispozici ke zjednání nápravy a dosažení stavu, který by odpovídal právním předpisům. Správní dozor se pak uskutečňuje ve vnějších vztazích veřejné správy, tj. mimo rámec klasických vztahů nadřízenosti a podřízenosti.

Budeme-li se blíže zabývat jednotlivými druhy správního dozoru, můžeme hovořit o

¹⁷⁹ §31, zákona č. 256/2001 Sb.

¹⁸⁰ Pro srovnání Texas Health and Safety Code - Zákon vymezuje působnost státních orgánů na úseku pohřebnictví a hřbitovnictví, a to konkrétně ministerstva zdravotnictví, územních správních úřadů, soudů a Anatomického Úřadu. Ministerstvo zdravotnictví reguluje nakládání, přepravu, pohřbení a exhumaci mrtvých těl, a to v rozsahu přiměřeném a nezbytném pro ochranu veřejného zdraví a bezpečnosti. Řídící orgán obce je oprávněn regulovat pohřeb zesnulého.

dozoru preventivním, průběžným a následným, dále pak o dozoru soustavném, či jednorázovém. Pokud je dozor vykonáván na základě podnětu přicházejícího zvenčí, pak je označován za dozor incidentní.

Zaměříme-li se konkrétně na úsek pohřebnictví, pak hovoříme o dozoru následném, či incidentním, např. po upozornění orgánu veřejného zdraví.

Zákon o pohřebnictví obsahuje dva postupy při výkonu dozoru. Je nutné rozlišit, zda je provozovatelem pohřebiště obec, nebo registrovaná církev či náboženská společnost.

Co se týče obcí, vykonává krajský úřad dozor dle zákona o obcích¹⁸² v přenesené působnosti, v případě druhém, jedná - li se o pohřebiště provozovaná registrovanou církví či náboženskou společností, postupuje krajský úřad dle výslovné dikce zákona o pohřebnictví, který dozorová oprávnění explicitně upravuje. Tato oprávnění mají charakter procesních a sankčních prostředků dozoru.

Dle ustanovení zákona o pohřebnictví¹⁸³, se při dozoru nad činností provozovatele pohřebiště a při vymáhání povinností stanovených provozovateli pohřebiště tímto zákonem, za předpokladu, že je obec provozovatelem pohřebiště, postupuje dle shora uvedeného zákona o obcích.

Je-li provozovatelem pohřebiště registrovaná církev nebo náboženská společnost, vykonává dozor nad její činností územně příslušný krajský úřad, který rovněž vymáhá splnění uložených povinností. Je pak zcela zjevné, že krajský úřad nemůže postupovat dle zákona o obcích, neboť cirkve a náboženské společnosti nemohou být podrobeny dozoru, neboť nejsou územními samosprávnými korporacemi. Z tohoto důvodu upravuje zákon o pohřebnictví dozorčí oprávnění vůči církvím a náboženským společnostem jako dozor sui generis.

Ustanovení týkající se dozoru krajského úřadu:

- 1) vydává stanovisko ke zřízení nového neveřejného pohřebiště na základě prokázání zákonem stanovených skutečností církvemi a náboženskými společnostmi, a to po předložení řádu neveřejného pohřebiště

¹⁸¹ Hendrych D.: *Správní právo, obecná část*, C. H. Beck, 2003, str. 237

¹⁸² Zákon č. 128/2000 Sb.

- 2) vydává souhlas s provozováním veřejného pohřebiště a k změnám řádu veřejného pohřebiště¹⁸⁴ za podmínek stanovených zákonem o pohřebnictví, a to za předpokladu, že řád pohřebiště byl vypracován v souladu s požadavky stanovenými zákonem
- 3) rozhoduje o zrušení veřejného pohřebiště ve veřejném zájmu, a tímto současně o zákazu pohřbívání, je-li to nutné
- 4) v případě zrušení veřejného pohřebiště před uplynutím doby, na kterou byla pronajata hrobová místa, je územně příslušný krajský úřad povinen zajistit a uhradit exhumace a převzetí lidských ostatků, jakož i přemístění zeminy a travního porostu z rozptylových a vsypových luk, na jiné vhodné pohřebiště
- 5) vykonává dozor nad činností obce jako provozovatele pohřebiště a rovněž dozor při vymáhání povinností stanovených obci jako provozovateli pohřebiště
- 6) vykonává dozor nad činností registrované církve nebo náboženské společnosti, jako provozovatelem pohřebiště, a rovněž vymáhá splnění uložených povinností.

Dalším orgánem majícím působnost na úseku pohřebnictví jsou obce. Z hlediska výkonu místní veřejné správy má zásadní význam působnost obce. Ta může být samostatná nebo přenesená¹⁸⁵. Pokud zvláštní zákon upravuje působnost obcí a nestanoví, že jde o přenesenou působnost platí, že jde vždy o samostatnou působnost. Samostatná působnost je výrazem práva obce na samosprávu a zároveň souhrnným označením úkolů patřících do samosprávy obce. Samospráva může být definována jako jedna z větví veřejné správy jako projevu výkonné moci ve státě, nezávislá, státní správě nepodřízená. Rozsah samostatné působnosti může omezit pouze zákon. V zásadě přitom můžeme rozlišit tři teorie pojetí samosprávy; podle teorie přirozenoprávní je samospráva na státu nezávislá a je přirozeným subjektem s právem na správu vlastních záležitostí. Státoprávní teorie pak vychází z konceptu suverenity státu; stát pouze svěřuje část své moci samosprávnému společenství. Teorie politická potom vymezuje podstatu samosprávy zejména v personálním složení jejích orgánů.¹⁸⁶

Problematice samostatné působnosti v obecním zřízení se poměrně často věnoval i v současnosti věnuje Ústavní soud. Obecně známým se stal judikát sp. zn. Pl.ÚS 38/1997, který samostatnou působnost právně definoval. *“Kritériem sotva může být věcný výpočet § 14*

¹⁸³ §28 odst. 1, zákona č. 256/2001 Sb.

¹⁸⁴ Proč však nevydává souhlas k nově vzniklému řádu?

¹⁸⁵ Hendrych, D.: *Správní právo. Obecná část*. C.H.Beck, Praha, 2003, str. 411 a násl.

zákona o obcích. Mnohem spíše je třeba uvážit, že záležitostmi místní působnosti mají být pouze takové věci, které svými kořeny tkví právě v místním společenství a mají k němu specifický vztah za předpokladu, že mohou být místním společenstvím ve vlastní odpovědnosti a samostatně zvládnuty."¹⁸⁷

Obce disponují následujícími oprávněními a povinnostmi¹⁸⁸:

- 1) Obci je svěřena pravomoc upravit způsob a podmínky převozu a přechodného uložení zemřelých obecně závaznou vyhláškou¹⁸⁹.
- 2) Obec, na jejímž území došlo k úmrtí, či zde byly nalezeny lidské pozůstatky, je povinna zajistit pohřbení, bližší specifika jsou stanovena pro ostatky státního příslušníka cizího státu¹⁹⁰.

¹⁸⁶ Srov. např. Kadečka, S. : *Právo obcí a krajů v České republice*, C. H. Beck, Praha, 2003, str. 6 – 12.

¹⁸⁷ K otázce samostatné působnosti obce dále např. judikát sp. zn. Pl. ÚS 34/2002, sp. zn. Pl. ÚS 17/1998, atd.

¹⁸⁸ Pro srovnání práva a povinnosti obce dle Texas Health and Safety Code - Výkonný orgán obce je oprávněn koupit, zřít a spravovat pohřebiště, rovněž pohřebiště uzavřít, pokud je v jeho vlastnictví. Obec, která vlastní nebo spravuje pohřebiště, či vykonává kontrolu nad majetkem pohřebiště, je oprávněna jednat jako trvalý správce. Pro rozhodnutí, že obec bude nadále spravovat či vlastnit pohřebiště, je zapotřebí přijmout nařízení obce. Dále je obec jako správce pohřebiště oprávněna přijmout nařízení upravující přijímání darů nebo grantů pro účely správy pohřebiště a dále stanovit platbu nezbytnou pro údržbu hrobu, nebo hrobového místa. Obec, na jejímž území se nachází pohřebiště, které ohrožuje veřejné zdraví, nebo bezpečnost, je oprávněna svým rozhodnutím převzít správu pohřebiště ve veřejném zájmu. Pokud takto neučiní obec, okresní soud na základě návrhu obyvatele okresu, ve kterém se pohřebiště nachází, jmenuje neziskovou organizaci, aby jednala ve veřejném zájmu na místo obce. V nařízení obce, nebo rozhodnutí soudu musí být uvedeno, že ve lhůtě 60 dní od převzetí pohřebiště do správy, je obec nebo nezisková společnost povinna odstranit nebo opravit ploty, zdi, nebo jiné oplocení, vyzvednout nebo zpevnit náhrobky a památníky, které jsou hrozbou, nebo nebezpečím pro veřejné zdraví a bezpečnost a učinit veškeré další kroky k údržbě a správě pohřebiště. Nesmí však nabízet k prodeji další hrobová místa.

¹⁸⁹ §4 odst. 4, zákona č. 256/2001 Sb.

¹⁹⁰ Pro srovnání Texas Health and Safety Code - Pokud není tělo vyžádáno bezprostředně po smrti, musí být do 24 hodin provedena jeho balzamace. Po dobu 72 hodin po smrti, osoba stojící v čele instituce zodpovědné za nakládání s tělem, musí vyvinout úsilí k nalezení příbuzného zemřelého a oznámit příbuznému úmrtí. V případě, že se této osobě nepodaří příbuzného nalézt, musí učinit oznámení úředníku okresního úřadu, že bylo vykonáno vše, co mohlo vést k nalezení příbuzných. Tělo, které není do 48 hodin po oznámení příbuznému tímto

- 3) Obec v samostatné působnosti zajišťuje provozování veřejného pohřebiště jako službu ve veřejném zájmu – nemůže-li však toto sama zajistit v územním obvodu své působnosti, je povinna zajistit provozování veřejného pohřebiště v jiné obci v okolí, a to na základě dohody s provozovatelem takového pohřebiště.
- 4) Obec je oprávněna navrhnout zřízení veřejného pohřebiště.
- 5) Obec je povinna plnit shodné povinnosti provozovatele pohřebiště, jako kterékoli jiné subjekty.
- 6) Obec plní specifická oprávnění stanovená zákonem v souvislosti s předáním náhrobků, hrobového zařízení a cenných předmětů, o které se v stanovené lhůtě nepřihlásil vlastník.

Je zřejmé, že provozování pohřebiště je činností v různé míře dotovanou z rozpočtu obce a platby uživatelů hrobových míst za pronájem a související služby nemohou uhradit celkovou výši nákladů. Proto je dozajista potřebné, aby obce v případech, pokud nezajišťují provozování veřejného pohřebiště ve svém územním obvodu, uzavíraly dohody s provozovateli pohřebišť v jiných obcích¹⁹¹. Jak ale posuzovat situaci, kdy by provozovatelem veřejného pohřebiště na území obce byla registrovaná církev nebo náboženská společnost, aniž by ale zároveň byla s obcí v jakémkoliv právním vztahu? V takovém případě by sice byla splněna podmínka, že obec nemůže zajistit provozování veřejného pohřebiště v územním obvodu své působnosti, bylo by nicméně nesmyslné vyžadovat v tomto případě na obci zajištění možnosti využívat veřejné pohřebiště v sousední obci. Z logiky věci tedy vyplývá, že zmiňované zákonné ustanovení se uplatní jen v případě, není-li na území obce žádné veřejné pohřebiště, nebo pokud kapacita provozovaného pohřebiště není dostatečná.

Shora zmiňovaný problém však není jediný. Zákonem je sice možné uložit obci povinnost uzavřít za určitých podmínek smlouvu s určitým obsahem, mnohem složitější, ne-li nemožné, je ale zákonem zajistit, aby adresát návrhu na uzavření smlouvy na tento návrh

příbuzným vyžádáno, musí být dopraveno Anatomickému Úřadu, nebo jeho zástupci. Příbuzný zemřelého je oprávněn se ve lhůtě 60 dní od dopravení těla do Úřadu, nebo do jiné instituce oprávněné k přijímání těl žádat vydání těla zemřelého. Pokud tělo, o které nikdo nežádá, je tělem cestovatele, který zemřel náhle, Úřad nařídí instituci, která obdržela tělo, aby jej zadržela po dobu 6 měsíců za účelem identifikace.

¹⁹¹ Shodně Vedral, J.: *Dohody obcí dle zákona o pohřebnictví*, *Veřejná správa* 44/2002

přistoupil, aby tedy došlo k dohodě o obsahu smlouvy. Pokud by zákon ukládal oběma stranám kontraktační povinnost, nejednalo by se dle mého názoru, o smlouvu, neboť by chyběla podstatná náležitost, a to svobodný dvoustranný projev vůle účastníků¹⁹².

Povinnost zajistit provozování veřejného pohřebiště v jiné obci na základě dohody s provozovatelem pohřebiště se v praxi realizuje prostřednictvím veřejnoprávní smlouvy, jejíž obsah, včetně spolufinancování provozu veřejného pohřebiště je věcí konsensu stran. Veřejnoprávní smlouvou se pak rozumí dvou nebo vícestranný správní úkon, který zakládá, mění nebo ruší vztahy správního práva. Prostřednictvím veřejnoprávních smluv může v mezích zákona docházet k přesunům působnosti a pravomoci subjektů veřejné správy nebo k úpravě způsobu jejich výkonu¹⁹³.

Problematika krajských hygienických stanic jako dalších státních orgánů působících na úseku pohřebnictví je upravena v zákoně o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících předpisů¹⁹⁴. Provozování veřejného pohřebiště nesmí ohrozit veřejné zdraví a podléhá státnímu zdravotnímu doзору.

Jednotlivá oprávnění krajských hygienických stanic na úseku pohřebnictví jsou tedy:

- 1) stanovení způsobu nakládání s lidskými pozůstatky při pohřbení osoby nakažené nebezpečnou nemocí a rozhodnutí o pohřbení této osoby zpopelněním
- 2) vyjádření¹⁹⁵ k udělení koncese k provozování pohřební služby či k provozování krematoria, a to po prokázání zákonem předpokládaných skutečností
- 3) vyjádření k udělení koncese k provádění balzamace a konzervace
- 4) vydávání povolení¹⁹⁶ k přepravě lidských pozůstatků osoby, která byla v době úmrtí

¹⁹² tamtéž

¹⁹³ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 161

¹⁹⁴ Zákon č. 258/2000 Sb.

¹⁹⁵ Účelem vyjádření vykonavatelů veřejné správy je uplatnění zájmů, jejichž ochrana těmto vykonavatelům přísluší, navenek. Jde vlastně o prezentaci jejich odborného názoru, který není pro orgány nebo osoby, jimž je určen, právně závazný. Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 188

¹⁹⁶ Povolení je správním aktem, jímž se povoluje činnost vázaná na určité hmotně právní předpoklady. Jestliže

nakažena nebezpečnou nemocí

- 5) postavení dotčeného orgánu při zřízení pohřebiště či krematoria
- 6) vydávání stanovisek k době trvání tlečí doby
- 7) dotčený orgán při zřízení krematoria či veřejného pohřebiště
- 8) oprávnění schvalovat řád krematoria¹⁹⁷
- 9) vydávání průvodního listu k přepravě lidských pozůstatků dle mezinárodního ujednání o přepravě mrtvol.

Provozování pohřební služby¹⁹⁸, zahrnující činnosti spojené s pohřbením, s výjimkou provozování pohřebiště, provádění balzamací a konzervací a zpopelňování lidských pozůstatků nebo exhumovaných lidských ostatků, úpravu popela a jeho ukládání do uren a převozy lidských pozůstatků pro potřebu zdravotnického zařízení, policejních orgánů nebo jiných orgánů činných v trestním řízení, je koncesovanou živností.

Vznik živnostenského oprávnění a vydání koncesní listiny je založeno na principu kladného vyjádření správního orgánu. Jedná se tedy o individuální správní akt konstitutivní povahy vydaný v rámci správního řízení zahájeného v souladu se zásadou dispoziční vždy z podnětu žadatele. Živnostenské oprávnění tak vzniká zpravidla dnem právní moci rozhodnutí o udělení koncese. Po zahájení řízení živnostenským úřadem je formálně posouzena žádost z hlediska jejich náležitostí, v případě nedostatků a vad je řízení přerušeno za účelem jejich odstranění. Následuje projednání žádosti, které může probíhat za součinnosti jiných orgánů veřejné správy, které ve věci podávají závazná vyjádření. Např. v případě provozování krematoria je nutné povolení krajské hygienické stanice. Mimo součinnosti obligatorní se může jednat i o partikulární fakultativní stanoviska. V samotném rozhodnutí

osoba, která o povolení žádá, tyto předpoklady splňuje, má na jeho vydání právní nárok. Blíže Hendrych, D.: *Správní právo. Obecná část*. C.H.Beck, Praha, 2003, str. 125

¹⁹⁷ De lege ferenda by také mohla schvalovat řád pohřební služby.

¹⁹⁸ Úlohu pohřebních služeb konala již od 14. století pohřební bratrstva, sdružující dobrovolníky na základě jejich přání. Vznikla ve Francii, kde se nazývala charity. Jejich úkolem bylo pohřbívat zesnulé – zabezpečit rituálně čistý pohřeb, uchránit příbuzné od dalšího smutku, modlit se za zesnulé, vykonávat pohřbívání a mše za chudé, kteří si církevní obřad nemohli dovolit. Z těchto bratrstev pak v 18. století vznikaly první pohřební ústavy.

živnostenský úřad posuzuje oprávněnost nároku konkrétního žadatele. Otázku způsobilosti podnikatele má úřad dovolenu posuzovat pouze z pohledu splnění všeobecných a zvláštních podmínek a z pohledu udělení či neudělení souhlasu jiným státním orgánem, není zde tedy možnost využití správního uvážení. Pokud tedy žadatel – podnikatel splní zákonné podmínky, úřad musí žádosti o koncesi vyhovět.

Žadatel o koncesi na provozování pohřební služby prokazuje svou odbornou způsobilost úspěšným absolvováním specializované odborné přípravy zaměřené na odbornou provozní, ekonomickou a právní problematiku související s provozováním pohřební služby a úplné střední, úplné střední odborné, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání a minimálně tříletou praxi v oboru, nebo základní vzdělání a minimálně desetiletou praxi v oboru.

Provozovatel tak musí být dokonale seznámen s provozně technickou oblastí, ať se již jedná o zásady hygieny, manipulaci s mrtvými, jejich převoz či ukládání. Zvláštní kapitolou jsou vlastní postupy při obstarávání pohřbu. Poradenství, sjednávání pohřbu či kremace, obřadu a hudby. Od provozovatele pohřební služby se vyžadují znalosti liturgické a teologické, odborná jazyková znalost pro sestavení parte a rovněž důsledná znalost pietního zacházení s tělem mrtvého, a to počínaje dezinfekcí, oblékáním, přes kosmetické úpravy a balzamování, uložením do rakve konče. Ani tam však jeho znalosti nekončí – blíže se musí věnovat provozu pohřebišť, technice přípravy a úpravy hrobu, právním předpisům. Požaduje se od něj i odborná znalost rakví, uren a ostatních pohřebních doplňků. Nutnou je i znalost psychologie, která pomáhá zvládnout vysoké nároky na psychiku provozovatele. V neposlední řadě musí pak provozovatel pohřební služby ovládat ekonomii a účetnictví.

V rámci uvažovaných změn působnosti *de lege ferenda* by bylo vhodné přesunout oprávnění stanovená živnostenským úřadům na úseku pohřebnictví a hřbitovnictví na krajské hygienické stanice. A to z toho důvodu, že již dle platné legislativy mají významné pravomoci na tomto úseku. Uvážíme-li počet případů, kdy dochází k pochybením ve službách zajišťovaných pohřebními službami či krematorií, je zjevné, že současná regulace zajišťovaná živnostenskými úřady není dostatečná. Logiku přesunu pravomoci je pak možné dovodit z okruhu již vymezené působnosti hygienických stanic v oblasti medicínsko-hygienické, a dále je možné se domnívat, že provozování pohřební služby či krematoria je natolik specifickou záležitostí, že se ve své podstatě vymyká běžné charakteristice živnosti.

Právní nakládání s lidskými ostatky – vybrané právní instituty zpopelnění a hřbitovního práva

4. Kapitola

Kremace a hřbitovnictví

Kremace v pojetí katolické církve a v pojetí historickém

V českých zemích se od nejstarších dob pohřbívalo dle křesťanského způsobu v kostelech, kryptách a na hřbitovech kolem kostelů. Představa kremace¹⁹⁹ byla kvůli značnému odporu katolické církve, který vychází z jejího učení, až do počátku 20. století nemyslitelná.

Z pohledu katolické církve nespočívá skutečný problém v nutnosti nebo možnosti volby pohřbu do země, nebo kremace, uchování či rozptylu popela. Je pravdou, že pod současnou moderní tendencí, která privilejuje kremaci, se skrývá smýšlení, které vzhledem k tomu, že vychází z postkřesťanské kultury, nemůže věřící křesťan sdílet. A je to zřejmě tato mentalita, a nikoli prostorové či ekonomické důvody, co probudila vzrůstající sympatie ke kremaci. Stejně tak ovšem zůstává pravdou, že křesťan, který pevně vyznává svou víru ve vzkříšení, ví,

¹⁹⁹ Kvůli šíření křesťanství a jeho víry ve vzkříšení těla zpopelnění v raném středověku téměř vymizelo. Přesto se však dají najít příklady svědčící o opaku. Karel Veliký musel v roce 785 zakázat Sasům, aby spalovali mrtvoly, přičemž Prusové přešli k pohřbívání do země až v roce 1249. Idea vlastní kremace se nejvíce prosadila na konci středověku, kdy byla prosazována za francouzské revoluce, a to z důvodu zaměření proti církvi a křesťanství vůbec. Myšlenka spalovat zemřelé se začala v Evropě a v Americe výrazněji objevovat v 18. a především pak v 19. století. První novodobé krematorium bylo postaveno v Miláně a ve Washingtonu v roce 1876. Následkem toho začaly vznikat různé spolky, společnosti, jejichž cílem bylo prosazení a rozšíření kremace. U nás měl v tomto směru velký význam vídeňský spolek Flamme, který byl založen roku 1885, a o čtrnáct let později založená česká Společnost pro spalování mrtvol. Ta se v roce 1909 přeměnila ve spolek "Krematorium" a později pak v dnešní Společnost přátel žehu. První rakousko-uherské krematorium bylo dostavěno roku 1915 v Liberci. Jeho provoz byl však povolen až po vzniku samostatného Československa. Do té doby byli příznivci kremace z Rakouska-Uherska nuceni zpopelněvat zemřelé v jiných zemích, především v sousedním Německu.

že Bůh povolá ve svůj den k plnému životu tělo i duši všech lidí a dokáže poznat ty, kdo nesou křestní pečeť svého vyvolení. Jeho všemohoucnosti nedokáže zabránit ani oheň, který spálil těla, ani zeleň přírody, která je absorbovala²⁰⁰.

Je tedy možno konstatovat, že katolická církev vždy usilovala o to, aby těla zemřelých byla ukládána do země, ať už tím, že tento úkon provázela příslušnými obřady, jež měly ukázat na jeho symbolický a náboženský význam, tak rovněž tím, že aplikovala kanonické tresty na ty, kdo jednali v rozporu s touto blahodárnou praxí. To pak zvláště v případech, kdy tato opozice vyvěrala z odporu proti křesťanským obyčejům a tradicím církve, jak k tomu vedl sektářský duch těch, kteří se snažili pohřbívání do země nahradit kremací na znamení důrazného popření křesťanských dogmat, zvláště vzkříšení mrtvých a nesmrtelnosti duše.

Tento záměr byl zcela zřejmě subjektivním postojem, vzešlým z mínění propagátorů kremace, a nikoli objektivně od kremace neoddělitelným; ve skutečnosti tak jako spálení mrtvého těla se netýká duše, a tedy nebrání boží všemohoucnosti, aby obnovila tělo, není kremace sama o sobě objektivním popřením těchto dogmat.

Nejedná se tedy o záležitost, která by sama o sobě byla zlá, či sama o sobě protiřčila křesťanskému náboženství. A takové bylo smýšlení Církve od počátku, jak to konečně vyplývá i ze skutečnosti, že za daných okolností, totiž pokud se o kremaci těla zemřelého žádalo „*honesto animo et gravioribus ex causis*“²⁰¹, dávala svolení ke kremaci.

Tato proměna smýšlení k lepšímu, spojená s přibýváním okolností, jež bránily pohřbívání do země, je také vysvětlením, proč se na Svatý Stolec obracely žádosti, aby došlo ke zmírnění církevní disciplíny, pokud jde o kremaci, která je dnes často žádána, a to nikoli z důvodu nenávisti vůči církvi anebo jako projev odporu ke křesťanským zvyklostem, nýbrž pouze z důvodů hygienických, ekonomických či jiných, ať už veřejného či soukromého rázu. Církev „*spirituali quidem fidelium bono directe intenta*“²⁰², maje na zřeteli duchovní dobro věřících, aniž by přitom pomíjela ostatní nezbytnosti, rozhodla se tímto žádostem vyhovět a

²⁰⁰ Mucci G., *La cremazione e la deposizione delle ceneri* v *La Civiltà Cattolica* 2001, IV., str. 479.

²⁰¹ *Instrukce PIAM ET CONSTANTEM*, Kongregace Posvátného Oficia, 5. července 1963: *AAS* 56 (1964), 822-823. *Enchiridion Vaticanum EV* 2, 61, 12. vydání, *EDB* 1989.

²⁰² Tamtéž, č. 62.

stanovila následující:

- 1) S veškerou pečlivostí se musí dbát na to, aby byl věrně zachováván zvyk pohřbívat mrtvá těla věřících; ordináři ať se proto vhodnými instrukcemi a napomenutími postarají o to, aby se křesťanský lid neuchyloval ke kremaci těl zemřelých a neopouštěl – než v opravdu závažných případech – zvyku pohřbívání do země, které Církev zastává a jemuž věnuje slavnostní obřady.
- 2) Nicméně, aby nevzrůstaly obtíže všeho druhu, a aby se nemnožily případy dispenze od platných zákonů, jako vhodné se ukázalo jisté zmírnění dispozic kanonického práva. A tak to, co bylo stanoveno v CIC z roku 1917, can. 1203 §2 (zákaz výkonu kremace) a v can. 1240, §1, odst. 5 (odepření církevního pohřbu tomu, kdo žádal o kremaci) není třeba ve všech případech zachovávat, nýbrž jen tehdy, pokud se o kremaci žádá z důvodu popření křesťanských dogmat, či z důvodů sektářských, anebo z nenávisti ke katolickému náboženství a k církvi.
- 3) Z toho pak vyplývá, že tomu, kdo by žádal o kremaci vlastního těla, není mu třeba z tohoto důvodu odpírat svátosti a veřejný pohřeb, jen pokud tak nečiní z výše uvedených motivů protifečících křesťanskému životu.
- 4) Aby se neoslabilo přilnutí křesťanského lidu k církevní tradici a aby bylo jasně patrné církvi vzdálené stanovisko ke kremaci, obřady církevního pohřbu a výše uvedené pohřební obřady se nikdy nemají slavit na místě, kde se kremace provádí, ani se tam nemá doprovázet tělo zemřelého.

V dekretu posvátné kongregace pro cultu divino z roku 1969²⁰³ se o kremaci říká²⁰⁴:

„Těm, kdo se rozhodli pro kremaci svého těla lze vystrojit křesťanský pohřeb, jen pokud jejich volba není motivována důvody, které jsou v rozporu s křesťanskou naukou: to vše na základě toho, co bylo stanoveno instrukcí posvátné kongregace svatého officia De cadaverum crematione, s datem 8. května 1963, č. 2-3.“

Pohřební obřady ať se slaví tak, jak je v daném regionu zvykem, ovšem tím způsobem, aby nebyla zastíněna preference církve pro pohřbívání těl, jak byl pohřben i sám Bůh, a ať se

²⁰³ Dekret *Ritibus exsequiarum* z 15. srpna 1969, kterým bylo promulgováno nové *Ordo exsequiarum*, EV 3, 1421.

²⁰⁴ Tamtéž, č. 15.

vyhýbá nebezpečí obdivu či pohoršení ze strany věřících.

V tomto případě se obřady předpokládané pro hřbitovní kapli nebo vykonávané u hrobu mohou realizovat v samotné síni krematoria, přitom však je třeba se obezřetně vyhnout jakémukoli nebezpečí pohoršení nebo náboženského indiferentizmu.

Daná problematika se stala předmětem obnovy zvláště na II. vatikánském koncilu a našla svou kodifikaci v Kodexu kanonického práva v roce 1983. V can. 1176 §3 se praví:

„Církev živě doporučuje, aby se uchovala zbožná tradice pohřbívání těl zemřelých; nicméně, nezakazuje kremaci, pokud tato nebyla zvolena z důvodů, které odporují křesťanské nauce“²⁰⁵.

Ve stejném duchu je kodifikován i Kodex kánonů východních církví promulgovaný papežem Janem Pavlem II. v roce 1990. V can 876 §3 se říká:

„Těm, kdo se rozhodli pro kremaci svého mrtvého těla, není-li patrné, že tak učinili z důvodů protifečících křesťanskému životu, se mohou vypravit církevní pohřby, slavené ovšem tak, aby neskrývaly, že Církev dává přednost pohřbívání těl a aby se vyhnulo pohoršení“²⁰⁶.

Podobně je tato otázka upravena v Katechizmu katolické Církve z roku 1992:

„Církev dovoluje kremaci, jestliže taková volba nezpochybňuje víru ve vzkříšení mrtvých“²⁰⁷.

Jak tedy vyplývá ze shora uvedeného, je zřejmé, že pro katolickou církev byla kremace až do dvacátého století čímsi nemyslitelným. Jako rána z čistého nebe se tedy jevila iniciativa propagátorů kremačního hnutí, kteří za účasti 15 poslanců podali roku 1908 návrh na povolení kremací.

V této době se návrh nesetkal s příznivým ohlasem a nebyl schválen. Situace se však změnila v roce 1919, kdy byl Národním shromážděním schválen zákon o pohřbu žehem²⁰⁸, který jako první v republice Československé vytvořil zákonný rámec pro kremaci²⁰⁹. Díky

²⁰⁵ EV 8, str. 582, EDB 1991.

²⁰⁶ EV 12, str. 549-550, EDB 1992.

²⁰⁷ Katechismus katolické Církve, 2304, Zvon, Praha, 1995.

²⁰⁸ č. 180/1919 Sb.

²⁰⁹ Zákon je také někdy označován za „Lex Kvapil“ – na počest prvního předsedy spolku Krematorium.

úsilí tohoto spolku bylo tedy povoleno spalovat lidské ostatky, což v období Rakousko-Uherska nikdy povoleno nebylo.

Ač může být právem považován za jeden z nejkratších zákonů v historii legislativy od roku 1919, neboť se skládá pouze ze dvou ustanovení, z nichž první obsahuje deklaratorní ustanovení, že pohřbívání ohněm jest dovoleno, a druhý zmocňuje ministry zdravotnictví, vnitra a spravedlnosti k jeho provedení, přesto má z pohledu historického velkolepý význam. Poprvé byla právním předpisem upravena oblast pohřebnictví, a to na dlouhou dobu ojedinělým způsobem – zákonem.

Tento zákon byl proveden nařízením vlády republiky Československé.²¹⁰ Samotné nařízení se skládá z dvaceti paragrafů a je s ohledem na dobu svého vzniku značně pokrokové. Zřízení krematoria podléhá schválení státní správou, a to dokonce dvou instancně – orgán první instance navrhuje schválení orgánu instance druhé – proti rozhodnutí je pak možné se odvolat k ministerstvu. Zřízení a provozování krematoria je svěřeno obcím, které mezi sebou mohou uzavírat veřejnoprávní dohodu k plnění tohoto úkolu, přičemž jejich činnost je dozorována, popřípadě sankcionována možností odnětí povolení v případě neodstranitelných závad bránících v provozu krematoria.

Podstatným rozdílem mezi dnešní a tehdejší úpravou je nutnost souhlasu zemřelého s vlastní kremací²¹¹, popřípadě fakt, že neprojevil vůli nebýt spálen. Projev vůle může být učiněn v závěti nebo písemně před svědky za podmínky, že se jedná o osobu svéprávnou. U osoby zcela či částečně zbavené svéprávnosti je potřeba souhlasného projevu zákonného zástupce. Ke zpopelnění je zapotřebí povolení orgánu státní správy, které se vydává po předložení úmrtního listu, průkazu o projevu vůle být pohřben ohněm, lékařské zprávy ošetřujícího lékaře a lékaře provádějícího posmrtné ohledání, a dále pak potvrzení politického úřadu o vyloučení podezření z trestného činu. Shodně s dnešní právní úpravou nemohlo dojít ke kremaci osoby neznámé totožnosti.

Pokrokovost daného nařízení spočívá také ve vymezení přesných kompetencí správních úřadů první a druhé instance, navíc i právně definuje procesní postup při odvolání. V samotném závěru nařízení jsou upraveny sankce, a to peněžitá pokuta do výše 200 korun, nebo vězení v délce do 14 dnů.

²¹⁰ č. 517/1919 Sb.

Veřejnoprávní regulace kremace – platná právní úprava

Platná právní úprava zákona o pohřebnictví reguluje problematiku krematoria, zejména pak jeho zřízení, provozování a práva a povinnosti jednotlivých osob.

Právní úprava kremace je ve srovnání se zahraniční, zejména angloamerickou úpravou²¹² velice úzká, což je možné dovozovat např. ze skutečnosti, že česká právní úprava nestanoví všechny legální definice pojmů (např. krematorium²¹³, zpopelněné ostatky²¹⁴, urna, proces kremace), se kterými následně pracuje²¹⁵, a dále také opomenutím regulace určitých situací,

²¹¹ Souhlas je vyžadován i v současnosti v některých zahraničních právních úpravách, např. v Anglii.

²¹² Ve Spojeném království podstupují kremaci skoro 3 zemřelých. Kremace je regulována zákonem o kremacích - Cremation Act z roku 1902. Příbuzný nebo vykonavatel poslední vůle musí potvrdit, že zemřelý neměl za života výhrady proti zpopelnění jeho osoby, a že neexistuje důvod se domnívat, že smrt nastala z nepřirozených příčin. Wai – Ching Leung: *Law for doctors*, Blackwell Science, Oxford, 2000, str. 156

²¹³ Pro srovnání definice legálních pojmů. Kanadská právní úprava. Krematorium – crematorium – budova, nebo část budovy využívaná za účelem zpopelnění lidského těla, obsahující zařízení a vybavení s tím související. Australská právní úprava. Krematorium – crematorium – budova, nebo stavba opatřená zařízeními pro účely zpopelnění tělesných pozůstatků.

²¹⁴ Zpopelněné lidské ostatky – cremated human remains – tělo člověka, včetně těla mrtvě narozeného dítěte, které bylo zpopelněno v krematoriu a části těla, které byly zpopelněny v krematoriu. Legální definice australské právní úpravy.

²¹⁵ Pro srovnání uvedme, jak je shodná oblast legálních definic pojmů podrobně regulována americkou právní úpravou Texas Health and Safety Code - kapitola věnovaná právní regulaci kremace vymezuje ve svém úvodu definice legálních pojmů. Oprávněným jednatelem, oprávněnou osobou – authorizing agent - se rozumí osoba oprávněná k nakládání s pozůstatky zemřelého. Komisí – Comission - zákon rozumí Texaskou komisí pohřebních služeb. Zpopelněné ostatky – cremated remains- jsou definovány jako lidské ostatky po dokončení kremačního procesu, kterými mohou být zejména zbytky materiálů zpopelněných s tělem zesnulého, jako např. rakev, umělý chrup, či brýle. Kremací – cremation - se rozumí nezvratný proces přeměny lidských pozůstatků na zlomky kostí prostřednictvím přímého žáru, extrémního tepla a odpařování, rozdrčení kostí, za které se považuje přeměna identifikovatelných úlomků kostí po kremaci, a manuální či mechanické zpracování jejich částí. Kremační komorou – cremation chamber- se rozumí uzavřená pec využívaná výhradně pro kremaci lidských pozůstatků. Kremačním „obalem, schránkou“ – cremation container- se rozumí rakev, nebo jiný obal určený pro

kteřé mohou nastat²¹⁶. Zahraniční právní úpravy navíc stanoví více oprávnění osoby, která je oprávněna nakládat s pozůstatky zemřelého. Úvahou de lege ferenda by tak mohlo být zamyšlení, zda by bylo se souhlasem zemřelého za života, či sjednatele kremace možné provedení simultánní kremace tak, jak to umožňují některé zahraniční právní úpravy²¹⁷. Doposud tomu však brání členství České republiky v mezinárodní organizaci – v Mezinárodní křemační federaci²¹⁸.

přepřavu zemřelého lidského těla a pro umístění v křemační peci během kremace. Křemační schřanka pro pohřbení – cremation interment container- je definována jako pevný vnější obal složený z betonu, ocele, skloaminátu, či podobného materiálu používaný pro pohřbení zpopelněných ostatků a splňující požadavky stanovené hřbitovní správou. Krematorium – crematorium - je definováno jako budova, v níž je umístěna křemační pec, nebo budova, která má v budoucnu sloužit ke kremaci lidských pozůstatků. Křemační organizací či institucí – crematory establishment- podnikatelský subjekt, který krematorium provozuje na základě udělené licence. Rozptylová loučka – scattering area- se rozumí plocha určená pro rozptýlení zpopelněných lidských ostatků, která je na pohřbišti vyčleněna výhradně za tímto účelem, a na níž mohou být zpopelněné ostatky smíchány se zemí, nebo rozprášeny, uloženy do půdní skrývky, popřípadě smíchány s ostatním popelem a uloženy do podzemní schřanky. Zákon dále definuje přechodnou nádobu složenou z lepenky, umělé hmoty či podobného materiálu určenou k přechodnému uložení zpopelněných ostatků do doby, než budou uloženy do urny nebo jiného trvalého obalu, a urnu, kterou se rozumí nádoba určená pro permanentní uchování zpopelněných ostatků.

²¹⁶ Kapitola věnovaná kremacím v Texas Health and Safety Code v podrobnostech upravuje problematiku:

- umístění a zřízení krematorií
- náležitosti oprávnění ke kremaci
- identifikaci lidských pozůstatků
- práva a povinnosti křemačních správ a pohřebních služeb
- postup při kremaci
- simultánní kremace
- vydávání zpopelněných lidských ostatků
- spory zúčastněných osob a jejich právní odpovědnost
- vytváření a uchování záznamů o kremacích
- sankce za protiprávní jednání v hlavě uvedené.

²¹⁷ Zejména americké právní úpravy. „Krematorium nesmí simultánně zpopelnit lidské pozůstatky více zemřelých ve stejné křemační peci, ledaže je toto písemně povoleno oprávněným jednatelem každé ze zesnulých osob. V tomto případě simultánní kremace více osob pak není krematorium civilně či trestně právně odpovědné za smísení lidských ostatků v průběhu kremace“.

²¹⁸ Mezinárodní křemační federace byla založena v roce 1936 jako nepolitická organizace bez vyznání, mající za cíl poskytovat veškeré informace spojené s kremací, zjednodušit proces kremace a zabezpečit uznání jeho práv, s cílem oprostít kremaci od zákonných restrikcí, vyzvednout ji na stejnou úroveň jako pohřbení do země a

Shodně by mohlo být uvažováno o umožnění zpopelnění zemřelého s jeho oblíbenou věcí, neodporovalo-li by to technickému procesu kremace. Tato problematika není doposud zákonem o pohřbnictví řešena.

Zahraniční právní úpravy také umožňují účast u samotného procesu kremace²¹⁹ osobě oprávněné nakládat s lidskými pozůstatky, se souhlasem správce krematoria. Jen stěží lze říci, zda by toto zákonem stanovené právo bylo využíváno, přesto zřejmě nic nebrání jeho uzákonění.

Zákon o pohřbnictví pak na rozdíl od jiných právních úprav nereguluje, jak má osoba nakládat se zpopelněnými lidskými ostatky,²²⁰ mimo ustanovení stanovícího, že se tento způsob nesmí dotýkat důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti. Samotné otevření urny je pak chápáno jako trestný čin. Uchování uzavřené urny s lidskými ostatky v domácnostech pak není ani předstupkem, ani trestným činem. Problematičtější by však bylo otevření urny a rozprášení popela mimo rozptylovou či vsypovou loučku²²¹, které

odstranit problémy týkající se transportu zesnulých osob, či popela z jedné země do druhé. Je tvořena stálými a přidruženými členy, přičemž jejím členem je i Česká republika. Federace má svůj statut a etický kodex, jehož akceptace je podmínkou přijetí nových členů. Etický kodex Mezinárodní křesťanské federace obsahuje 12 základních bodů – zachování úcty a důstojnosti při kremaci, ochranu mrtvého těla, které musí být před kremací řádně oblečeno, povinnost oddělené kremace a zákazu smísení popela, kremaci pouze lidských ostatků, individuální právo volby způsobu odvozu popela, použití pojmu kremace jako způsobu naložení s lidskými ostatky, zajištění identifikace zesnulého až do závěru křesťanského procesu, zákaz komercializace produktu kremace, využití ekologicky nezávadných materiálů v krematoriích, zajištění kvalifikovaného personálu a zajištění práva osoby na svobodnou volbu kremace.

²¹⁹ Zejména americké právní úpravy. „Zúčastnit se samotného procesu kremace je oprávněn pouze zaměstnanec krematoria, oprávněný jednatel, popřípadě jím ustanovený zástupce, a to pouze se souhlasem správy krematoria. Ostatní osoby nemají k samotnému procesu kremace, případně vyjmutí ostatků zemřelého z křesťanské pece přístup“.

²²⁰ Srovnatelná je např. australská právní úprava. „Zpopelněné lidské ostatky mohou být pohřbeny, nebo s nimi může být nakládáno, ale není vyžadováno, že musí být pohřbeny, nebo s nimi musí být nějak naloženo“.

²²¹ Ve většině angloamerických právních úprav se zpopelněnými ostatky může být naloženo jen zákonem stanoveným způsobem, a to uložením do : krypty, kolumbária, hrobu, rozprášením na místě na hřbitově, které je k tomuto určeno, rozprášením nad neobydleným veřejným prostranstvím, mořem, veřejnými vodními plochami,

by již mohlo naplnit znaky přestupku, nebo trestného činu.

Česká právní úprava kremace začíná ustanovením upravujícím oblast zřízení krematoria. To lze zřídit jen na základě územního rozhodnutí a následného stavebního povolení – dotčenými orgány jsou vždy také krajská hygienická stanice a orgán ochrany ovzduší. Okolo krematoria se v šíři nejméně sta metrů zřizuje ochranné pásmo, v němž může stavební úřad zakázat nebo omezit provádění staveb, jejich změny a činnosti, které by byly ohrožovány provozem krematoria nebo by mohly ohrozit jeho provoz. Vlastník pozemku v ochranném pásmu má nárok na náhradu za prokázané omezení užívání pozemku. Územní rozhodnutí o ochranném pásmu je správním aktem, který může mít dvojí právní formu – lze jej vydat jako správní akt – rozhodnutí v územním řízení, případně jako nařízení obce nebo kraje. Vymezuje se jím území, ve kterém se zakazují nebo omezují určité činnosti z důvodu ochrany veřejného zájmu. Ochrana může spočívat v ochraně určitého objektu nebo provozu před vnějšími rušivými vlivy, nebo v ochraně okolí před rušivými vlivy, které mají původ v určitém provozu²²².

Povinnost etického jednání provozovatele krematoria je shodná s povinnostmi ostatních subjektů podnikajících v oblasti pohřebnictví a hřbitovnictví. Shodná s provozovatelem pohřební služby a osobou provádějící balzamace a konzervace je i povinnost provozovatele krematoria převzít lidské pozůstatky ke zpopelnění a zpopelnit je jen tehdy, je-li úmrtí zákonným způsobem doloženo.

Kromě těchto shodných povinností je provozovatel krematoria oprávněn zpopelnit pouze lidské pozůstatky nebo exhumované lidské ostatky, které ukládá před zpopelněním pouze v chladicím zařízení k tomu určeném, zajistit, aby rakev s lidskými pozůstatky byla před zpopelněním označena dle jím vedené evidence²²³, uložit popel společně s označením do

na soukromém pozemku s písemným souhlasem vlastníka pozemku, přičemž u rozprášení nesmí vzniklá vrstva dosáhnout více než tří milimetrů.

²²² Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 285

²²³ Evidence lidských pozůstatků a ostatků, kterou má povinnost vést, obsahuje zejména osobní údaje zemřelého včetně rodného čísla, datum převzetí jeho pozůstatků nebo ostatků včetně evidenčního čísla, datum zpopelnění, popis předmětů, které má povinnost předat dědickému soudu, datum výzvy k převzetí urny, datum vydání či odeslání urny, popřípadě informaci o místě, kde byly zpopelněné lidské ostatky uloženy do společného hrobu.

urny²²⁴ a tu rovněž v návaznosti na evidenci označit jménem a příjmením zemřelého, místem a datem narození, úmrtí a zpopelnění, předat soudu projednávajícímu dědictví předměty nalezené po zpopelnění, vyzvat k převzetí a předat urnu osobě, která sjednala pohřbení, nebo jí pověřené osobě²²⁵. V praxi je urna vydána každému, kdo předloží doklad o úhradě kremace.

²²⁴ Srovnatelná je i americká právní úprava. Lidské pozůstatky musí být umístěny do „schránky“, „obalu“, který je vyroben z hořlavého materiálu vhodného pro kremaci, plně tělo zakrývá, je odolný proti prosáknutí, je dostatečně pevný pro manipulaci a chrání zdraví a bezpečnost pracovníků krematoria. Zaměstnanci krematoria nesmí vyjmout lidské pozůstatky ze schránky, v níž jsou před kremací umístěny, a schránka musí být spálena společně s lidskými pozůstatky. Pracovníci krematoria nesmí vyžadovat, aby pozůstatky zesnulého byly uloženy před kremací do rakve namísto jiné schránky, nebo aby byly v této rakvi spáleny, dále je stanoven zákaz odmítnout přijetí pozůstatků neuložených do rakve. Krematorium může přijmout i rakev, která zjevně prosakuje tekutinou lidského původu. Bezprostředně před umístěním pozůstatků zemřelého do kremační pece, musí zaměstnanec krematoria ověřit a současně odstranit identifikační nálepkou ze schránky určené pro kremaci a umístit tuto nálepkou poblíž kontrolního panelu kremační pece, a to až do doby skončení procesu kremace. Po skončení kremace je pak povinen vyjmout všechny zbytky z kremační pece a rozdrtit úlomky kostí, je-li to potřeba. Zpopelněné ostatky musí být správou krematoria umístěny s řádnou identifikací do nádoby pro přechodné uložení nebo urny, není-li písemně stanoveno oprávněným jednatelem něco jiného. Správa krematoria nesmí smísit zpopelněné ostatky více osob nebo do těchto ostatků zahrnout nějaký jiný předmět či materiál, není-li stanoveno oprávněným jednatelem jinak. O každé provedené kremaci musí být vyhotoven záznam a tento uchován po dobu nejméně pěti let od kremace. Záznam musí obsahovat: jméno zesnulého, datum kremace, způsob konečné dispozice se zpopelněnými ostatky.

²²⁵ Podobně např. v Texas Health and Safety Code - Lidské pozůstatky nemohou být zpopelněny, pokud nejsou náležitě identifikovány, a dále nesmí být zpopelněny do 48 hodin od doby úmrtí vyznačené v úmrtním listu, ledaže je od této lhůty písemně upuštěno na základě soudního příkazu, rozhodnutí smírčího soudce či soudního lékaře. Pokud krematorium nemá současně udělenou licenci k provozování pohřební služby, nesmí přijmout lidské ostatky ke kremaci do doby, než je kremace povolena písemně smírčím soudcem či soudním lékařem. K zpopelnění rovněž nemůže dojít, aniž by krematorium obdrželo listinu povolující kremaci, která obsahuje: identifikaci zesnulého, čas úmrtí, jméno a adresu osoby, která uzavřela smlouvu o provedení kremace, identifikaci oprávněného jednatele (popřípadě toho, na nějž byla delegována práva a povinnosti oprávněného jednatele k provedení kremace), vztah mezi oprávněným jednatelem a zesnulým, vyjádření oprávněného jednatele, že je oprávněn povolit kremaci zesnulého a neví o osobě, která by měla stejné právo k povolení kremace jako on sám, povolení ke kremaci, prohlášení o skutečnosti, že tělo neobsahuje kardiostimulátor, implantát či jiný materiál, který by mohl poškodit kremační pec, jméno osoby oprávněné převzít zpopelněné lidské ostatky, způsob, jak bude s ostatky naloženo, uvedení seznamu cenných věcí dovezených do krematoria společně s tělem a stanovení, jak má být s takovými věcmi naloženo, upřesnění, zda oprávněný jednatel požaduje rozloučení se zesnulým nebo přítomnost u vlastní kremace a den a hodinu, kdy mu toto bylo

Toto ustanovení by tak mělo být *de lege ferenda* novelizováno ve smyslu zahraničních právních úprav, na písemně úředně ověřené zplnomocnění k převzetí urny. Popřípadě by měl zákon umožnit i zaslání zpopelněných ostatků prostřednictvím poštovního doručovatele na výslovnou písemnou žádost sjednatele pohřbení ²²⁶.

Pokud oprávněná osoba do jednoho roku ode dne zpopelnění urnu nepřeveze, je provozovatel krematoria oprávněn lidské ostatky uložit smísením se zemí do společného hrobu na veřejném pohřebišti ²²⁷. Není však blíže stanoveno, kdo provozovateli nahradí náklady s tím spojené.

Diskutabilní je rovněž ustanovení zákona o pohřebnictví stanovící povinnost krematoria předat soudu projednávajícímu dědictví předměty nalezené po zpopelnění, tedy kovové slitky, které zbyly po kremaci. Toto zákonné ustanovení je v rozporu se zákonnými ustanoveními občanského zákona a občanského soudního řádu, které stanoví, že pro řízení o dědictví je rozhodný stav v okamžiku smrti zůstavitele. V okamžiku smrti zůstavitele však kovové slitky ještě neexistují, neboť vznikají až následně oddělením od těla zůstavitele kremací. Z tohoto dovozují, že předměty nalezené po zpopelnění nemohou být projednány v dědickém řízení jako majetek zůstavitele.

V neposlední řadě je nutné zmínit povinnost provozovatele krematoria před zahájením provozu vydat řád krematoria, který musí být schválen krajskou hygienickou stanicí, a povinnost krematorium provozovat v souladu s tímto řádem a zvláštními právními předpisy. Provozovatel v řádu upraví:

- a) postup při přijímání lidských pozůstatků a lidských ostatků ke zpopelnění, včetně druhů rakví, které je možné zpopelňovat

umožněno, podpis oprávněného jednatele stvrzující pravdivost tvrzení uvedených v tiskopise, stanovení právní odpovědnosti jednatele za naložení se zpopelněnými ostatky, podpis osoby, která uzavřela smlouvu o provedení kremace a úmrtní list nebo jiný záznam o smrti, který vyjadřuje, že lidské ostatky mohou být zpopelněny.

²²⁶ Podobná právní úprava je ve většině amerických států. Zpopelněné ostatky může krematorium předat oprávněnému jednateli osobně nebo jeho zástupci, může je poslat na jednatelům uvedenou adresu, a to za dále přesně vymezených podmínek, aby nedošlo k jejich ztrátě.

²²⁷ V minulosti právní úprava toto neumožňovala, což způsobovalo krematoriím značné problémy v souvislosti

- b) způsob evidence lidských pozůstatků a lidských ostatků do zpopelnění
- c) způsob uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků
- d) podmínky zpopelňování lidských pozůstatků a lidských ostatků ²²⁸
- e) způsob ukládání lidských ostatků do uren
- f) uskladnění a předávání uren.

Veřejnoprávní regulace kremace je tak na základě shora uvedeného odůvodněna:

- nutností zajištění ochrany veřejného zdraví, životního prostředí a veřejné hygieny v souvislosti se zřízením a provozováním samotného krematoria
- nutností vyloučení nelegálního a neetického nakládání s těly zemřelých prostřednictvím stanovení povinností provozovatelům krematoria
- vyloučením možného zakrytí trestné činnosti.

se zajištěním prostoru pro uložení uren.

²²⁸ Slovenský zákon stanovuje na rozdíl od českého i povinnost monitorovat proces zpopelnění a uchovat obrazovou dokumentaci po dobu 12 měsíců ode dne zpopelnění.

Veřejnoprávní regulace veřejného pohřebiště

Zákon o pohřebnictví definuje veřejné pohřebiště²²⁹ jako prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo uložení zpopelněných lidských ostatků v podobě míst pro hroby a hrobky nebo úložiště jednotlivých uren, nebo rozptylové či vsypové louky nebo jejich kombinace.

Z hlediska vědy správního práva se jedná o jeden ze subjektů veřejného práva – veřejný ústav. Veřejným ústavem se rozumí souhrn věcných a osobních prostředků, s nimiž disponuje subjekt veřejné správy za účelem trvalé služby zvláštnímu veřejnému účelu. Obligatorním znakem veřejného ústavu není právní subjektivita, může se tak jednat i o nesamostatnou organizační složku subjektu veřejné správy²³⁰. Mezi základní znaky veřejného ústavu patří jeho zřízení jako organizační jednotky naplňující veřejný účel, užití destinátáři – jeho uživateli, trvalé plnění veřejného účelu pro blíže neurčitý okruh uživatelů bez nároku na jejich dobrovolné spolupůsobení. Veřejnoprávní užívání je vymezením vztahu mezi veřejným ústavem a destinátářem. Tento vztah je regulován ve formě řádů veřejných pohřebišť, které subjekt veřejné správy za tím účelem vydává. Veřejnoprávním užíváním se rozumí užívání všeobecně přístupných materiálních statků, které odpovídá jejich účelovému určení, předem neomezeným okruhem uživatelů²³¹. Předmětem veřejného užívání tak mohou být i některá zařízení poskytující služby ve veřejném zájmu, která jsou všeobecně přístupná, ne však neomezeně dostupná, což vyplývá zejména z hlediska kapacitního. Účelové určení těchto materiálních statků k veřejnému užívání je dáno veřejnoprávně a stává se relativně

²²⁹ Pro srovnání různorodost definice pohřebiště v zahraniční právní úpravě. Pohřebištěm - burial park – rozumí Texas Health and Safety Code pozemek, který se užívá, nebo je zamýšlen k užití pro pohřbení v hrobech.

Hřbitovem – cemetery - rozumí Texas Health and Safety Code místo, které se používá, nebo má být použito k pohřbení a zahrnuje pojmy hřbitov -graveyard, pohřebiště -burial park nebo mauzoleum. Pohřebištěm bez trvalé péče -nonperpetual care cemetery- je hřbitov, který není hřbitovem, který poskytuje trvalou péči. Pohřebiště s trvalou péčí -perpetual care cemetery- hřbitov, v jehož prospěch byl zřízen fond zajišťující trvalou péči. Pohřebištěm – cemetery – rozumí kanadský zákonodárce (provincie Viktorie) pozemek vyhrazený nebo využívaný jako místo pro pohřbení lidských pozůstatků nebo zpopelněných ostatků, zahrnující související a přidružené budovy. Provozovatelem pohřebiště – operator – rozumí kanadský zákonodárce (provincie Viktorie) jednotlivce, nebo správní radu, která vlastní nebo spravuje pohřebiště nebo krematorium.

²³⁰ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C.H.Beck, Praha, 2003, str. 383

²³¹ Tamtéž, str. 261 a násl.

samostatnou vlastností těchto statků²³².

Provozování veřejného pohřebiště je službou ve veřejném zájmu²³³ zajišťovanou obcí v samostatné působnosti nebo registrovanou církví či náboženskou společností²³⁴. Zákon o

²³² Tamtéž, str. 270

²³³ Stavební úřad může v ochranném pásmu zakázat nebo omezit provádění staveb, jejich změny nebo činnosti, které by byly ohrožovány provozem veřejného pohřebiště nebo by mohly ohrozit řádný provoz veřejného pohřebiště nebo jeho důstojnost. Ministerstvo pro místní rozvoj původně trvalo na tom, že z citovaného ustanovení nelze dovodit povinnost zřídit u všech veřejných pohřebišť ochranné pásmo, ale pouze u nově zřizovaných či rozšiřovaných hřbitovů. Proti tomu stály opačné názory pro obligatorní zřízení ochranných pásem u všech veřejných pohřebišť bez rozdílu – stávajících i nových. Do sporu se posléze vložil ombudsman, jenž v rámci své činnosti získal informace o rušení piety pohřebišť v důsledku umístění staveb, které svým charakterem a provozem vyvolaly negativní reakce veřejnosti. Na základě těchto podnětů se rozhodl z vlastní iniciativy zahájit šetření s tím, že o stanovisko k dané věci požádal Ministerstvo pro místní rozvoj. V průběhu šetření se ombudsman dostal s ministerstvem do sporu ve věci zřizování ochranných pásem kolem hřbitovů. Veřejný ochránce práv zastával názor, že dle zákona o pohřebnictví je povinnost uvedené ochranné pásmo zřídit, ministerstvo mělo názor opačný. Ombudsman si proto nechal zpracovat odborné stanovisko Právnickou fakultou MU v Brně, které se přiklonilo k tomu, že zákon o pohřebnictví povinnost zřídit ochranné pásmo ukládá. Veřejný ochránce tedy posléze vyzval ministerstvo, aby prostřednictvím metodické a odborné činnosti vůči hierarchicky podřízeným subjektům zajistilo sjednání nápravy.

²³⁴ Pro srovnání dle platné texaské právní úpravy může být provozovatelem veřejného pohřebiště jeho správce, hrobník, čin jiná osoba. Tato má stanoveny stejné pravomoci a výsady zaručené zákonem jako policista v obci, ve které se pohřebiště nachází, nebo strážník, či policista sloužící v okrese, kde se pohřebiště nachází, pokud je hřbitov umístěn mimo obec. Osoba je tedy veřejným činitelem. Pravomoc této osoby spočívá v zajištění pořádku a prosazování pravidel stanovených subjektem, který hřbitov spravuje, stanovených zákonem a právními předpisy obce. Osoba zodpovědná za hřbitov má však postavení veřejného činitele pouze v případě, že se pohřebiště nachází ve městě, které má více než 40 tisíc obyvatel, popřípadě v okrese, který má více než 290 tisíc obyvatel.

Nejčastějším provozovatelem pohřebišť jsou obchodní společnosti, které podnikají v hřbitovnictví, a to pouze neziskové společnosti nebo soukromé společnosti založené za účelem zisku. Stanovy společnosti musí obsahovat sdělení, zda se jedná o neziskovou společnost, nebo společnost založenou za účelem zisku, a dále stanovit, zda tato společnost vykonává správu pohřebiště, kterému je věnována nepřetržitá péče, nebo je spravováno bez této péče. Nezisková hřbitovní společnost vlastníků pozemků se zakládá zpravidla za účelem získání právního titulu k pozemku, který byl původně vymezen pro účely hřbitova. Osoba, která si zakoupí pozemek od neziskové hřbitovní společnosti, se stává akcionářem této společnosti se stejnými právy jako zakládající vlastníci pozemku. Pozemek pohřebiště je rozdělen na části a z těchto jsou vybírány poplatky pro správu a údržbu pohřebiště. Do 30 dnů po vyhotovení stanov, oznámí společnost písemně Úřadu pro regulaci

pohřebnictví pamatuje i na situaci, kdy obec nemůže zajistit provozování veřejného pohřebiště v územním obvodu své působnosti. Za daných okolností je povinna zajistit provozování veřejného pohřebiště v jiné obci na základě dohody s provozovatelem pohřebiště²³⁵.

Obec nebo registrovaná církev či náboženská společnost plní rovněž důležitou funkci při aktu zřízení veřejného pohřebiště²³⁶, které se zřizuje na jejích návrh, a to na pozemku

bank záměr provozovat pohřebiště, uhradí správní poplatek a osoby, které vytvořily základní jmění, podstoupí slib. Oznamení Úřadu obsahuje jména a adresy osob, které jsou nebo budou vlastníky části základního kapitálu, jméno a adresu osoby, která bude aktivně vykonávat správu hřbitova, a to společně s prohlášením o praxi dané osoby v pohřebnictví, která nesmí být kratší než dva roky. Předtím, než společnost obdrží zakládací listinu, musí společníci vytvořit fond, do něhož budou pravidelně ukládat v hotovosti částku odvislou od výše základního kapitálu společnosti. Vklady fondu jsou tvořeny zejména prostředky získanými z prodeje volné plochy na hřbitově. Tyto prostředky fondu mohou být použity jen za účelem péče a údržby o majetek hřbitova a hřbitov samotný. Při zřízení fondu společnost přijímá plány péče a údržby hřbitova. Součástí majetku fondu tvoří také příspěvky a dary, které musí být použity výhradně za účelem „blaha a ochrany“ tak, že se ze hřbitova nestane místo nepořádku, posměchu a zrušení. Zejména se využijí na restaurační či stavební práce, opravy památníků, plotu, nebo jiných staveb, vysazení rostlin, či zvláštní péče o pozemek. Jednotlivé společnosti spravující hřbitov mohou také vytvořit společný fond, ve kterém však musí být odděleně vedeny záznamy o základním jmění a příjmech. Společnost vykonávající správu hřbitova je zodpovědná za umístění vývěsky poblíž vstupu na hřbitov, nebo poblíž správní budovy hřbitova, na níž je čitelně uvedeno, že se jedná o hřbitov se stálou, nepřetržitou péčí, kterou se rozumí jeho údržba, opravy a péče o něj, dále společnost na vývěsce uvede jména a telefonická spojení na dva z ředitelů, název banky, u níž je zřízen fond založený za účelem péče o hřbitov.

²³⁵ Přínosné i v naší právní úpravě by de lege ferenda bylo ustanovení stanovící, že v případě neveřejného pohřebiště ohrožujícího veřejné zdraví, je ve veřejném zájmu obec oprávněna pohřebiště ohrožující veřejné zdraví či bezpečnost převzít do své správy. V České republice by se jednalo o převzetí správy u neveřejných pohřebišť řeholních řádů, kongregací a uzavřených náboženských společností, které záměr řádné péče o pohřebiště předkládají pouze ve formě hřbitovního řádu před zřízením pohřebiště krajského úřadu a vlastní provozování pak podléhá pouze státnímu zdravotnímu dozoru v tom ohledu, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví.

²³⁶ Pro srovnání zahraniční právní úprava. Zatímco evropské právní úpravy ponechávají zřízení veřejného pohřebiště v působnosti municipalit, angloamerické úpravy většinou inklinují ke svěřením této působnosti za tím účelem zřízenému orgánu. Např. v Austrálii (dle platného zákona O hřbitovech a krematoriích) ředitel úřadu zdravotnických služeb je nařízením publikovaným v úředním listu oprávněn zřídit veřejné pohřebiště. Toto smí

v jejich vlastnictví. Nutné je pak rovněž územní rozhodnutí²³⁷ a stavební povolení. Dotčenými orgány při zřízení veřejného pohřebiště jsou krajská hygienická stanice a vodohospodářský orgán. Pokud mají být součástí veřejného pohřebiště hroby, je v zákoně stanovena povinnost předložení výsledků hydrogeologického průzkumu, z něhož je zřejmé, že je pozemek k pohřbívání vhodný.

Zákonem jsou rovněž regulovány poměry zrušení veřejného pohřebiště. Veřejné pohřebiště může být zrušeno jen ve veřejném zájmu a na základě rozhodnutí územně

být zřízeno na pozemku státu, nebo na pozemku využívaném za účelem hřbitovnictví, nebo použití pro krematorium. Ředitel je dále oprávněn publikací v úředním věstníku vydat nařízení o změně názvu veřejného pohřebiště, připojit další státní pozemek k již existujícímu veřejnému pohřebišti, nebo vyjmout pozemek, který přestal sloužit k účelům veřejného pohřebiště. Dále ředitel úřadu vydává nařízení zřizující svěřenecký fond hřbitova, který je právnickou osobou s právním nástupnictvím, mající právní subjektivitu, s možností nabývat a nakládat s majetkem. Svěřenecký fond hřbitova může spravovat jeden nebo více veřejných pohřebišť, svěřeneckým fondem může být také městská rada. V případě, že je veřejné pohřebiště nedostatečně či neefektivně spravováno, ředitel úřadu nařízením publikovaným v úředním věstníku jmenuje správce veřejného pohřebiště, kterého může dále jmenovat ve veřejném zájmu.

K založení nového pohřebiště, nebo rozšíření stávajícího, stanoví kanadský zákon (provincie Viktorie) povinnost úředního osvědčení ve veřejném zájmu, které vydává ředitel Úřadu na základě zákona o obchodních zvyklostech a ochraně spotřebitele. Záznam o zřízení pohřebiště ve veřejném zájmu je pak vyznačen v katastru nemovitostí. Provozovatel pohřebiště může užívat toto pohřebiště pouze v souladu s podmínkami uvedenými v tomto osvědčení veřejného zájmu za účelem péče a nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky. Ředitel Úřadu na základě zákona o obchodních zvyklostech a ochraně spotřebitele je oprávněn nařídít správci pohřebiště, aby založil fond zajišťující péči o pohřebiště. Správce pohřebiště a jeho nástupci jsou povinni do fondu odvádět předepsané vklady. Správu fondu vykonává banka na základě smlouvy s provozovatelem pohřebiště. Obec nebo kraj, který spravuje svůj vlastní fond, je správcem tohoto fondu a musí tento fond spravovat za podmínek stanovených zákonem o kremacích, pohřbívání a pohřebních službách. Obec nebo kraj jako vlastník nebo správce pohřebiště jsou povinni spravovat pohřebiště či krematorium jako svou začleněnou společnost, ustanovit správní radu a jmenovat její členy. Vlastnictví nebo správa pohřebiště může být vykonávána dvěma a více místními samosprávami.

²³⁷ Texas Health and Safety Code upravuje např. nezbytnou vzdálenost pohřebiště a zemědělských budov, např. omezení vztahující se k umístění chlévů či jatek v blízkosti pohřebiště. Technické zabezpečení chléva nebo chlév samotný určený pro chov prasat, dobytka a koňů, nebo jatka v blízkosti do 500 stop (150 m) od provozovaného pohřebiště v okrese s populací přesahující 525 000 obyvatel, se nepřipouští.

příslušného krajského úřadu. Pro zrušení je ovšem nutné, aby uplynuly všechny lhůty, na které byla pronajata hrobová místa – nejdříve však po uplynutí tlečí doby od posledního uložení lidských pozůstatků do hrobu.

Je-li z důvodu veřejného zájmu výjimečně nutné zrušit pohřebiště před uplynutím lhůt, je územně příslušný krajský úřad²³⁸ povinen zajistit a uhradit exhumace a převezení lidských ostatků, jakož i přemístění zeminy a travního porostu z rozptylových a vsypových luk, na jiné vhodné veřejné pohřebiště²³⁹.

²³⁸ Zatímco v české právní úpravě je ke zrušení veřejného pohřebiště příslušný pouze jediný subjekt, ve většině angloamerických úprav může řízení o zrušení pohřebiště být zahájeno z podnětu velkého množství subjektů. Např. Texas Health and Safety Code - Působnost soudu v oblasti pohřebnictví a hřbitovnictví je stanovena při zrušení hřbitova a zákazu jeho další činnosti. K tomuto dochází tehdy, pokud je hřbitov spravován, umístěn, či užíván v rozporu se zákonem, nebo zanedbáván do té míry, že je nepřijemný životu místních obyvatel. Řízení o zrušení pohřebiště může být zahájeno z podnětu:

- ministra spravedlnosti,
- zastupitelstva obce, na jejímž území je hřbitov umístěn a která má více než 25 tisíc obyvatel
- popřípadě okresního prokurátora u obcí s méně než 25 tisíci obyvateli
- vlastníka obydlí v obci, nebo v blízkosti obce, ve které se hřbitov nachází, nebo oblasti, v níž je zakázáno zřídit pohřebiště
- Texaské komise pohřebních služeb
- vlastníka pozemku na hřbitově.

Pokud je pohřebiště, které obtěžuje obyvatele, umístěno ve městě, zastupitelstvo schválí vyjmutí všech těl, převezení všech hřbitovních staveb na pohřebišti, na kterém je zajištěna nepřetržitá péče.

²³⁹ Pro srovnání problematiku vyjmutí tělesných ostatků texaský zákon reguluje tak, že k vyjmutí může dojít na pozemku na hřbitově, s písemným souhlasem provozovatele pohřebiště, který hřbitov spravuje a s písemným souhlasem současného vlastníka hrobového místa a následujících osob v pořadí tak, jak jsou uvedeny:

- manžel zesnulého
- dospělé děti zesnulého
- rodiče zesnulého
- dospělí sourozenci zesnulého
- další dospělá osoba v dalším stupni příbuzenství v pořadí, které je stanoveno pro účely dědění.

Pokud tento souhlas nemůže být získán, mohou být pozůstatky vyjmuty se souhlasem okresního soudu, který má stanovenu působnost v místě, kde se hřbitov nachází. Před podáním návrhu u soudu, musí být o možnosti soudního řešení sporu informována hřbitovní správa spravující hřbitov, na němž jsou pozůstatky pohřbeny, každá osoba, jejíž souhlas se vyžaduje pro vyjmutí ostatků, a dále osoba, či osoby, kterým má být prostřednictvím soudu doručováno. Tato pravidla se však nevztahují na přemístění ostatků z jednoho hrobového místa na druhé na stejném pohřebišti, pokud se jedná o hřbitov rodinný, patřící konkrétní rodině, bratrstvu či

V souvislosti se zrušením veřejného pohřebiště může být v případě nutnosti vyhlášen i zákaz pohřbívání. O tomto rozhoduje příslušný orgán státní správy v případě, že by dalším pohřbíváním mohlo dojít k ohrožení veřejného zdraví nebo vodního hospodářství – může se jednat o část, nebo i celé území veřejného pohřebiště, kde se zákaz pohřbívání uplatní. Pokud se jedná pouze o zákaz pohřbívání lidských pozůstatků do hrobů, lze nadále pohřbívat jinými způsoby, pokud není stanoveno jinak.

Jaké povinnosti²⁴⁰ jsou zejména zákonem stanoveny obci, registrované církvi,

společnosti o rozloze menší než 10 akrů, dále jedná-li se o hřbitov, který je ve vlastnictví nebo ve správě neziskové společnosti vlastníků hřbitovních pozemků, jde-li o hřbitov, který je vlastněn, či spravován církví nebo náboženskou společností, nebo subjektem provádějícím správu majetku církve, či náboženské společnosti. Dále se pravidla udělených souhlasů nevztahují na vyjmutí ostatků na žádost soudu, nebo žádost osoby, která provádí soudní vyšetřování, nebo jde-li o vyjmutí z pozemku na hřbitově, který je vlastněn nebo spravován Výborem veteránů. Ostatky nemohou být vyjmuty bez předchozího písemného souhlasu úředníka státní správy, popřípadě v trestním řízení bez souhlasu soudního lékaře. Osoba, která provádí vyjmutí ostatků, musí o tomto uchovat záznam, který obsahuje: den, kdy došlo k vyjmutí ostatků, jméno a věk zemřelého v době smrti, pokud jsou známy, místo, z něhož byly pozůstatky vyňaty, specifikaci hřbitova a pozemku, z něhož byly pozůstatky vyňaty, v případě, že ostatky nejsou následně opětovně pohřbeny pak způsob, jak bylo s těmito naloženo. Kopie tohoto záznamu musí být rovněž uložena u subjektu, který provádí správu hřbitova. V případě mimořádných okolností – přírodní katastrofy nebo omylu v pohřbení, které nezbytně vyžadují okamžité vyjmutí ostatků, a to ještě přede dnem, kdy je nařízeno soudní jednání za účelem udělení souhlasu s vyjmutím ostatků, smí hřbitovní správa vyjmut ostatky a přesunout je do jiného hrobového místa na téže pohřebišti, pokud o tomto úkonu učiní písemné oznámení současnému vlastníku pozemku a osobám v pořadí tak, jak jsou uvedeny – manžel, děti, rodiče, sourozenci, další příbuzné osoby v pořadí příbuzenství stanoveném pro dědické účely.

V části o exhumaci kanadský zákon (provincie Viktorie) stanoví, že správce pohřebiště nebo mauzolea nesmí exhumovat nebo vyjmout lidské ostatky, bez písemného pokynu od osoby oprávněné k nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, nebo úředního pokynu, nebo v případě ostatků osoby, která měla v době smrti nakažlivou nemoc, bez pokynu od úředníka zdravotního ústavu. Lidské ostatky, nebo jejich části nesmí být přemístěny z místa, kde jsou uloženy, mimo případů, kdy jsou použity pro výzkumné, nebo výukové účely, muzejní účely, či pro vědecké využití vysoké školy. Osoba mající právní zájem na exhumaci nebo vynětí lidských ostatků je oprávněna navrhnout rozhodnutí o ní Nejvyššímu soudu.

²⁴⁰ Některé americké právní úpravy pak stanoví pro evropské poměry nestandardní povinnost provozovatele pohřebiště. Společnost, která spravuje nebo vlastní hřbitov, nesmí na téže pohřebišti pohřbít pozůstatky osoby, která mohla způsobit smrt jiné osoby, společně s pozůstatky oběti. Osobou, která mohla způsobit smrt jiné osoby, se rozumí osoba usvědčená z takového protiprávního jednání, nebo osoba identifikovaná soudním

náboženské společnosti, či fyzické nebo právnické osobě, která provozování pro ně zajišťuje, jako provozovatelům pohřebiště?

Provozovat veřejné pohřebiště v souladu s řádem veřejného pohřebiště, v souladu se zákonem o pohřbnictví a zvláštními právními předpisy, stanovit stejné podmínky pro sjednání nájmu každému nájemci, dodržovat etický rámec jednání, či vést evidenci související s provozováním veřejného pohřebiště.

Samotné provozování veřejného pohřebiště zahrnuje výkopové práce související s pohřbením a exhumací, pohřbívání lidských pozůstatků a ostatků do hrobu nebo hrobek, provádění exhumací, ukládání, rozptyl a vsyp zpopelněných lidských pozůstatků, správu a údržbu veřejného pohřebiště, včetně komunikací a okolní zeleně, pronájem hrobových míst a vedení související evidence ²⁴¹.

lékařem za pachatele trestného činu, pokud oběť zemře dříve, než je pachatel usvědčen. Společnost, která poruší shora uvedený zákaz, a provede pohřbení shora uvedených osob na společném hřbitově, pak odpovídá pozůstalým oběti za škodu v civilním řízení. Společnost se může zprostit odpovědnosti, pokud prokáže, že hřbitov je jediným v dané obci, či okresu, ve kterém oběť a osoba, která ji způsobila smrt, žila, a také, že jejich těla byla umístěna tak daleko od sebe, jak to jen bylo možné, nebo na odlišných částech hřbitova. Společnost provozující nebo vlastníci hřbitov pak nemůže být právně postižitelná pozůstalými osoby, která způsobila smrt, v případě, že tato společnost odmítne tělo této osoby pohřbít. Pravidlo zákazu pohřbení shora uvedených osob na stejném pohřebišti trvá po dobu 7 let, po jejímž uplynutí mohou být osoby teoreticky pohřbeny na stejném hřbitově, pokud však není učiněno další oznámení.

²⁴¹ Evidence obsahuje zejména osobní údaje osob, jejichž ostatky jsou na veřejném pohřebišti uloženy včetně nebezpečné nemoci, kterou byly tyto osoby nakaženy, dobu uložení pozůstatků, či ostatků těchto osob, údaje o fyzické či právnické osobě, která je nájemcem hrobového místa, údaje o uzavřené nájemní smlouvě, skutečnosti související se zákazem pohřbívání, či údaje o hrobovém zařízení.

Důležitost evidence můžeme demonstrovat na praktické situaci ze života. Dle údajů z evidence bylo poslední pohřbení do hrobu, do kterého měla být uložena nová rakev se zemřelým, provedeno před sedmnácti lety, a to do prohloubeného hrobu. Vzhledem k tomu, že tleci doba na daném hřbitově je stanovena na deset let, byl tedy požadavek objednatelů pohřbu akceptován a potvrzen smlouvou o obstarání pohřbu. Při vlastním výkopu hrobu pro pohřbení nové rakve se však zjistilo, že předchozí rakev ani tělo není zetlelé a dokonce ani není uloženo v prohloubeném hrobě, jak evidence vykazovala. Od pohřbení další rakve se zemřelým do téhož hrobu muselo být kvůli vadné evidenci upuštěno.

Pro srovnání evidence pohřbení v texaské právní úpravě obsahuje následující záznamy o pohřbení:

- den, kdy byly pozůstatky obdrženy
- den, kdy byly pozůstatky pohřbeny
- jméno a věk pohřbené osoby, jsou-li známy

Zákonem jsou rovněž stanoveny požadavky, které musí splňovat hroby pro ukládání lidských pozůstatků – hloubka, výška nad hladinou podzemní vody, vzdálenost mezi jednotlivými hroby a výška zasypaní hrobu zeminou. Zde si nelze odpustit poznámku, zda a do jaké míry jsou tyto zákonné požadavky dodržovány, či případně dozorovány a kým.²⁴² Česká právní úprava zákona o pohřebnictví pak na rozdíl od zahraničních právních úprav neposkytuje ochranu pohřebišti neznámému či opuštěnému.²⁴³

Nezpopelněné lidské ostatky musí být uloženy v hrobě po tlecí dobu, která se zřetelem ke složení půdy musí trvat minimálně deset let. Konkrétní délku tlecí doby stanoví provozovatel pohřebiště v řádu veřejného pohřebiště na základě výsledků hydrogeologického průzkumu a vyžádaného stanoviska krajské hygienické stanice.

V souvislosti s určením tlecí doby nelze opomenout fakt, že jako značný problém se jeví skutečnost, že není stanovena metodika určování tlecí doby lidských pozůstatků s ohledem na složení půdy, hloubku pohřbení a další vlivy.

Právně zajímavá je i zákonná formulace, která stanoví, že tlecí doba má být stanovena na

-
- specifikaci pozemku, na kterém jsou pozůstatky pohřbeny.

²⁴² Platná česká úprava zákona o pohřebnictví stanoví, že hloubka hrobu u dospělé osoby musí být nejméně 1,5 m a že rakev musí být zasypana zeminou ve výši min. 1,2 m. Zajímavé je tak srovnání se zahraniční právní úpravou např. Texas Health and Safety Code. Tělo zesnulého nesmí být pohřbeno tak, aby svrchní část schránky, ve které je uloženo, byla méně než 2 stopy (60 cm) pod povrchem země, pokud není schránka vyrobena z nepropustného materiálu, nebo méně než 1,5 stopy (45 cm) pod povrchem země, pokud je schránka vyrobena z nepropustného materiálu. Rozhodnutím úřadu je možné, zejména s ohledem na kvalitu půdy a další důležité ohledy, vydáním vyhlášky nebo nařízení povolit pohřbení do nižších hloubek, než které stanoví zákon.

²⁴³ Zákonná ochrana v americké právní úpravě (Texas) je dále poskytována neznámému nebo opuštěnému pohřebišti. Vlastník nemovitosti, na níž je objeven neznámý hřbitov, nebo na níž se nachází opuštěný hřbitov, nesmí se svou nemovitostí konstrukčně nakládat tak, aby případné zásahy nenarušily pohřebiště do doby, než budou pohřbené lidské ostatky vyjmuty. Na základě žaloby vlastníka nemovitosti může okresní soud, na jehož území se neznámé pohřebiště nachází, nebo je zde opuštěné pohřebiště, nařídít odstranění předmětů sloužících potřebám hřbitova, které nemovitost ovlivňují. O žalobě shora uvedené musí být informována Texaská historická komise a rovněž okresní historická komise, které se mohou stát stranami sporu. Osoba, která nalezne neznámý nebo opuštěný hřbitov musí o tomto písemně informovat úředníka okresu, ve kterém se pohřebiště nachází. Oznámení musí obsahovat katastrální údaje o pozemku a popisovat přibližnou polohu hřbitova a důkaz o tom, že pohřebiště bylo nalezeno.

základě hydrogeologického průzkumu – nikde však není upraveno, že by stát tento hydrogeologický průzkum hradil. Pokud má stát veřejný zájem na řádném pohřbívání, neměl by svůj zájem vyjádřit nejen v zákonem stanovené povinnosti, ale rovněž v poskytnutí určité podpory v podobě finanční dotace, a to zejména církvím, náboženským společnostem a malým obcím, i přes skutečnost, že je provozování veřejného pohřebiště definováno jako služba ve veřejném zájmu zajišťovaná obcí v samostatné působnosti?

Veřejné pohřebiště – řád veřejného pohřebiště

Poté, co byl popsán institut veřejného pohřebiště jako celku, věnujme se blíže úpravě řádu veřejného pohřebiště.

Prelát Msgre. Jan Pauly ve své knize Hřbitovní a pohřební právo píše o řádu veřejného pohřebiště takto:

„Hřbitovní správa je oprávněna vydávati všeobecné a zvláštní předpisy pro užívání jejího hřbitova, aby provoz hřbitovní byl zabezpečen a uspořádán tak, jak to zákon a veřejné zájmy pohřbívání vyžadují. Dále je oprávněna zabrániti zneužívání hřbitova a zakázati na něm vše, co by porušovalo zdravotní předpisy, co by odporovalo náboženskému charakteru hřbitova, co by ohrožovalo klid, pořádek a bezpečnost hřbitova. Má právo naříditi vše, co tyto zásady vyžadují – to se děje hřbitovním řádem, spočívajícím na právním základě. Obsahem hřbitovních řádů pravidelně bývá, kdo jest majitelem hřbitova a kdo vykonává jeho správu, kde a kdy možno hřbitovní záležitosti vyřizovati, o rozdělení hřbitova, o rozdělení míst pro hrobky a hroby, o druzích různých hrobů, o stavění hrobek, pomníků a křížů, o zřizování rovů, obrub hrobových, o kopání hrobů, otvírání hrobek, o přechovávání mrtvol v úmrlčí komoře, o převážení mrtvol do úmrlčí komory, o používání vozidel na hřbitově, o trvání hrobových míst, o udržování pomníků a hrobů, o právech a povinnostech hrobníka, o chování na hřbitově – dále tam bývají upraveny poplatky hřbitovní. Hřbitovní řád je podstatnou součástí hřbitova a jeho vlastním zákonem, a proto podléhá schválení dozorových úřadů.“²⁴⁴

Potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace chování na pohřebišti byla v minulosti a stále je dána nutností zabezpečení veřejného zájmu, konkrétně pak veřejného zdraví, hygieny a

veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Bez této regulace by jen stěží byly jednotlivá pravidla dodržována a případně i vynucována.

V současné právní úpravě je problematika řádu veřejného pohřebiště, který je možno zařadit mezi provozní řády, blíže upravena v ustanoveních zákona o pohřebnictví. Již ze samotného faktu, že se zákonodárce věnoval této problematice pouze ve dvou ustanoveních, je zřejmé, že daná právní úprava nebude zcela dostačující. Z dikce zákona nevyplývá, jakou formou má obec řád veřejného pohřebiště vydat, zda-li obecně závaznou vyhláškou²⁴⁵, usnesením rady obce, či usnesením zastupitelstva obce.

Nejdříve k vydání řádu veřejného pohřebiště ve formě obecně závazné vyhlášky²⁴⁶, vyjádřením jeho kladů a záporů.

Dle ustanovení zákona o pohřebnictví²⁴⁷ je provozování pohřebiště službou ve veřejném zájmu, zajišťovanou obcí v samostatné působnosti. Obec je definována jako

²⁴⁴ Pauly J.: *Hřbitovní a pohřební právo*, Č.A.T. Praha, 1941

²⁴⁵ Vedral, J.: *Několik poznámek k pohřebním řádům podle nového zákona o pohřebnictví*, Veřejná správa č. 51 – 52/2001, str. 48 – 49

Dle ust. § 14 odst. 1 písm. p) zákona č. 367/1990 byla součástí samostatné působnosti obce správa, údržba a provozování zařízení sloužících k uspokojování potřeb občanů ve vlastnictví obce, tedy též hřbitovů. Obce regulovaly jejich provoz obecně závaznými vyhláškami. Zákon o pohřebnictví nevyklučuje, aby obce i nadále vydávaly pohřební řády formou obecně závazné vyhlášky, neboť provozování veřejného pohřebiště je výkonem samostatné působnosti. Právní úprava ust. § 18 odst. 3 zákona o pohřebnictví je však v rozporu se zákonem č. 128/2000, a to proto, že při vydání pohřebních řádů vyžaduje předběžný souhlas okresního úřadu (dnes krajského úřadu).

²⁴⁶ Vládní návrh zákona o pohřebnictví, tisk Poslanecké sněmovny č. 819, 3. volební období

„Nedobrou legislativní situaci lze řešit tím, že obec vydá hřbitovní řád jako obecně závaznou vyhlášku v samostatné působnosti. Samostatná působnost obce je dána tím, že hřbitovy jsou v naprosté většině provozovány obcemi a jsou v jejich vlastnictví a že řada norem ve hřbitovních řádech se dotýká udržování čistoty a veřejného pořádku na hřbitovech, což je zcela jistě místní záležitost. Obecně existuje pravidlo, že je nesprávné, aby obecně závazné vyhlášky přepisovaly právní normy obsažené v jiných právních předpisech. Zde naopak bude vhodné, aby hřbitovní řád byl co nejpodrobnější a převzal řadu pro obec žádoucích ustanovení z neústavní vyhlášky MZ č. 19/1988, jelikož tak obec alespoň pro své územní dá bezchybný právní základ pro mnohé normy v pohřebnictví, jejichž vynucování dnes jen na základě zmiňované vyhlášky je pochybné“.

²⁴⁷ §16 odst. 1, zákona č. 256/2001 Sb.

základní územně samosprávný celek, mající právo na samosprávu. Je veřejnoprávní korporací, která může mít vlastní majetek a hospodaří dle vlastního rozpočtu. Obec jako veřejnoprávní korporace je pak nadána veřejnoprávní subjektivitou. Negativní vymezení působnosti obce spočívá v tom, že obec disponuje vlastní samosprávnou kompetencí do té míry, pokud tato pravomoc není zákonem svěřena vyššímu územnímu samosprávnému celku, tedy kraji.

Co z hlediska teorie správního práva považujeme za obecně závaznou vyhlášku? Jde o zvláštní formu statutárního předpisu vydávaného územními samosprávnými celky ve věcech jejich samostatné působnosti, při jehož vydávání se obce či kraje řídí zákonem²⁴⁸. Obecně závazné vyhlášky obsahují výlučně obecnou úpravu, musí být v souladu se zákony a právními předpisy vydávanými k jejich provedení. Pokud zákon přijme pro vymezenou oblast určitá pravidla, nemůže subjekt územní samosprávy postupovat při normotvorbě ve svém územním obvodu *contra legem*²⁴⁹. Samostatná působnost je pak označení pro vymezení všech záležitostí patřících do samosprávy daného územního celku. Tyto úkoly jsou pak realizovány v souladu s potřebami, které se v dané obci vyskytnou. Při vydávání obecně závazných vyhlášek musí být vždy dodržena i zákonná procedura jejich přijetí a vyhlášení.

Pravomoc obce vydávat při výkonu samostatné působnosti pro svůj územní obvod a k plnění svých úkolů obecně závazné vyhlášky²⁵⁰, patří mezi základní atributy samosprávy. Tyto vyhlášky mají povahu primárních právních předpisů, jsou vydávány na základě ústavního zmocnění a slouží k úpravě jinak právně neregulovaných oblastí místního charakteru.

Jak již bylo výše uvedeno, zákon o pohřebnictví blíže nespecifikuje právní formu řádu veřejného pohřebiště a rovněž v něm není uvedeno výslovné zmocnění k vydání obecně závazné vyhlášky²⁵¹. V této souvislosti nelze opomenout zmínit náleží Ústavního soudu²⁵²,

²⁴⁸ Blíže Hendrych, D.: *Správní právo, obecná část*, C.H. Beck, 2003, str. 72

²⁴⁹ tamtéž

²⁵⁰ K pravomoci obce vydávat obecně závazné vyhlášky, zejména pak k mezím jejich vydávání judikoval mnohokrát Ústavní soud. Např. sp. zn. Pl. ÚS 26/2006 – „Obec nemůže upravovat otázky, které jsou vyhrazeny pouze zákonné úpravě a nemůže upravovat záležitosti, které jsou již upraveny předpisy práva veřejného nebo soukromého.

²⁵¹ Petruš, J.: *Vyjádření Ministerstva pro místní rozvoj*, *Moderní obec* 6/2002, str. 36 – 37

Metodika Ministerstva pro místní rozvoj připouští, že řád pohřebiště může obec vydat buď obecně závaznou

podle něhož: „v případech, kdy obec vystupuje jako subjekt určující pro občana povinnosti jednostrannými zákazy a příkazy, tj. jestliže zejména vydává obecně závazné vyhlášky, jejichž obsahem jsou právní povinnosti, může tak činit jen v případě výslovného zákonného zmocnění“.

Právní úprava zákona o pohřebnictví však v případě vydání řádu veřejného pohřebiště ve formě obecně závazné vyhlášky toto výslovné zákonné zmocnění absentuje.

Další skutečností svědčící v neprospěch vydání hřbitovního řádu ve formě obecně závazné vyhlášky je fakt, že podmínky pro publikaci řádu dle zákona o pohřebnictví nejsou totožné s podmínkami stanovenými zákonem o obcích, stejně tak jako rozdílný právní režim procedury přijímání. Ostatně k závěru, že nejde o samosprávný právní předpis, lze dojít i v případě, kdy by veřejné pohřebiště provozovala registrovaná církev, či náboženská společnost, neboť tyto subjekty nejsou dle zákona způsobilé vydávat obecně závazné vyhlášky.

Rovněž proti vydání řádu veřejného pohřebiště ve formě obecně závazné vyhlášky svědčí i existence předchozího souhlasu krajského úřadu, neboť tento předchozí souhlas by byl v rozporu s ústavním právem zastupitelstva vydávat obecně závazné vyhlášky²⁵³.

Z tohoto dovozují, že vydání řádu pohřebiště ve formě obecně závazné vyhlášky²⁵⁴ je ze shora uvedených důvodů napadnutelné. Přikláním se tedy k jinému způsobu²⁵⁵, tj. použití

vyhláškou, nebo jiným opatřením vydaným v působnosti rady nebo zastupitelstva obce.

„Nezavíráme oči před tím, že vydání řádu veřejného pohřebiště obecně závaznou vyhláškou, které je pro obec výhodné především z pohledu ucelenosti úpravy v jediném předpisu, je podle jiných právních názorů obecně napadnutelné. Na druhé straně není podle našeho názoru důvod k tomu, abychom užití obecně závazné vyhlášky obce prezentovali okresním úřadům jako řešení nepřijatelné s tím, že pokud je obce uplatní, neměly by s ním okresní úřady vyslovit souhlas. Respektujeme zde právo obcí na vlastní volbu takových řešení, která nejsou v rozporu se zákonem. K takovému závěru nemáme přes četné diskuze – dostatek právních ani věcných argumentů.“ (Po novele zákona o pohřebnictví je souhlas s řádem pohřebiště stanoven do působnosti krajského úřadu).

²⁵² Nález ÚS č. 51/2001

²⁵³ Kadečka, S.: *Obecně závazné vyhlášky obcí*, C. H. Beck, Praha, 2003, str. 232

²⁵⁴ V praxi např. tyto obce a města: Dlouhá Loučka, Nové Vilémovice, Letovice, Obrnice, Drozdov, Úsobí, Ohrozim, Stochov, Nová Cerekev, Uhelná, Svěbohov, Přibyslav, Prostějov, Dobříš.

²⁵⁵ Marek, T.: *Řád pohřebiště – provozní řád nebo obecně závazná vyhláška?*, Veřejná správa 17/2002, str. 24

formy jiného opatření obecní rady²⁵⁶ v samostatné působnosti²⁵⁷.

Takovým opatřením je schválení řádu pohřebiště v působnosti rady obce²⁵⁸ na základě zákona o obcích, a to z důvodu, že rada obce rozhoduje v ostatních záležitostech patřících do samostatné působnosti obce, pokud nejsou vyhrazeny zastupitelstvu obce, nebo pokud si je zastupitelstvo obce nevyhradilo. Z toho vyplývá, že přijímání řádu veřejného pohřebiště, jako záležitost patřící do samostatné působnosti obce, v níž není rozhodování vyhrazeno zastupitelstvu obce, spadá do pravomoci rady obce.

„Po roce 1990 bylo snad možno vydávat řády pohřebiště jako obecně závazné vyhlášky samostatné působnosti. Avšak z hledem k judikatuře Ústavního soudu, který během 90. let vytrvale odmítal pravomoc obce zakládat práva a povinnosti obecně závaznými vyhláškami bez zmocnění ve zvláštním zákoně (§ 82 zákona č. 20/1966 Sb. za takové zmocnění lze považovat jen stěží), je ústavnost těchto vyhlášek sporná. Jednoznačným řešením je vydat řád pohřebiště v souladu se zákonem a v duchu návratu k historickým tradicím, kdy vyhlášky MZ č. 47/1966 Sb., a č. 19/1988 Sb. stanovily, že pohřebiště jsou zřizována a spravována místními národními výbory a že tyto orgány také vydávají řády pohřebiště jako provozní řád. Řád může být vydán radou obce resp. zastupitelstvem, pokud si to vyhradí, či starostou nebo jako opatření obecního úřadu v samostatné působnosti.“

²⁵⁶ V praxi např. tyto obce a města: Rožnov pod Radhoštěm, Litoměřice, Chlumeck nad Cidlinou, Mnichovo Hradiště, Chrast, Sopotnice, Bílovice nad Svitavou, Buštěhrad.

²⁵⁷ Marek, T.: *Řád pohřebiště – provozní řád nebo obecně závazná vyhláška?*, Veřejná správa 17/2002, str. 24

²⁵⁸ shodně Kadečka, S.: *Obecně závazné vyhlášky obcí*, C.H.Beck, Praha, 2003

Hanák, M.: *Ministerstvo by mělo zaujmout jednoznačné stanovisko*, Moderní obec 4/2002, str. 32

„K právní povaze řádu pohřebiště se na stránkách Moderní obce č. 2/2002 vyjádřil ve svém článku JUDr. Stanislav Kadečka, jenž se přiklonil k tomu, že obce nemohou vydávat řády pohřebiště formou obecně závazné vyhlášky v samostatné působnosti, tak jak tomu bylo v období od 12. 11. 2000 do 31. 12. 2001, kdy jim toto oprávnění vyplývalo z ust. § 10 písm. d) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích. V tomto ustanovení bylo zakotveno oprávnění obce vydat v samostatné působnosti obecně závaznou vyhlášku k zajištění udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, k ochraně životního prostředí, zeleně v zástavbě a ostatní veřejné zeleně a užívání zařízení obce sloužících k potřebám veřejnosti. Pro správnost uvedeného právního názoru svědčí dle mého soudu to, že nelze připustit rozdílný právní režim procedury přijímání, a tím i rozdílnou právní povahu řádu pohřebiště. Soudím, že lze jen obtížně hledat argumenty, jež by řádu pohřebiště přiznávaly formu obecně závazné vyhlášky. Pokusím – li se o určité shrnutí, pak konstatuji, že obce měly přistoupit ke zrušení stávajících hřbitovních řádů a vydání zcela nových a to ve formě usnesení zastupitelstva obce, poté, co si zastupitelstvo vydání řádu pohřebiště vyhradí. Jinak by tímto oprávněním disponovala rada obce“.

Shodný názor vyslovil i Ústavní soud ve svém nálezu²⁵⁹. Ten stanoví, že v něm zmiňovaná vyhláška upravuje věci, jejichž regulace je svěřena obcím cestou zveřejněného řádu veřejného pohřebiště. *K jeho vydání, ať již radou nebo zastupitelstvem, které by si jeho vydání vyhradilo (§ 102 odst. 3 zákona o obcích)*, se však vyžaduje předchozího souhlasu příslušného orgánu státní správy.

V praxi²⁶⁰ jsou řády veřejného pohřebiště vydávány nejčastěji ve formě obecně závazné vyhlášky, a to zejména menšími obcemi, které tyto řády vydaly bezprostředně po nabytí účinnosti platného zákona o pohřebnictví. Vydání řádu ve formě usnesení rady obce je přece jen zastoupeno v menší míře, je pak mnohem častější u měst s větším počtem obyvatel.

Provozní – ústavní řády jsou definovány jako zvláštní druh vnitřních předpisů, které jsou vydávány zařízeními užívanými veřejností za účelem poskytování nějaké služby, péče nebo uplatnění nároku. Zmíněné řády nemusí být vydávány jen jako interní předpisy příslušných zařízení, ale mohou mít i formu právního předpisu nebo statutárního předpisu. Mezi specifické znaky těchto řádů patří především to, že upravují podmínky užívání nějakého zařízení veřejností, a ta se takovým podmínkám dlouhodobě podřizuje, aniž je tím omezována ve svých právech a svobodách vně takových zařízení. Jako důsledek onoho podřizení vzniká odpovědnost za porušení řádu podle příslušných právních předpisů²⁶¹.

Jak již bylo výše uvedeno, zákon o pohřebnictví vyjmenovává více subjektů, které jsou způsobilé provozovat veřejná pohřebiště – kromě obcí i registrované církve a náboženská společenství, čímž je zároveň respektován fakt, že značná část současných pohřebišť je tvořena bývalými konfesními pohřebišti, k nimž mají církve historicky nezadatelná vlastnická práva.

Problematika církví a náboženských společenství je blíže upravena v zákoně o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společenství a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)²⁶².

²⁵⁹ Nález ÚS č. 583/2004

²⁶⁰ Oficiálně neexistuje statistika, která by si dávala za cíl analyzovat právní formu řádu veřejného pohřebiště. Osobně jsem analyzovala 200 řádů veřejného pohřebiště náhodně vybraných prostřednictvím veřejné datové sítě.

²⁶¹ Hendrych D., *Správní právo, obecná část*, C. H. Beck, 2003, str. 170

²⁶² Zákon č. 3/2002 Sb. Pojem registrovaná církev a náboženská společnost – církev a náboženská společnost se

Jsou-li tedy registrované církve a náboženská společenství zákonem vymezenými subjekty způsobilými provozovat veřejná pohřebiště, bylo by v rámci respektování principu rovnosti subjektů před zákonem problematické, aby byla obcím, jak bylo již uvedeno výše, dána možnost vydávat obecně závazné vyhlášky a registrovaným církvím a náboženským společnostem nikoli.

Nežádoucí chování osob na veřejném pohřebišti je možné sankcionovat na základě ustanovení přestupkového zákona²⁶³, a to přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti občanskému soužití, či majetku.

Dále je možné zajistit regulaci úpravy chování osob na veřejném pohřebišti ve formě obecně závazné vyhlášky, která bude za tímto účelem vyhotovena, popřípadě se tato úprava může stát součástí širší úpravy, která normuje zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku nebo užívání zařízení obce sloužícího potřebám veřejnosti.

Obec také hraje nemalou úlohu v případě, pokud je provozovatelem pohřebiště registrovaná církev, popřípadě náboženská společnost, neboť může upravit po vzájemné dohodě s církví nebo náboženskou společností chování osob na veřejném pohřebišti, jako součást širší úpravy k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku v případě, že si církev nebo náboženská společnost vydá řád pohřebiště.

Shora zmiňovaná oblast právní formy řádu veřejného pohřebiště není bohužel jedinou diskutabilní. Poměrně nejasný je i smysl zákonného ustanovení, které stanoví, že provozovatel pohřebiště je povinen předložit krajskému úřadu veškeré podklady, které si pro tento účel vyžádá, a to z důvodu, že není blíže specifikováno, pro jaký účel a jaké podklady si krajský úřad může vyžádat. Lze jen odhadovat, že se dané ustanovení vztahuje k ustanovení předešlému, tedy, že krajský úřad vydá souhlas za předpokladu, že řád veřejného pohřebiště byl vypracován v souladu s požadavky stanovenými zákonem.

Samotné zákonné ustanovení, které obsahuje obsah řádu veřejného pohřebiště je rovněž sporné. Je možné si položit otázku, zda má řád veřejného pohřebiště *povahu aktu*

stává právnickou osobou registrací. Registrované církve mají ve srovnání s neregistrovanými zvláštní práva – např. mohou vyučovat náboženství na státních školách, konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky, zřizovat církevní školy atd.

*soukromého, či veřejného práva*²⁶⁴. Pokud by měl být aktem práva veřejného, upravoval by právní vztahy mezi provozovatelem pohřebiště a dalšími fyzickými a právnickými osobami autoritativně z pozice obce jako vykonavatele veřejné moci, v souladu se zásadou subordinace. Pokud by však naopak měl být aktem práva soukromého, musí by být založen na vzájemné rovnosti stran, a tedy na souhlasu těch, jimž je určen.

Zákonná právní úprava ale obě tato hlediska směšuje a právní povaha řádu veřejného pohřebiště není tedy zřejmá. Řád má umožňovat stejné podmínky pro sjednání hrobového místa pro všechny občany. Proč ale zákonodárce užívá pojmu občan? Proč, pokud zákonodárce zamýšlel stejné podmínky pro všechny účastníky právních vztahů, tedy nepoužil pojem fyzická, popřípadě právnická osoba? Zřejmě se jedná o legislativní pochybení a zákonodárce opravdu zamýšlí pojem fyzická, či právnická osoba²⁶⁵.

Ze skutečnosti, že je v řádu pohřebiště upravena problematika podmínek pro sjednávání nájmu je možné usoudit, že se jedná o akt povahy soukromoprávní. S tím je však v rozporu ustanovení upravující, že má řád upravovat povinnosti návštěvníků veřejného pohřebiště v souvislosti s pořádkem na veřejném pohřebišti a zachováním důstojnosti tohoto místa, a dále pak způsob a pravidla užívání zařízení veřejného pohřebiště, pokud je takové úpravy třeba.

Stanovení povinností je dozajista projevem veřejné moci. Toto ustanovení by tedy nasvědčovalo tomu, že řád bude normou povahy veřejnoprávní. Tento závěr však vzápětí znovu neguje shodné ustanovení, neboť dle něj má řád upravovat povinnosti nájemce hrobového místa, což je dozajista založeno na smluvním vztahu s účastníky v rovném postavení.

Nejasnost celé úpravy pak dovršují další dvě ustanovení zákona o pohřebnictví. Nájemce hrobového místa je povinen vlastním nákladem zajišťovat údržbu pronajatého hrobového místa v rozsahu stanoveném smlouvou o nájmu. Toto tedy odporuje ustanovení, které výslovně předpokládá, že povinnosti nájemce hrobového místa mají být stanoveny řádem veřejného pohřebiště.

²⁶³ Zákon č. 200/1990 Sb.

²⁶⁴ Blíže Vedral, J.: *Několik poznámek k pohřebním řádům podle nového zákona o pohřebnictví*, *Veřejná správa* č. 51 – 52/2001, str. 48 – 49

²⁶⁵ Tamtéž.

Dle druhého ze shora zmiňovaných ustanovení se ten, kdo i přes písemné upozornění provozovatele nezajišťuje údržbu hrobového místa, tedy nájemce, dopouští přestupku. Za přestupek pak tento zákon označuje porušení soukromoprávní povinnosti. Jedná se tedy zjevně o rozpor s obecnými právními principy²⁶⁶. *S ohledem na shora uvedené je tedy zřejmé, že hřbitovní řád nemůžeme přesvědčivě označit ani za akt soukromého práva, ani za akt práva veřejného.*

Zákon o pohřebnictví dále upravuje problematiku *věcného obsahu řádu veřejného pohřebiště*. Stanovení náležitostí řádu veřejného pohřebiště je důležité z pohledu vytvoření nezbytného obecného rámce v oblasti provozování pohřebišť v oblastech s rozdílnými místními podmínkami²⁶⁷. Základní náležitosti se tak dotýkají zabezpečení požadavků kladených na provoz z pohledu ochrany veřejného zdraví, veřejného pořádku, včetně zachování důstojnosti a v neposlední řadě mají návaznost i na úpravu užívání hrobových míst²⁶⁸.

Na základě doporučení Ministerstva pro místní rozvoj, jakožto ústředního orgánu státní správy na daném úseku, které vydalo ve formě doporučení vzorový řád veřejného

²⁶⁶ blíže Vedral, J.: *Několik poznámek k pohřebním řádům podle nového zákona o pohřebnictví*, Veřejná správa č. 51 – 52/2001, str. 48 – 49

²⁶⁷ V řádu veřejného pohřebiště jeho provozovatel zejména upraví:

- 1) rozsah služeb poskytovaných na veřejném pohřebišti včetně stanovení druhů rakví pro ukládání do hrobů a hrobek
- 2) jsou-li součástí veřejného pohřebiště hroby, tlečí dobu pro lidské ostatky do nich ukládaných,
- 3) povinnosti návštěvníků veřejného pohřebiště v souvislosti s pořádkem na veřejném pohřebišti a zachováním důstojnosti tohoto místa a způsob a pravidla užívání zařízení veřejného pohřebiště (např. obřadních síní), pokud je této úpravy třeba
- 4) povinnosti provozovatele pohřebiště a dalších osob vykonávajících činnosti související se zajištěním řádného provozu veřejného pohřebiště
- 5) povinnosti nájemce hrobového místa, zejména pokud jde o rozsah údržby hrobového místa
- 6) dobu, po kterou je veřejné pohřebiště přístupné návštěvníkům
- 7) omezení vyplývající z územního rozhodnutí o zřízení veřejného pohřebiště
- 8) je-li veřejné pohřebiště provozováno prostřednictvím právnické nebo fyzické osoby, informace o této skutečnosti spolu s uvedením jejího jména a adresy, jde-li o fyzickou osobu, nebo názvu a sídla, jde-li o právnickou osobu.

²⁶⁸ shodně Koudelka Z., *Právní předpisy samosprávy*, Linde, Praha, 2001, str. 188

pohřebiště²⁶⁹, mohou jednotlivé části vypadat přibližně takto²⁷⁰ :

²⁶⁹ Pro srovnání oblasti, které upravují hřbitovní řády vydávané hřbitovními společnostmi v USA. Americké hřbitovní společnosti jsou oprávněny vydávat a vymáhat nařízení:

- týkající se využití, péče, kontroly, správy, omezení a ochrany hřbitova
- dále omezit užití majetku hřbitova
- regulovat umístění, jednotnost, druh a typ náhrobků, pomníků, soch a dalšího hřbitovního zařízení
- upravovat vysazování rostlin a péči o ně
- zabránit pohřbení pozůstatků, které nesmí být pohřbeny
- zabránit užití pozemků za účelem, který je v rozporu s hřbitovními omezeními
- regulovat chování osob na pohřebišti a zabránit nevhodným schůzkám na pohřebišti
- a regulovat další činnosti, nezbytné pro řádný chod hřbitovní společnosti.

Shora uvedené nařízení musí být vyhotoveno písemně a uchováno pro účely kontroly v kanceláři hřbitovní společnosti, nebo na jiném místě určeném řediteli společnosti. V žádném případě nesmí být diskriminační, z důvodu rasy, barvy pleti, nebo původu zesnulého. Ředitelům společnosti rovněž náleží oprávnění stanovit sankci, která náleží za porušení nařízení. Dozor nad řádným výkonem hřbitovních společností vykonává ministr spravedlnosti, který je oprávněn v případě porušení zákonných ustanovení dát podnět k soudnímu zrušení oprávnění podnikat v oblasti hřbitovnictví, pokud nejsou společností všechny vytýkané nedostatky ve lhůtě odstraněny.

Správce pohřebiště v kanadské právní úpravě je povinen vydat nařízení, která respektují organizaci, správu a řízení pohřebiště, práva, oprávnění a povinnosti správce pohřebiště, návštěvníků hřbitova a potřeby dodavatelů, a také respektují velikost, typ, druh a složení památníků.

Ředitel světeckého fondu hřbitova v australské právní úpravě zákona o hřbitovech a krematoriích je oprávněn vydat pravidla ohledně péče, ochrany a správy veřejného pohřebiště, a to zejména ohledně následujícího:

nakládání s lidskými pozůstatky,

zajištění práva na pohřbení,

ochrany budov, památníků, staveb, parků, zahrad a oplocení,

regulace chování osob na pohřebišti nebo v krematoriu tak, aby byl zajištěn pořádek a pieta,

regulace dopravy vozidel na pohřebišti,

umístění a hloubky hřbitovních míst,

umístění hrobek a mauzolea a strukturu rakví, které se ukládají do hrobky nebo mauzolea se zajištěním jejich krytu, aby tak bylo zabráněno úniku škodlivých výparů,

regulace těch, kteří zajišťují pohřbení, kremace a hřbitovní obřady,

regulace návštěvních hodin, nebo správy pohřebiště a krematoria.

²⁷⁰ Obce by měly při vytváření těchto řádů dodržovat určitá pravidla pro tvorbu, a to zejména:

- 1) hřbitovní řád by neměl prepisovat ustanovení obsažená v jiné právní normě, namísto toho by bylo vhodné, kdyby pro potřeby lepšího informování veřejnosti provozovatel pohřebiště v místě na daném pohřebišti obvyklém zveřejnil společně s hřbitovním řádem i příslušné části obecné právní úpravy – určitá ustanovení zákona o pohřebnictví

- 1) článek 1 Úvodní ustanovení
- 2) článek 2 Provozní doba pohřebiště
- 3) článek 3 Pořádek na pohřebišti²⁷¹
- 4) článek 4 Rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti
- 5) článek 5 Povinnosti a činnost správce pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst
- 6) článek 6 Povinnosti nájemce hrobového místa
- 7) článek 7 Ukládání lidských pozůstatků a zpopelnění lidských ostatků a jejich exhumace
- 8) článek 8 Tlecí doba
- 9) článek 9 Zřizování hrobového zařízení a podmínky provádění prací na pohřebišti
- 10) článek 10 Sankce
- 11) článek 11 Zrušovací ustanovení
- 12) článek 12 Účinnost

-
- 2) nevčleňovat do řádu veřejného pohřebiště ustanovení, která jsou principiálně řešena obecnými právními předpisy, např. odpovědnost za škodu dle občanského zákoníku
 - 3) neřešit možné varianty délky nájmu hrobových míst, respektující zásadu smluvní volnosti, nevěnovat se nad rámec zákona o pohřebnictví dalším závazkovým vztahům a nepoužívat terminologii jiných zákonných úprav.

²⁷¹ V kanadské právní úpravě jsou výslovně zakázány aktivity, které nesmí osoby na pohřebišti činit:

- hrát hry nebo praktikovat sport, není-li to jinak dovoleno správcem
- použít střelnou zbraň, pokud se nejedná o vojenský pohřeb
- řídit motorové vozidlo na trávnících a záhonech, není-li to jinak dovoleno správcem
- odhazovat odpadky, nebo jiný odpad.

Návštěvníci hřbitova nesmí překážet při přemístění lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků na pohřebišti, do mauzolea, nebo do kolumbária, na pohřební obřady nebo pohřeb nebo do provozovny poskytovatele pohřbu a rušit při pohřebních obřadech a pohřbech. Není-li výslovného souhlasu správce pohřebiště, osoba nesmí vstoupit nebo zůstat na pozemku o němž ví, nebo by měla vědět, že se jedná o pohřebišti mimo návštěvní hodiny, tak jak jsou uvedeny na pohřebišti, nebo v době od osmé hodiny večerní do osmé hodiny ranní, pokud návštěvní hodiny nejsou zveřejněny.

Správce hřbitova je oprávněn omezit vstup nebo pobyt ve vzdálenosti do sta metrů od výkonu pohřebního obřadu nebo vlastního místa pohřbení v době dvě hodiny před začátkem pohřebního obřadu až do doby dvou hodin po pohřebním obřadu.

Závěrem ještě několik poznámek ke slovenské právní úpravě hřbitovnictví dle slovenského zákona o pohřebnictví. Veřejným pohřebištěm slovenský zákon rozumí hřbitov, kolumbárium, urnový háj, rozptylovou a vsypovou louku, a dále neveřejné pohřebiště sloužící k pochovávání příslušníků církví, kterým vnitřní předpisy neumožňují pochování lidských pozůstatků na veřejném pohřebišti. Rozdíl oproti české právní úpravě je tedy zřejmý – neveřejné pohřebiště ve smyslu slovenské právní úpravy neslouží uložení lidských pozůstatků nebo zpopelněných lidských ostatků členů uzavřených, zejména příbuzenských společenství (šlechtických rodů).

Slovenský zákon dále výslovně nestanoví, že by provozování pohřebiště bylo službou ve veřejném zájmu, jak je stanoveno v zákoně českém. Povinnost zřízení pohřebiště na Slovensku je stanovena obci. Česká právní úprava naproti tomu ke zřízení veřejného pohřebiště vyžaduje návrh obce, přičemž tento návrh může podat i registrovaná církev nebo náboženská společnost. Slovenský provozovatel pohřebiště je povinen předložit návrh provozního řádu pohřebiště ke schválení obci. Shodně i změna řádu pohřebiště podléhá souhlasu zastupitelstva obce. Slovenský zákon o pohřebnictví shodně jako český zákon vymezuje obsah řádu pohřebiště, ne však jeho právní formu.

Právní povaha hrobového místa – v historickém pojetí

Zatímco se po staletí ukládání zemřelých do země nezměnilo, právní názory na povahu hrobového místa se od nejstarších dob značně změnily. Pro lepší pochopení současné právní úpravy popisují historické názory od období římské republiky do současnosti.

Regulace hrobového místa se v antickém Římě objevuje již v období rané republiky v zákoně dvanácti desek (*Lex Duodecim Tabularum*), a to nejen prostřednictvím norem práva veřejného (zákaz pohřbívání ve městě Římě²⁷²), ale i normami práva sakrálního.²⁷³ Dle

²⁷² „Mrtvého člověka ve městě nepohřbívej, ani nespaltuj“. Viz Skřejpek, M.: *Texty ke studiu římského práva*, Orac, Praha 2001, str. 47.

pontifikální interpretace byl hrob považován za věc posvátnou – res religiosa, a tedy vyloučen z právního obchodu.²⁷⁴

Veřejnoprávní úprava²⁷⁵ se uplatňovala pouze za splnění určitých předpokladů a to, že na soukromém pozemku mohly být lidské pozůstatky pohřbeny jen se souhlasem vlastníka pozemku - ani spoluvlastník nemohl na své části pozemku zřídit hrob bez souhlasu zbývajících spoluvlastníků. Došlo-li ke zřízení hrobu bez souhlasu vlastníka, nebo nebyl-li souhlas dán dodatečně, nemělo toto místo právní povahu hrobu a nepožívalo veřejnoprávní ochrany.²⁷⁶

Druhou podmínkou vzniku veřejnoprávní ochrany hrobu byla skutečnost, že do hrobu byly lidské pozůstatky opravdu vloženy.²⁷⁷ Souhlasu vlastníka nebylo potřeba ke zřízení hrobu na tzv. veřejném pohřebišti. Soukromá ani veřejná pohřebiště nesměla být zřizována uvnitř městských hradeb, a to především z důvodů hygienických. Vzhledem k dané skutečnosti, byly cesty a silnice v okolí Říma lemovány náhrobky všech druhů, příkladem je Via Apia, Praenestina, Latina.

Ne všechny vrstvy římského obyvatelstva disponovaly dostatečnými prostředky ke zřízení poměrně nákladných hrobových míst. Mezi nižšími vrstvami římského obyvatelstva, zejména mezi římskou chudinou, bylo tedy velmi rozšířené tzv. neúplné spalování.²⁷⁸

²⁷³ Cicero, M. T.: *De legibus*, II, 9, 22 uvádí: „Sacra privata perpetua manent. Deorum Manium iura sacra sunt. suos leto datos divos habent.“ Citováno dle vydání Teubner, Lipsiae 1898.

²⁷⁴ Zařazení hrobu jako kultovního místa mezi věci vyloučené z právního obchodu – „Sacrae sunt, quae diis superis consecratae sunt; religiosae quae diis Manibus relictas sunt.“ Viz Gaius: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, Doplněk, Brno 1999, str. 77.

²⁷⁵ Odlišně a dle mého názoru zjednodušeně hovoří JUDr. Müller ve svém článku nazvaném Hřbitovní právo publikovaném v *Právních rozhledech* č. 6/1997, kde uvádí, že „dle dochovaných pramenů římského práva nebyla péče o hrob věcí veřejnou, ale povinnost péče o hrob náležela výhradně pozůstalým.“

²⁷⁶ Tuto podmínku uvádí shodně jak Gaiova *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, tak *Institutiones* II, 2. 1-8 císaře Justiniana, viz Blaho, P.: *Justinianské instituce*, Iura edition, Bratislava 2000, str. 78 a násl..

²⁷⁷ „Sepulchri autem appellatione omnem sepulturae locum contineri existimandum est“ Viz Ulp. Dig. 47, 12, 3, 2 Srovnej dále: „Sepulchrum est, ubi corpus ossave hominis condita sunt.“ Viz Ulp. Dig. 11, 7, 2, 5

²⁷⁸ Mrtvola na hranici pouze zuhelnatěla, prohořením dřeva propadla do připravené jámy pod hranicí. Jáma byla poté zakryta vrstvou zeminy.

Se statutem hrobového místa byl spojen i vznik dalších práv a povinností, vycházejících z práva dědického. Testamentární i intestátní dědic, který získal majoritní část dědictví zůstavitele, měl povinnost hrob na své náklady udržovat a současně udržovat kult zůstavitele a jeho předků.²⁷⁹ Tato povinnost původně náležela pouze agnátským příbuzným, později však byla rozšířena na každého, kdo z pozůstalosti nabyl převážnou část, a to nejen závětí, ale i odkazem. Důvodem byla snaha snížit možnost, že v případě, že by nezůstali žádní příbuzní, by tato služba zemřelému byla vykonávána další zúčastněnou osobou.

V případě, že došlo ke stavu, že se osoba dědice již neshodovala s osobou vlastníka pozemku, na němž byl hrob zřízen, což se zejména stávalo při prodeji pozemku, vznikalo dědici věcné břemeno k pozemku, což jej opravňovalo k přístupu k hrobu i proti vůli majitele pozemku. Na rozdíl od jiných věcných břemen, toto věcné břemeno nemohlo vzniknout vydržením, tedy v tomto případě vykonáváním péče o hrob, se souhlasem majitele po dobu deseti nebo dvaceti let.²⁸⁰ Na rozdíl od obecné právní úpravy však nemohlo toto věcné břemeno zaniknout nevykonáváním.

Proti osobám, které hrob poškozovaly, nebo ničily, byl dědic oprávněn použít zvláštní žalobu *actio sepulchri violati*. Ten, kdo hrobku ničil, poškozoval, či v ní jen neoprávněně bydlel, byl odsouzen k peněžité pokutě. Tato žaloba patřila mezi *actiones populares*. Nebylo-li dědice, byl aktivně legitimován kterýkoliv římský občan. V tomto je možno spatřovat poměrně ojedinělý zásah tehdejší státní moci do soudního sporu soukromoprávní povahy.

Za doby císařství se rozšířila právní ochrana hrobového místa. Jednání, které bylo v období republiky považováno za soukromoprávní delikt a z kterého tak příslušela soukromoprávní žaloba, bylo za císařství považováno za trestný čin, *crimen sepulchri violati*.

²⁷⁹ Nutnost udržování kultu předků byla dána náboženskými představami, jak uvádí F. de Coulanges : „Pokud tyto povinnosti nebudou plněny, jsou schopni zemřelí vystupovat z hrobů a škodit živým. Řekové a Římané měli stejné názory. Když přestali mrtvým nabízet pohřební jídlo, začali okamžitě vylézat z hrobů jako bludné stíny. Snažili se živé trestat, posílali na ně nemoci nebo činili půdu neúrodnou. Nedopřáli živým ani trochu klidu, dokud nebyla pohřební potrava obnovena.“ Citováno podle českého překladu Coulange, F. de: *Antická obec*, Sofia, Praha 1998, str. 22

²⁸⁰ Kincl, J., Urfus V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, C.H. Beck Praha 1995, str. 199

K vyšetřování těchto trestných činů, stejně jako ke stíhání a trestání jejich pachatelů byly příslušné státní orgány. Tato zesílená právní ochranu hrobového místa souvisí se zvýšením společenského zájmu na ochranu míst posledního odpočinku, který byl vyvolán nástupem křesťanství.

Křesťanství silně ovlivňovalo i právní úpravu hrobového místa ve středověku.²⁸¹ Hrobová místa byla soustředěna ve větších celcích, tedy ne již izolovaně jako ve starověku, a to na hřbitovech. Tyto hřbitovy byly zakládány plánovitě, nejprve mimo obce, po vzoru antických měst, později přímo v kostelech nebo v jejich těsné blízkosti.

Hřbitov měl stejně jako v období starověku statut místa posvátného, ale tato skutečnost se nezakládala na rozdíl od starověku tím, že do hrobu byly uloženy ostatky, tedy jednáním subjektu, ale projevem církevní moci, konkrétně vysvěcením. Dle učení katolické církve měly pouze osoby pohřbené na hřbitově naději na spásu a život věčný. Hřbitovy však nesloužily k pohřbívání všech osob.²⁸²

S nástupem raného středověku se hřbitovy stěhovaly z míst odlehlých přímo do center měst a osad. Velmi oblíbené bylo pohřbívání v kostelech, třebaže církevní orgány zde

²⁸¹ K otázce pohřbívání se vyjadřovali i církevní otcové a pro další osudy katolického funerálního ritu měl klíčový význam spis sv. Augustina *De cura pro mortuis gerenda*. Sv. Augustin však považoval pohřební obřady za pouhé *consuetudines*, zvyklosti, které nemají význam pro spásu duše zemřelého, ale přinášejí útěchu živým. Viz Le Goff, J. (ed.): *Encyklopedie středověku*, Vyšehrad, Praha, 2002, str. 677

²⁸² Vyloučeny byly osoby jiné víry – kromě pohanů a židů měli vlastní hřbitovy i evangelíci. Právo na pohřeb ve vysvěcené půdě ztrácely také osoby, které odpadly od víry (osoby, které se odmítly před smrtí vyzpovídat), heretici, jako například albigenští a osoby, které zemřely v klatbě. Právo pohřbu v posvěcené půdě ztrácely také sebevrazi a nepokřtěné děti. Citováno dle Ohler, N.: *Umírání a smrt ve středověku*, H&H, Jinočany, 2001, str.

pohřbívání opětovně zakazovaly. Pohřbívání v kostelech a v blízkosti hrobů světců vycházelo zejména z víry ve vzkříšení těla. Zde se projevuje starověká myšlenka, že mrtví, kteří jsou pohřbeni ve světcově blízkosti, budou mít při posledním soudu přímluvu světce, a tedy zvýhodněné postavení. Snaha křesťanů odpočívat co nejbližší světci, tedy nejlépe uvnitř kostela, přetrvávala poměrně dlouho. S přibýváním obyvatel v obci však již nebylo možné pohřbívát tolik zemřelých v kostelech a těla se tak začala pohřbívát v těsné blízkosti kostelů, z venkovní strany jeho zdi a na kostelním dvoře.

Tímto se tedy zemřelí přesunuli dovnitř městských hradeb a hroby tak začaly pronikat mezi lidská obydlí.

Počátkem 14. století začali lidé vykopávat ze starých hrobů kosti, aby tak získali místo pro hroby nové – kosti se pak ukládaly v kostnicích²⁸³.

V otevřených ochozech se vršily hromady lebek a kostí, které byly viditelné až ze hřbitova. Kostelní dvůr byl určen pro pohřbívání chudých, kteří neměli prostředky k zaplacení poplatků za uložení v kostele. Jejich těla byla házena do velkých společných jam, největší z nich pak byly schopny pojmout až patnáct set lidí²⁸⁴. Až se jámy zaplnily, byly zasypány a hrobníci pak vykopali nové v místech nejstarších společných hrobů. Hroby byly lehce přístupné v zimě pro vlky nebo po celý rok pro zloděje mrtvol zásobující pitevny.

Následkem epidemií ve 13. a 14. století se začaly používat velké společné hroby, které pak od 15. století sloužily i nemajetným, kteří nemohli, či nechtěli zaplatit za pohřeb v kostele. Až do počátku novověku byl hřbitov místem, kde se konaly procházky, i milostné schůzky, platilo zde právo nedotknutelnosti osoby a právo azylové.

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že státní moc o hřbitovy neprojevovala zvláštní zájem a zcela je ponechávala v působnosti církvi. Tento stav trval až do konce osmnáctého století, kdy začalo docházet k prvním regulacím státu v dané oblasti.

Hřbitov, jako místo sloužící pro pohřbívání lidských těl, bylo považováno za církevní ústav (viz např. pozdější rozhodnutí správního soudu 7-IX-1883, č. 2556), který byl zřízen a podporován z majetku církve²⁸⁵ – církev mu také přikla právo místa posvátného (viz např. rozhodnutí správního soudu z roku 1882 č. 870 a z roku 1883 č. 2556) – „církevním posvěcením nabývá hřbitov charakteru věcí posvátných a podléhá v tom směru pravomoci faráře ve všech věcech, které se podle nauky a kázně církevní posuzují“²⁸⁶. Hřbitov byl majetkem náležejícím farnímu svazku a

²⁸³ Blíže Aries, P.: *Dějiny smrti*, Argo, Praha, 2000

²⁸⁴ tamtéž

²⁸⁵ Blíže např. zákon č. 50/1874, §41,42

²⁸⁶ shodně Pauly, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha, 1941, str. 13

podléhajícím církevní jurisdikci²⁸⁷. Poměrně často se tedy stávalo, že kostel se hřbitovem tvořily jednu právnickou osobu, která byla spravována farní obcí.

Se vznikem nových křesťanských církví vznikaly i nové církevní hřbitovy, určené k pohřbívání zemřelých členů určitého vyznání, které byly souhrnně nazývány hřbitovy konfesionelními. Jejich správu zajišťoval farář a patron²⁸⁸, a to vždy oba společně²⁸⁹, obec mohla zasahovat pouze ve věcech týkajících se stránky zdravotnické.

Ustanovování hrobníka, resp. hřbitovních zřízců, bylo na konfesionelním hřbitově právem církevních orgánů, a to i tehdy, když ustanovování těchto osob od dávných dob bylo vykonáváno obcí.²⁹⁰ Konfesionelní hřbitov byl považován za součást kostelní budovy, a proto na jeho zřízení, rozšíření a udržování platily stejné předpisy, které zavazovaly farní kostely. Jestliže bylo zřízení nebo rozšíření konfesionelního hřbitova způsobeno ze zdravotních důvodů, neztrácel tím hřbitov svůj charakter.²⁹¹ Charakterem konfesionelního hřbitova se zabýval i správní soud v rozhodnutí 14-XI-1878, Budw. 361, který uvádí, že „ta okolnost, že obec je majitelkou hřbitova, nevylučuje úplně možnost, že hřbitov je přesto konfesionelní.“

Dvorní rozhodnutí ze dne 3. března 1771²⁹² nařizovalo, že při každém kostele, kde se nachází hřbitov, musí být zřízena úmrtní komora k uložení lidských pozůstatků po dobu nejméně dvou dnů od úmrtí. Přesně byly stanoveny požadavky, jak má tato komora vypadat. Komora má být vystavena z kamene, opatřena okny s drátěnou mříží a kamny, aby v zimě bylo zabráněno mrznutí zdánlivě mrtvých. Mrtvoly zde mají být uloženy v otevřených rakvích a ruka mrtvoly má být spojena s drátem, který vede ke zvonku, umístěnému v bytě hrobníka, pro případ procitnutí zdánlivě

²⁸⁷ Správa konfesionelního hřbitova přísluší církevním a ne obecním orgánům – soudní rozhodnutí 22-II-1895, č. 958.

²⁸⁸ Prohlášení patrona, nebo faráře, že konfesionelní hřbitov se předává do správy obecní bez svolení přířazených obcí a schválení nadřazených úřadů je právně neúčinné – soudní rozhodnutí 13-IX-1899, č. 7380. Patron sám nevede správu církevního jmění samostatně, nýbrž s příslušným farářem a v tom je podřízen státním a církevním úřadům – soudní rozhodnutí Budw. č. 3443, 16-II-1887. Pokud patron místo sebe svěřuje správu hřbitova svým úředníkům, ručí svým majetkem za jejich výkony – rozhodnutí správního soudu č. 5021 z roku 1897.

²⁸⁹ K ustanovování hřbitovních zřízců, stanovení jejich platů a propouštění je oprávněna správa církevního jmění, tedy farář a patron společně, nikoliv sám patron nebo sám farář – dle soudního rozhodnutí Budw. 7116

²⁹⁰ Soudní rozhodnutí Budw. č. 13282, z roku 1899

²⁹¹ Blíže rozhodnutí 3-II-1883, č. 186

²⁹² Podobně dvorský dekret č. 32/1797 a č. 79/1801 Sbírký zákonů politických o zřizování účelných úmrtních komor.

zemřelého. Komora má býti v noci osvětlována a dveře zvenčí uzavřeny tak, aby snadno mohly být otevřeny. Od roku 1772 nebylo možno zřizovat hřbitovy bez svolení politického úřadu²⁹³.

Několika dvorskými dekrety z roku 1784²⁹⁴ bylo ustanoveno ohrazení hřbitovů zdi a opatření křížem a zároveň nařízeno, že všechny hroby a hřbitovy, které se nacházejí uvnitř osad, musí být uzavřeny a namísto nich zřízeny hřbitovy nové, respektující dostatečnou vzdálenost od obce. Stát prostřednictvím dekretů zasahoval i do oblasti stavby hřbitova. Dvorský dekret z 23. srpna 1784 stanovil, že nové hřbitovy se mají zakládat v přiměřené vzdálenosti od osady.²⁹⁵ Stejně tak hovoří rozhodnutí správního soudu č. 196 z roku 1878 – „hřbitov se nemá rozšiřovati směrem k osadě.“

Další regulace státu bylo zapotřebí, když se katolická církev neústupně bránila pohřbívání ateistů a sebevrahů na hřbitově. Dvorský dekret č. 1460, vydaný v roce 1788 stanovil, že v obcích obyvateli různých náboženství má býti zřízen buď hřbitov společný, nebo podle potřeby více hřbitovů, které mají být rozděleny tak, aby zde bylo možno pohřbívát příslušníky jednotlivých vyznání. Podobnou intervencí je císařský patent č. 24/1850 ř. z., který stanovil, že se sebevrazi pohřbívají na hřbitově ve vši tichosti, tedy ne jako doposud s vyloučením za hřbitovní zdi.

Další zásahy státní moci do církevního práva pak byly uplatňovány i z jiných důvodů, a to hygienických, např. vydáním zdravotního zákona č. 68/1870 ř. z. Tento zákon stanovil, že obcím v samostatné působnosti jsou svěřeny tyto pravomoci – „zřizovat a chovat v dobrém stavu komory úmrlců a hřbitovy a dohlížeti k nim“. Co se týče přenesené působnosti obcí, zmiňovaný zákon stanovil, že obce mají „přihlížeti k tomu, aby se zachovávaly nařízení a předpisy o pohřbích, pokud se týkají policie zdravotní“. Církvím tedy bylo ponecháno právo zřizovati jejich konfesionelní

²⁹³ Politickým úřadům přísluší právo dozorcí nad hřbitovy – rozhodnutí správního soudu č. 339, z roku 1882. Politické úřady jsou oprávněny zakázat užívání hřbitovních pozemků, které se nesrovnávají se hřbitovem jako věcí kultu – rozhodnutí správního soudu č. 931, z roku 1895. Rozhodnutí o tom, zda-li vyhlédnuté místo pro hřbitov z důvodů zdravotních se hodí, je právem příslušných úřadů – rozhodnutí správního soudu č. 910, z roku 1882.

²⁹⁴ Dvorský dekret sv. 6 str. 565 z roku 1784 Sbirky zákonů Josefa II. O pohřbívání mrtvol. Podobně dvorský dekret sv. 6, str. 564 z roku 1785 Sbirky zákonů Josefa II. O pochování zemřelých na hřbitově v běžné řadě, dvorský dekret sv. 6, str. 553 z roku 1783 Sbirky zákonů Josefa II. O zřízení hřbitovů na odlehklých místech, nařízení č. 56/1874 ř.z. O převozu a exhumaci mrtvol.

²⁹⁵ Úřady nejsou vázány uznati větší vzdálenost hřbitova od lidských příbytků nežli 5 sáhů – dle rozhodnutí správního soudu č. 3055 z roku 1888.

hřbitovy²⁹⁶, ale tam, kde jednotlivé náboženské společnosti nechtěly nebo nemohly zřizovat hřbitovy nové, bylo toto uloženo jako povinnost obcím²⁹⁷. Je tedy zřejmé, že zatímco církvím byla dána možnost, u obcí se již jednalo o zákonnou povinnost. Ve skutečnosti však již vznikaly pouze hřbitovy obecní.

Krátce po vzniku Československé republiky byly hřbitovy prohlášeny za *veřejná zdravotní zařízení* určená k pietnímu pohřbívání, ke konání náboženských pohřebních obřadů, projevů, uctívání zemřelých a hřbitovním slavnostem. Tento charakter se projevoval tím, že jejich zřízení muselo proběhnout v souladu se zákonem, místa k pohřbení měl za určitých podmínek právo využívat každý. Nositelem hřbitovního práva byl ten, komu náleželo vedení ústavu – čili obec, výjimečně stát. Hlavní zásadou bylo, že „hřbitovy nemají účelu výnosového, nýbrž mají sloužit k tomu, aby plnily veřejný účel“.

V souvislosti se shora zmiňovanou správou uvedeme některá ustanovení zákona č. 96/1925 Sb., o vzájemných poměrech náboženských vyznání:

- a) Nikdo nesmí bránit slušnému pohřbení na hřbitově, ani je zakazovat, či rušit.
- b) Duchovní správci smějí odepřít pohřbení toho, kdo nebyl jejich příslušníkem, jen je-li v obvodu obce, kde smrt nastala, obecní hřbitov či hřbitov pro příslušníky církve, k níž zemřelý patřil.
- c) Je-li v obci několik cizích náboženských hřbitovů, ale žádný hřbitov obecní, pohřbí se zemřelý na hřbitově podle přání toho, kdo objedná pohřeb.

Všechny zmíněné předpisy obsahovaly shodné ustanovení o tom, že obecní hřbitov slouží potřebě všech obyvatel obce. Tehdejší judikatura správních soudů tedy dovozovala, že této povinnosti hřbitovních správ musí odpovídat veřejnoprávní nárok na použití hřbitova. Za použití hřbitova pak hřbitovní správy jako orgány upravující veřejné ústavy vybíraly a stanovovaly hřbitovní poplatky.

Jak již bylo shora zmíněno, hřbitovní správy, povolané k výkonu určité části veřejné správy, mohly samy činit nezbytná opatření k zabezpečení provozu hřbitovů způsobem odpovídajícím

²⁹⁶ Dle ust. §3 zdravotního zákona z roku 1870 nebyly konfesíonální hřbitovy změněny na ústavy obecní. Soudní rozhodnutí č. 870, z roku 1882.

²⁹⁷ Zákon zdravotní nenařizuje, že napříště se mají zřizovati jen hřitovy obecní, konfesíonální hřbitovy možno dále

zákonu a veřejnému zájmu na pohřbívání. Za tímto účelem jim bylo přiznáno oprávnění vydávat pro užívání svého hřbitova všeobecné předpisy. Vycházelo se z principu „každý uživatel hřbitova vstupuje do mocenské sféry hřbitovní správy a stává se jí právně podrobeným, protože ona je nositelem moci veřejné“.²⁹⁸

Každá hřbitovní správa si tedy vydávala svůj hřbitovní řád²⁹⁹. V řádu byla zpravidla ustanovení o tom, kdo je vlastníkem hřbitova, komu přísluší jeho správa, ustanovení o druzích, velikosti, výzdobě, udržování a otevírání hrobů, o právu na pomníky a náboženské symboly, o trvání hrobových míst, o chování na hřbitově, o právech a povinnostech hrobníka a o hřbitovních poplatcích³⁰⁰.

Velké změny v dalším vývoji znamenal zákon³⁰¹ o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, díky němuž přestaly platit i všechny předpisy o správě konfesionálních hřbitovů. Stát dozíral nad majetkem církví a náboženských společností. Církev, dosud považované za veřejnoprávní korporace, se staly pouhými občanskými spolky. Církevní hřbitovy začaly být označovány jako konfesní pohřebiště a od roku 1956 byly převedeny do správy místních národních výborů. Církevní hřbitovy nemohly vznikat, neboť církve ztratily k tomu oprávnění. Z propůjčení místa na hřbitově se stala služba poskytovaná místním národním výborem³⁰².

Od roku 1950 se obecní hřbitovy staly hřbitovy státními a byly spravovány dle zásad platných pro správu národního majetku a to až do roku 1991, kdy na základě zákona č. 177/1991 Sb. přešly do majetku obcí. Poslední pozůstatek dřívějšího veřejnoprávního charakteru – hřbitovní poplatek, byl zrušen vyhláškou ministerstva financí č. 161/1960 Sb.³⁰³

Nařízení ministra zdravotnictví z roku 1955 a pozdější vyhláška z roku 1966, pak měly

zakládati – soudní rozhodnutí č. 1781, 14-XI-1878.

²⁹⁸ Pauly, J.: *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha, 1941, str. 56

²⁹⁹ „Hřbitovní řád jest podstatnou součástí hřbitova a jeho vlastním zákonem“ – zákon č. 332/1920 Sb. Hřbitovní řád je v dnešní době považován za zvláštní druh vnitřního předpisu označovaného jako provozní řád. Je vydáván obcí v samostatné působnosti. Blíže k dané problematice zákon o pohřebnictví 256/2001 Sb., dále obecně Hendrych, D. : *Správní právo*, obecná část, C. H. Beck, Praha 2003, str. 115

³⁰⁰ Pauly J : *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941, str. 57

³⁰¹ č. 218/1949 Sb.

³⁰² shodně Müller, Z.: Informační zpravodaj sdružení pohřebnictví, interní materiál sdružení pohřebnictví, nedatováno

povahu předpisů, vydaných zřejmě v důsledku tradice ministerstvem zdravotnictví, které můžeme zařadit spíše mezi předpisy charakteru zdravotnického, neboť upravují zacházení s mrtvými a odnímání tkání, ale vůbec se nezabývají právními vztahy vznikajícími mezi správou pohřebiště a jeho uživateli, což činilo značné potíže od doby, kdy byly hřbitovy předány do správy místních národních výborů.

Problém čekal na své vyřešení až do roku 1974, kdy byl vydán metodický pokyn na řešení některých otázek v pohřebnictví.

Národním výborům je zde připomenuta povinnost vydat nové hřbitovní řády respektující platnou zákonnou úpravu, bližší je zde propracována problematika hrobů propůjčených na dobu trvání hřbitova, je zde zdůrazněna skutečnost, že od roku 1952 není propůjčení místa na hřbitově správním aktem. Pokyn dále hovoří o odstranění nepřípustných symbolů z doby německé okupace a připomíná zvláštní ochranu válečných hrobů, z našeho dnešního pohledu velice aktuální téma³⁰⁴.

Shora uvedená skutečnost, že bylo v oficiální ministerské publikaci oznámeno, že od 1952 není propůjčení místa na hřbitově správním aktem, se požadovala za velký úspěch, neboť tehdejší Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 5 Cz 84/65 stál za názorem, že o propůjčení místa pro hrob a o jeho užívání se rozhoduje ve správním řízení. Stejně stanovisko měl i Nejvyšší soud ČSR v rozhodnutí 3 Cz 6/77³⁰⁵.

Toto stanovisko³⁰⁶ pochopitelně ovlivňovalo praxi obecných soudů, které řízení buď

³⁰³ shodně Müller, Z.: Informační zpravodaj sdružení pohřebnictví, interní materiál sdružení pohřebnictví, nedatováno

³⁰⁴ tamtéž

³⁰⁵ Blíže k této problematice Müller, Z.: O místo na pohřebišti, Správní právo, ročník XVI, 1983, Müller Z.: Ještě k místu na pohřebišti, Správní právo, ročník XVII, 1984.

³⁰⁶ Názornou demonstrací je případ, který spočíval v tom, že syn chtěl svého zesnulého otce zpopelnit v Praze, a to na rozdíl od bratra zemřelého, který si představoval pohřeb v rodinné hrobce v Berouně a obrátil se tedy na soud. Soud uznal svou nepřípustnost a věc postoupil národnímu výboru. Obvodní národní výbor se dotázal ministerstva vnitra, jakou právní úpravu má použít pro rozhodnutí. Ministerstvo v odpovědi uvedlo, že hřbitovy a krematoria jsou zařízeními místního hospodářství, u kterého si příbuzní mohou pohřeb objednat, ale že samo nezná předpis, na jehož základě by národní výbor mohl rozhodovat. V důsledku této situace ležel zemřelý v chladícím boxu krematoria déle než jeden rok do doby, než se věci ujal hygienik, který další uložení prohlásil za nepřípustné a nařídil spálení ostatků.

zastavovaly, nebo přímo postupovaly národnímu výboru k rozhodnutí, aniž bylo stanoveno, podle kterého předpisu mají národní výbory rozhodovat. Na základě tohoto metodického předpisu tedy došlo k zásadní změně, při které zanikly i právní podklady pro dříve uzavřené smlouvy o užívání hřobového místa. Změna se rovněž dotkla platnosti hřbitovních řádů a vyvolala potřebu vydat řády nové.

Nelze však opomenout skutečnost, že v jednom výjimečném případě se opravdu právo k hřobovému místu zakládalo správním aktem – a to tam, kde správce hřbitova odmítl pohřbení a správní orgán mu pohřbení nařídil.

Poslední rozhodnutí týkající se dané otázky vydal Nejvyšší soud ČSR v roce 1983 pod značkou. 3 Cz 70/81 a dovodil, že propůjčení místa na hřbitově je správně právním vztahem, neboť pohřbívání upravuje správněprávní předpis, a to vyhláška ministerstva zdravotnictví. Ani z tohoto rozhodnutí však nebylo možno dovodit, dle jakých předpisů by měl národní výbor rozhodnout. Daná problematika nebyla vyřešena ani pozdější vyhláškou č.19/1988 Sb.

Zajímavý je rovněž vliv metodického pokynu na povahu hřbitovního řádu. Dříve se vycházelo ze zásady, že je hřbitovní správa vykonávána veřejnoprávními korporacemi, tedy obcemi či církevními komunitami, které jako samosprávné celky plnily některé úkoly státu.

Jednalo se tedy z pohledu teorie o originální výkon správy, z toho vyplývalo oprávnění vydávat hřbitovní řády, které byly sice závazné, ale byly jen provozními řády.

Průlom tak znamenal nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 Sb., které jednoznačně stanovilo, že jsou pohřebiště spravována a zřizována místními národními výbory, které mohou svěřit jejich správu právníkům osobám. Správa hřbitova byla tedy dána národním výborům původně jako orgánům státní moci a správy, výkon správy je tedy originální.

Správa vykonávaná jinou právníkou osobou, tedy subjektem odlišným od národních výborů je pak správou derivátní, odvozenou. Z povahy předání správy pak vyplynulo, že obce začaly vydávat hřbitovní řády formou obecně závazného předpisu, ačkoli to nikde nebylo výslovně stanoveno.

Právní povaha hrobového místa – platná právní úprava

V současné právní úpravě se hrobovým místem rozumí místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých uren. Hrobové místo sdílí právní osud celého hřbitova³⁰⁷, jeho vlastníkem je tedy obec, registrovaná církev nebo náboženská společnost. Hřbitovy jsou jako ostatní plocha vedeny v katastru nemovitostí a jsou osvobozeny od placení daně z nemovitostí.

Pokud se jedná o právní charakteristiku užívacího vztahu k hrobovému místu, zákon stanoví, že se hrobové místo pronajímá, a to na základě písemné smlouvy mezi provozovatelem pohřebiště jako pronajimatelem a nájemcem, jedná se tedy o čistě soukromoprávní vztah.

Česká právní úprava tedy v minulosti neumožňovala a stále neumožňuje vlastnit hrobové místo, případně celé pohřebiště tak, jak je tomu v zahraniční právní úpravě.³⁰⁸

³⁰⁷ K právnímu režimu porostů na pohřebišti, které jsou ve vlastnictví vlastníka pohřebiště blíže Hanák, M.: *Kdo má zodpovědnost za škodu na hrobce způsobenou porosty*, Veřejná správa č. 32/2001

³⁰⁸ Např. právní úprava Texasu. Hrobem –grave- se rozumí část země umístěná na pohřebišti a používaná, nebo zamýšlena k užití k pohřbení do země. Právním pohřbením –interment right- je chápáno právo pohřbit pozůstatky zesnulého do země. Hrobovým místem –plot- se rozumí místo na hřbitově ve vlastnictví fyzické, či právnické osoby, které se užívá, nebo je zamýšleno k užití pro pohřbení, a to včetně hrobu, přilehlých hrobů, hrobky, přilehlých hrobek, pásma hrobek nebo výklenků sloužících pro uložení uren.

Vlastníkem hrobového místa –plot owner- je osoba, která je jako vlastník výhradního práva k pohřbení uvedena v seznamu organizace provozující hřbitov, také držitel vlastnického osvědčení vystaveného organizací provozující hřbitov nebo jiného dokumentu o převodu výhradního práva k hrobu.

Hrobovým místem se tak rozumí pozemek, který v sobě zahrnuje i výsadní právo pohřbení. Je majetkem osoby vlastnící listinu prokazující vlastnictví nebo smlouvu o převodu. Těchto vlastníků může být dle zákona i více. Manžel osoby, na kterou je výsadní právo pohřbení smluvně převedeno, má nezadatelné právo pohřbení na pozemku, pokud je manželem této osoby v době své smrti. Toto nezadatelné právo je omezeno konečným rozsudkem o rozvodu manželství a rovněž případem, kdy jsou pozůstatky osoby, které právo náleží, pohřbeny někde jinde. Pokud vlastník pozemku, kterému svědčí právo na pohřbení na tomto pozemku a který je na tomto pozemku pohřben, za života neučinil specifický

Tato skutečnost tak zřejmě vychází z veřejného zájmu dlouhodobě a řádně pohřebiště spravovat, což na rozdíl od soukromých subjektů může zajistit pouze „věčně trvajících“ obec, církev nebo náboženská společnost. Stát prostřednictvím udělování koncesí umožňuje provozovat soukromým osobám pohřební službu, krematorium, či provádět balzamací, či konzervaci, kdy i tyto jmenované činnosti jsou nakládáním s lidskými pozůstatky a ostatky, neumožňuje však soukromým osobám provozovat pohřebiště. Zde lze shodně s výše uvedeným dovodit, že zatímco koncesované živnosti shora uvedené jsou činnostmi krátkodobého charakteru (pohřbít, zpopelnit, převést), provozování pohřebiště jako správa a péče o pohřebiště „na věčné časy“ je činností dlouhodobou.

Specifická podoba nájemního vztahu nahrazuje tedy předešlou právní úpravu propůjčování místa na veřejném pohřebišti. V současném pojetí je vztah subjektů založen na jejich rovném postavení při dostatečném zabezpečení ochrany veřejného zájmu, přičemž tento vztah lze považovat za komplexnější – umožňuje např. při přechodu práv v důsledku úmrtí³⁰⁹ postupovat obdobným

dispoziční právní úkon, např. v závěti, hrob, výklenek v kolumbáriu, nebo hrobka na pozemku musí být ponechány pro žijícího manžela vlastníka pozemku a jeho děti. Tyto osoby se však mohou tohoto práva vzdát.

Společnost vykonávající správu hřbitova je povinna se starat o hřbitov s náležitou péčí. Pokud tomu tak není, mají vlastníci pozemků na hřbitově právo tuto péči vymáhat soudní cestou. Soud pak vydá rozhodnutí, kterým zaváže ředitele společnosti, aby na činnost pohřebiště investovali více finančních prostředků, nebo jmenuje správce, který bude zodpovědný za nakládání s prostředky fondu. Společnost musí také každoročně vyhotovovat správu o svém hospodaření, která podléhá bankovnímu dohledu a obsahuje zejména základní jmění fondu, definuje investice a hotovostní prostředky a uvádí počet krypt, schránek pro uložení urn a pozemků, za něž nebyla ještě odvedena záloha do fondu. Osoba pověřená bankou může také prověřit, a to i několikrát ročně, považuje-li to za nutné, účetnictví fondu a listiny vztahující se k prodeji pohřebních míst, a to především k ochraně zájmů vlastníků pozemků na pohřebišti.

Např. australská právní úprava

Při výkonu své pravomoci musí soukromý fond správy pohřebiště dbát na to, aby dodržoval své závazky nepřetržité péče o veřejné pohřebiště, za které je fond zodpovědný, dále aby pečoval o kulturní a náboženské hodnoty daného společenství. Fond správy pohřebiště je povinen vymezit oblasti sloužící k pohřbení lidských pozůstatků na veřejném pohřebišti. Dále je oprávněn vymezit oblasti na veřejném pohřebišti sloužící k údržbě a správě pohřebiště, sloužící k pohřbení lidských pozůstatků osob určitého náboženského vyznání nebo člena určitého společenství, dále vymezit prostor pro obřadní budovy, krematorium, hřbitovní místa, nebo památníky a parky, zahrady, budovy, stavby a místa, která slouží k efektivní správě a využití veřejného pohřebiště.

³⁰⁹ Právo nájmu k hrobovému místu, stejně tak jako vlastnické právo k hrobovému zařízení (pomník, deska) musí být předmětem dědického řízení. Pokud tato práva nebyla předmětem řízení o dědictví, je nutno věc řešit v dodatečném projednání dědictví.

Blíže Hanák, M.: *Problémy hřbitovního práva a právní rady ochránce*, Moderní obec, 2/2007, str. 46

Příklad sporu o hrobku

způsobem jako při nakládání s hrobovým příslušenstvím³¹⁰.

Proč nájem hrobového místa není zakotven v občanském zákoníku? Tato možnost byla v rámci legislativních prací zamítnuta, ač se původně uvažovalo o speciálním ustanovení o nájmu hrobového místa, jež by bylo včleněno do části osmé, hlavy sedmé jako zvláštní oddíl a zákon o pohřebnictví by na tuto úpravu jen odkazoval. Nakonec bylo usouzeno, že vzhledem k rozsahu a povaze odlišností právní úpravy nájmu hrobového místa od obecné úpravy v občanském zákoníku bude problematika hrobového místa upravena přímo v zákoně o pohřebnictví.

Právní úprava nájemního vztahu k hrobovému místu je nyní obsažena v ustanovení zákona o pohřebnictví, které uvádí – nájem hrobového místa vzniká na základě smlouvy o nájmu hrobového místa uzavřené mezi provozovatelem pohřebiště jako pronajimatelem a nájemcem. Smlouva o nájmu musí mít písemnou formu a musí obsahovat výši nájemného a výši úhrady za služby spojené s nájmem, pokud je provozovatel pohřebiště poskytuje. V případě, že se jedná o nájem hrobového místa v podobě hrobu, musí být doba, na niž se smlouva o nájmu uzavírá, stanovena tak, aby od pohřbení mohla být dodržena tleci doba stanovená pro veřejné pohřebiště, na němž se hrob nachází³¹¹. V následujícím ustanovení se hovoří o tom, že nájem hrobového místa lze sjednat i na

Hrobové místo bylo bez vědomí rodiny pronajato jiné osobě, které bylo současně odprodáno i tzv. hrobové zařízení (hrobka). Po smrti nájemce hrobového místa a vlastníka hrobového zařízení, nebylo důsledně projednáváno dědictví po zůstaviteli ohledně hrobového místa, což dalo vzniknout problémům jak ve vztahu k provozovateli pohřebiště, tak i k příbuzným. Nejdříve tedy bylo nutné vypořádat se s otázkou přechodu nájemního práva k hrobovému místu včetně otázky, na koho přešlo v rámci dědického řízení vlastnické právo k hrobce. Poté bylo nutné podat určovací žalobu a domáhat se, aby nový vlastník nebyl určen vlastníkem hrobky ani nájemcem hrobového místa.

Blíže Hanák, M.: *Pohřebnictví v činnosti ombudsmana*, Moderní obec, 10/2005, str. 38

³¹⁰ Pomník, krycí deska jsou tradičně označovány jako hrobové příslušenství. Příslušenstvím jsou však dle díkce občanského zákoníku pouze takové věci, které náleží vlastníku věci hlavní a jsou určeny, aby s věcí hlavní byly užívány. Pomník nebo krycí rám tedy nespĺňují tuto definici, protože nepatří vlastníku věci hlavní. Hrobku není rovněž možno označovat za hrobové příslušenství. Jedná se o nemovitost neevidovanou v katastru nemovitostí. Vlastnické právo k ní se tedy nabyvá účinností písemné smlouvy o převodu.

³¹¹ V této souvislosti je často zmiňována problematika odepření souhlasu k exhumaci ostatků za účelem jejich přemístění na jiný hřbitov nájemcem hrobového místa. Ust. § 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví stanoví, že před uplynutím tleci doby mohou být lidské ostatky exhumovány na žádost nájemce hrobového místa jen se souhlasem krajské hygienické stanice, nebo nařídí-li exhumaci v trestním řízení předseda senátu nebo státní zástupce. Zákon o pohřebnictví tedy podmiňuje tento úkon souhlasem nájemce hrobového místa. Pokud si z hrobového místa pronajátého jinou osobou chtějí pozůstalí vyzvednout ostatky svých blízkých kvůli jejich pohřbení na jiném místě a nájemce

dobu předcházející pohřbení nebo uložení urny. Podnájem hrobového místa je zakázán.

V dalších zákonných ustanoveních jsou blíže specifikovány konkrétní povinnosti, jež z nájemního vztahu provozovateli a nájemci vyplývají. Jejich smyslem má dozajista být bezporuchová funkce nájemního vztahu, právní jistota obou stran ohledně vzájemných práv a povinností. Provozovatel pohřebiště je tak povinen zajistit k hrobovému místu přístup a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa, s výjimkou případů, kdy je nezbytné bezodkladně zajistit bezpečný provoz veřejného pohřebiště. Na druhé straně nájemce je dle zákonných ustanovení povinen vlastním nákladem zajišťovat údržbu pronajatého hrobového místa a oznamovat provozovateli pohřebiště veškeré změny údajů potřebných pro vedení evidence veřejného pohřebiště.

Je-li nájemcem fyzická osoba, přechází nájemné na její dědice v dědickém řízení. Je-li nájemcem právnická osoba, přechází nájem na jejího právního nástupce. Dědic nebo právní nástupce nájemce je povinen sdělit provozovateli pohřebiště nové údaje potřebné pro vedení evidence veřejného pohřebiště.

Zákon o pohřebnictví rovněž upravuje situace vedoucí k ukončení nájmu.

Provozovatel pohřebiště je dále oprávněn odstoupit od smlouvy o nájmu hrobového místa, s výjimkou smlouvy o nájmu hrobu, kde dosud neuplynula stanovená tlecí doba, jestliže nájemce neuhradí dlužné nájemné nebo úhradu za služby spojené s nájmem do 3 měsíců ode dne, kdy ho k tomu provozovatel písemně vyzval. Provozovatel je však povinen upozornit nájemce na skončení sjednané doby nájmu nejméně 90 dnů před jejím skončením, a to v písemné formě. Není-li mu trvalý pobyt nebo sídlo nájemce známo, uveřejní tuto informaci na veřejném pohřebišti způsobem, který je v místě obvyklý, nejméně 60 dní před skončením sjednané doby nájmu.

Ze shora uvedeného je však zřejmé, že dané ustanovení je možné využít pouze za předpokladu, kdy bude provozovateli pohřebiště známa osoba nájemce, což není vždy splněno. U řady opuštěných hrobových míst nelze totiž zjistit, kdo je skutečným nájemcem.

zákonem požadovaný souhlas bez vážných důvodů odepře, nelze toto jeho jednání, dle mého názoru, považovat za výkon práva, či povinnosti v souladu s dobrými mravy, respektive lze toto jednání charakterizovat jako zásah do práv či oprávněných zájmů jiných osob.

Pro případ ukončení nájemního vztahu z důvodu uplynutí doby konstituuje zákon právní ochranu dosavadního nájemce a zakládá právní nárok na prodloužení smlouvy o nájmu. Pro daný nárok však musí být splněny předem stanovené podmínky – nájemce zajišťoval údržbu pronajatého hrobového místa, oznamoval provozovateli pohřebiště veškeré změny údajů potřebných pro vedení evidence veřejného pohřebiště, platil řádně a včas nájemné.

Pronajímání hrobových míst neupravuje pouze zákon o pohřbnictví. V samotném zákoně o pohřbnictví je učiněn odkaz na občanský zákoník, dále nesmí být opomenuta úprava zákona o obcích. Zákon o obcích totiž stanoví, že je radě obce vyhrazeno uzavírat nájemní smlouvy. Z toho také vyplývá, že rovněž smlouvy o nájmu hrobových míst musí být tímto orgánem projednány.

Závěrem ještě uvedme, že je určitým zjednodušením postupu při pronajímání hrobových míst i to, že dle zákona o obcích není nutné, aby záměr obce o pronajmutí hrobových míst byl zveřejněn po dobu nejméně 15 dnů před projednáním v radě obce vyvěšením na úřední desce obecního úřadu.

Veřejnoprávní regulace válečných hrobů

Následkem velkých bitev v devatenáctém století vzrostla potřeba právní ochrany účastníků válečných střetnutí, a to nejen osob raněných³¹², ale rovněž bylo nezbytné regulovat vztahy související s pohřbíváním padlých. Originální povinnosti stran válečného konfliktu bylo zajištění urychleného pohřbení padlých, a to zejména z obav před šířením nakažlivých chorob. Těla byla převážně ukládána do hromadných hrobů, které byly označovány pouze příslušností k válčícím stranám, popřípadě ke konkrétním bojovým jednotkám. Odlišný právní režim byl stanoven na Haagské mírové konferenci přijetím mezinárodní Úmluvy o zákonech a obyčejích války pozemní.³¹³ V dodatku této Úmluvy - Řádu války pozemní, v čl. 19 je upraveno specifické zacházení s válečnými zajatci, kteří zemřeli v zajetí. Signatáři této úmluvy mají stanovenou povinnost zajistit pohřbení zemřelého zajatce dle jeho vojenské hodnosti. Zajatci musí být

³¹² Následkem bitvy u Solferina 24. 6 1859 v Itálii bylo založení Mezinárodní organizace Červeného kříže

³¹³ Convention with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex. Viz Čepelka, Škuma: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex, Praha 2003, str. 706 a násl.

pohřbívání jednotlivě, jejich hroby pak označeny jménem a vojenskou hodností. Shodně upravovala danou problematiku i Haagská úmluva z roku 1907.³¹⁴

Daná právní úprava byla v roce 1929 rozšířena Ženevskou úmluvou o zlepšení podmínek zraněných a nemocných při armádách v poli. Válečné strany mají zejména zajistit čestné zacházení s těly mrtvých, zřetelné označení hrobů a rovněž jejich evidenci. Za základ pozdějších úprav dané problematiky lze dozajista považovat skutečnost, že si strany byly povinny po skončení válečného stavu vzájemně poskytnout seznamy míst, kde byly oběti konfliktu pochovány, a to nejen na pohřebištích, ale i mimo ně.

V roce 1949 byla přijata Ženevská Úmluva o zlepšení podmínek zraněných a nemocných při armádách v poli, která se prostřednictvím zákona č. 65/1954 Sb. stala platnou součástí československého právního řádu a byla na základě materiální kontinuity právního řádu recipována Českou republikou.³¹⁵

Podstatné odlišnosti oproti minulým právním úpravám můžeme shledat ve skutečnostech, že zemřelí, pokud to bylo uskutečnitelné, měli být pohřbíváni „dle náboženství, k němuž patřili“, jejich hroby pak měly být seskupeny dle jejich národnosti. Nově byla rovněž stanovena povinnost o hroby pečovat. Pro účely případné poválečné exhumace, zjištění totožnosti mrtvých a jejich převezení do vlasti byla zřízena Úřední správa pro evidenci hrobů, a to již na počátku válečného konfliktu. Povinnost sdělit si informace o umístění hrobů a mrtvých v nich pohřbených válečnými stranami byla upravena shodně s předešlými Úmluvami.

Shora uvedená ženevská úmluva byla doplněna v roce 1977 Dodatkovým protokolem o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, který stanoví ve shodě s Úmluvou, že i hroby obětí válečných konfliktů (civilistů zemřelých v souvislosti s válečnými akcemi) mají být respektovány, udržovány a označeny. Smluvní strany jsou dále povinny o hroby obětí války pečovat, chránit je před poškozením a zničením a umožnit přístup k hrobu jejich příbuzným a

³¹⁴ Convention respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex. Viz Čepelka, Škuma: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex, Praha 2003, str. 706 a násl

³¹⁵ Hendrych, D. : *Správní právo*, obecná část, C.H. Beck, Praha, 2003, str. 45

zástupcům Úřední správy hrobů smluvních stran.³¹⁶

Problematika válečných hrobů je v platné právní úpravě České republiky upravena mimo šora uvedených vícestranných mezinárodních smluv rovněž dvoustrannými mezivládními ujednáními.

Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o válečných hrobech ze dne 23. září 2003 a dále pak Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o vzájemném udržování válečných hrobů ze dne 11. srpna 1999³¹⁷.

V obou můžeme nalézt velké množství shodných znaků. V úvodní části se obě dohody hlásí k principům humanity a ustanovením Ženevských úmluv z roku 1949 a Dodatkovým protokolům k nim z roku 1977, stejně tak jako odkazují na smlouvy o přátelských vztazích a vzájemné spolupráci s Českou republikou a berou v úvahu existenci válečných hrobů na území obou států s cílem zajistit jejich zachování a důstojné udržování.

V článku prvním obou dohod jsou vymezeny pojmy v dohodách užívané. Blíže jsou tak specifikovány české válečné hroby a hroby cizího státu, dále pak pojmy úprava a udržování válečných hrobů. Podstatnou částí smluv jsou oblasti vzájemné spolupráce, kdy se smluvní strany zavazují napomáhat vyhledávání, evidování a udržování válečných hrobů nacházejících se na území jejich států, jakož i k řešení otázek spojených s exhumací, převozem a opětovným uložením ostatků. Vzájemně je upravena informační povinnost o místech výskytu a stavu válečných hrobů, zabezpečení ochrany válečných hrobů a jejich udržování a pietní nakládání s nimi, umožnění přístupu občanům druhého státu za účelem vzdání úcty padlým, právo dohledu nad stavem válečných hrobů prostřednictvím diplomatických a konzulárních úřadů, bezplatné a časově neomezené zabezpečení pozemků pro válečné hroby každou ze smluvních stran, exhumace za

³¹⁶ Tyto dodatkové protokoly vstoupily pro ČR v platnost dne 14. 8. 1990. Viz sdělení federálního ministerstva zahraničí č. 168/1991 Sb.

účelem převozu ostatků na území státu druhé smluvní strany se souhlasem obou smluvních stran a finanční a materiální zabezpečení stanoví, že každá ze smluvních stran hradí náklady na udržování válečných hrobů na území svého státu.

Za účelem koordinace k provádění těchto dohod jsou zřízeny společné mezivládní komise, jimž společně předsedají osoby jmenované smluvními stranami. Komise jsou pověřeny řešením sporů vyplývajících z těchto dohod. Obě ze smluv jsou sjednány na dobu neurčitou, s možností smluvních stran je kdykoliv písemně změnit, doplnit, či vypovědět³¹⁸.

K národní úpravě péče o válečné hroby je možno uvést, že tato byla poskytována již v době první republiky. Působnost na daném úseku byla vykonávána Ministerstvem národní obrany prostřednictvím Ústřední správy válečných hrobů. Tato praxe byla uplatňována do počátku druhé světové války a shodně i po válce, a to až do roku 1950, kdy byla péče o válečné hroby převedena z Ministerstva národní obrany na Ministerstvo vnitra.³¹⁹

Usnesením vlády České republiky ze dne 5. května 1999³²⁰ přešla povinnost pečovat o válečné hroby v České republice a v zahraničí z Ministerstva vnitra zpět na Ministerstvo obrany. V návaznosti na toto usnesení schválila vláda pravidla pro poskytování a čerpání účelových dotací na zabezpečení péče o válečné hroby³²¹. Do roku 2004 zabezpečovaly péči o válečné hroby převážně obce, aniž by jim tato činnost byla uložena zákonem. Tato péče byla tedy zabezpečována na smluvním principu, neboť předmětné usnesení vlády tuto povinnost stanovit nemohlo.

³¹⁷ Česká republika má dále uzavřeny mezinárodní smlouvy ještě s Velkou Británií a Severním Irskem. Některé povinnosti jsou obsaženy i ve dvoustranných mezinárodních smlouvách rámcové povahy, např. s Rakouskem či Itálií.

³¹⁸ Ověřením, že na základě daných dohod opravdu dochází k realizaci jejich účelu může být skutečnost, že v roce 2004 poskytlo Ministerstvo obrany Rusku na rekonstrukci pohřebišť legionářů v oblasti Bajkalsko-Amurské magistrály dotaci ve výši pěti milionů korun. Jedná se asi o 120 pohřebních míst.

³¹⁹ Blíže důvodová zpráva k zákonu č. 122/2004 Sb.

³²⁰ Usnesení vlády o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a v zahraničí č. 429/1999

³²¹ usnesení vlády ze dne 6. 12. 1999 č. 1292

Shora zmiňovaná problematičká situace, která mohla způsobit České republice problémy vyplývající z nedostatečného respektování již zmíněných mezinárodních úmluv, byla vyřešena přijetím zákona č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů³²². Zákonodárce tímto zdůraznil zájem státu na zachování důstojnosti a piety válečným hrobům a vzdání cti osobám padlým v důsledku různých válečných operací.

Ač tento právní předpis není rozsahově příliš dlouhý, neboť obsahuje pouze devět paragrafů, přesto může být považován za zcela průlomový. Poprvé v dějinách českého a československého zákonodárství je právně zakotven a upraven režim a status válečných hrobů, blíže stanoveny podmínky, jak o válečné hroby pečovat. Právní úprava rovněž neopomíná vymezit působnost orgánů státní správy při výkonu státní správy na daném úseku, včetně problematiky správních deliktů.

V prvním ustanovení zákona, podobně jako ve většině právních předpisů, je vymezen předmět právní úpravy. Tento zákon tedy stanoví práva a povinnosti v oblasti péče o válečné hroby a pietní místa a orgány státní správy a jejich působnost ve věcech válečných hrobů. Klíčovým pojmem, jak vyplývá ze shora uvedeného, je válečný hrob, který není specifikován z hlediska časového, či místního, ale pouze obecnou definicí³²³. Jedná se o místo, kde jsou pohřbeny ostatky osob, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo ostatky osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

³²² Nutnost nové právní úpravy upravující péči o válečné hroby můžeme rovněž demonstrovat na příkladu města Brna, kde je dle evidence pohřbeno 13 905 obětí vojenských válečných událostí. Z toho je do identifikovaných kopaných hrobů pohřbeno pouze 6 652 obětí a 283 zpopelněných ostatků je uloženo v kolumbáriu. Zbývající ostatky válečných obětí jsou uloženy v jedenácti hromadných hrobech. Na údržbu a obnovu vojenských válečných hrobů vynakládá město každoročně kolem půl milionu korun – část z těchto prostředků je určena i na průzkum lokalit s předpokládaným výskytem dosud neidentifikovaných válečných hrobů.

³²³ Válečným hrobem může být hrob jednotlivce, hrob hromadný nebo osárium, včetně náhrobků a ostatního hrobového zařízení. Válečným hrobem je rovněž evidované místo s nevyzvednutými ostatky zemřelých v souvislosti s válečnou událostí, anebo jiný objekt, který je za válečný hrob považován v souladu s mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána. Válečným hrobem je pak i pietní místo, kterým se rozumí pamětní deska, pomník, památník nebo obdobný symbol připomínající válečné události a oběti, které zahynuly v důsledku aktivní účasti ve vojenské operaci nebo v důsledku válečného zajetí, anebo oběti osob, které zahynuly v důsledku účasti v odboji nebo vojenské operaci v době války.

V Ženevských úmluvách není pojen válečného hrobu definován, a proto se v národních úpravách definice válečného hrobu liší.³²⁴ Ve srovnání s těmito zahraničními úpravami je tedy česká právní úprava specifická tím, že za válečný hrob považuje rovněž pietní místo.

V ustanovení § 2 zákona je kromě detailní definice válečného hrobu rovněž uložena povinnost vedení evidence válečných hrobů a povinnost o tyto hroby pečovat. Evidencí se rozumí listinný nebo jiný záznam obsahující údaje o válečném hrobu, pokud jsou známy.

Další ze zákonem upravených oblastí v souvislosti s válečnými hroby je péče o ně.³²⁵ Tou se rozumí zabezpečování úpravy, ochrany, zřizování nových válečných hrobů, přemísťování nebo rušení válečných hrobů, včetně exhumací. Údržbou a úpravou se pak rozumí označení válečného hrobu, umístění pamětní desky, pomníku, památníku nebo obdobného symbolu, včetně běžné údržby válečného hrobu, jeho okolí a přístupu k němu.

Zákon vymezuje dva subjekty, kterým ukládá povinnost péče. V první řadě se jedná o vlastníka válečného hrobu. Pokud však tento není znám, musí péči zabezpečit vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn. Toto ustanovení je pro praxi značně problematické, neboť v mnoha případech vlastníci pozemků před nabytím vlastnického práva neví o skutečnosti, že na předmětné nemovitosti byly v minulosti pohřbeny ostatky osob v souvislosti s válečnou bitvou³²⁶. Dále by bylo vhodné, aby ministerstvo vydalo metodický pokyn blíže upravující, jak má vypadat péče o válečné hroby³²⁷.

³²⁴ Ve Velké Británii je válečný hrob definován jako hrob obsahující válečnou oběť, či jiný hrob, za který je odpovědná Komise Britského společenství národů pro válečné hroby (Commonwealth War Graves Commission). Podle italského zákona je válečným hrobem hrob, kde jsou pochovány ostatky padlých vojáků, či civilistů ve světových válkách.

³²⁵ Pro srovnání právní úprava Velké Británie. Péči o válečné hroby provádí ve Velké Británii buď vlastní personál Komise pro válečné hroby, či jiné osoby na základě dohody s Komisí, např. soukromé firmy, vlastníci hřbitova, či církve. V Maďarsku ze zákona odpovídá za péči o hrob vlastník pozemku, který ji také hradí. V Itálii za péči o válečné hroby odpovídá Generální komisariát kuctění padlých ve světových válkách. Financování péče je realizováno ze státních prostředků.

³²⁶ Hanák, M.: *Nový zákon dbá na zachování důstojnosti válečných hrobů*, Moderní obec, 8/2004

³²⁷ Ve Velké Británii je tato péče specifikována natolik podrobně, že je vyhláškou stanovena délka výšky trávy kolem válečného hrobu.

Dále zákon upravuje omezení vlastnického práva, které postihují vlastníka hrobu, či vlastníka nemovitosti, na které je hrob umístěn. Pokud má z určitého důvodu dojít k přemístění, zrušení či jiné změně válečného hrobu, mimo jeho údržby a úpravy, může k tomu vlastník přistoupit poté, co učiní písemnou žádost adresovanou Ministerstvu obrany, a to následně vyhoví písemným souhlasem. Dále je výkon vlastnického práva omezen tím, že vlastníkům ukládá povinnost umožnit přístup k hrobu za účelem vzdání úcty nebo provedení prací souvisejících s péčí o válečný hrob, ale pouze tehdy, je-li splněna podmínka, že je hrob umístěn mimo pohřebiště. Vlastník nemovitosti má na základě této skutečnosti nárok na náhradu za omezení užívání nemovitosti.

Za problematickou pokládám skutečnost, že zákon podrobněji nestanovuje podmínky, za kterých jsou vlastníci povinni umožnit přístup k válečnému hrobu. Znamená to tedy, že je vlastník povinen umožnit přístup k válečnému hrobu komukoliv a kdykoliv?

Budu-li striktně vycházet ze znění zákona, je možnost třetích osob vstoupit na pozemek stanovena pouze za účelem vzdání úcty nebo provedení prací souvisejících s péčí o válečný hrob. Zákon tedy umožňuje vlastníku hrobu nebo nemovitosti, na níž se válečný hrob nalézá, posuzovat účel osob, s nímž na místo válečného hrobu přicházejí. Je tedy pouze na dobré vůli vlastníků, zda umožní přístup např. novinářům, kteří chtějí válečné místo zdokumentovat, historikům za účelem vědeckého bádání apod. V otázce časového omezení přístupu k válečnému hrobu je možné se přiklonit k názoru, že vzhledem ke skutečnosti, že přístup k hrobu lze chápat jako veřejnoprávní omezení vlastnického práva, je přístup možný kdykoliv, pokud toto neomezuje vlastnická práva nad míru přípustnou. Za takový případ lze považovat např. přístup v noci. Nelze však dozajista přístup omezovat na určitá časová údobí v roce.

Se shora uvedeným rovněž souvisí otázka, zda je válečný hrob předmětem veřejného užívání. Vzhledem ke skutečnosti, že „užívání“ je stanoveno zákonem, umožněno bezplatně, je možné se domnívat, že se jedná o obecné užívání.

Pokud je vlastníkovu nemovitosti užívání závažným způsobem v důsledku existence válečného hrobu ztíženo, je stát povinen, na základě jeho písemné žádosti, nemovitost nebo její část odkoupit. Otázkou zůstává, co je možno považovat za „závažným způsobem ztížené užívání nemovitosti“. Je možné se domnívat, že o daný případ se bude jednat, pokud by bylo toto užívání vykonáváno nad míru přípustnou, tj. velkým množstvím subjektů, či ve velkém počtu případů. Posouzení je tedy na

Ministerstvu obrany v rámci jeho správního uvážení. Náhrady vlastníkům nemovitosti poskytuje rovněž ministerstvo.

Ústředním orgánem státní správy je Ministerstvo obrany³²⁸. Ve srovnání s obecným právním předpisem k zákonu o válečných hrobech - zákonem o pohřebnictví, jde tedy o odlišného vykonavatele státní správy. Ministerstvu je mimo pravomoci udělení písemného souhlasu při přemístění nebo zrušení válečného hrobu stanovena i pravomoc vydávat písemný souhlas, a to společně s vlastníkem nemovitosti, k zřízení nového válečného hrobu, o němž je písemně žádáno zřizovatelem nového válečného hrobu.

Dalšími z vykonavatelů státní správy na daném úseku jsou obecní úřad obce s rozšířenou působností a krajský úřad. Působnost těchto úřadů je výkonem přenesené působnosti.

Podobně jak zákon vymezuje výkon státní správy ministerstva, je vymezen i výkon státní správy obecního úřadu obce s rozšířenou působností a krajského úřadu. Posledním z vykonavatelů státní správy na daném úseku je Ministerstvo kultury, a to z toho důvodu, že zrušení válečného hrobu prohlášeného za kulturní památku lze provést pouze po předchozím zrušení jeho prohlášení za kulturní památku Ministerstvem kultury.

Závěrem lze konstatovat, že zákonnou úpravu péče o válečné hroby a pietní místa je možno považovat za průlomovou, neboť předešla regulace usnesením vlády o zabezpečení péče o válečné hroby v České republice a zahraničí z roku 1999 byla zcela nedostačující, a mohla tak způsobit České republice potíže vyplývající z nedostatečného respektování Ženevských úmluv z roku 1949 na ochranu obětí války a Dodatkových protokolů k těmto úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977.

Přesto je možné de lege ferenda uvažovat o těchto změnách. Je správné, že česká zákonná úprava neomezuje, na rozdíl od Ženevských úmluv, přístup k hrobu pouze na příbuzné mrtvého. Přístup k hrobu by neměl být omezen pouze za účelem vzdání úcty a provedení prací, ale i z důvodů např. vědeckého zkoumání nebo zpravodajské licence.

Jako problematické se jeví ustanovení zákona o válečných hrobech a pietních místech

³²⁸ V zahraničních právních úpravách, zejména angloamerických, jsou dozorová oprávnění ve věci péče o válečné hroby svěřena do péče za tím účelem vytvořeného orgánu. Např. v amerických právních úpravách se jedná o Komisi

stanoví, že vlastník nemovitosti, na které je válečný hrob umístěn, je v případě, že vlastník válečného hrobu nezajistí péči o daný válečný hrob, povinen toto zajistit místo něj. V mnoha případech však vlastníci pozemků před nabytím vlastnického práva nevěděli o skutečnosti, že na předmětné nemovitosti byly v minulosti pohřbeny ostatky osob v souvislosti s válečnou bitvou. Danou situaci by napomohlo vyřešit zřízení určité databáze pozemků, na nichž byly pohřbeny ostatky osob v souvislosti s válečnou bitvou, která by byla veřejnosti přístupná například na veřejné datové síti.

Obecně lze považovat ponechání péče o válečné hroby v soukromých rukou, na rozdíl od veřejného pohřebiště dle zákona o pohřebnictví, za problematické a při případné novelizaci zákona o válečných hrobech hledat inspiraci zejména v právní regulaci válečných hrobů v právní úpravě německé a italské. V těchto právních úpravách je stanoveno, že oběti válek a válečných konfliktů pohřbené mimo pohřebiště jsou přemisťovány na veřejná pohřebiště. Válečné hroby na soukromých pozemcích tedy neexistují. Touto skutečností by byly vyřešeny obtíže spojené s přístupem k válečnému hrobu, neboť regulace by byla stanovena hřbitovními řády vydávanými obcemi v samostatné působnosti dle zákona o pohřebnictví.

5. Kapitola

Trestání v pohřebnictví a hřbitovnictví

Efektivitu zajištění funkce právní normy zřejmě nejlépe plní možnost jejího vynucení, a to i za použití hrozby trestu či sankce. Trestáním – rozhodováním o vině a trestu za porušení práva se člení na trestání soudní a správní, trestná jednání pak na soudní delikty (trestné činy) a správní delikty³²⁹. Objektivními kritérii odlišujícími shora uvedené kategorie jsou pak především objekt deliktu, kterým je v případě správních deliktů zájem na řádném výkonu veřejné správy, závažnost deliktů, či stupeň společenské nebezpečnosti. Právní teorie ani praxe nenašla dosud platnou hranici mezi oběma typy deliktů³³⁰.

Trestněprávní úprava

Již po stovky let je tělu, ale i duši mrtvého od okamžiku smrti až po pohřbení projevoována náležitá úcta. Toto důstojné pietní zacházení s tělem zpravidla od ohledání těla lékařem, přes dobu pohřebního obřadu včetně pohřebního průvodu až k samotnému spočinutí na hřbitově, či odevzdání těla ohni, bylo v dobách minulých pod přísnou ochranou trestního práva³³¹.

Trestní ochrana však nebyla poskytována pouze pohřebišti, či hrobu, ale i pohřebnímu obřadu a pohřebnímu průvodu, které byly považovány za náboženské obřady³³².

³²⁹ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 196

³³⁰ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 198

³³¹ Tak trestní zákon z roku 1852 stanovil, že „ten, kdo pohřebišť lidské ze zlomyslnosti nebo svévole poškodí, bez úředního povolení hrob otevře, odtud, nebo z jiných míst, kde se mrtvoly chovají, mrtvoly nebo jejich jednotlivé části vezme, nebo s lidskými mrtvolami zle nakládá, dopouští se přečinu a má být potrestán tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců. Zlým nakládáním se pak rozumí každý takový čin jako na živém člověku“.

³³² Tak ten, „kdo veřejně nebo před více lidmi služebníka náboženského u vykonání náboženského obřadu urazí nebo

Zákon o pohřbu žehem z roku 1919, který jako první umožnil kremaci mrtvého těla, musel mít i svou trestněprávní oporu – zákon z roku 1921³³³.

Zákony dvacátých let dvacátého století již nestanovovaly natolik přísné tresty jako zákony století devatenáctého, přesto ve srovnání s dobou dnešní byla jimi poskytovaná ochrana vpravdě dostatečná.³³⁴

Zřejmě nejpřekvapivější však ve srovnání s dnešní právní úpravou bylo až do 20. století bezesporu postavení hrobníka. Hrobník byl v dnešním slova smyslu veřejným činitelem zastávajícím veřejnou funkci, vykonávajícím státní moc ve věcech udržování a provozu hřbitovů. Muselo se jednat o osobu římskokatolického vyznání, mající dobrou pověst. Mezi jeho pravomoci mimo přijímání těl, kopání hrobů a vlastního pohřbení, patřila i péče o zachování veřejného pořádku na pohřebišti – zamezení nepřipustnému a nezákonnému jednání a porušování hřbitovního řádu. V případech ohrožení nebo porušení zájmů hřbitova jako veřejného ústavu, měl hrobník stanoveno právo i povinnost přivolat policii a nepřístojné chování dále nahlásit úřadům. Neuposlechnutí hrobníka, protivení se jeho příkazu, či rušení jeho výkonu v mezích jeho pravomoci se trestalo peněžitou pokutou, případně i vězením. Stejně tak bylo trestné i jeho slovní, či fyzické ohrožení.

Současná právní úprava poskytuje ochranu lidským pozůstatkům a ostatkům v trestním zákoně v hlavě páté, nazvané trestné činy hrubě narušující občanské soužití.³³⁵

V prvním z citovaných ustanovení je upravena skutková podstata trestného činu výtržnictví,

v čas veřejného provozování náboženského obřadu tou měrou se neslušně chová, že z toho jiným může vzejítí pohoršení, dopustí se přečinu a potrestán býti má vězením od jednoho do šesti měsíců“. Trestní zákon z roku 1852.

³³³ Tento předpis pak stanovil, že „toutéž ochranou jako hroby jsou obdařeny i popelnice, v nichž chován je popel osob ohněm spálených. Kdo popel mrtvolý odejme z držení oprávněné osoby, nebo bez úředního povolení uzavěru popelnice poruší, může být potrestán žalářem od jednoho do pěti let“.

³³⁴ Například ze zákona z roku 1925 můžeme vyčíst, že „nikdo nesmí brániti slušnému pohřbení na hřbitově ani je zakazovati ani rušiti. Slušným pohřbením rozumí se výkon pohřebního obřadu a projevů. Kdo by proti tomu jednal, má býti potrestán policejním úřadem pokutou do 1000 korun, za přitěžujících okolností pak pokutou do 4000 korun, nebo vězením do 14 dnů“.

³³⁵ v ustanoveních § 202, 202a) a 209a)

kterého se dopustí ten, kdo veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném páchá hrubou neslušnost nebo výtržnost zejména tím, že napadne jiného, hanobí historickou nebo kulturní památku, hrob nebo jiné pietní místo anebo hrubým způsobem ruší shromáždění nebo obřad občanů. Za toto společensky nebezpečné jednání může být pachatel potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. Pokud ovšem toto jednání spáchá pachatel jako člen organizované skupiny, může být potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta.

Objektem trestného činu je ochrana klidného občanského soužití proti závažnějším útokům narušujícím veřejný klid a pořádek. Hanobením hrobu nebo pietního místa je hrubou neslušností, tedy jednáním, jímž jsou hrubě porušována pravidla občanského soužití a zásady občanské morálky. Hanobením hrobu nebo jiného pietního místa je i obdobný projev směřující proti hrobu nebo jinému pietnímu místu, za které lze považovat např. urnový háj, rozptylovou loučku či jiné pohřebiště³³⁶.

Další ustanovení je nazváno hanobením lidských ostatků. Odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem bude potrestán ten, kdo bez povolení otevře hrob nebo hrobku nebo urnu s lidskými ostatky, z pohřebiště svévolně odejme lidské ostatky, nebo s lidskými ostatky nakládá v rozporu se zákonem. Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li shora uvedené jako člen organizované skupiny.

Objektem trestného činu je zájem na ochraně pietního uložení lidských ostatků před hanobením, a proto toto ustanovení chrání pohřebiště, hroby, hrobky a urny s lidskými ostatky proti svévolným, často i vandalským útokům spočívajícím v jejich otvírání a odnímání lidských ostatků, a dále ochraňuje i pietní nakládání s lidskými ostatky. Ustanovení obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, přičemž první je v podstatě sankciováním prostředku k jednání podle druhé skutkové podstaty, pokud se tak stalo bez povolení. Přitom v celém ustanovení jde o ochranu před hanobením lidských ostatků, jimiž jsou lidské pozůstatky až po pohřbení, tedy po uložení do hrobu, hrobky nebo po zpopelnění urny. Odejmout lidské ostatky z pohřebiště nebo snimi jinak nakládat může pak pachatel zásadně až po otevření hrobu nebo hrobky³³⁷.

Hrob, hrobku i urnu s lidskými ostatky musíme odlišit od pouhého hrobového místa, kterým je místo na pohřebišti určené pro zřízení hrobu nebo hrobky nebo vyhrazené místo v úložišti jednotlivých urn. Bez povolení otevře hrob, hrobku nebo urnu s lidskými ostatky zejména pachatel, který tak učiní v rozporu s ust. § 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví bez povolení k exhumaci, za které je třeba považovat:

³³⁶ blíže Šámal, P., Pury, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář*. C. H. Beck, Praha., 2006

- souhlas krajské hygienické stanice, jde-li o exhumaci na žádost nájemce hrobového místa
- nařízení exhumace v trestním řízení.

Trestné je již pouhé otevření hrobu, hrobky nebo urny s lidskými ostatky provedené bez povolení, aniž by bylo nutné, aby pachatel manipuloval s lidskými ostatky tam uloženými.

V praxi bude především přicházet v úvahu svévolné odnětí lidských ostatků z pohřebiště – z hrobu, hrobky, urnového háje, či jiného úložiště uren, ale i z rozptylové či vysypové loučky nejčastěji ve vandalském nebo zjištěném úmyslu osobou rozdílnou od provozovatele pohřebiště nebo nájemce hrobového místa³³⁸.

Za svévolné odnětí lidských ostatků je třeba také považovat exhumaci v rozporu s ust. § 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví, podle něhož mohou být lidské ostatky exhumovány před uplynutím tlečí doby na žádost nájemce hrobového místa jen se souhlasem krajské hygienické stanice, nebo nařídí-li se exhumace v trestním řízení. Svévolné exhumace se tedy může dopustit i nájemce hrobového místa nebo fyzická osoba jednající za provozovatele pohřebiště. Za nakládání s lidskými ostatky v rozporu se zákonem bude třeba považovat jejich zničení, rozmetání v hrobě, hrobce nebo po pohřebišti, vysypání z urny na podlahu před kolumbáriem, atd.

Posledně zmíněné ustanovení je nazváno nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány a chrání zájmy uvedené v transplantačním zákoně. Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude potrestán, kdo v rozporu s transplantačním zákonem provede z těla mrtvého člověka odběr tkáně, nebo orgánu, nebo ten, kdo v úmyslu obohatit sebe nebo jiného nakládá s odebranou lidskou tkání nebo odebraným lidským orgánem v rozporu se zvláštním právním předpisem. Trestní sazba se zvyšuje na jeden rok až pět let, pokud pachatel spáchá tyto činy opětovně, jako člen organizované skupiny, nebo získá takovým činem značný prospěch. Získá-li pachatel těmito činy prospěch velkého rozsahu, nebo spáchá tento čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech, bude pachatel potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

Objektem trestného činu je zájem na řádném provádění odběrů tkání nebo orgánů z těla mrtvého člověka a řádném nakládání s nimi. Tělem mrtvého člověka se rozumí veškeré tělesné pozůstatky, bez ohledu na to, zda jsou zachovány v celku, nebo jen v jednotlivých částech. Odběr od zemřelého cizince lze provést za podmínek stanovených v mezinárodní smlouvě, kterou je Česká republika

³³⁷ tamtéž

³³⁸ blíže Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář*. C. H. Beck, Praha., 2006

vázána.

Vedle shora uvedených ustanovení je možné zmínit i ustanovení³³⁹ trestního zákona, které upravuje trestný čin poškozování cizí věci a může postihnout v námi popisované oblasti např. ničení a poškozování náhrobků a jiného hrobového zařízení. Podle něj bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci ten, kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

Problematickým aspektem trestněprávní úpravy tedy není pouze pojem povolení v ust. § 202 a) trestního zákona, neboť není blíže specifikováno o jaký druh povolení by se mělo jednat, de lege ferenda by tedy bylo lepší užít přesnějšího pojmu povolení k exhumaci, či povolení k nakládání s ostatky v souladu se zákonem o pohřbnictví, ale zejména chybějící zákonné ustanovení poskytující ochranu lidským pozůstatkům, v zahraničních právních úpravách obsažené a nazývané hanobení mrtvého těla.

Mrtvému lidskému tělu je tak poskytnuta právní ochrana pouze zákonem o pohřbnictví, který stanoví³⁴⁰, že se přestupku dopustí ten, kdo zachází s lidskými pozůstatky nebo ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti.

Je jen těžké odhadnout, z jakého důvodu není lidským pozůstatkům poskytnuta právní ochrana. Zda se jedná o nedostatek právní tradice, kdy v dobách předchozích byla ochrana mrtvého těla tabu, či z důvodu, že s mrtvým tělem přichází do kontaktu jen úzká skupina osob – lékaři, pracovníci pohřební služby nebo krematoria – profesionálové, kteří mají způsob nakládání s lidskými pozůstatky stanoven etickými kodexy či řády.

Domnívám se, že by právní úprava de lege ferenda vyžadovala trestněprávní ustanovení např. následujícího znění. „Trestného činu se dopustí ten, kdo byť i z nedbalosti s lidskými pozůstatky nakládá v rozporu se zvláštním zákonem, způsobem, který se dotýká důstojnosti zemřelého, nebo může ohrozit nebo ohrožuje mravní cítění pozůstalých a veřejnosti“.

Toto ustanovení by mohlo přispět ke snížení množství případů nedbalostního jednání pracovníků pohřebních služeb, či krematorií, jejichž jednání vede k záměnám těl pozůstalých, nebo k nedůstojnému zacházení s těly zemřelých.

³³⁹ § 257 odst. 1

³⁴⁰ v ust. 26 odst. 1 písm. j)

Rovněž by měla být zvýšena trestněprávní ochrana lidských pozůstatků u některých trestných činů, např. krádeže, kdy se osoba zmocní cizí věci náležející zemřelému, např. nesnímatelných zubních náhrad³⁴¹.

Správněprávní úprava

Zákon o pohřebnictví upravuje problematiku sankcí na úseku pohřebnictví³⁴² za protiprávní

³⁴¹ Bohužel zpřísnění trestní represe, případně alespoň přihlídnutí k pohnutce pachatele soudem vyhodnocené jako vyžadující uložení trestu u horní hranice trestní sazby, by bylo zapotřebí např. u trestného činu podvodu. V roce 2002 byl okresním soudem v Karviné odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody majitel pohřební služby, který pozůstalým nabízel a prodával poměrně nákladné rakve, které měly sloužit k zpopelnění zemřelých v ostravském krematoriu. V krematoriu však byla těla zemřelých pracovníky pohřební služby přemístěna do tzv. sociálních rakví a v těchto zpopelněna. Majitel pohřební služby spáchal svým jednáním značnou škodu a byl odsouzen za trestný čin podvodu. Bohužel tento trestný čin nebyl na Ostravsku jediným.

³⁴² Pro srovnání zahraniční právní úprava. Texaská právní úprava. Přestupku v oblasti hřbitovnictví se dopustí osoba, která:

- podniká v hřbitovnictví jinak, než v zákonem stanovené formě
- nevede záznamy o pohřbení tak, jak zákon ukládá
- prodává, nabízí, nebo inzeruje prodej pozemku, nebo práva pohřbení na pozemku za účelem spekulativního podnikání
- nabídne volný pozemek v loterii, nebo jiným způsobem, pokud se nejedná o okamžité pohřbení nemajetného člověka.

Kanadská právní úprava. Osoba se dopustí přestupku v oblasti pohřebnictví, pokud poruší zákonná ustanovení o:

- zákazu nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky
- požadavcích na postup před započítím pohřebního obřadu nebo nakládání s tělem
- vlastnostech schránek pro pohřbení a kremaci
- časovém rámci kremace
- poskytnutí pozůstatků pro kremaci
- zákazu prodeje a nabídkách prodeje
- exhumaci a vynětí těla
- požadavcích poskytovatele pohřbu
- zákazu vynětí ostatků
- osvědčení veřejného zájmu
- fondu o péči o pohřebiště
- umístění památníku
- požadavcích na prodej práv pohřbení
- požadavcích na klid na pohřebišti
- požadavcích na vstup na pohřebiště v určitou dobu
- požadavcích na přeměnu hrobového místa a požadavcích uděleného oprávnění

Australská právní úprava. Pod hrozbou sankce je zakázáno svévolně otevřít, poničit, znesvětit, nebo zničit památník, či

jednání s nižší společenskou nebezpečností - konkrétně se jedná o přestupky, jako jeden z druhů správních deliktů – právních důsledků porušení právní povinnosti zakládající povinnost odčinit vzniklou újmu případně vyvolávající příslušné sankce. Přestupky jsou v současné platné právní úpravě nejrozsáhlejším druhem deliktu, kterého se může dopustit fyzická osoba. Právní úprava správní odpovědnosti za přestupky je obsažena jednak v zákoně o přestupcích, a dále pak ve zvláštních zákonech upravujících jednotlivé úseky veřejné správy.

Správně právní odpovědnost je odpovědností sekundární, tj. povinností nést následky porušení dané právní normy, je přímým následkem porušení odpovědnosti primární. Věda správního práva konstatuje dva typy sekundární právní odpovědnosti - odpovědnost za přestupky a odpovědnost za jiné správní delikty. Podstatou tohoto dělení je představa o menší závažnosti a nebezpečnosti správních deliktů spáchaných fyzickými osobami, čili přestupků.

Pojem správního deliktu není legálně definován. V literatuře se správním deliktem zpravidla označuje protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem, za které ukládá správní úřad trest stanovený normou správního práva³⁴³. Přestupkem je dle zákona o přestupcích zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích, nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

Dle zákona o pohřebnictví se přestupku dopustí ten, který :

- a. upravuje lidské pozůstatky osoby, která byla v době úmrtí nakažena nebezpečnou nemocí³⁴⁴
- b. ukládá nebo vystavuje konzervované nebo balzamované lidské pozůstatky do pohřbení v rozporu s podmínkami³⁴⁵ stanovenými osobou, která konzervaci nebo balzamací prováděla
- c. vystavuje lidské pozůstatky před pohřbením, nejde-li o zákonem stanovené výjimky
- d. odstraňuje z lidských pozůstatků nesnímatelné náhrady³⁴⁶
- e. nakládá s lidskými pozůstatky kontaminovanými radionuklidy v rozporu s pokyny Státního

místo pohřbení.

³⁴³ Hendrych, D.: *Správní právo*. Obecná část. C. H. Beck, Praha, 2003, str. 201

³⁴⁴ Zde se nabízí myšlenka, zda by tento přestupek neměl být spíše trestným činem, kdy by skutková podstata byla podobná skutkové podstatě trestného činu šíření nakažlivé choroby.

³⁴⁵ Zákon o pohřebnictví ve svých ustanoveních věnujících se balzamací a konzervaci však o žádných podmínkách nehovoří. Není tedy zřejmé, co by měly tyto podmínky obsahovat a v jaké formě by měly být vyjádřeny.

³⁴⁶ Je možné polemizovat, zda není toto ustanovení nadbytečné v tom ohledu, že odnětí je vlastně zmocnění se cizí věci

úřadu pro jadernou bezpečnost

- f. provádí pohřbení jiným způsobem než v zákoně uvedeným
- g. přepravuje lidské pozůstatky v rozporu se zákonem
- h. nezajišťuje údržbu hrobového místa i přes písemné upozornění provozovatele pohřebiště
- i. provede reklamu činností v pohřebnictví v rozporu se zákonem
- j. zachází s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti.

Přestupkový zákon prostřednictvím svých skutkových podstat zajišťuje i ochranu piety a důstojnosti pohřebišť, a to podobně jako zákon o pohřebnictví zajišťující tuto pietu skrze institut ochranných pásem.

Souvislost s naší problematikou u přestupků na úseku pohřebnictví dle přestupkového zákona je patrna v zákonném ustanovení³⁴⁷, ve kterém je uvedeno, že přestupku se dopustí ten, kdo poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené k předcházení vzniku a šíření infekčních nemocí, neboť zákon o pohřebnictví upravuje povinnost nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku zejména tím, že je zakázáno upravovat, konzervovat, nebo balzamovat lidské pozůstatky osoby, která byla v době úmrtí nakažena nebezpečnou nemocí. Některé z těchto nebezpečných nemocí pak zároveň splňují i kritérium nemoci infekční.

Při porušení povinností provozovatelem pohřební služby se postupuje dle zákona o živnostenském podnikání³⁴⁸.

Úprava sankcí v zákoně o ochraně veřejného zdraví souvisí s naší problematikou na úseku předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění. Za nesplnění nebo porušení povinností stanovených zákonem o ochraně veřejného zdraví nebo na jeho základě uloží orgán ochrany veřejného zdraví oprávněný vykonávat státní zdravotní dozor fyzické osobě při její podnikatelské činnosti nebo právnické osobě pokutu, jejíž výše je v zákoně o ochraně veřejného zdraví blíže specifikována.

dle ust. § 247 trestního zákona. Sankční ustanovení zákona o pohřebnictví je však použitelné v případě nepatrné škody.

³⁴⁷ § 29 písm. f)

³⁴⁸ Zákon č. 455/1991 Sb.

6. Závěr

Podstatou práce a jejím cílem bylo charakterizovat a analyzovat současnou veřejnoprávní úpravu nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, vymezit základy této právní regulace, její hlavní principy, analyzovat její důvodnost, potřebnost a vymezit její místo v právním řádu.

Správní právo a v rámci něj i právo pohřební, regulující nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky, zajišťuje ochranu veřejného zájmu, většina právních vztahů se odehrává ve vztazích subordinace a jedním ze subjektů právního vztahu je zpravidla nositel veřejné moci, se tak považuje za právo veřejné.

Toto zařazení je možno demonstrovat na charakteristice právních vztahů, které v oblasti pohřebnictví vznikají. Nositeli práv a povinností jsou osoby fyzické i právnické. Subordinaci spatřujeme např. při vzniku oprávnění – koncese k provozování pohřební služby, provádění balzamace, či konzervace, či provozování krematoria, při zániku tohoto oprávnění, v dozorových opatřeních správních orgánů – např. krajského úřadu, či hygienických stanic, či při stanovení a ukládání sankcí za protiprávní jednání. Fyzická, případně právnická osoba je v postavení, kdy musí respektovat rozhodnutí úřadu, při nerespektování je možno povinnost v rozhodnutí uloženou vynutit.

Vymezení pohřebního práva jako práva veřejného je však možné dovodit také s ohledem na předmět správněprávního vztahu, kterým může být lidské jednání, věc, právo či hodnota. Zatímco soukromoprávní regulace umožňuje, aby bylo předmětem právního vztahu vše, co zákon výslovně nezakazuje, předmětem veřejnoprávního vztahu může být pouze to, co stanoví a umožňuje samotný právní předpis. Takto předmět úpravy vztahů vznikajících v pohřebnictví a hřbitovnictví je vymezen v základu v ust. § 1 zákona o pohřebnictví, a dále pak dalšími jednotlivými ustanoveními partikulárně. Ohraničení vymezeného předmětu vztahů realizujících se v pohřebnictví tak svědčí pro podřazení právního odvětví do systému práva veřejného.

Posledním prvkem každého právního vztahu je jeho obsah, kterým jsou práva a povinnosti subjektů vztahu. Obsah veřejnoprávního vztahu je založen na jednostranném právním aktu jednoho subjektu právního vztahu, vydaném na základě a v mezích zákona a povinnosti, či nutnosti druhého subjektu se tomuto podřídít. Subjekty si nejsou rovny, jsou vázány zákony, povaha norem je spíše kogentního charakteru. Princip sankce nevede jen k potrestání škůdce, ale rovněž zajišťuje ochranu veřejného zájmu. I tyto obsahové prvky právního vztahu svědčí pro jeho veřejnoprávní charakter.

Na zkoumání prvků navazuje i metoda právní regulace, která vyjadřuje, jak se jednotlivé subjekty právního vztahu podílejí na realizaci jeho obsahu. Soukromoprávní regulace akcentuje rovné postavení subjektů při jejich právních úkonech, veřejnoprávní regulace pak za základ vzniku právních vztahů považuje mocenský regulativní akt orgánu veřejné moci, kdy nadřazený subjekt rozhoduje o právech a povinnostech podřízeného subjektu i proti jeho vůli.

Pohřební právo tak patří do skupiny předpisů veřejnoprávních, jedná se o podsystem práva správního a zákon o pohřebnictví včetně na něj navazujících úprav je nepochybně pramenem správního práva.

Základy veřejnoprávní regulace nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky v podobě, kterou zná dnešní právní řád, se vytvářely již od konce 18. století, a to zejména v zákonodárství absolutistického státu, kdy došlo k oslabení působnosti církve ve prospěch státní moci. Počaly vznikat předpisy regulující úřední konstatování smrti, pohřbivací povinnost, lhůty ve kterých nebylo možné tělo zemřelého pohřbít. Dekrety dále regulovaly zřízení a provoz hřbitovů a umrlčích komor. Některé právní instituty z těchto dob přežily až do doby účinnosti platného zákona o pohřebnictví. Veřejnoprávní regulace tak v minulosti zajišťovala a do současnosti zajišťuje některé instituty se smrtí spojené, které by bez ní ani existovat nemohly.

Veřejné právo jako takové je založeno na principu nadřazenosti jednoho subjektu nad druhým, na principu výhradní vázanosti zákonem a ovládáno administrativně-právní metodou regulace právních vztahů. Jakousi protiváhou faktické nerovnosti subjektů ovládajících a ovládaných je ochrana a snaha o zachování veřejného zájmu - abstraktní hodnoty, která je společná velkému množství blíže nespécifikovaných subjektů, kdy o tuto hodnotu musí být pečováno a musí být chráněna před možnými nepříznivými vlivy. Jedná se o hodnotu čistě objektivní a relativně stabilní. V oblasti pohřebnictví se veřejný zájem projevuje v různých oblastech. Smrt a pohřbívání je nutné veřejnoprávně regulovat z hlediska lékařských, hygienických, kriminologických, sociálních i finančních aspektů. Teoretická možnost soukromoprávní regulace by jen stěží zajistila institut řádného konstatování smrti, provádění pitev, zajištění dodržování hygienických standardů a ochrany veřejného zdraví, či sociální aspekt pohřbení osob osamělých, nebo bezdomovců, kdy tento pečovatelský aspekt na sebe přebírá stát.

Lékařské aspekty veřejnoprávní regulace lze spatřovat zejména v náležitém profesionálním úředním konstatování smrti, které vyloučí hypotetickou možnost pohřbení zaživa a prostřednictvím pitvy stanoví příčinu smrti či poodhalí možnost dědičné choroby. Lékařské hledisko se propojuje

s hlediskem kriminologickým, kdy úřední konstatování smrti a případná pitva znemožní trestnou činnost, popřípadě poslouží k identifikaci totožnosti zemřelého v případě nálezů těla neznámé osoby. Dalším aspektem je aspekt hygienický, kdy veřejnoprávní regulace upravuje nakládání s lidskými pozůstatky osoby nakažené nebezpečnou nemocí, či thanatopraxi a balzamací, což dostatečně vylučuje možnost ohrožení veřejného zdraví. Aspekt pečovatelský, či sociální plní veřejnoprávní regulace v případech, kdy dochází k úmrtím osamělých lidí a bezdomovců, kterým není pohřbení zajištěno ze strany příbuzných. Nemalý aspekt vytváří i finanční hledisko, kdy např. provedení pitvy, a to zdravotní i soudní není dáno k úhradě pozůstalým zemřelého, ač by mohlo být považováno za jednu z posledních „služeb“ zemřelému, v jeho zájmu a k jeho úhradě.

Úředním konstatováním smrti se osoba stává mrtvou právně, ze „subjektu práva se stává objekt“, dochází ke vzniku nových právních vztahů. Úřední konstatování smrti vytváří základ dalším oblastem veřejnoprávní regulace, např. oblasti vnitřní správy – správy matrik, či oblasti nakládání s lidskými pozůstatky, kdy je bez něj nemožné provedení pitvy, odnětí tkáně či orgánu, přeprava zemřelého či jeho pohřbení. Úřední konstatování smrti se nepřímo podílí na zajištění prevence veřejného zdraví, identifikaci neznámých osob, možném odhalování trestné činnosti a svůj vliv uplatňuje také v různých zdravotnických či statistických hlediscích. Veřejnoprávní regulaci úředního konstatování smrti je tedy možno považovat za jednu z posledních služeb poskytovanou státem konkrétní osobě. Ponechání právní úpravy v soukromých rukou je zde tedy principiálně vyloučeno.

Shodně je dána potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace institutu thanatopraxe. Institut je spojen s provedením pitvy, je tedy hrubým zásahem do tělesné integrity a mohl by zapříčinit šíření nakažlivé choroby, a tím ohrozit veřejné zdraví. Neuvážený zásah v průběhu thanatopraxe by mohl ve svém důsledku vyloučit možnost provedení pitvy zdravotní, či soudní. Veřejný zájem na právní regulaci thanatopraxe je rovněž dán ohledně nutnosti stanovení požadavků odborné způsobilosti thanatopraktéra a rovněž na zákonném zakotvení jeho práv a povinností vůči třetím osobám, zejména vůči příbuzným zemřelého a na nutnosti regulace povinností ohledně technického zabezpečení thanatopraxe.

Zcela právně nedotčenou oblastí je úprava vědeckého postupu spočívající ve zmrazení těla za účelem jeho pozdějšího rozmrazení – kryonika. Právní statut osoby, která je kryonicky „uchována“ je, že tato osoba je právně mrtvá. Právní režim těla se tak řídí režimem zákonů upravujících darování těla pro případ smrti pro účely rozvoje lékařské vědy. Organizace provádějící zmražování se stává vlastníkem lidských pozůstatků.

Nejbližší doba s ohledem na postup lékařské vědy v oblasti kryoniky bude vyžadovat uzákonění kryoniky jako vědeckého postupu a právního postavení osob, které zmrazení podstoupí.

Samotná právní úprava v současné době není pro regulaci kryoniky dostatečná. Snad by mohla být považována i za matoucí, a to tím, že balzamaci definuje jako úpravu lidských pozůstatků zamezující rozvoji posmrtných změn vyvolaných hnilobnými bakteriemi nebo hmyzem. Na základě této definice by se teoreticky mohla kryonika s balzamací zaměnit, neboť kryonika rovněž zamezuje rozvoji posmrtných změn, využívá však zcela odlišných teorií a nedochází u ní k pitvě, která tělo nevratně poškodí.

V České republice není kryonika v současnosti provozována, tudíž nebylo přistoupeno ani k její zákonné regulaci. Do budoucna je však možné očekávat uplatnění tohoto vědeckého postupu i v České republice.

Zákon o pohřebnictví hovoří o důstojném zacházení s lidskými pozůstatky tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku. Zakazuje provedení pohřbení způsobem jiným než zpopelněním či uložením do hrobu. Zde je však nutné se zamyslet, zda toto ustanovení není v rozporu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, která garantuje svobodu myšlení, přesvědčení a vyznání, tedy právo každého svobodně si stanovit okolnosti vlastního pohřbu. Do rozporu se zde tak dostává soukromé právo s právem veřejným, které sleduje ochranu veřejného zájmu – veřejného zdraví. Nepochybně podstatným aspektem je pak míra ohrožení veřejného zdraví u kryonického ošetření těla prováděného ve speciálních laboratořích.

Dále se v této souvislosti jeví problematická úprava konstatování smrti u osoby, která podstoupila zmražení. Pokud by osoba za života uzavřela smlouvu zajišťující kryonické uchování těla, a toto své rozhodnutí deklarovala v závěti, kdy by v této závěti také převedla svůj majetek na společnost kryoniku poskytující, a za účelem zmražení vycestovala do zahraničí, nedošlo by v České republice k úřednímu konstatování smrti a osoba ač zmražená, by byla považována stále za živou se všemi právními důsledky spočívajícími např. v nemožnosti dědické sukcese. K prohlášení za mrtvého u osoby kryonicky uchované by tak mohlo dojít pouze rozhodnutím soudu dle díkce občanského zákoníku.

Samotný postup zmražení by tedy byl i v současných podmínkách České republiky považován za v souladu se zákonem, a to zřejmě až do okamžiku, kdy by byla zmražená osoba soudem prohlášena za mrtvou, neboť teprve pak by snad mohlo být uvažováno o spáchání přestupku dle ust. § 26 odst. 1 písm. j) zákona o pohřebnictví.

De lege ferenda by tak mělo být přistoupeno k realizaci legislativního záměru vymezením

nového předmětu právní úpravy a určením jejího způsobu. Zákon o pohřbnictví, popř. zvláštní za tím účelem vytvořený zákon, by měl obsahovat ustanovení zabývající se kryonikou, definovat její pojem, postup, osoby oprávněné tuto provádět a jejich odpovědnost, dozor nad osobami kryoniku provádějícími, stejně tak jako právní statut zmraženého a právní předpoklady postupu samotného zmražení.

Kryonické ošetření těla pak není jediným způsobem, jakým mohou subjekty soukromého práva profitovat na lidském těle. Tato problematika úzce souvisí s právním statutem mrtvého lidského těla a v rozdílném pojetí oddělené části mrtvého těla a mrtvého těla jako celku. Mrtvé lidské tělo požívá jiného právního režimu než oddělená část živého či mrtvého těla. Soudobá teorie i judikatura přikládá tělu zemřelého statut součásti lidské osobnosti až do doby, kdy pozůstatky přestanou být individualizovatelné, nejedná se tedy o věc v právním smyslu. Pokud je tedy mrtvé lidské tělo integrální součástí osoby, měla by být této osobě umožněna dispozice s tělem jak v období za života, tak i po smrti, dle jejího vlastního přesvědčení, pokud by se však nejednalo o dispozici v rozporu s předpisy hygienickými a předpisy chránícími veřejný pořádek. Pokud zákon umožňuje bezplatné poskytnutí těla pro potřeby vědy či výzkumu, neměl by bránit i dalším způsobům dispozice – např. ve formě závěti umožnit osobě zvolit si jiný než zákonem stanovený typ pohřbení a toto jednání nesankcionovat, popřípadě umožnit úplatný převod těla, či jeho části pro případ smrti.

Využitím některých částí mrtvého těla vzniká tomu, komu bylo tělo „věnováno“, určitý majetkový prospěch, a to např. možnost nechat si patentovat výsledek výzkumu – nový lék, nebo v případě, že mrtvé tělo poslouží k výuce studentů lékařských fakult, kterým praxe a znalosti jí získané v budoucnu poslouží jako zdroj obživy. S rozvojem vědy jsou i mrtvá těla „žádaným zbožím“, kdy trh přirozeně vytváří po těchto poptávku, neboť tato vytváří zdroj dalšího zisku.

Současná právní úprava pocházející z 60. let minulého století je poplatná době svého vzniku, kdy mrtvé tělo bylo jen tabuizovanou záležitostí, „odpadem“, jehož jediný osud byl v pohřbení a jeho poskytnutí pro účely vědy a výzkumu bylo považováno za žádoucí a prospěšné pro blaho celé společnosti.

V dnešní době se v souvislosti s rozvojem biotechnologií o problematice využití mrtvých těl stále více hovoří, téma prochází procesem detabuizace a možnost zpracování a dalšího využití mrtvého těla sloužícího k vzniku prospěchu jiné osoby, pak umožňuje, aby bylo možno využít mrtvé tělo dle za života učiněné dispozice, a to i za úplatu, jejíž výše by měla spočívat na dohodě mezi poskytovatelem a příjemcem. Shora uvedené lze dovodit z toho, že odběrem krve, nebo vajíčka z dělohy, vzniká dárci rovněž majetkový prospěch, ať již je to daňová úleva, pracovní volno, vitamínové preparáty, nebo přímo finanční úhrada za lékařský zákrok spojený s odebráním

předmětného vajíčka.

Obecně je možné shrnout, že je nepochybně dána potřebnost a důvodnost veřejnoprávní regulace při využití těl zemřelých pro vědecké a výzkumné účely. Nakládání s těly zemřelých by mělo být pod stálou kontrolou úřadů, ať už za účelem zajištění pietního zacházení s nimi, či ochrany veřejného zdraví, nebo zamezení protiprávního nakládání. Svěření této oblasti subjektům soukromého práva bez možnosti veřejnoprávního dohledu by dostatečně nezaručovalo ochranu všech zájmů.

Veřejná moc by neměla omezovat dispozici subjektu ohledně pořízení s tím, co patří bytostně subjektu, neměla by zakazovat jiné než zákonem dovolené způsoby pohřbení, jen z toho důvodu, že se ty „zákonné“ považují za historické, tradiční a společností akceptované a považované za „normální“. Pokud si osoba za života nezvolí způsob dispozice pro případ smrti, nebo tato dispozice není po její smrti známa či není dohledatelná, měli by mít možnost o této dispozici rozhodnout právní nástupci zemřelé osoby. Zde však rázem vyvstane další problém, a to který z právních nástupců by měl být tím, kterému bude možnost dispozice s tělem náležet, tedy kdo bude tím oprávněným jednatelem. Tato problematika byla v minulosti regulována zrušeným ust. § 13 odst. 6 dosud platné vyhlášky o postupu při úmrtí a pohřebnictví. Toto ustanovení stanovovalo, že o druhu pohřbu byl oprávněn rozhodnout zemřelý a neučinil-li tak, svědčilo toto oprávnění tomu, kdo obstaral pohřeb.

V současnosti není obvyklým jevem, že by zemřelí před svou smrtí do svých pořízení pro případ smrti vyjadřovali, jakým způsobem by si přáli být pohřbeni. Osobou sjednávající pohřeb je pak zpravidla osoba blízká ve smyslu ust. § 116 občanského zákoníku. Pokud dojde k neshodám mezi osobami blízkými např. manželkou a zletilými dětmi pozůstalého ohledně druhu pohřbení, je jediným způsobem vyřešení této situace obrátit se na soud, aby tento rozhodl o způsobu pohřbení.

Hlavní principy veřejnoprávní regulace oblasti pohřebnictví jsou tak zjevné. Stanovení náležitého postupu při zacházení s mrtvým tělem je nezbytné jednak z pohledu hygieny a ochrany veřejného zdraví, ale i z důvodu zabránění různých nelegálních machinací s mrtvými těly nebo z hlediska etického – například ohledně regulace reklamy poskytování pohřebních služeb či stanovení povinnosti vhodného a šetrného jednání s pozůstalými, a to provozovateli pohřební služby. Je rovněž nezbytné, aby služby na daném úseku byly poskytovány pouze subjekty se specializovanou odbornou přípravou a náležitými zkušenostmi v oboru – z tohoto důvodu podléhají služby poskytované v pohřebnictví koncesnímu principu.

Problematika pohřebnictví a hřbitovnictví pro důležitost své materie by de lege ferenda bezesporu

měla být upravena v podobě zákona, který se jako takový bude zabývat úpravou okamžiku smrti a následným nakládáním s tělem, a to v těchto konkrétních částech:

stanovení smrti, úřední konstatování okamžiku smrti, problematika pitev včetně pitvy soudně lékařské, některými specifickými typy úmrtí a jejich šetřením, úpravou právního postavení lidských pozůstatků a mrtvě narozených, přepravou těl, kadaverózních dárcovstvím, rozlišnými způsoby pohřbívání a pohřebišti a v neposlední řadě také působností orgánů na tomto úseku.

Specifickou část pohřebního práva vytváří oblast veřejnoprávní regulace hřbitovnictví.

Veřejné pohřebiště jako prostor určený k pohřbení lidských pozůstatků nebo k uložení zpopelněných lidských ostatků je z hlediska vědy správního práva možno považovat za veřejný ústav, neboť se jedná o souhrn věcných a osobních prostředků, s nimiž subjekt veřejné správy za účelem trvalé služby zvláštnímu veřejnému účelu disponuje.

Tento vztah mezi subjektem veřejné správy a jeho destinatáři je regulován hřbitovními řády, které jsou subjekty veřejné správy za tím účelem vydávány. Řády veřejného pohřebiště jsou tak provozními řády upravujícími podmínky užívání zařízení veřejností, která se podmínkám dlouhodobě podřizuje, aniž je tím omezována ve svých právech a povinnostech vně zařízení.

Jedním ze stěžejních bodů práce bylo kritické zamyšlení nad povahou, formou a obsahem řádu veřejného pohřebiště ve světle publikovaných odborných textů na dané téma. Analýzou jednotlivých právních předpisů a relevantní judikatury je dovozována právní forma řádu veřejného pohřebiště jako opatření rady obce. Vydání řádu pohřebiště ve formě obecně závazné vyhlášky, jak je poměrně často možné vidět v praxi, je právně vyloučeno absencí výslovného zákonného zmocnění k vydání hřbitovního řádu, rozdílností podmínek pro publikaci řádu dle zákona o pohřebnictví a dle obecné úpravy zákona o obcích a rozdílným právním režimem procedury přijímání řádu a v neposlední řadě rovněž existencí předchozího souhlasu krajského úřadu, kdy by tento byl v přímém rozporu s ústavním právem zastupitelstva vydávat obecně závazné vyhlášky.

Problematickým bylo i definování povahy řádu veřejného pohřebiště, zda-li se jedná o akt soukromoprávní, či veřejnoprávní povahy, tedy, zda jsou vztahy mezi provozovatelem pohřebiště a destinatáři upraveny autoritativně z pozice vykonavatele veřejné moci a jejího adresáta, v souladu se zásadou subordinace, či jsou naopak založeny na vzájemné rovnosti stran.

Zákonná právní úprava využívá obě hlediska, např. upravuje problematiku nájmu hrobového místa i úpravu povinností návštěvníků veřejného pohřebiště, či dokonce za přestupek označuje porušení soukromoprávní povinnosti zajišťovat údržbu hrobového místa. Právní povaha řádu tedy není jednoznačná a lze ji označit za úpravu vlastního druhu.

Hřbitovní řád jako projev provozovatele veřejného hřbitovnictví ve veřejném zájmu může být rovněž považován za zásah do oblasti, která ne vždy státu zjevně náleží. Stát prostřednictvím metodických pokynů ministerstva stanovuje provozovatelům veřejných pohřebišť oblasti, které mají být řádem regulovány, stanovuje tedy náležitosti obsahu řádu, ač je zjevné, že tento zásah státu není z důvodu specifických místních podmínek a odlišností u jednotlivých obcí potřebný.

Setrvávání na principech veřejnoprávní regulace výkonu hřbitovnictví, které ne vždy vyhovují požadavkům a náboženským přesvědčením osob pohřbených na pohřebišti a které znemožňují vstup soukromoprávních subjektů do této oblasti, je za současných podmínek možno považovat za zastaralé, nepružné a diskriminační, a to i přes skutečnost, že provozování pohřebišť obcí, církví, nebo náboženskou společností má svůj tradiční historický základ, kdy pohřebišť byla spravována nejdříve církví a teprve postupně se začal uplatňovat vliv státu v této oblasti.

Pouze soukromé vlastnictví hrobového místa by jeho vlastníku zaručilo, že rozhodnutím správního orgánu nebude pohřebišť zrušeno a nezetlelé pozůstatky přemístěny na jiné pohřebišť. Stále také přetrvává, zejména u věřících, přání, aby jejich tělo nebylo za žádných okolností z hrobu vyjmuto nebo přemístěno. Vlastnictví pohřebišť – hrobových míst osobami soukromého práva by mohlo do budoucna zajistit lepší a trvalejší péči a ochranu hrobového místa a jeho okolí.

Odůvodnění současného setrvávání na veřejnoprávní regulaci je možné spatřovat v názoru, že pouze veřejnoprávní regulace zajistí dlouhodobou a řádnou správu pohřebišť, neboť tuto zajišťuje „věčně trvajících“ obec, církev nebo náboženská společnost.

Stát umožňuje subjektům soukromého práva provozovat pohřební službu, krematorium, provádět balzamací a konzervaci, kdy i tyto jmenované činnosti jsou nakládáním s lidskými pozůstatky a ostatky, neumožňuje však soukromým osobám provozovat pohřebišť. Zde lze vyzdvihnout, že zatímco koncesované živnosti shora uvedené jsou činnostmi krátkodobého charakteru (pohřbít, zpopelnit, převést), provozování pohřebišť jako správa a péče o pohřebišť „na věčné časy“ je činností dlouhodobou. Do budoucna by tak veřejný zájem o danou oblast mohl být projeven výhradně zvýšenou trestněprávní represí hrobového místa, která mu jako věci v právním smyslu přisuzuje větší míru ochrany než jiným věcem, a to tím, že útok na hrob není považován za „pouhé“ poškozování cizí věci, ale za trestný čin výtržnictví.

Veřejnoprávní regulace péče o válečné hroby na rozdíl od veřejnoprávní regulace veřejného pohřebišť své opodstatnění má. Ponechání ochrany a péče o válečné hroby v soukromých rukou se jeví problematickým. Již samotná přítomnost ostatků obětí válek a válečných konfliktů na pozemcích, které jsou předmětem soukromého vlastnictví (není-li vlastník válečného hrobu znám), je současnou právní úpravou nevhodně řešena. Česká právní úprava postrádá úpravu zajištění přemístění těchto ostatků ze soukromých pozemků, kde jim často není poskytována náležitá péče,

na veřejná pohřebiště tak, aby se válečné hroby na soukromých pozemcích nevyskytovaly. Tímto by byly vyřešeny i problémy vztahující se k přístupu k válečným hrobům, neboť přístup by byl regulován jednotlivými hřbitovními řády, i problémy spojené s omezením vlastnického práva vlastníka hrobu, či vlastníka nemovitosti, na které je hrob umístěn.

U každého z popisovaných institutů byla projevována snaha zhodnotit důvodnost a potřebnost veřejnoprávní regulace dané oblasti. Vyskytly – li se v praxi, nebo v právní úpravě problémy bylo na ně upozorněno a byly navrženy vhodné způsoby jejich řešení. Ve většině případů bylo možné najít inspiraci v zahraniční právní úpravě. Právní úprava sousedních států např. Polska a Německa se v podstatných věcech od právní úpravy české neliší, proto byla ke komparaci zvolena právní úprava angloamerická, která je založena na odlišných právních tradicích než právní úpravy středoevropské. Okrajově byly pak zmiňovány i další zahraniční právní úpravy.

Ke splnění vytyčených cílů práce byla vyhodnocena i historická a současná judikatura národní i zahraniční kdy lze konstatovat, že česká judikatura zabývající se daným tématem je velice úzká, což je zřejmě dáno tabuizací témat spojených se smrtí a malého množství případů, které byly a jsou soudně projednávány.

K dalším pramenům, z kterých tato práce vycházela je nutné poznamenat, že zejména s ohledem na relativně novou právní úpravu hřbitovního a pohřebního práva z posledních let, není problematika nakládání s lidskými pozůstatky a ostatky komplexně a systematicky publikačně zpracována, bylo tedy zapotřebí využít dílčích publikovaných názorů a vycházet rovněž z informací na veřejné datové síti.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Knihy, dekrety, instrukce

1. Aries, P. : *Dějiny smrti*, díl 1,2, Argo, Praha, 1999
2. Aries, P. : *Western Attitudes towards Death*, Marion Boyars, London, 1991
3. Barton, D., Flexner, Jm., Eys, J.van, et al. : *Death and dying – A Course for Medical Students*, J Med Educ, 1972
4. Bauman, Z.: *Mortality, Immortality & Other Life Strategies*, Stanford University Press, Stanford, 1992
5. Beynert, W.: *Slovník katolické dogmatiky*, Matice Cyrilometodějská, Olomouc, 1994
6. *Bible*, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1997
7. Blaho, P.: *Justiniánské inštitúcie*, Iura edition, Bratislava 2000
8. Boguszak, J., Čapek, J., Berlich, A.: *Teorie práva*, Eurolex Bohemia, 2001
9. Callahan, D. : *The Goals of Medicine*, New York, 1996
10. Campbell, A., Gillette, G., Jones, G.: *Medical Ethics*, 3. vydání, Oxford, 2001
11. Cicero, M. T.: *De legibus*, Teubner, Lipsiae 1898
12. Cogan, R.: *Krajské zřízení*, ASPI, Praha, 2004
13. Coulange, F. de: *Antická obec*, Sofia, Praha 1998
14. Dekret Ritibus exsequiarum
15. Dierkens, R.: *Les droits sur le corps e ile cadavre de l'homme*, Paříž, 1966

16. Donaldson, L., J., Donaldson, R., J.: *Essential Public Health*, Petrocpress, Plymouth, 2005
17. Důvodová zpráva k návrhu zákona o pohřebnictví
18. Fischer, M., D., Raper, R., F.: *Care of the dying patient*, Springer Verlag, Berlin, 1994
19. Freeman, J., W.: *Donor Selection and Maintenance Prior to Multi Organ Retrieval, Year – book of Intensive Care and Emergency Medicine*, Berlin, Springer Verlag, 1993
20. Frolec V. : *Čas života*, Blok, Brno, 1985
21. Gaius: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, Doplněk, Brno 1999
22. Harvánek, J. a kol.: *Teorie práva*, Masarykova univerzita Brno, 1998
23. Haškovcová, H. : *Lékařská etika*, Galén, Praha, 1997
24. Haškovcová, H. : *Thanatologie*, Galén, Praha, 2000
25. Haškovcová, H.: *Umírání a smrt*, In: Vorlíček, J., Adam, Z. a kol: *Paliativní medicína*, Grada Publishing, Praha, 1998
26. Hendrych, D. : *Správní věda*, C.H. Beck, 2003
27. Hendrych, D.: *Správní právo*, obecná část, C.H. Beck, 2003, 2006
28. Holčík, J., Žáček, A., Koupilová, I.: *Sociální lékařství*, MU, Brno, 2002
29. Hoetzi, J. : *Československé správní právo*, část všeobecná, Melantrich, Praha, 1934
30. *Instrukce Piam et Constantem*
31. Ivanová, K., Kloss, R.: *Kapitoly z lékařské etiky*, UP, Olomouc, 2004
32. Kadečka, S. : *Právo obcí a krajů v České republice*, C.H. Beck, Praha, 2003
33. *Katechismus katolické církve*, Zvon, Praha, 1995

34. Kincl, J., Urfus V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, C. H. Beck, Praha, 1995
35. Knapp, V.: *Vědecká propedeutika pro právníky*, Eurolex Bohemia, Praha, 2003
36. Kolektiv autorů: *Soudní lékařství*, Grada, Avicenum, Praha, 1999
37. Kořenek, J.: *Úvod do lékařské etiky*, UP, Olomouc, 1996
38. Koudelka, Z. : *Právní předpisy samosprávy*, Linde, Praha, 2001
39. Koudelka, Z. : *Obce a kraje*, Linde, Praha, 2001
40. Koudelka, Z., Ondruš R., Průcha P.: *Zákon o obcích komentář*, Linde, Praha, 2002
41. Koudelka, Z. : *Obecně závazné vyhlášky*, Linde, Praha, 2000
42. Kübler – Ross, E.: *On death and dying*, český překlad *Hovory s umírajícími*, Signum unitalis, Hradec Králové, 1992
43. Kübler – Ross, E.: *Odpovědi na otázky o smrti a umírání*, Tvorba, Praha, 1985
44. Le Goff, J. (ed.): *Encyklopedie středověku*, Vyšehrad, Praha 2002
45. Litman, T., J., Robins, L., S.: *Health Politics and Policy*, Delmar Staff, USA, 1997
46. Loyka, S. a kol.: *Učebnice soudního lékařství pro stomatology*, Avicenum, Praha, 1976
47. Lutovský M. : *Hroby předků*, Academia, Praha, 1996
48. Mach, J.: *Medicína a právo*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 2006
49. Mach, J.: *Právní odpovědnost v medicíně*, Galén, Praha, 1998
50. Mach, J.: *Zdravotnictví a právo*, Orac, Praha, 2003
51. Mason, J., K., Smith, R., A., Laurie, G., T.: *Law and Medical Ethics*, Lexis Nexis, New York, 2003
52. Mucci, G. : *La cremazione e la deposizione delle ceneri*, La Civietta Catolica, 2001

53. Munzarová, M.: *Vybrané kapitoly z lékařské etiky, Smrt a umírání*, MU, Brno, 1997
54. Niederle, L.: *Život starých Slovanů*, Praha, 1911
55. Niklíček, L., Štein, K.: *Dějiny medicíny v datech a faktech*, Avicenum, Praha, 1985
56. Ohler, N.: *Umírání a smrt ve středověku*, H&H, Jinočany 2001, str. 160 a násl.
57. Ostřížek, T., Man, V., Schelle, K.: *Právní úprava darování, odběrů a transplantací tkání a orgánů*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004
58. Pauly, J.: *Hřbitovní a pohřební právo*, Č.A.T., Praha, 1941
59. Penning, R.: *Todesfeststellung und Leichenschau*, München, 1995
60. Perlin, A.: *To die in order to live: The need for legislation governing post-mortem cryonic suspension*, Southwestern University Law Review, 2007
61. Polián, M. : *Veřejná správa*, Cor Jesu, Český Těšín, 2000
62. Pomahač, R. : *Průvodce veřejnou správou*, ISV, Praha, 1999
63. Pošvář, J. : *Obecné pojmy správního práva*, ČSAS Právník, Brno, 1946
64. Pošvář, J. : *Správní právo, výtah ze zvláštní části*, ČSAS Právník, Brno, 1947
65. Prudil, L.: *Vybrané kapitoly práva pro zdravotnický management*, UP, Olomouc, 2006
66. Průcha, P. : *Správní právo, Doplněk*, Brno, 2004
67. Průcha, P. : *Základní pojmy a instituty správního práva*, MU, Brno, 1998
68. Raischl, S.: *Soziale Arbeit im Umfeld von Sterben, Tod und Trauer*, In Everding, G., Westrich, A. *Würdig leben bis zum letzten Augenblick*, Verlag C.H.Beck, München, 2001
69. *Sdělení č. UO 08/2002*, Úřadu pro ochranu osobních údajů č. 7/2002
70. Shepherd, R.: *Simpson's Forensic Medicine*, 12. vydání, Arnold, London, 2003

71. Schott, H.: *Kronika medicíny*, Fortuna Print, Praha, 1994
72. Skřejpek, M.: *Texty ke studiu římského práva*, Orac, Praha 2001
73. Sládeček, V.: *Obecné správní právo*, Aspi, Praha, 2005
74. Stolínová, J., Mach J. : *Právní odpovědnost v medicíně*, Galén, 1998
75. Suchecki, Z. : *La cremazione nel Diritto Canonico e Civile*, ed. Libreria Vaticana, Roma, 1995
76. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: *Trestní zákon. Komentář*. C. H. Beck, Praha, 2006
77. Škuma: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex, Praha, 2003
78. Štefan, J., Mach, J.: *Soudně lékařská a medicínsko – právní problematika v praxi*, Grada, Avicenum, Praha, 2005
79. Štefan, J., Hladík, J.: *Soudní lékařství a zdravotnicko – právní otázky*, UK, Praha, 1996
80. Štěpán, J.: *Právo a moderní lékařství*, Panorama, Praha, 1989
81. Tesáň, J.: *Soudní lékařství*, 3. vydání, Avicenum, Praha, 1968
82. Wai – Ching Leung: *Law for doctors*, Blackwell Science, Oxford, 2000
83. Weyr, F.: *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha, 1937
84. Yalom, I. D.: *Existential Psychotherapy*, Basic Books, USA, 1980
85. Zíbrt, Č. : *Seznam pověr a zvyklostí pohanských*, Academia, Praha, 1995
86. Zulehner, P. M.: *Sterben und Sterben lassen*, Patmos, Düsseldorf, 1991

Významnější články

- Buchtová, M.: *Nová právní úprava transplantací v České republice*, Zdravotnictví a právo 12/2002
- Dostál, O.: *K návrhu zákona o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů*, Zdravotnictví a právo 6/2001
- Dostál, O.: *Komu patří mé tělo: Několik úvah o právním statutu oddělených částí těla a mrtvoly*, Zdravotnictví a právo 10/2003
- Dvořák, J.: *K aktuálním otázkám prohlášení občana za mrtvého*, Ad Notam 6/2004
- Graf, V., Hrdlička, J.: *Pohřebiště a tlecí doba*, Moderní obec 6/2002
- Hanák, M.: *Kdo má odpovědnost za škodu na hrobce způsobenou porosty*, Veřejná správa 32/2001
- Hanák, M.: *Ministerstvo by mělo zaujmout jednotné stanovisko*, Moderní obec 4/2002
- Hanák, M.: *Nové hřbitovní a pohřební právo*, Moderní obec 1/2002
- Hanák, M.: *Nové hřbitovní a pohřební právo*, Moderní obec 2/2002
- Hanák, M.: *Nový zákon dbá na zachování důstojnosti válečných hrobů*, Moderní obec 8/2004
- Hanák, M.: *Odpovědnost za škodu na hrobce*, Moderní obec 10/2001
- Hanák, M.: *Ochrana piety a důstojnosti pohřebišť*, Veřejná správa 34/2004
- Hanák, M.: *Otazníky nad hřbitovním právem*, Veřejná správa 18/2001
- Hanák, M.: *Poškozování hrobů růstem stromů*, Moderní obec 10/2004
- Hanák, M.: *Právní úprava hydrogeologických průzkumů pohřebišť*, Veřejná správa 44/2002
- Hanák, M.: *Role krajů při výkonu dozoru na úseku pohřebnictví*, Moderní obec 9/2003
- Hanák, M.: *Smlouva o propůjčení hrobového místa*, Právní rádce 3/2001
- Hanák, M.: *Vstupování cizích osob na hrobové místo*, Moderní obec 11/2004

- Hanák, M. : *Vybrané problémy hřbitovního práva*, Moderní obec 1/2005
- Hanák, M.: *Pohřebnictví v činnosti ombudsmana*, Moderní obec 10/2005
- Hanák, M.: *Problémy hřbitovního práva a právní rady ochránce*, Moderní obec 2/2007
- Haštava, J. : *Náhrada škod na hrobkách a hrobových zařízeních na veřejných pohřebištích*, Veřejná správa 17/2002
- Jakešová, P., Dostalík P.: *Některé otázky právní regulace hrobového místa*, Časopis pro právní vědu a praxi, 1/2005
- Jakešová, P., Dostalík P.: *Právní regulace válečných hrobů s ohledem na historickou a mezinárodní právní úpravu*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2/2005
- Jakešová, P.: *Vybrané problémy právní úpravy zacházení s tělem mrtvého od úmrtí do pohřbení*, Zdravotnictví a právo, 5/2005
- Jakešová, P., Dostalík, P.: *Balzamace z hlediska zdravotnictví*, Zdravotnictví a právo, 9/2005
- Jakešová, P., Dostalík, P.: *Pitvy z hlediska zdravotnického*, Zdravotnictví a právo, 9/2005
- Kadečka, S.: *Řád veřejného pohřebiště*, Moderní obec 2/2002
- Kouba, V.: *Je dán právní důvod projednání kovových slitků v dědickém řízení?*, Ad Notam 2/2002
- Malíř J.: *Právo a opravdu poslední věci člověka ve světle jednoho rozsudku francouzské Státní rady*, Právní rozhledy 10/2006
- Marek, T : *Řád pohřebiště – Provozní řád nebo OZV ?*, Právní rádce 4/2002
- Marek, T.: *Řád pohřebiště – Provozní řád nebo OZV ?*, Veřejná správa 17/2002
- Mitlöchner, M.: *Vybrané právní a etické problémy spojené s narozením těžce malformovaného jedince*, Zdravotnictví a právo, 2/2001
- Mitlöchner, M.: *Některé filosofickoprávní pohledy na život a smrt*, Zdravotnictví a právo 3/2002

Müller, Z.: *Ještě k místu na pohřebiště*, Správní právo, ročník XVII., 1984

Müller, Z.: *O místo na pohřebišti*, Správní právo, ročník XVI., 1983

Müller, Z.: *Hřbitovní právo*, Právní rozhledy, 6/1997

Neumannová, H. : *Obce a nový zákon o pohřebnictví*, Veřejná správa 44/2001

Petrů, J.: *Vyjádření Ministerstva pro místní rozvoj*, Moderní obec 6/2002

Ryšánek, Z.: *Ještě jednou o nákladech pohřbu*, Ad Notam 1/1997

Strejc, P., Císařová, D.: *Podklady pro soudnělékařská posouzení: Některé trestně procesní problémy*, Zdravotnictví a právo, 10/2000

Šaur, F., Kopáčová J.: *Zákon o válečných hrobech a výkon státní správy*, Právní zpravodaj 9/2004

Štefanová, A.: *Provoz hřbitova nebude živností*, Veřejná správa 30/2001

Vedral, J.: *Dohody obcí dle zákona o pohřebnictví*, Veřejná správa 44/2002

Vedral, J.: *Několik poznámek k pohřebním řádům podle nového zákona o pohřebnictví*, Veřejná správa 51, 52/2001

Wawerka, K.: *Patří náklady pohřbu do pasív dědictví?*, Ad Notam 5/1996

Judikáty

rozhodnutí NS ČSR 5 Cz 84/65

rozhodnutí NS ČSR 3 Cz 6/77

rozhodnutí NS ČSR 3 Cz 70/81

rozhodnutí NS 22 Cdo 685/2005 publikované v Právních rozhledech 16/2006 str. 605

rozhodnutí NS 22/1986

rozhodnutí NS 22 Cdo 2773/2004

rozhodnutí Městského soudu v Praze 9/1979

Nález ÚS 51/2000

Nález ÚS 583/2004

Nález ÚS 567/2004

Nález ÚS 34/2002

Nález ÚS 17/1998

Nález ÚS 38/1997

Nález ÚS 26/2006

případ Forte z judikatury ESLP – Pannullo a Forte v. Francie 30. 10. 2001-X.

Hřbitovní řády

Hřbitovní řády těchto měst a obcí: Moravskoslezský Kočov, Ohrozim, Stochov, Nová Cerekev, Buštěhrad, Krásensko, Uhelná, Svěbohov, Přibyslav, Úsobí, Nová Říše, Drozdov, Chrast, Libina, Prostějov, Dobříš, Kojetín, Rožnov pod Radhoštěm, Litoměřice, Chlumeck nad Cidlinou, Brno, Mnichovo Hradiště, Obrnice, Bílovice nad Svitavou, Letovice, Vrčeň, Sopotnice, Vítkov, Dlouhá Loučka, Nové Vilémovice, atd.

Internet

8. Resume

This work concerns the theoretical and practical effects of Czech cemetery and funeral laws on the legal disposal of dead bodies, parts and remains - analyzing institutions and entities providing services concerning the body of the deceased.

The work is divided into four main parts:

Legal disposal of dead bodies - general viewpoints

Legal disposal of the dead bodies - general viewpoints of cemetery law in practice

Legal disposal of human remains - cremations and funerals

Legal disposal of the dead bodies and human remains - crimes and offences.

The introduction describes the nature of this work and general terms related to the legal disposal of dead human bodies and remains, such as death, dying, funeral ceremonies and different national attitudes to these concepts which have been changing over the centuries and have been influencing the behavior of the generations in regards to the disposal of dead bodies. Initial disposal methods included simply removing the body from the dwelling area and leaving it to be eaten by animals, placing the body on some scaffolding so that the soft parts would biograde and leave the bones for retrieval and storage.

Czech funeral and cemetery laws have been considered public laws. This legal tradition is based on legal principles and institutes dating back to the 18th century, such as official pronouncement of death, ways of disposing of dead bodies and regulations concerning cemetery establishment and abolishment. Public interest in funeral and cemetery laws can be seen in many areas. The death itself and legal disposal of dead bodies need to be regulated due to medical, hygienic, criminological, social and financial aspects, which are described in the work.

During the course of research for this work the author noticed that legal regulation of cemetery operations does not necessarily have to be regulated by public laws emphasizing the public interest, as at present operating a cemetery is a service provided in the public interest by a municipality, but this area could slowly be opened also for private legal entities as it is usual in the Anglo-American legal tradition.

The introduction also includes the main aims of the work:

to describe and analyze present laws regulating the legal disposal of human bodies, bodily parts and remains,

to state the main problems of the currant regulation and to suggest suitable solutions,

to compare Czech laws with foreign laws and also stress the necessity of the regulation of all the described entities and activities concerning the legal disposal of dead bodies in one law.

The work itself starts with the problematic legal definition of death –whether the law can effectively define death. This is followed by public law regulation of the pronouncement of death, its description and areas opened to debate.

The work describes and analyzes the laws regulating the provision of autopsies. The author objects to this type of legal regulation, as this area is regulated by a sub-legal regulation instead of a statutory law, suggests the legal regulation in the form of a statutory law and also mentions other disputable issues.

Legal regulation of autopsies in the work is followed by the legal regulation of body preservation services, mainly embalming. Both the technical procedure and historical aspects of embalming are mentioned, together with suggestions about amending the law. The author argues that the legal definition of the term embalming is ambiguous and also mentions the necessity of public law regulation of preservation services and the rights and duties of people acting in this field.

Czech law does not regulate cryonics – the preservation of a body through vitrification although this lack of regulation can have important legal results. The author describes technical and legal aspects of cryonics using mainly foreign literature and laws and tries to analyze whether this scientific procedure is allowed or banned by Czech law. The author also analyzes the legal status of the preserved person/body and debates the necessity of a public law regulating this area.

Human dead bodies and their parts can be under Czech laws used for cadaveric organ donation, scientific and research purposes. Dead bodies and body parts may not be used for financial gain. These particular ways of using a dead body are described and analyzed in the work, stressing the contraversional points, such as the necessity of consent to organ or body donation and the question of whether or not a body can be a source of financial gain.

The work also deals with the position of cemetery laws in the Czech legal system. The author determines the position of cemetery laws as a subdivision of administrative law and analyzes its public law character.

After an overview and an analysis of historical laws, the author describes the main current cemetery and funeral law - the Interment Act of 2001. This act regulates the disposal of dead bodies and human remains, the rights and duties connected with funeral service operations, preservation of bodies and operations of cemeteries and crematoriums. The act consists of several parts describing regulated areas, defining crucial terms, dealing with funeral services, body preservation services, crematoriums and cemeteries. Offences and penalties are also included. The author describes and analyzes the Interment Act and points out debatable sections of the law :

- whether the dead body is a thing in a legal sense, and through this a subject of law
- which relative is the agent authorized to decide about the legal disposal of the body
- whether a person during his life can conclude a contract regulating his funeral and under what conditions
- the legality of regulating acceptable price mark-ups in funeral services
- billing for transportation to the autopsy even if not requested or permitted by a relative of the deceased
- the right of a municipality to arrange a funeral at its own discretion and expense in case that a relative does not arrange a funeral within four days of the pronouncement of death.

The Czech Interment Act is also compared with the Slovak Interment Act.

Other laws affecting this field are also described and analyzed in the work, as well as relevant international agreements.

State administrative organs as a part of public administration organization are named and their rights and duties are analyzed. Mainly rights and duties of the municipality offices are analyzed and also new ways of solving problems in this area are suggested.

The dead body "changes" into human remains by either cremation or by being buried. That is why cremation and cemetery laws are a necessary part of this work. Cremation as a way of legal disposal is viewed from many aspects - religious, historical and legal. The Czech law regulating cremation is not as comprehensive as foreign laws, and through legal comparison, improvements are suggested.

Cemetery laws, laws regulating cemetery establishments, supervision, operating and abolishment of cemeteries, and the rights and duties of individuals and legal entities are described. This work analyzes the current and proposed legal status of posted cemetery regulations, including whether they fall under private or public law, and by whose authority they may be issued.

After the analyzes of the legal regulation of the cemetery as a whole, the author devotes to the legal status of the grave in particular, from ancient Rome to the present, and emphasizes the last three hundred years. The cemetery was originally a church facility without state control, but the state has increased its own authority until now most cemeteries are under state regulation. At present a grave has the same legal status as a cemetery and it is owned by a municipality, church, or aristocratic family. It is registered in the Land Registry and liberated from taxes. Grave sites can be rented from the municipality under the special legal regulation of the Interment Act.

A specific group of graves are war graves, which are regulated by the Law on War Graves and Sacred Ground of 2004, which is analyzed in this work. The law accompanies the legal regulation set forth by international agreements. It is the first statutory law here dealing with war graves, their

maintenance, the rights and duties of the state organs in this field, and their rights to penalize people for violation of the law. The author describes the historical context and present state and stresses disputable parts of the law, such as duties of the owner of the land on which the war grave is situated, the limitation of the owner rights, the access to the grave and whether the grave is a subject of public use.

The end of the work deals with crimes, offences and penalties in the field of the legal disposal of dead bodies, their parts and bodily remains. That is why the author analyzes the Offence Law, the Interment Act and also The Criminal Code in the parts governing actions concerning proper and legal disposal.

9. Přílohy

Řád veřejného pohřebiště v Olomouci - Neředíně

Rada města Olomouce se dne 10. 01. 2003 usnesla vydat v souladu s ustanovením §102 odst. 3 zákona č.128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů a ustanovením §19 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění zákona č.479/2001 Sb. (dále jen „zákon“) jako jiné

opatření obce tento řád veřejného pohřebiště v Olomouci – Neředíně (dále jen „řád“):

Článek 1

Úvodní ustanovení

1. Řád upravuje provoz pohřebiště v Olomouci-Neředíně.
2. Provozovatel pohřebiště, statutární město Olomouc, zajišťuje provozování pohřebiště v souladu s ustanovením §18 odst. 2 zákona prostřednictvím příspěvkové organizace Hřbitovy města Olomouce, se sídlem tř. Míru 104, Olomouc, IČ: 00534943, (dále jen „správce pohřebiště“).

Článek 2

Provozní doba pohřebiště

Provozní doba, v jejímž průběhu je pohřebiště zpřístupněno veřejnosti, se stanoví takto:

leden, únor, listopad, prosinec	7-17 hod.,
březen, duben	7-18 hod.,
květen, září, říjen	7-19 hod.,
červen, červenec, srpen	7-20 hod.

Článek 3

Pořádek na pohřebišti

1. Návštěvníci pohřebiště jsou povinni zdržet se takového jednání, které by se dotýkalo důstojnosti zemřelých nebo mravního cítění pozůstalých a veřejnosti, zejména chovat se hlučně, pouštět přenosné nosiče zvuku, požívat alkoholické nápoje, omamné a psychotropní látky, odhazovat odpadky mimo nádob k tomu určených a používat prostory pohřebiště a jeho vybavení k jiným účelům, jež k jakým jsou určeny.
2. Na pohřebišti je možné se zdržovat pouze v provozní době pohřebiště stanovené v článku 2 tohoto řádu.
3. Děti do 10 let mají na pohřebišti přístup pouze v doprovodu dospělé osoby.
4. Na pohřebišti je zakázán přístup podnapilým osobám a osobám se psy, kočkami a jinými zvířaty.
5. Na pohřebišti je zakázáno jezdit na jízdních kolech, koloběžkách, skateboardech a kolečkových bruslích.
6. Vozidla (s výjimkou invalidních vozíků) mohou na pohřebišti vjíždět a zdržovat se zde pouze s písemným souhlasem správce pohřebiště a při splnění jím stanovených podmínek. Vozidla do areálu pohřebišť mohou vjíždět nejpozději 1 hod. před ukončením stanovené provozní doby pohřebiště a současně musí vozidlo pohřebiště opustit

nejpozději 30 min. před ukončením této doby. Chodci mají vždy přednost před vozidly.

7. Pojízdne a průchodné plochy na pohřebiště je povoleno používat k parkování vozidel jenom v provozní době pohřebiště, a to pouze s písemným souhlasem správce pohřebiště. Není dovoleno parkovat vozidla u hrobových míst a provádět zde opravy a údržbu vozidel.

8. Přístup na pohřebiště nebo do jeho části může správce pohřebiště z oprávněných důvodů (terénní úpravy, náledí, vichřice, exhumace, atd.) na vymezenou dobu omezit nebo zakázat.

9. Vstup na vsypové a rozptylové loučky je pro veřejnost zakázán. Věnce a kytice (bez nádob na vodu) lze umísťovat jen na plochy, které jsou na vsypových a rozptylových loučkách k tomuto účelu vyhrazené. Správce pohřebiště je oprávněn květinové dary příp. jiné předměty z těchto míst odstranit.

10. Ukládání nádob, náradí a jiných předmětů na zelené pásy a místa kolem hrobových míst není dovoleno.

11. Svítilny a svíčky je možno na pohřebišti rozsvěcovat na jednotlivých hrobových místech pouze tehdy, pokud jsou vhodným způsobem zabezpečeny proti vzniku požáru. Na vsypových a rozptylových loučkách je dovoleno rozsvěcovat svíčky jenom na vyhrazených plochách. V odůvodněných případech může správce pohřebiště používání otevřeného ohně (svíček, aj.) omezit nebo zakázat.

12. Z hygienických důvodů není dovoleno v areálu pohřebiště pít vodu z vodovodních výpustí a studní. Tato voda je určena k provozním účelům správce pohřebiště a na zalévání zeleně při údržbě zeleně na pronajatých hrobových místech. Je zakázáno odnášet vodu v náhradních obalech z areálu pohřebiště.

13. Odpadky je třeba odkládat na stanovená místa; pokud je na pohřebišti zavedeno třídění odpadu je nutno tato opatření respektovat.

14. Návštěvníci nejsou oprávněni provádět jakékoli zásahy do zeleně vysazené správcem pohřebiště, včetně nové výsadby zeleně, bez jeho souhlasu.

15. Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné se souhlasem správce pohřebiště. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zák.č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů).

16. Na pohřebišti je povoleno provádět jakékoli práce pouze v takovém rozsahu a takovým způsobem, který stanoví tento řád.

17. Dozor nad pořádkem na pohřebišti provádí správce pohřebiště.

Článek 4

Rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti

Správce pohřebiště poskytuje zejména následující služby:

- a) výkopové práce související s pohřbením a exhumací
- b) pohřbívání
- c) provádění exhumací
- d) ukládání, rozptyl a vsyp zpopelněných lidských pozůstatků
- e) pronájem hrobových míst
- f) vedení související evidence o hrobových místech a o uložení lidských ostatků
- g) správu a údržbu pohřebiště včetně komunikací a okolní zeleně v areálu pohřebiště.
- h) zajišťování obsluhy a provozu veřejného WC

- i) správu a údržbu objektů na pohřebišti vyjma objektu obřadní síně a katolické kaple
- j) zajišťování likvidace odpadu
- k) údržbu a úpravy hrobových míst
- l) informační služby

Článek 5

Povinnosti a činnost správce pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst

1. Správce pohřebiště je povinen:

- a) předat nájemci hrobového místa (dále jen „nájemce“) k užívání hrobové místo,
- b) umožnit nájemci zřízení hrobového zařízení hrobu nebo hrobky za podmínek stanovených v článku 9,
- c) umožnit nájemci užívání jeho hrobového místa a zařízení pohřebiště, zajistit přístup ke hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa nebo hrobového zařízení s výjimkou případů, kdy je nezbytné, např. v důsledku živelní pohromy bezodkladně zajistit bezpečný a plynulý provoz pohřebiště, nebo kdy je třeba provést pohřbení do sousedního hrobu, kamenosochářské práce nebo úpravu pohřebiště, nebo kdy v důsledku počasí dojde k přechodné neschůdnosti přístupových ploch, v takovém případě je omezení přístupu ke hrobovému místu možné pouze po nezbytně nutnou dobu; dojde-li k zásahu do hrobového místa nebo hrobového zařízení vinou správce pohřebiště a vznikne-li škoda, je správce pohřebiště povinen hrobové místo uvést do původního stavu.

2. Hrobová místa správce pohřebiště zřizuje a připravuje k pronájmu tak, aby vznikly ucelené řady, oddíly či skupiny hrobů a hrobek stejného charakteru a rozměrů. Nikdo nemá nárok na individuální umístění mimo vymezený prostor.

Článek 6

Povinnosti nájemce hrobových míst

Nájemce hrobového místa je povinen při užívání hrobového místa postupovat takto:

- 1. Hrobové zařízení zřídí v souladu s ustanoveními článku 9. Před zahájením prací si vyžádat písemný souhlas správce pohřebiště a řídit se při provádění prací jeho pokyny; má-li být zřízena hrobka, předat správci pohřebiště k odsouhlasení dokumentaci obsahující technickou zprávu, půdorys, bokorys a řez hrobkou s uvedením jména a adresy realizátora záměru, po dokončení hrobky požádat správce pohřebiště o její technické převzetí a řídit se pokyny vydanými správcem pohřebiště k trvalému užívání hrobky.
- 2. Provádět údržbu pronajatého hrobového místa a hrobového zařízení v následujícím rozsahu a následujícím způsobem:
 - a) Nejpozději do 3 měsíců od pohřbení do hrobu zajistit úpravu pohřbívací plochy hrobového místa.
 - b) Zajistit, aby plocha hrobového místa nezarůstala nevhodným porostem narušujícím estetický vzhled pohřebiště a průběžně zajišťovat údržbu hrobového místa a hrobového zařízení na vlastní náklady tak, aby jejich stav nebránil užívání hrobových míst ostatních nájemců a dalších osob.
 - c) Odstranit včas znehodnocené květinové a jiné dary, odpad z vyhořelých svíček a další předměty, které narušují estetický vzhled pohřebiště. Neodstraní-li tyto předměty nájemce hrobového místa, je správce pohřebiště oprávněn to učinit sám.
 - d) Neprodleně zajistit opravy hrobového zařízení, pokud je narušena jeho stabilita a ohrožuje zdraví, životy, nebo

majetek dalších osob. Pokud tak nájemce neučiní, je správce pohřebiště oprávněn zajistit bezpečnost na náklady a riziko nájemce hrobového místa.

3. Lavičky instalovat pouze s písemným souhlasem správce pohřebiště a udržovat je v řádném stavu. Takové lavičky mohou používat všichni návštěvníci pohřebiště.
4. Do veřejné zeleně na pohřebišti, včetně výsadby nové veřejné zeleně, zasahovat pouze se souhlasem správce pohřebiště, který může ve svém souhlasu stanovit podmínky výsadby a regulace veřejné zeleně.
5. Zajistit na vlastní náklady, nejpozději do dne ukončení nájmu hrobového místa, odstranění hrobového zařízení včetně uren, jinak s nimi může být naloženo podle § 25 odst.9 zákona.
6. Oznamovat správci pohřebiště veškeré změny údajů, potřebných pro vedení evidence pohřebiště v souladu s § 21 zákona.
7. Strpět číselné označení hrobů provedené správcem pohřebiště způsobem obvyklým na daném pohřebišti nebo jeho části.
8. Uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků nebo jakékoli další nakládání s nimi provádět jen způsobem, který je v souladu s článkem 7.
9. Zdržovat se na pohřebišti pouze v provozní době stanovené v článku 2

Článek 7

Ukládání lidských pozůstatků a zpopelnění lidských ostatků a jejich exhumace

1. Lidské pozůstatky může do hrobů a hrodek ukládat pouze správce pohřebiště, jiná osoba jen s jeho souhlasem. Obdobně to platí i o provádění prací spojených se zajišťováním exhumací.
2. Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na pohřebišti vždy jen se souhlasem správce pohřebiště a způsobem, který stanoví. Vyjmutí zpopelněných lidských ostatků je možné jen se souhlasem správce pohřebiště.
3. Všechny rakve určené k pohřbení musí být označeny štítkem obsahujícím minimálně jméno zemřelého, datum narození a den pohřbu. Před spuštěním do hrobu musí být víko rakve pevně a trvale spojeno šroubem se spodní částí rakve.
4. Pro pohřbívání do hrobů musí být použity takové rakve, které ve stanovené tlecí době zetlí spolu s lidskými ostatky, tzn. nesmí obsahovat díly z PVC a jiných nerozložitelných materiálů, kovové díly jen omezeně, výplň rakví může být pouze z materiálů jako dřevěné piliny, papír a látky, při výrobě rakví a jejich nátěrů nesmí být zjevně použity toxické látky.
5. Pro pohřbívání do hrodek je nutno použít rakve s maximálními rozměry 2,15 x 0,85 m, a to
 - celodubové nebo z jiných tvrdých druhů dřev, do kterých bude umístěna poloviční zinková vložka nebo
 - kovové s nepropustným dnem.
6. Přímou manipulaci s lidskými ostatky uloženými v hrobkách může správce pohřebiště provádět před uplynutím tlecí doby pouze se souhlasem okresního hygienika.

Článek 8

Tlecí doba

Tlecí doba stanovená pro ukládání lidských pozůstatků do hrobů činí 20 let.

Zřizování hrobového zařízení a podmínky provádění prací na pohřebišti

1. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobu:
 - a) Základy musí odpovídat půdorysným rozměrům díla a hloubce základové spáry, která činí 600mm pod úroveň terénu.
 - b) Základy památníků a náhrobků musí být zhotoveny z dostatečně únosného materiálu, odolného proti působení povětrnosti, např. z prostého betonu či železobetonu, kamenného, příp. cihelného zdiva apod.
 - c) Přední a zadní rámy hrobu musí být v jedné přímce s rámy sousedních hrobů.
 - d) Vlastní náhrobek a rámy musí být mezi sebou jednotlivě kotveny.
 - e) Při stavbě na svahovitém terénu musí být hrobové zařízení stejnoměrně odstupňováno.
2. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobky:
 - a) Hloubka výkopu musí odpovídat počtu uvažovaných uložených rakví
 - b) Stěny musí být vybudovány z porézních materiálů (např.cihly), pokud bude použit litý beton, musí být vyvedena z hrobky difuzní zátka.
 - c) Stěny hrobky z porézních materiálů musí mít šíři nejméně 30 cm, v případě užití litého betonu nejméně 15 cm, a musí být izolovány přízdívkou, včetně impregnačních nátěrů.
 - d) Dno hrobky může být bez betonového pokryvu (pouze kopaná zemina). V případě, že bude dno vybetonováno, musí být zřízen trativod o rozměrech nejméně 40x40 a hloubce 50 cm, vyplněný drenáží.
 - e) Zdivo musí být umístěno na betonovém základě min. 50 cm vysokém v šíři podle předpokládané vyzdívky.
 - f) Do stěn hrobky musí být zabudovány vstupní otvory s madly.
 - g) Kovové prvky v hrobce (traverzy pro uložení rakví a stropní nosiče) musí být opatřeny antikorozními nátěry a jejich stav musí být kontrolován nejméně jednou za 10 let.
 - h) Zastropení hrobky je nutné provést tak, aby mohly být rakve lehce umístěny na jednotlivá stanoviště s tím, že vstupní otvor a vlastní světlost hrobky musí být nejméně 220 cm (podle velikosti rakví).
 - i) Na zastropení a uzavření hrobky musí být použity železobetonové překlady, jejich spáry zality betonem a povrch zaizolován.
 - j) Na zastropení je nutno použít 20 cm zeminy sloužící jako pachová zátka, nebo umístit krycí desku neprodyšně uzavírající hrobku, se spárami vytmelenými trvalými tmely.
 - k) Nosnost stropu musí být nejméně 100 kg na 1 m².
 - l) Vlastní hrobové zařízení s výjimkou rámu musí být postaveno mimo hlavní konstrukci hrobky, na samostatném základě.
3. Správce pohřebiště může ve svém souhlasu se zřízením hrobky stanovit
 - dobu výstavby hrobky
 - zabezpečení místa z hlediska pádu osob a bezpečnosti návštěvníků hřbitova
 - požadavky na ochranu zeleně v okolí staveniště
 - podmínky používání komunikací pohřebiště
 - způsob skladování materiálů, odpadů a jejich likvidace

- povinnost dozoru při výstavbě
 - průběžné a závěrečné kontroly postupu prací.
4. Zřízenou hrobku přejímá po technické stránce správce pohřebiště, který může pro trvalé užívání stavby určit
- druh používaných rakví pro pohřbení v hrobce
 - způsoby a cyklus revizi hrobky.
- Dokumentaci spojenou se zřízením hrobky je správce pohřebiště povinen archivovat.
5. Při provádění veškerých prací na pohřebišti je třeba dodržovat podmínky dohodnuté se správcem pohřebiště, zejména
- respektování důstojnosti a místa a omezení hlučných prací
 - neomezování průchodnosti komunikací a přístupu k jednotlivým hrobovým místům
 - nenarušování hrobových míst nebo jakékoli jiné omezování práv nájemců hrobových míst
 - zajištění ochrany zeleně, kořenového systému zeleně
6. Po ukončení prací na pohřebišti je nutno uvést okolí místa, kde byly práce prováděny, do původního stavu.

Článek 10

Platnost a účinnost

Tento řád nabývá platnosti a účinnosti dnem 1. února 2003.

Ing. Vladimír Pokorný v.r.
náměstek primátora

Ing. Martin Tesařík v.r.
primátor

ŘÁD VEŘEJNÉHO POHŘEBIŠTĚ ROŽNOV p. R. – ul. 5. května (STARÝ HŘBITOV)

Rada města Rožnova pod Radhoštěm na základě zmocnění podle § 102 odst. 3 zákona

č. 128/2000 Sb., o obcích v platném znění, svým usnesením č. 1058/44 ze dne 10.1.2006 schválila v souladu se zákonem č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví v platném znění, řád veřejného pohřebiště města Rožnova pod Radhoštěm níže uvedeném znění.

Článek 1.

Úvodní ustanovení.

1. Řád veřejného pohřebiště se vydává na základě ustanovení §§ 18 a 19 zákona č. 256/2001 Sb. v platném znění po předchozím souhlasu Krajského úřadu Zlínského kraje ze dne 12.12.2005 pod č. j. KUZL 27330/2/2005/ŽPZE-CH.
2. Řád veřejného pohřebiště upravuje provoz pohřebiště města Rožnova pod Radhoštěm, ul. 5. května (starý hřbitov) p.č. 1309/1, práva a povinnosti osob, které mají právo nájmu místa na pohřebištích, dále osob, které zde vykonávají objednané činnosti a ostatních návštěvníků pohřebiště, to vše v souladu se zákonem č. 256/2001 Sb. v platném znění a dalšími právními předpisy.
3. Vysvětlení pojmů:
 - ◆ Veřejné pohřebiště (hřbitov) - dále jen pohřebiště
 - ◆ Řád veřejného pohřebiště - dále jen provozní řád
 - ◆ Zákon č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví v platném znění - dále jen zákon
 - ◆ Provozovatel veřejného pohřebiště - subjekt, vykonávající provozování veřejného pohřebiště ve smyslu § 18 odst. 2 zákona
 - ◆ Provozovatel může pověřit správou veřejného pohřebiště správce
4. Provozovatelem pohřebiště na ulici 5. května (starý hřbitov) je Město Rožnov pod Radhoštěm, Masarykovo nám. č. 128
5. Využívání pohřebiště se řídí schváleným řádem veřejného pohřebiště a platnými obecně závaznými právními předpisy, vydanými v rámci samostatné působnosti obce

Článek 2.

Působnost řádu pohřebiště.

1. Ustanovení tohoto řádu se vztahují na pohřebiště v Rožnově pod Radhoštěm ul. 5. května (starý hřbitov), jehož součástí jsou:
 - ◆ místa pro ukládání zpopelněných lidských ostatků v urnách
 - ◆ společné hroby
 - ◆ čestné hroby

2. Řád je závazný pro provozovatele pohřebiště v celém rozsahu, dále pro všechny subjekty, zajišťující pohřební služby, pro obstaravatele pohřebních a jiných úkonů v přímé souvislosti s ukládáním lidských pozůstatků či ostatků, nájemce hrobových a urnových míst, objednatele a zhotovitele služeb souvisejících s hrobovým zařízením nájemců včetně osob, které zde se souhlasem provozovatele pohřebiště provádějí jiné práce přímo související s potřebami pohřebiště či nájemců hrobových míst a to v rozsahu příslušného smluvního ujednání a pro ostatní osoby a návštěvníky pohřebiště ve všech ustanoveních, jejichž porušení je porušením jiných právních předpisů umožňující uložení sankcí.

Článek 3.

Rozsah poskytovaných služeb.

1. Na pohřebišti v Rožnově pod Radhoštěm, ul. 5. května (starý hřbitov) jsou poskytovány následující služby:
 - prodloužení nájmu stávajících míst pro hroby, hrobky,
 - prodloužení nájmu stávajících míst pro uložení lidských ostatků v urnách,
 - ukládání zpopelněných lidských ostatků v urnách do stávajících hrobových či urnových míst,
 - provádění exhumací,
 - výkopové práce související s exhumací,
 - správa a údržba pohřebiště, komunikací a zeleně,
 - vedení zákonem předepsané evidence v souvislosti s provozováním pohřebiště,
 - zajišťování likvidace hřbitovního odpadu,
 - údržba a úprava opuštěných hrobových míst,
 - správu a udržování objektů na pohřebišti (oplocení, inženýrské sítě, komunikace, shromažďovací plochy, centrálního kříže),
 - výkon dozoru nad dodržováním ustanovení tohoto řádu,
 - zveřejňování informací pro návštěvníky pohřebiště prostřednictvím informačního systému včetně ceníku poskytovaných služeb,
 - poskytování ostatních informací, k nimž je provozovatel pohřebiště oprávněn na základě platných právních předpisů,

Článek 4.

Tlečí doba.

- I. Vzhledem k tomu, že v minulosti bylo rozhodnutím tehdejších orgánů státní správy ukončeno pohřbívání lidských pozůstatků do hrobů a hrodek ukončeno, pro pohřebiště na ul. 5. května (starý hřbitov) se *tlečí doba nestanoví*.

Článek 5.

Způsob a pravidla užívání zařízení pohřebiště.

- 1) Pohřebiště jsou veřejně přístupná denně v období od 1. listopadu do 30. dubna od 8:00 do 18:00 hodin a v období od 1. května do 31. října od 7:00 do 20:00 hodin. Od 26.10. do 9.11. a od 24.12 do 26.12. je provozní doba pohřebiště neomezená. Návštěvníci jsou povinni opustit pohřebiště do konce uzavírací doby bez zvláštního upozornění.

- 2) Dohled nad dodržováním provozní doby pohřebiště vykonává provozovatel nebo Městská policie v rámci své pochůzkové činnosti a v rozsahu dle požadavku provozovatele. Přítomnost osob na pohřebišti mimo provozní dobu, pokud se nejedná o pracovníky provozovatele pohřebiště při zajišťování nezbytných provozních úkonů je nežádoucí. Tyto osoby jsou povinny hlídce Městské policie poskytnout požadovanou součinnost a řídit se jejími pokyny.
- 3) Provozovatel pohřebiště může přístup veřejnosti na pohřebiště nebo jeho část dočasně omezit nebo zakázat a to zejména v případech, kdy jsou prováděny terénní úpravy, exhumace, za nepříznivých povětrnostních podmínek (sníh, náledí) kdy nelze zajistit přiměřenými prostředky bezpečnost návštěvníků.
- 4) Na pohřebišti je možno provádět pouze práce přímo související s účelem, k němuž je pohřebiště a jeho vybavení určeno včetně prací, spojených s udržováním, rozšířením či modernizací pohřebiště a jeho vybavení a to v rozsahu a způsobem, který stanoví tento řád nebo provozovatel pohřebiště.
- 5) Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné se souhlasem provozovatele pohřebiště. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zákon č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím v platném znění).
- 6) Vodu z výpusti, umístěné na pohřebišti se z hygienických důvodů nedoporučuje používat jako pitnou.
- 7) Náklady, spojené s dodávkou vody na pohřebiště a údržba zařízení pro její rozvod a použití jakož i náklady na úklid, opravy a údržbu veřejně přístupných prostor a zařízení pohřebiště jsou součástí úhrady za služby, spojené s nájmem hrobového místa.

Článek 6.

Komunikace na pohřebišti.

- Provozovatel pohřebiště zabezpečuje sjízdnost a schůdnost hlavních komunikací na pohřebišti průběžně po celý rok, s výjimkou mimořádných zimních klimatických podmínek, kdy může po dobu přiměřenou možnostem technických prostředků pro jejich údržbu dočasně omezit užívání některých komunikací nebo jejich částí. Ostatní komunikace uvnitř oddílů hrobových a urnových míst se v zimě průběžně neudržují.
- Za hlavní se považují komunikace mezi hrobovými oddíly, jejich hlavní spojnice, příslušně označené v legendě orientačního plánu pohřebiště.
- Všechny komunikace na pohřebišti jsou určeny pro pěší pohyb návštěvníků pohřebiště. Bez omezení mohou být užívány také občany s invalidním vozíkem. Nejsou určeny k pohybu osob na jízdnicích kolech, koloběžkách, kolečkových bruslích nebo skateboardech.
- Motorová vozidla a mechanismy pro údržbu komunikací mohou na pohřebišti vjíždět a zdržovat se jen se souhlasem provozovatele. Vozidla se smí pohybovat pouze po hlavních komunikacích maximální rychlostí 10 km/hod. Nejvyšší povolená hmotnost vozidla včetně nákladu nesmí překročit 2,5 tuny. Toto omezení se nevztahuje na komunikaci v areálu technického zázemí pohřebiště. Jízda jinými vozidly není povolena. V celém areálu pohřebiště platí přednost chodců před vozidly. Komunikace a zpevněné plochy na pohřebišti mohou být užity k odstavení motorových vozidel na nezbytně nutnou dobu pouze tak, aby neomezovala pohyb jiných vozidel na pohřebišti a neztěžovala přístup k hrobovým místům. Na odstavených vozidlech nelze provádět jejich opravy, údržbu či mytí.
- Náklady, spojené s údržbou, čištěním a opravami všech komunikací na pohřebišti jsou součástí úhrady za služby spojené s nájmem hrobového místa.

Článek 7.

Pravidla chování pro návštěvníky pohřebiště.

Základní povinnosti návštěvníků pohřebiště se řídí obecnými ustanoveními veřejnoprávních předpisů, které jsou součástí právního řádu České republiky včetně těch, které byly vydány formou obecně závazných vyhlášek.

Dodržování následujících pravidel chování všemi návštěvníky pohřebiště je výrazem úcty k zemřelým, respektováním důstojnosti a piety místa jejich posledního odpočinku jakož i vyjádřením příslušnosti každého návštěvníka pohřebiště k morálně vyspělému lidskému společenství.

- Návštěvníci pohřebiště se řídí všemi ustanoveními provozního řádu pohřebiště a pokyny pracovníků provozovatele pohřebiště. Při pohybu na pohřebišti zachovávají důstojnost a pietu tohoto místa tím, že se nechovají hlučně, nekouří, nepožívají alkoholické nápoje a jiné omamné látky.
- S charakterem pohřebiště jako pietního místa se neslučuje používání technických audiovizuálních prostředků s hlasitou reprodukcí, používání zábavné pyrotechniky, znečišťování prostorů pohřebiště odhazováním odpadků mimo odpadové nádoby, vstup psů, koček a jiných zvířat do areálu pohřebiště jakož i osob podnapilých či pod vlivem návykových a psychotropních látek. Ze stejného důvodu je možný vstup dětí do věku 10 let na pohřebiště pouze v doprovodu dospělé osoby.
- Zařízení pohřebiště, přístupná veřejnosti během provozní doby, jeho veřejné prostory a technické vybavení sloužící k potřebám všech návštěvníků pohřebiště mají svůj pevně stanovený účel. Jiná použití těchto zařízení řád pohřebiště neumožňuje.
- Svítidla s otevřeným plamenem mohou rozsvěcovat návštěvníci pohřebiště pouze na místech a za podmínek, kdy nehrozí ani při extrémních povětrnostních podmínkách možnost vzniku požáru zařízení pohřebiště, travního porostu či vysazených dřevin. V odůvodněných případech může provozovatel pohřebiště používání svítidel s otevřeným ohněm omezit nebo zakázat.
- Ukládání nádob, nářadí a jiných předmětů včetně dílů hrobového zařízení na zelené plochy či v okolí hrobových míst považuje provozovatel pohřebiště za neoprávněné.
- Nádoby na odpady, rozmístěné v areálu pohřebiště a odpadní kontejnery jsou určeny pouze pro uložení odpadu z pohřebiště. Stavební odpad, přebytečná zemina či velkoobjemový odpad jiného druhu lze ukládat pouze na místa, označená provozovatelem pohřebiště a podle jeho pokynů. Je-li na pohřebišti zaveden systém třídění odpadů, je třeba ho respektovat všemi osobami, přítomnými na pohřebišti.
- Náklady, spojené s likvidací odpadu z pohřebiště včetně oprav a údržby odpadních nádob a úklidu kolem nich jsou součástí úhrady za služby spojené s nájmem hrobového místa.
- Součástí vybavení areálu pohřebiště jsou pevné a přenosné lavičky, instalované na místech, určených provozovatelem pohřebiště. Lavičky mohou používat všichni návštěvníci pohřebiště. Náklady na jejich údržbu, opravy a zřizování dalších jsou součástí úhrady za služby spojené s nájmem hrobového místa.
- Provozovatel pohřebiště je oprávněn upozornit či napomenout návštěvníky pohřebiště při jejich nevhodném chování či porušování ustanovení tohoto řádu a v případě nutnosti povolát na pohřebiště hlídku Městské policie pro zajištění pořádku, bezpečnosti ostatních návštěvníků pohřebiště a důstojnosti pietního místa.

- Probíhají-li na pohřebišti činnosti, které ve svém důsledku vyžadují omezení přítomnosti ostatních návštěvníků pohřebiště ať již z důvodu zachování důstojnosti a piety (probíhající smuteční obřady) nebo z důvodu bezpečnosti či pro zajištění plynulého provádění různých prací na pohřebišti (stavební a udržovací práce, kácení dřevin, údržba a opravy komunikací, exhumace apod.), podřídí se návštěvníci pohřebiště všem opatřením, které v této souvislosti na nezbytně nutnou dobu vyhlásí provozovatel pohřebiště.

Článek 8.

Veřejná zeleň na pohřebišti.

1. Výsadbu dřevin na pohřebišti zajišťuje provozovatel podle pokynů vlastníka pohřebiště v souladu se zpracovaným architektonickým plánem výsadby. Dřeviny, u nichž lze v dospělosti předpokládat charakter vzrostlých stromů se vysazují na místech, kde se ani v budoucnu nestanou příčinou vzniku škody na majetku nájemců hrobových míst, zařízení pohřebiště a kde za normálních povětrnostních podmínek neohrozí bezpečnost návštěvníků pohřebiště.
2. V případě, že nájemce bez předchozího souhlasu provozovatele vysadí na pronajatém hrobovém místě strom, keř nebo jinou dřevinu, jedná se o porušení nájemní smlouvy se všemi důsledky pro nájemce.
3. Provozovatel pohřebiště zajistí likvidaci vzrostlé zeleně na pohřebišti v případě, že se jedná o přestálé, poškozené dřeviny či napadené chorobami bez možnosti jejich účinné záchrany jakož i dřeviny, které v důsledku svého stavu představují vážné ohrožení bezpečnosti návštěvníků pohřebiště či majetku nájemců hrobových míst nebo zařízení pohřebiště. Posouzení jednotlivých případů je v kompetenci provozovatele pohřebiště. Likvidace vzrostlé zeleně se provede za podmínek, stanovených zvláštním právním předpisem a na základě správního rozhodnutí, vydaného místně příslušným orgánem státní správy.
4. Všechna trvalá zeleň, vysazená a ponechaná na pohřebišti se stává majetkem provozovatele pohřebiště. Nájemce ani návštěvník pohřebiště není oprávněn provádět jakékoli zásahy do vzrostlé zeleně. Případné omezení vlastnických práv k hrobovému zařízení nájemce nebo vznik škody na tomto zařízení v důsledku přítomnosti vzrostlé zeleně je oprávněn na základě podnětu poškozeného řešit příslušný správní orgán.
5. Náklady na běžnou údržbu a ošetřování vzrostlé zeleně, travnatých ploch a ostatní výsadby na pohřebišti v rozsahu stanoveném provozovatelem pohřebiště, včetně dohodnutého způsobu likvidace vzniklého biologického odpadu, jsou součástí úhrady za služby spojené s nájmem hrobového místa.

Článek 9.

Povinnosti provozovatele

Povinnosti provozovatele pohřebiště jsou stanoveny jednak zákonem, jednak příslušnými ustanoveními smlouvy o provozování pohřebiště. Provozovatel pohřebiště je povinen:

- Provozovat příslušné pohřebiště v souladu se zákonem, tímto zveřejněným provozním řádem a dalšími zvláštními právními předpisy.
- Stanovit stejné podmínky pro sjednání nájmu hrobového místa pro každého nájemce. Stejnými podmínkami se rozumí zajištění stejných práv a povinností nájemce v souladu s tímto provozním řádem, jakož i stejný způsob

stanovení cen za nájem a služby s nájmem spojené bez ohledu na charakter či umístění hrobového místa na pohřebišti a bez ohledu na osobu či společenské postavení nájemce.

- Zdržet se ve styku s pozůstalými chování nešetného k jejich citům a umožnit při smutečních obřadech účast registrovaných církví, náboženských společností a jiných osob v souladu s projevenou vůlí těch, kteří sjednali pohřbení.
- vést evidenci související s provozováním veřejného pohřebiště v rozsahu, který ukládá § 21 odst. 1 zákona (o zemřelých, o nájemci, o hrobovém zařízení, o způsobu uložení lidských pozůstatků a ostatků a o jiných skutečnostech předepsaných zákonem). Současně je povinen udržovat aktuální plán pohřebiště s vedením evidence hrobových míst. Zájemcům o uzavření nájemní smlouvy je povinen na jejich žádost umožnit do těchto podkladů nahlédnout.
- V případě zákazu či omezení pohřbívání bez zbytečného odkladu písemně informovat nájemce hrobových míst, pokud je mu známa jejich adresa a současně informovat veřejnost o tomto zákazu na informačním místě pohřebiště.
- V případě rušení pohřebiště postupovat dle ustanovení § 24 zákona a ve vztahu k zúčastněným osobám a veřejnosti bez zbytečného odkladu splnit veškerou informační povinnost.
- Provádět obnovu nájmu zájemcům za podmínek, stanovených zákonem a řádem pohřebiště.
- Zabezpečovat výkopy hrobů a služeb, souvisejících exhumacemi a ukládáním zpopelněných ostatků. Tyto povinnosti může zajistit i prostřednictvím dalšího subjektu na základě smlouvy.
- Provádět exhumace za podmínek stanovených zákonem a tímto provozním řádem.
- Zajišťovat likvidaci veškerého odpadu z pohřebiště předepsaným způsobem.
- Zabezpečovat pořádek a čistotu na pohřebišti včetně údržby veřejných travnatých ploch, opuštěných hrobových míst, společných hrobů, vyhrazených ploch, komunikací a ostatního zařízení pohřebiště.
- Zřídit informační místo pohřebiště a udržovat aktuální informace, související s provozováním pohřebiště.
- Zveřejnit ceník všech služeb, poskytovaných v souvislosti s provozováním pohřebiště.
- Písemně upozornit nájemce na skončení sjednané doby nájmu nejméně 90 dnů předem. Není-li mu trvalý pobyt nebo sídlo nájemce známo, uveřejní tuto informaci na informačním místě pohřebiště nejméně 60 dnů před skončením sjednané doby nájmu.
- Během doby trvání nájmu zajistit přístup k hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa s výjimkou případů, kdy je nezbytné bezodkladně zajistit bezpečný provoz pohřebiště nebo při nutných pracích, které nelze provést jinak (výkop sousedního hrobu, údržba zeleně). Za zajištěný přístup k hrobovému místu se považují i případy dočasně ztíženého pohybu osob po vedlejších přístupových komunikacích k hrobovému místu v důsledku sněhu, dlouhodobých srážek či jiných povětrnostních vlivů.

Článek 10.

Užívání hrobového místa.

- Sjednání nájmu hrobového místa je úkonem občanskoprávním, který se řídí obecnými ustanoveními Občanského zákoníku v platném znění a ustanovením § 25 zákona. Následující ustanovení se vztahují v plném rozsahu na prodloužení nájmu stávajících hrobových míst, u nichž nelze dřívější nájemní vztah doložit písemnou nájemní smlouvou.
- Nájem hrobového místa (dále jen nájem) vznikne na základě smlouvy o nájmu hrobového místa uzavřené mezi provozovatelem pohřebiště jako pronajímatelem a nájemcem (dále jen nájemní smlouva). Nájemní smlouva musí mít písemnou formu a musí obsahovat výši nájemného a výši úhrady za služby s nájmem spojené, jinak je neplatná. Jsou-li součástí nájemní smlouvy písemné dodatky nebo přílohy, označené jako nedílné součásti smlouvy, jsou smluvní strany povinny respektovat jejich ustanovení stejně jako ustanovení nájemní smlouvy samotné.
- Maximální výše nájemného je každoročně vyhlášována cenovým výměrem Ministerstva financí ČR jako regulovaná cena za 1 m² pronajaté plochy. Nájemné se stanoví podle velikosti pronajaté plochy hrobového místa, která je součinem největších rozměrů (šířky a délky) vnějších obrysů hrobového zařízení (rám, náhrobek). Volný prostor před, za a mezi hroby není součástí hrobového místa a jeho případný pronájem nepřichází v úvahu. Vypočítaná plocha se zaokrouhluje na 0,1 m² (do 0,049 m² dolů, od 0,05 m² nahoru).
- Cena za služby s nájmem spojené se stanoví na základě výsledku hospodaření pohřebiště v předcházejícím účetním období. Stanovuje se na 1 hrobové místo bez ohledu na jeho velikost. Při výpočtu podílu nákladů na 1 hrobové místo se uvažují pouze místa, pronajatá s platnou nájemní smlouvou.

Protože služby s nájmem spojené představují soubor nezbytných činností, nutných k zajištění a udržení společenské funkce pohřebiště jako veřejně prospěšného zařízení, nelze se podílu na úhradě těchto nákladů zprostit poukazem na skutečnost, že nájemce tyto služby nepožaduje ani je nevyužívá.

5. Způsob úhrady nájemného a služeb s nájmem spojených je upraven příslušným ustanovením nájemní smlouvy.
6. Při uzavření nájemní smlouvy je nájemce povinen ze zákona poskytnout pronajímateli - provozovateli pohřebiště veškeré údaje, jejichž vedení je předepsáno ustanovením § 21 odst. 1 zákona. Těmito údaji jsou:
 - jméno a příjmení osoby, jejíž zpopelněné ostatky jsou na pohřebišti ukládány do hrobového místa nájemce, místo a datum jejího narození a úmrtí a její rodné číslo. Dokladem je kopie listu o prohlídce mrtvého.
 - jméno, příjmení, adresa místa trvalého pobytu a rodné číslo nájemce hrobového místa, jde-li o fyzickou osobu nebo obchodní jméno, název firmy, sídlo a identifikační číslo nájemce hrobového místa, jde-li o právnickou osobu. Prokazuje se platným dokladem totožnosti či výpisem z obchodního rejstříku.
 - údaje o hrobovém zařízení daného hrobového místa, tj. hlavní rozměry, materiál, provedení a znění nápisů, počet a druh příslušenství (vázy, svítilny, schránky). V zájmu nájemce je sdělit provozovateli i údaj o pořizovací ceně hrobového zařízení a informace o případném pojištění a jeho rozsahu. Tyto údaje může nájemce poskytnout dodatečně až po umístění hrobového zařízení na pronajaté hrobové místo.
 - dále případné údaje o vlastníku hrobového zařízení, není-li jím sám nájemce a to nejméně v rozsahu jméno, příjmení, datum narození, místo trvalého pobytu. Údaje doloží nájemce podepsaným čestným prohlášením vlastníka.

Všechny změny výše uvedených údajů a skutečností je nájemce povinen ve vlastním zájmu bez zbytečného odkladu oznámit provozovateli pohřebiště a doložit je výše uvedenými platnými doklady.

- Provozovatel pohřebiště prodlouží na žádost nájemce nájemní smlouvu i opakovaně za předpokladu, že nájemce plní všechny povinnosti, stanovené nájemní smlouvou a tímto provozním řádem. Maximální délka pronájmu může být omezena rozhodnutím provozovatele pohřebiště.
- Podnájem hrobového místa je podle § 25 odst. 3 zákona nepřipustný.

- Platným uzavřením nájemní smlouvy k hrobovému místu na pohřebišti vzniká nájemci právo ponechat na pronajatém místě stávající náhrobek a hrobové zařízení (rám, krycí desky, apod.) na vlastní náklady a nebezpečí, to vše v souladu s obsahem nájemní smlouvy, tímto provozním řádem a pokyny provozovatele pohřebiště, s následnou možností uložit na tomto místě zpopelněné lidské ostatky.
- Nájemní právo k hrobovému místu lze převést smluvně na třetí osobu pouze prostřednictvím provozovatele pohřebiště. Současně s převodem nájemního práva je dosavadní nájemce a vlastník hrobky, náhrobku nebo hrobového zařízení povinen předložit provozovateli pohřebiště smlouvu o převodu uvedených věcí do vlastnictví jiné osoby. Pokud takovou smlouvu nepředloží, považuje ho provozovatel pohřebiště nadále za vlastníka těchto věcí se všemi povinnostmi z tohoto postavení vyplývajícími.
- Je-li nájemcem fyzická osoba, přechází právo nájmu na dědice. Je-li nástupcem právnická osoba, přechází právo na jejího právního nástupce. Dědic nebo právní nástupce nájemce je povinen provozovateli doložit titul k přechodu nájmu a sdělit veškeré údaje, potřebné k vedení evidence v souladu s požadavky zákona.
- Provozovatel pohřebiště může odstoupit od nájemní smlouvy kdykoliv v průběhu jejího trvání, pokud nájemce dluží úhradu nájemného nebo za služby s nájmem spojené a svůj závazek, vyplývající z nájemní smlouvy nevyrovnal do 3 měsíců ode dne, kdy ho k tomu provozovatel písemně vyzval.
- Prodloužení nájemní smlouvy na žádost nájemce může správce odmítnout v případě, že nájemce neplní své povinnosti ohledně údržby pronajatého místa k nimž se zavázal při podpisu nájemní smlouvy, dluží nájemné či úhradu za služby s nájmem spojené a svůj závazek nevyrovnal do 3 měsíců ode dne, kdy ho k tomu provozovatel písemně vyzval či v případě, že má být pohřebiště zrušeno podle § 24 odst. 1 zákona.
- V případě, že si nájemce po ukončení nájmu neodebere hrobové zařízení včetně urny, postupuje provozovatel pohřebiště podle § 20, písm. g), bod 4 a 5 zákona.
- Uložení konstrukce pro ukládání vykopané zeminy při výkopu vedlejšího hrobu za účelem exhumace uložených ostatků, nutných kamenických pracích na přilehlém hrobovém místě a údržba zeleně či hřbitovních komunikací, to vše v odůvodněných případech a na nezbytně nutnou dobu není omezením práva nájemce ve smyslu ustanovení § 25 odst. 4 zákona.
- Nájemce je povinen provádět údržbu pronajatého hrobového místa a hrobového zařízení v souladu s podmínkami nájemní smlouvy a v následujícím rozsahu:
 - a) Zajistit, aby plocha hrobového místa nezarůstala nevhodným porostem, který by svým vzhledem narušoval okolí.
 - b) Průběžně zajišťovat údržbu travního porostu hrobového místa tak, aby porost nedosáhl květenství (vymetání trav).
 - c) Průběžně zajišťovat údržbu hrobového zařízení na vlastní náklady tak, aby jeho stav nebránil užívání hrobových míst ostatních nájemců, neohrožoval bezpečnost návštěvníků pohřebiště a přispíval k důstojnosti a pietě pohřebiště jako celku.
 - d) Odstranit včas znehodnocené květinové a jiné dary, odpad z vyhořelých svíček a další předměty, které narušují estetický vzhled pohřebiště.
 - e) Neprovádět žádné úpravy prostoru v okolí hrobového místa bez souhlasu provozovatele.
- Nájemce je povinen neprodleně zajistit opravu hrobového zařízení pokud je narušena jeho stabilita a ohrožuje tak zdraví, životy nebo majetek dalších osob. Pokud tak nájemce neučiní, je provozovatel pohřebiště oprávněn zajistit bezpečnost na náklady a riziko nájemce hrobového místa. Odkládání dílů hrobového zařízení na sousední hrobová místa nebo je opírat o sousední hrobová zařízení je porušením vlastnického práva ostatních nájemců nebo vlastníka pohřebiště za něž lze uložit sankce podle platných právních předpisů.

- Při užívání hrobového místa je nájemci zakázáno manipulovat s lidskými ostatky. Se zpopelněnými lidskými ostatky může nájemce manipulovat a ukládat je na pohřebišti pouze s vědomím provozovatele. Nájemce je povinen poskytnout provozovateli veškeré údaje, jejichž evidence je předepsána ustanovením § 21 odst. 1 zákona (článek 9 odst. 6 tohoto provozního řádu).
- Nájemce je povinen strpět číselné označení hrobového místa provedené provozovatelem, toto označení nepřemísťovat, nepoškozovat a nepoužívat ho k jiným účelům, pokud to jeho charakter umožňuje. Ve sporných případech je závazné číselné označení hrobového místa podle evidence provozovatele pohřebiště.
- Po zániku nájmu se lidské ostatky, o jejichž nové uložení se bývalý nájemce nepostaral ponechají na dosavadním místě. Při nájmu hrobového místa novému nájemci se tyto ostatky uloží pod úroveň dna hrobu. Ponechané zpopelněné lidské ostatky se vyjmou a pohřbí se vsypem na vyhrazené místo do společného hrobu.

Článek 11.

Odstraňování hrobky, náhrobku a hrobového zařízení.

1. Odstranění hrobky, náhrobku, hrobového zařízení nebo úpravu již existujících může provádět pouze vlastník nebo jím zmocněná osoba a to na vlastní náklad a nebezpečí, se souhlasem provozovatele pohřebiště a za jím stanovených podmínek.
2. Za hrobové zařízení se považuje:
 - obvodový rám včetně základů, ohraničující hrobové místo tak, že vnitřní rozměry ohraničeného prostoru splňují podmínky bezpečného a snadného uložení další rakve do hrobového místa a vnější rozměry rámu jsou shodné s rozměry rámu ostatních hrobových míst téže skupiny.
 - náhrobek včetně základu, umístěný obvykle v čelní části hlavy hrobu, opatřený zpravidla nápisy s osobními údaji pohřbených osob, případně dalším textem, uměleckými motivy nebo grafickými doplňky včetně fotografií, plastických ozdob, sochařských děl a náboženských symbolů,
 - krycí desky z ušlechtilých materiálů včetně případných nápisů a ozdob,
 - vázy, svítidla, uzavíratelné výklenky a podobné příslušenství pevně spojené s náhrobkem, hrobovým rámem či krycími deskami hrobu,
 - náboženské symboly z kamene, kovu či jiného materiálu plnící funkci náhrobku,
 - mříže, ploty, zídky včetně ozdob, zřízené jako součást hrobky,
 - jiné vybavení hrobového místa, mající znaky hrobového zařízení (prostorová příslušnost ke konkrétnímu hrobovému místu, umělecké ztvárnění díla).

Při provádění prací podle odst. 1 tohoto článku na pronajatém hrobovém místě je vždy třeba předchozího souhlasu nájemce, pokud tyto činnosti neprovádí či neřídí sám, přičemž ten, kdo tyto práce provádí má povinnost respektovat pokyny provozovatele pohřebiště, ustanovení nájemní smlouvy, tohoto provozního řádu a zákona.

3. Podmínky k odstranění hrobového zařízení mimo hrobku určí provozovatel pohřebiště s ohledem na polohu hrobového místa a jeho příslušnost v ucelené skupině hrobových míst tak, že:
 - ♦ určí způsob uložení zeminy a odpadu při odstraňování hrobového zařízení či jeho opravách,
 - ♦ vyhradí si podmínku být přizván nájemcem nebo oprávněnou osobou, provádějící demontáž hrobového zařízení ke kontrole, zda je provedeno odstranění v dohodnutém rozsahu a případné neodstranitelné zbytky jsou zabezpečeny tak, že nemohou ohrozit bezpečnost, zdraví či životy návštěvníků pohřebiště nebo způsobit škodu na majetku ostatních nájemců hrobových míst či vlastníka pohřebiště. Případné nedostatky je nájemce nebo oprávněná osoba povinna bezodkladně odstranit, případně provést dodatečná opatření podle pokynů provozovatele pohřebiště,

- V průběhu údržby, oprav nebo odstraňování hrobky či hrobového zařízení na pohřebišti odpovídá nájemce hrobového místa za udržování pořádku, za skladování potřebného materiálu na místech a způsobem určeným provozovatelem pohřebiště. Odstraňovaný stavební materiál, náhrobky či jejich části a vykopanou zeminu je nájemce povinen nejpozději před přerušením práce téhož dne odvézt na určené místo skládky a případně uložit do určeného kontejneru. Při těchto pracích je třeba zajistit původní účel všech komunikací na pohřebišti a jejich průchodnost nesmí být omezována.
- Při provádění zemních prací je příslušný subjekt povinen chránit kořenový systém stávající vzrostlé zeleně před poškozením a v případě nutnosti realizovat opatření, dohodnutá s provozovatelem pohřebiště (změna tvaru základů nebo jejich hloubky, apod.).
- Po skončení prací je nájemce povinen zajistit na svůj náklad uvedení okolí hrobového místa a míst, která byla při práci znečištěna do původního stavu nejpozději do 48 hodin. Ukončení prací je nájemce povinen ohlásit provozovateli pohřebiště a uhradit náklady spojené s odvozem a likvidací odpadu vzniklého při pracích na hrobovém místě, pokud tak neučinil na vlastní náklad. Předběžnou výši úhrady za odvoz a likvidaci odpadu sdělí nájemci provozovatel pohřebiště před zahájením prací za předpokladu, že bude detailně informován o jejich rozsahu.
- Vlastník hrobového zařízení je oprávněn nakládat s ním bez omezení vlastnických práv včetně odstranění hrobového zařízení po předchozím projednání s provozovatelem pohřebiště.
- Provozovatel odpovídá za škody, způsobené na hrobovém zařízení nájemce v případě, že ke škodě došlo v přímé souvislosti s působením majetku provozovatele pohřebiště a to bez ohledu na způsob, druh vnějšího vlivu či jednání třetí osoby. Rovněž odpovídá za všechny škody, způsobené v souvislosti s výkonem provozu pohřebiště v rozsahu uloženém mu zákonem a smlouvou o provozování pohřebiště a to i tehdy, kdy některými činnostmi pověřil na základě smlouvy jiné subjekty. Tuto odpovědnost provozovatel nemá v případech, kdy činnosti na pohřebišti vykonávají cizí subjekty na základě požadavků nájemců hrobových míst nebo sami nájemci i když k těmto činnostem dal provozovatel souhlas.

Za majetek vlastníka z hlediska možnosti vzniku škody jsou považovány:

- veškerá vzrostlá zeleň na pohřebišti,
- stavby a objekty,
- komunikace a shromažďovací plochy,
- oplocení včetně vstupních a manipulačních bran,
- podzemní vedení a inženýrské sítě,
- součástí informačního systému pohřebiště.

Výše vymezená odpovědnost provozovatele za škody na hrobovém zařízení trvá pouze po dobu platnosti nájemní smlouvy k příslušnému hrobovému místu. Vznik škody je nájemce povinen ohlásit provozovateli pohřebiště bez zbytečného odkladu a dohodnout s ním další postup.

- Pojištění hrobového zařízení proti ostatním škodám je výhradně záležitostí vlastníka hrobového zařízení.

Článek 12.

Ukládání lidských ostatků a exhumace lidských ostatků.

1. Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na pohřebišti jen se souhlasem provozovatele a způsobem, který odpovídá podmínkám ukládání na daném pohřebišti. Jsou-li zpopelněné ostatky ukládány do hrobu, je nájemce povinen oznámit provozovateli pohřebišť údaje o přesné poloze uložení urny nebo vsypové jamky v půdorysu hrobu a hloubku uložení. Při ukládání zpopelněných lidských ostatků je třeba zachovat důstojnost zemřelého a respektovat mravní citění pozůstalých a veřejnosti.
2. Lidské ostatky může z hrobů a hrobek exhumovat pouze provozovatelem pohřebišť, případně jím pověřená osoba. Před vlastní exhumací dohodne stávající nájemce hrobového místa nebo hrobky s provozovatelem pohřebišť způsob naložení s exhumovanými ostatky.

Článek 13.

Činnost podnikatelských subjektů na pohřebišti.

1. Činnost podnikatelských subjektů na pohřebišti se obecně řídí vztahy obchodního nebo občanského práva, přičemž rozsah a podmínky pro tuto činnost upravuje vhodný druh dvojstranné obchodní smlouvy. Není rozhodující, zda se jedná o smluvní vztah, uzavřený mezi podnikatelským subjektem a provozovatelem pohřebišť či nájemcem hrobového místa.
2. Se souhlasem provozovatele pohřebišť mohou na pohřebišti vykonávat činnost jiné podnikatelské subjekty, pokud se jedná o činnost mající přímý vztah k účelu, pro který bylo pohřebišť zřízeno. Jedná se zejména o práce kamenické, stavbu, údržbu a odstraňování hrobového zařízení a hrobek, čištění a údržba komunikací, zeleně a zařízení pohřebišť, stavební práce spojené s dovybavením pohřebišť nebo jeho zařízení, apod.
3. Na základě pokynů provozovatele pohřebišť jsou všechny podnikatelské subjekty povinny přerušit nebo omezit provádění svých činností po dobu probíhajících pietních aktů na pohřebišti a to bez náhrady případných vícenákladů. Na pracovníky, kteří během své přítomnosti na pohřebišti nevykonávají sjednané práce se vztahují veškeré povinnosti návštěvníků dle čl. 7 tohoto provozního řádu.
4. Provádění časově náročnějších činností na pohřebišti je třeba oznámit provozovateli pohřebišť nejméně s týdenním předstihem a dohodnout s ním případnou koordinaci činností s ohledem na jiné plánované akce na pohřebišti.
5. Dojde-li při činnosti podnikatelských subjektů pro nájemce nebo při činnosti nájemce samotného k zásahu do cizího hrobového místa nebo hrobového zařízení a vznikne-li v důsledku toho škoda, je povinen hrobové místo uvést do původního stavu nebo škodu nahradit ten, kdo ji způsobil. To platí i v případě, že škůdce ke své činnosti přibral třetí osobu. Je-li z rozsahu či charakteru předpokládaných prací zřejmé, že k takovému dotčení dojde, je ve vlastním zájmu toho, kdo tyto práce provádí vyžádat si předchozí souhlas nájemců dotčených hrobových míst. Za činnost podnikatelských subjektů pro nájemce se pro tento případ považují i činnosti, prováděné na základě jednorázové smlouvy s provozovatelem pohřebišť jako součást pohřebních služeb, v nichž má nájemce postavení obstaravatele pohřbu ať již přímo nebo zprostředkovaně.
6. Všechny podnikatelské subjekty by měly při své činnosti postupovat s vědomím, že se jedná o místo posledního odpočinku zemřelých a že je z morálního i společenského hlediska žádoucí, aby jejich pracovníci při výkonu pracovních činností svým chováním a jednáním ve styku s ostatními návštěvníky pohřebišť nebo pracovníky provozovatele pohřebišť respektovali důstojnost a pietu tohoto místa.

Článek 14.

Přestupky a sankce.

Porušení povinností stanovených Zákonem č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů a Zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích v platné znění, bude postihováno podle příslušných právních předpisů, zejména podle Zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Článek 15.

Ostatní ustanovení.

1. Ostatní náležitosti, týkající se veřejného pohřebiště a podmínek jeho provozování, které tento provozní řád nezmiňuje se řídí příslušnými ustanoveními zákona.
2. V záležitostech písemného styku mezi nájemcem a provozovatelem pohřebiště, který se provádí dodejkou do vlastních rukou nebo doporučeně na známou adresu nájemce hrobového místa na pohřebišti platí předpoklad, že zásilka byla doručena uplynutím posledního dne úložní lhůty u příslušné pošty.
3. Kontrolu dodržování tohoto provozního řádu provádí strážníci Městské policie a provozovatel pohřebiště.

Článek 16.

Přechodná ustanovení.

1. Provozovatel pohřebiště předloží dosavadním uživatelům hrobových míst návrh nájemní smlouvy na pronájem hrobového místa ve všech případech, kdy stávající nájemní smlouvy nemají písemnou formu. Postup provozovatele v situaci, kdy dosavadní nájemce není znám, není známa jeho adresa nebo adresa jeho právních nástupců či novou nájemní smlouvu odmítne uzavřít nebo v této věci bude nečinný, upravuje § 24 odst. (4) zákona.

Článek 17.

Zrušovací ustanovení

Tímto se ruší dosud platný provozní řád schválený radou města Rožnova pod Radhoštěm na jejím zasedání dne 27.11.2002 pod usnesením číslo 12/1.

Článek 18.

Závěrečné ustanovení.

Tento provozní řád pohřebiště byl schválen radou města Rožnova pod Radhoštěm na jejím zasedání dne 10.1.2006 pod usnesením č. 1058/44 a téhož dne nabyl platnosti a účinnosti.

V Rožnově pod Radhoštěm dne 10. 1. 2006

RNDr. Václav Milušek
starosta města

Mgr. Libuše Rousová
místostarostka města

OBEC VRČEŇ 335 41 VRČEŇ 1

Řád veřejného pohřebiště

Obec Vrčeň jako provozovatel veřejného pohřebiště (dále jen "pohřebiště"), podle § 16, odst. 1, zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 479/2001 Sb. (dále jen "zákon") vydává v souladu s ustanovením § 19, zákona a na základě rozhodnutí starosty v působnosti rady obce Vrčeň ze dne 28.6.2002, v souladu s ustanovením § 99, odst. 2, a § 102, odst. 3, zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, tento řád veřejného pohřebiště (dále jen "řád")

Článek 1 Úvodní ustanovení

1. Řád upravuje provoz pohřebiště ve Vrčeni.
2. Provozovatel pohřebiště plní zároveň funkci správce pohřebiště.

Článek 2 Provozní doba pohřebiště

Celoročně v době od 06.00 hod. do 22.00 hod.

Článek 3 Pořádek na pohřebišti

- Návštěvníci pohřebiště jsou povinni zdržet se takového jednání, které by se dotýkalo důstojnosti zemřelých nebo mravního citění pozůstalých a veřejnosti: tzn. zejména chovat se hlučně, pouštět přenosné nosiče zvuku, požívat alkoholické nápoje, omamné a psychotropní látky, odhazovat odpadky mimo nádoby k tomu určených a používat prostory pohřebiště a jeho vybavení k jiným účelům, než k jakým jsou určeny.
- Na pohřebišti je možné zdržovat se pouze v doprovodu dospělé osoby.
- Děti do 10-ti let mají na pohřebišti přístup pouze v doprovodu dospělé osoby.
- Na pohřebišti je zakázán přístup podnapilým osobám a osobám se psy, kočkami a jinými zvířaty.
- Na pohřebišti je zakázáno jezdit na jízdních kolech, koloběžkách, skateboardech a kolečkových bruslích.
- Vozidla (s výjimkou invalidních vozíků) mohou na pohřebišti vjíždět a zdržovat se zde pouze se souhlasem správce pohřebiště a při splnění stanovených podmínek. Vozidla do areálu pohřebiště jsou vpouštěna nejpozději 1 hod. před ukončením stanovené provozní doby pohřebiště a současně musí vozidlo pohřebiště opustit nejpozději 30 min. před ukončením této doby. Chodci mají vždy přednost před vozidly.
- Pojízděné a průchodné plochy na pohřebišti je povoleno používat k parkování vozidel jenom v provozní době pohřebiště, a to pouze se souhlasem správce pohřebiště. Není dovoleno parkovat vozidla u hrobových míst a provádět zde opravy a údržbu vozidel.
- Přístup na pohřebišti nebo do jeho části může správce pohřebiště z oprávněných důvodů (terénní úpravy, náledí atd.) na vymezenou dobu omezit nebo zakázat.
- Svítilny a svíčky je možno na pohřebišti rozsvěcovat na jednotlivých hrobových místech pouze tehdy, pokud jsou vhodným způsobem zabezpečeny proti vzniku požáru. V odůvodněných případech může správce pohřebiště používání otevřeného ohně (svíček) omezit nebo zakázat.
- Z hygienických důvodů není dovoleno v areálu pohřebiště pít vodu z vodovodních výpustí a studní. Tato voda

je určena k provozním účelům správce pohřebiště a na zalévání zeleně při údržbě na pronajatých hrobových místech. Je zakázáno odnášet vodu v náhradních obalech z pohřebiště.

- Odpadky je třeba odkládat na stanovená místa, pokud je na pohřebišti stanoveno třídění odpadu, je nutno tato opatření respektovat.
- Návštěvníci nejsou oprávněni provádět jakékoli zásahy do zeleně vysázené správcem pohřebiště, včetně nové výsadby zeleně, bez jeho souhlasu.
- Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné se souhlasem správce pohřebiště. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zák.č.84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů).
- Na pohřebišti je povoleno provádět jakékoli práce pouze v takovém rozsahu a takovým způsobem, který stanoví tento řád.
- Dozor nad pořádkem na pohřebišti provádí správce pohřebiště.

Článek 4

Rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti

Správce pohřebiště poskytuje zejména následující služby:

- a) pronájem hrobových míst
- b) vedení související evidence o hrobových místech a o uložení lidských ostatků
- c) správu a údržbu pohřebiště včetně komunikací a okolní zeleně v areálu pohřebiště

Článek 5

Povinnosti a činnost správce pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst

- **Správce pohřebiště je povinen:**
 - a) předat nájemci hrobové místo (dále je "nájemce") k užívání vyznačené, číselně označené hrobové místo,
 - b) umožnit nájemci zřízení hrobového zařízení hrobu nebo hrobky za podmínek stanovených v čl. 9,
 - c) umožnit nájemci užívání jeho hrobového místa a zařízení pohřebiště, zajistit přístup ke hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa nebo hrobového zařízení s výjimkou případů, kdy je nezbytné, např. v důsledku živelní pohromy, bezodkladně zajistit bezpečný a plynulý provoz pohřebiště, nebo kdy je třeba provést pohřbení do sousedního hrobu, kamenosochařské práce nebo úpravu pohřebiště - v takovém případě je omezení přístupu ke hrobovému místu možné pouze po nezbytně nutnou dobu. Dojde-li k zásahu do hrobového místa nebo hrobového zařízení vinou správce pohřebiště a vznikne-li škoda, je správce pohřebiště povinen hrobové místo uvést do původního stavu.
- Hrobová místa správce pohřebiště zřizuje a připravuje k pronájmu tak, aby vznikly ucelené řady, oddíly či skupiny hrobů a hrobek stejného charakteru a rozměrů. Nikdo nemá nárok na individuální umístění mimo vymezený prostor.

Článek 6

Povinnosti nájemce hrobového místa

Nájemce hrobového místa je povinen při užívání hrobového místa postupovat takto:

- Hrobové zařízení zřídí v souladu s ustanoveními čl. 9. Před zahájením prací si vyžádat písemný souhlas správce pohřebiště a řídit se při provádění prací jeho pokyny. Má-li být zřízena hrobka, předat správcí pohřebiště k odsouhlasení dokumentaci obsahující technickou zprávu, půdorys, bokorys a řez hrobkou s uvedením jména a adresy realizátora záměru. Po dokončení hrobky požádat správce pohřebiště o její technické převzetí a řídit se pokyny vydanými správcem pohřebiště k trvalému užívání hrobky.
- Provádět údržbu pronajatého místa a hrobového zařízení v následujícím rozsahu a následujícím způsobem :
 - a) nejpozději do 3 měsíců od pohřbení do hrobu zajistit úpravu pohřbívací plochy hrobového místa

- b) zajistit, aby plocha hrobového místa nezarůstala nevhodným porostem narušujícím estetický vzhled pohřebiště a průběžně zajišťovat údržbu hrobového místa a hrobového zařízení na vlastní náklady tak, aby jejich stav nebránil užívání hrobových míst ostatních nájemců a dalších osob.
- c) Odstranit včas znehodnocené květinové a jiné dary, odpad z vyhořelých svíček a další předměty, které narušují estetický vzhled pohřebiště.
- d) Neprodleně zajistit opravy hrobového zařízení pokud je narušena jeho stabilita, a ohrožuje tak zdraví, životy nebo majetek dalších osob. Pokud tak nájemce neučiní, je správce pohřebiště oprávněn zajistit bezpečnost na náklady a riziko nájemce hrobového místa.

- Do veřejné zeleně na pohřebišti, včetně výsadby nové veřejné zeleně, zasahovat pouze se souhlasem správce pohřebiště, který může ve svém souhlasu stanovit podmínky výsadby a regulace veřejné zeleně.
- Zajistit na vlastní náklady nejpozději do dne ukončení nájmu hrobového místa, odstranění hrobového zařízení včetně uren, jinak s nimi bude naloženo podle § 25 odst. 9, zákona.
- Oznamovat správci pohřebiště veškeré změny údajů, potřebných pro vedené evidence pohřebiště v souladu s § 21 zákona.
- Strpět číselné označení hrobů provedené správcem pohřebiště způsobem obvyklým na daném pohřebišti nebo jeho části.
- Uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků nebo jakékoli další nakládání s nimi provádět jen způsobem, který je v souladu s článkem 7.
- Zdržovat se na pohřebišti pouze v provozní době stanovené v článku 2.

Článek 7

Ukládání lidských pozůstatků a zpopelněných lidských ostatků a jejich exhumace

- Lidské pozůstatky může do hrobů a hrodek ukládat pouze správce pohřebiště, jiná osoba jen s jeho souhlasem. Obdobně to platí i pro provádění prací spojených se zajišťováním exhumací.
- Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na pohřebišti jen se souhlasem správce pohřebiště a způsobem, který stanoví.
- Všechny rakve určené k pohřbení musí být označeny štítkem obsahujícím minimálně jméno a příjmení zemřelého, datum narození a den pohřbu. Před spuštěním do hrobu musí být víko pevně a trvale spojeno šroubem se spodní částí rakve.
- Pro pohřbívání do hrobů musí být použity takové rakve, které ve stanovené tlecí době zetlí spolu s lidskými ostatky, tzn. nesmí obsahovat díly z PVC a jiných nerozložitelných materiálů, kovové díly jen omezeně; výplň rakví musí být pouze z materiálů, jako dřevěné piliny, papír a látky, při výrobě rakví a jejich nátěrů nesmí být použity toxické látky.
- Pro pohřbívání do hrodek je nutno použít rakve s maximálními rozměry 2,15 x 0,85 m, a to:
 - celodubové nebo z jiných tvrdých druhů dřev, do které bude umístěna poloviční zinková vložka nebo
 - kovové s nepropustným dnem.
- Přímou manipulaci s lidskými ostatky uloženými v hrobkách může správce pohřebiště provádět pouze se souhlasem okresního hygienika (resp. krajské hygienické stanice, podle navrhované právní úpravy přijímané v souvislosti se zrušením okresních úřadů).

Článek 8

Tlecí doba

Tlecí doba stanovená pro ukládání lidských pozůstatků do hrobů činí minimálně 10 let.

Zřizování hrobového zařízení a podmínky provádění prací na pohřebišti

- 8) **Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobu:**
- Základy musí odpovídat půdorysným rozměrům díla a hloubce základové spáry, která činí 600 mm.
 - Základy památníků a náhrobků musí být zhotoveny z dostatečně únosného materiálu, odolného proti působení povětrnosti např. z prostého betonu či železobetonu, kamenného příp. cihelného zdiva apod.
 - Přední a zadní rámy hrobu musí být v jedné přímce s rámy sousedních hrobů.
 - Vlastní náhrobek a rámy musí být mezi sebou jednotlivě kotveny.
 - Při stavbě na svahovitém terénu musí být hrobové zařízení stejnoměrně odstupňováno (pokud to vyžadují terénní podmínky).
- 9) **Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobky:**
- Hloubka výkopu musí odpovídat počtu uvažovaných uložených rakví (maximálně však 260 cm).
 - Stěny musí být vybudovány z porézních materiálů (např. cihly), pokud bude použit litý beton, musí být vyvedena z hrobky difúzní zátka.
 - Stěny hrobky z porézních materiálů musí mít šíři nejméně 30 cm, v případě užití litého betonu nejméně 15 cm, a musí být izolovány přizdívkou, včetně impregnačních nátěrů.
 - Dno hrobky může být bez betonového pokryvu (pouze kopaná zemina). V případě že dno bude vybetonováno, musí být zřízen trativod o rozměrech nejméně 40 x 40 a hloubce 50 cm, vyplněný drenáží.
 - Zdivo musí být umístěno na betonovém základě min. 50 cm vysokém v šíři podle předpokládané přizdívky.
 - Do stěn hrobky musí být zabudovány vstupní otvory s madly.
 - Kovové prvky v hrobce (traverzy pro uložení rakví a stropní nosiče) musí být opatřeny antikoroziními nátěry a jejich stav musí být kontrolován nejméně jednou za 10 let.
 - Zastropení hrobky je nutné provést tak, aby mohly být rakve lehce umístěny na jednotlivá staveniště s tím, že vstupní otvor a vlastní světlost hrobky musí být nejméně 220 cm (podle velikosti rakví).
 - Na zastropení a uzavření hrobky musí být použity železobetonové překlady, jejich spáry zality betonem a povrch zaizolován.
 - Na zastropení je nutno použít 20 cm zeminy sloužící jako pachová zátka nebo umístit krycí desku neprodyšně uzavírající hrobku, se spárami vytmelenými trvalými tmely.
 - Nosnost stropu musí být nejméně 100 kg na 1 m².
 - Vlastní hrobové zařízení s výjimkou ráků musí být postaveno mimo hlavní konstrukci hrobky, na samostatném základě.
- 10) Správce pohřebiště může ve svém souhlasu se zařízením hrobky stanovit
- dobu výstavby hrobky,
 - zabezpečení místa z hlediska pádu osob a bezpečnosti návštěvníků hřbitova,
 - požadavky na ochranu zeleně v okolí staveniště,
 - podmínky používání komunikací pohřebiště,
 - způsob skladování materiálů, odpadů a jejich likvidace,
 - povinnost dozoru při výstavbě,
 - průběžné a závěrečné kontroly postupu prací.
- 11) Zřízenou hrobku přejímá po technické stránce správce pohřebiště, který může pro trvalé užívání stavby určit
- druh používaných rakví pro pohřbení v hrobce,
 - způsoby a cyklus revizí hrobky.
- Dokumentaci spojenou se zřízením hrobky je správce pohřebiště povinen archivovat.
- 12) Při provádění veškerých prací na pohřebištích je třeba dodržovat podmínky dohodnuté správcem hřbitova, zejména
- respektování důstojnosti a místa a omezení hlučných prací,
 - neomezování průchodnosti komunikací a přístupu k jednotlivým hrobovým místům
 - nenarušování hrobových míst nebo jakékoli jiné omezování práv nájemců hrobových míst,
 - zajištění ochrany zeleně, kořenového systému zeleně.
- 13) Po ukončení prací na pohřebišti je nutno uvést okolí místa, kde byly práce prováděny, do původního stavu.

Tímto "Řádem veřejného pohřebiště" se ruší veškeré dosud platné řády pohřebiště vydané v minulosti MNV ve Vrčeni.

Článek 11
Účinnost

Tento řád nabývá účinnosti patnáctým dnem následujícím po dni jeho vyhlášení, tj. po dni vyvěšení na úřední desce obce.

MAŠEK Petr v. r. - starosta obce

Vyvěšeno: 29. 6. 2002

Sejmuto: 14. 7. 2002

Usnesení rady obce Sopotnice v roce 2002

Řád veřejného pohřebiště obce Sopotnice

Rada obce Sopotnice svým usnesením ze dne 24.6.2002 vydává ve smyslu zák.č. 256/2001 Sb., řád veřejného pohřebiště.

Článek I.

Úvodní ustanovení

6. Řád veřejného pohřebiště upravuje správu pohřebiště obce Sopotnice, práva a povinnosti osob, kterým svědčí právo nájmu místa na pohřebištích, dále osob, které zde vykonávají objednané činnosti a návštěvníků pohřebiště, to vše v souladu se zákonem č. 256/2001 Sb.
7. Vysvětlení pojmů:
 - Veřejné pohřebiště – dále jen pohřebiště
 - Řád veřejného pohřebiště – dále jen řád
 - Zák.č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví v platném znění – dále jen zákon
8. Provozovatelem pohřebiště je obec Sopotnice (dále jen provozovatel)

Článek II.

Působnost řádu pohřebiště

4. Ustanovení tohoto řádu se vztahují na areál pohřebiště v Sopotnici, jehož součástí jsou:
 - Místa pro ukládání lidských pozůstatků do hrobu
 - Místa pro ukládání lidských pozůstatků do hrobek
 - Místa pro ukládání zpopelněných lidských ostatků v urnách
5. Řád je závazný pro provozovatele pohřebiště a dále pro subjekty, zajišťující pohřební služby, pro obstaravatele pohřebních a jiných úkonů, nájemce hrobových a urnových míst, objednatele a zhotovitele služeb, návštěvníky pohřebiště včetně osob, které zde s prokazatelným souhlasem správce pohřebiště nebo nájemce provádějí práce a pro ostatní veřejnost.

Článek III.

Rozsah poskytovaných služeb

- ◆ Provozovatel na pohřebišti v Sopotnici poskytuje zejména následující služby:
 - Nájem místa pro hroby, hrobky, pro uložení lidských ostatků v urnách
 - Správa a údržba pohřebiště včetně komunikací a zeleně
 - Vedení předepsané evidence související s provozováním pohřebiště
 - Zajišťování likvidace odpadů
 - Spravování a udržování objektů na pohřebišti (komunikace, inženýrské sítě, oplocení)
 - Vykonávání dozoru nad dodržováním tohoto řádu
 - Informační služby
- ◆ V souladu se stanoviskem okresního hygienika je na základě zákona tímto řádem pro uložení lidských ostatků do hrobu stanovena tlečící doba v délce 10 let.

Článek IV.

Povinnosti návštěvníků pohřebiště, způsob a pravidla užívání zařízení a doba zpřístupnění pohřebiště

2. Návštěvníci pohřebiště jsou povinni chovat se na pohřebišti důstojně a pietně s ohledem na toto místo a řídit se řádem pohřebiště. Zejména není návštěvníkům pohřebiště dovoleno se na pohřebišti chovat hlučně, používat audio a video přijímače, kouřit, požívat alkoholické nápoje a jiné omamné látky, odhazovat odpadky mimo odpadové nádoby, vodit psy, kočky a jiná zvířata a používat prostory pohřebiště i jeho vybavení k jiným účelům, než k jakým jsou určeny.
3. Pohřebiště je veřejně přístupné denně od 1. listopadu do konce dubna od 8.00 hod do 18.00 hod a od 1. května do konce října od 7.00 hod do 20.00 hod, v den Památky zesnulých, včetně předcházející soboty a neděle v době od 7.00 hod do 19.00 hod. Provozovatel je oprávněn povolit odůvodněnou výjimku individuálním povolením. Návštěvníci jsou povinni opustit pohřebiště do konce uzavírací doby bez upozornění.
4. Provozovatel pohřebiště může z oprávněných důvodů (terénní úpravy, náledí, vichřice, exhumace atd.) přístup veřejnosti na pohřebiště nebo jeho část dočasně omezit nebo zakázat.
5. Děti do 10 let mají na pohřebišti přístup pouze v doprovodu dospělé osoby.
6. Vozidla (s výjimkou invalidních vozíků) mohou na pohřebišti vjíždět a zdržovat se zde pouze se souhlasem provozovatele a za podmínek stanovených provozovatelem. Chodci mají vždy přednost před vozidly. Pojízděné a zpevněné plochy na pohřebišti mohou být užívány k odstavení vozidla na nezbytně nutnou dobu pouze tak, aby tím neomezovala pohyb jiných vozidel na pohřebišti. Je zakázáno provádět zde opravy, údržbu a mytí vozidel.
7. Rovněž je na pohřebišti zakázáno pohybovat se na kolech, kolečkových bruslích, koloběžkách, skateboardech.
8. Z hygienických důvodů není dovoleno na pohřebišti pít vodu z vodovodních výpustí. Rovněž není dovoleno tuto vodu odnášet v náhradních obalech mimo pohřebiště.
9. Svítidla mohou návštěvníci a nájemci na pohřebišti rozsvěcovat jen pokud jsou vhodným způsobem zabezpečena proti vzniku požáru. V odůvodněných případech může provozovatel používání otevřeného ohně (svíček aj.) omezit nebo zakázat.
10. Ukládání nádob, nářadí, a jiných předmětů na zelené pásy a místa kolem hrobových míst není dovoleno.
11. Na pohřebišti je povoleno provádět práce pouze v takovém rozsahu a způsobem, který stanoví tento řád a provozovatel.
12. Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné se souhlasem provozovatele. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zák.č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím v platném znění).
13. Všechny osoby, vykonávající činnosti související se zajištěním řádného provozu pohřebiště, jsou povinny tak činit v souladu se zák.č. 256/2001 Sb. a ostatními právními normami, upravujícími takovou činnost včetně dodržování tohoto řádu.

Článek V.

Povinnosti a činnost provozovatele pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst

3. Provozovatel pohřebiště je povinen:
 - Předat nájemci hrobového místa (dále jen nájemce) k užívání vyznačené, číselně označené hrobové místo,
 - Umožnit nájemci zřízení hrobového zařízení hrobu nebo hrobky za podmínek stanovených v čl. 7,
 - Umožnit nájemci užívání jeho hrobového místa a zařízení pohřebiště, zajistit přístup ke hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa nebo hrobového zařízení s výjimkou případů, kdy je nezbytně nutné např. v důsledku živelní pohromy, bezodkladně zajistit bezpečný a plynulý provoz pohřebiště nebo kdy je třeba provést pohřbení do sousedního hrobu, kamenosochařské práce nebo úpravu pohřebiště – v takovém případě je omezení přístupu ke hrobovému místu možné pouze po nezbytně nutnou dobu; dojde-li k zásahu do hrobového místa nebo hrobového zařízení vinou provozovatele a vznikne-li škoda, je provozovatel povinen hrobové místo uvést do původního stavu.
4. Hrobová místa provozovatel zřizuje a připravuje k pronájmu tak, aby vznikly ucelené řady či skupiny hrobů a hrobek stejného charakteru a rozměrů. Nikdo nemá nárok na individuální umístění mimo vymezený prostor.

Článek VI.

Užívání hrobového místa

- ◆ Nájem hrobového místa (dále jen nájem) vzniká na základě smlouvy o nájmu hrobového místa uzavřené mezi provozovatelem a nájemcem. Smlouva o nájmu musí mít písemnou formu a musí obsahovat výši nájemného a výši úhrady za služby spojené s nájmem.
- ◆ Pronájem nového hrobového místa je provozovatelem uzavírán při prvním pohřbení.
- ◆ Pronájem místa na pohřebišti v souladu s ujednáním ve smlouvě a s tímto řádem vznikne nájemci právo zřídit na najatém místě hrob nebo hrobku, uložit do něj ostatky zemřelého a upravit povrch místa, zejména zřídit náhrobek podle rozměrů a dispozic daných provozovatelem a vysázet květiny.
- ◆ Právo k pronájmu místa může být převedeno jen prostřednictvím provozovatele. Ujednáním oprávněného s třetí osobou o převodu práva k místu není správce pohřebiště vázán. Právo k místu přechází v případě úmrtí nájemce na dědice.
- ◆ V případě, že se jedná o nájem hrobového místa v podobě hrobu, musí být doba na niž se smlouva o nájmu uzavírá, stanovena tak, aby od pohřbení mohla být dodržena tleci doba stanovená pro pohřebiště, na němž se hrob nachází.
- ◆ Po zániku nájmu se lidské ostatky, o jejichž nové uložení se bývalý nájemce nepostaral, ponechají na dosavadním místě. Při nájmu hrobového místa novému nájemci budou tyto lidské ostatky uloženy pod úroveň dna hrobu. Ponechané zpopelněné lidské ostatky se vyjmou a uloží do žárových hrobů bez úředních obalů.

Článek VII.

Zřizování hrobového zařízení a podmínky provádění prací na pohřebišti

- ◆ Ke zhotovení hrobky, náhrobku, hrobového zařízení na pohřebišti nebo opravě či údržbě již existujících je oprávněn pouze vlastník nebo jím zmocněná osoba po prokazatelném předchozím souhlasu provozovatele pohřebiště za jím stanovených podmínek.
- ◆ Podmínky ke zřízení hrobového zařízení mimo hrobky určuje provozovatel v rozsahu: - Určí rozměry, tvar hrobového zařízení, příp. druh použitého materiálu, minimálně hloubku základů, odstupňování hrobového zařízení ve svahovitém terénu, šířku uliček mezi hrobovým zařízením, způsob uložení zeminy a odpadu při zřizování hrobového zařízení, jeho opravách a likvidaci. Jednotlivé díly hrobového zařízení musí být mezi sebou pevně kotveny.
- ◆ V případě, že je místo na pohřebišti pronajato ke zřízení hrobky, je nájemce oprávněn zřídit hrobku způsobem, v rozsahu a za podmínek stanovených souhlasem provozovatele ke zřízení hrobky, který je jako příloha nedílnou součástí nájemní smlouvy k předmětnému místu.
- ◆ V průběhu zhotovování, údržby, oprav nebo odstraňování hrobky, hrobového zařízení na pohřebišti odpovídá nájemce hrobového místa za udržování pořádku, za skladování potřebného materiálu na místech a způsobem určeným provozovatelem.
- ◆ Při provádění veškerých prací na pohřebišti je třeba dodržovat podmínky dohodnuté s provozovatelem, zejména:
 - Respektování důstojnosti a místa a omezení hlučných prací
 - Neomezování průchodnosti komunikací a přístupu k jednotlivým hrobovým místům
 - Nenarušování hrobových míst nebo jakékoli jiné omezování práv nájemců hrobových míst
 - Zajištění ochrany zeleně, kořenového systému zeleně.
- ◆ Po ukončení prací na pohřebišti je nutné uvést okolí místa, kde byly práce prováděny, do původního stavu.
- ◆ Vlastník hrobového zařízení je oprávněn s tímto nakládat bez omezení vlastnických práv včetně odstranění hrobového zařízení z pohřebiště po předchozím projednání s provozovatelem.

Článek VIII.

Ukládání lidských pozůstatků a exhumace lidských ostatků

2. Lidské pozůstatky může do hrobů a hrobek ukládat pouze provozovatel nebo jiná osoba se souhlasem provozovatele. Obdobně to platí i o provádění prací spojených se zajišťováním exhumací.
3. Hroby pro ukládání lidských pozůstatků musí splňovat následující požadavky:
 - Jejich hloubka musí být u dospělých osob a dětí od 10 let nejméně 1,5 m, u dětí mladších 10 let nejméně 1,2 m,
 - Dno hrobu musí ležet nejméně 0,5 m nad hladinou podzemní vody,

- Boční vzdálenosti mezi jednotlivými hroby musí činit nejméně 0,3 m,
 - Rakev s lidskými pozůstatky musí být po uložení do hrobu zasypana zkpřenou zeminou ve výši minimálně 1,2 m.
4. Před uplynutím tlečí doby mohou být do téhož hrobu uloženy další lidské pozůstatky, pokud je možné je umístit nad úroveň naposledy pohřbených lidských ostatků a vrstva ulehle zeminu nad rakví bude činit nejméně 1m.
 5. Před uplynutím tlečí doby mohou být lidské ostatky exhumovány na žádost nájemce hrobového místa jen se souhlasem okresního hygienika, nebo, nařídí-li exhumaci v trestním řízení soud, nebo státní zástupce. Náklady na exhumaci hradí ten, kdo o ni požádal. Provozovatel zajistí při exhumaci provoz na pohřebišti tak, aby nebyl narušen veřejný pořádek a aby byl vyloučen přenos možné nákazy.
 6. Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na pohřebišti vždy jen se souhlasem provozovatele a způsobem, který odpovídá podmínkám ukládání na daném pohřebišti (u hrobů zpravidla k nohám).
 7. Pro pohřbívání do hrobů musí být použity takové rakeve, které ve stanovené tlečí době zetlí spolu s lidskými ostatky, tzn. Nesmí obsahovat díly z PVC a jiných nerozložitelných materiálů, kovové díly jen omezeně; výplň rakví může být pouze z materiálů, jako dřevěné piliny, papír a látky, při výrobě rakví a jejich nátěrů nesmí být použity toxické látky.
 8. Pro pohřbívání do hrodek je nutno použít rakeve s maximálními rozměry 2,15 x 0,85 m, a to celodubové nebo z jiných tvrdých druhů dřev, do které bude umístěna poloviční zinková vložka nebo kovové s nepropustným dnem.
 9. Všechny rakeve určené k pohřbení musí být označeny štítkem obsahujícím minimálně jméno zemřelého, datum narození a den pohřbu. Před spuštěním do hrobu musí být víko rakve pevně a trvale spojeno šroubem se spodní částí rakve.
 10. Přímou manipulaci s lidskými ostatky uloženými v hrobkách lze provádět pouze se souhlasem okresního hygienika.

Článek IX.

Dřeviny a ostatní

7. Dřeviny lze na pohřebišti vysazovat pouze se souhlasem provozovatele. Jedná se o dřeviny, které by v budoucnu vykazovaly znaky vzrostlých stromů a mohly by způsobovat škody na majetku a ohrožovat bezpečnost návštěvníků.
8. Provozovatel může dle svého uvážení odstranit vysazené dřeviny, k jejichž výsadbě nedal souhlas.
9. Likvidovat vzrostlou zeleň lze jen při dodržení zvláštního předpisu (zákon o ochraně krajiny).
10. Pokud je růstem vzrostlých stromů způsobována nájemci škoda na majetku, rozhoduje o způsobu náhrady příslušný správní orgán.
11. Nájemce ani návštěvník pohřebiště není oprávněn provádět jakékoli zásahy do vzrostlé zeleně bez předchozího souhlasu provozovatele.

Článek X.

Účinnost

Toto opatření nabývá účinnosti dne 1.7.2002.

Článek XI.

Závěrečné ustanovení

Tento řád byl schválen radou obce Sopotnice dne 24.6.2002 a tohoto dne nabyl platnosti a účinnosti a bude vyvěšen na místě obvyklém na pohřebišti obce Sopotnice.

Rada obce

- starosta Antonín Bušák

Obecně závazná vyhláška Obce Nová Cerekev č. 1/2005

kterou se stanoví

ŘÁD VEŘEJNÉHO POHŘEBIŠTĚ

Zastupitelstvo obce Nová Cerekev se usneslo vydat dne 16. 3.2005 v souladu s ustanovením §10, písm.a) a §84 odst. 2 písm. i) zákona č. 128/2000 Sb. O obcích a podle § 16 odst. 1 zákona č. 256/2001 Sb.,o pohřebnictví a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 479/2000 Sb. v souladu s ustanovením §19 citovaného zákona, tuto obecně závaznou vyhlášku:

Článek 1

Úvodní ustanovení

1. Tento řád veřejného pohřebiště upravuje provoz pohřebiště nacházejícího se na parcelách č. 1273/4 hřbitov, 363 obřadní síň,1273/5 skládka hřbitova.
2. Tato pohřebiště slouží mimo jiné pro obce Nová Cerekev, Markvarec, Chmelná, Myslov, Proseč Obořiště, Částkovice, Stanovice
3. Provozovatelem i správcem pohřebiště je Obec Nová Cerekev /dále jen správce/.

Článek 2

Provozní doba pohřebiště

Provozní doba veřejného pohřebiště obce Nová Cerekev je bez omezení.

Článek 3

Pořádek na pohřebišti

1. Návštěvníci pohřebiště jsou povinni zdržet se takového jednání, které by se dotýkalo důstojnosti zemřelých nebo mravního citění pozůstalých a veřejnosti, zejména chovat se hlučně, použít přenosné nosiče zvuku, používat alkoholické nápoje, omamné a psychotropní látky, odhazovat odpadky mimo nádob tomu určených a používat prostory pohřebiště a jeho vybavení k jiným účelům, než k jakým jsou určeny
 2. Děti do 10 let mají na pohřebiště přístup pouze v doprovodu dospělé osoby.
 3. Na pohřebiště je zakázán přístup podnapilým osobám a osobám se psy, kočkami a jinými zvířaty.
 4. Na pohřebišti je zakázáno jezdit na jízdních kolech, koloběžkách, skateboardech a kolečkových bruslích.
 5. Vozidla (s výjimkou invalidních vozíků) mohou na pohřebiště vjíždět a zdržovat se zde pouze se souhlasem správce pohřebiště a při splnění jím stanovených podmínek.
6. Přístup na pohřebiště nebo do jeho části může správce pohřebiště z oprávněných důvodů (terénní úpravy, náledí, vichřice, exhumace, atd.) na vymezenou dobu omezit, nebo zakázat.
7. Ukládání nádob, náradí a jiných předmětů na zelené pásy a místa kolem hrobových míst není dovoleno. Svítilny a svíčky je možno na pohřebišti rozsvěcovat na jednotlivých hrobových místech pouze tehdy, pokud jsou vhodným způsobem zabezpečeny proti požáru

8. Z hygienických důvodů není dovoleno v areálu pohřebiště pít vodu z vodovodních výpustí a studní . Tato voda je určena k provozním účelům správce pohřebiště a také na veřejné zalévání zeleně při údržbě zeleně na pronajatých hrobových místech. Je zakázáno odnášet vodu v náhradních obalech z areálu pohřebiště.

9. Odpadky je nutno ukládat na stanovená místa.

10. Návštěvníci nejsou oprávněni provádět jakékoli zásahy do zeleně vysázené správcem pohřebiště, včetně nové výsadby zeleně, bez jeho souhlasu.

11. Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné se souhlasem správce pohřebiště. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zák. č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím ve znění pozdějších předpisů).

12. Na pohřebišti je dovoleno provádět jakékoli práce pouze v takovém rozsahu a takovým způsobem, který stanoví tento řád.

13. Dozor nad pořádkem na pohřebišti provádí správce hřbitova.

Článek 4

Rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti

Správce pohřebiště poskytuje zejména tyto služby:

- a) výkopové práce související s pohřbením a exhumací
- b) pohřbívání
- c) provádění exhumací
- d) ukládání a vsyp zpopelněných lidských pozůstatků
- e) pronájem hrobových míst
- f) vedení související evidence hrobových míst a o uložení lidských ostatků
- g) správu související evidence o hrobových místech a o uložení ostatků
- h) správa a údržba pohřebiště včetně komunikací a okolní zeleně v areálu pohřebiště
- i) zajišťování likvidace odpadů

Článek 5

Povinnosti a činnost správce pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst

1. Správce pohřebiště je povinen:

- a) Předat nájemci hrobového místa (dále jen "nájemce") k užívání vyznačené, číselně označené hrobové místo. U vsypu je vyznačeno toto místo pouze v dokumentaci vedené provozovatelem pohřebiště.
- b) Umožnit nájemci zřízení hrobu nebo hrobky za podmínek stanovených v článku 8
- c) Umožnit nájemci užívání jeho hrobového místa a zařízení pohřebiště, zajistit přístup ke hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa nebo hrobového zařízení s výjimkou případů, kdy je nezbytné, např. v důsledku živelné pohromy bezodkladně zajistit bezpečný a plynulý provoz pohřebiště, nebo kdy je třeba provést pohřbení do sousedního hrobu, kamenosochařské práce nebo úpravu pohřebiště, v takovém

případě je omezení přístupu ke hrobovému místu možné pouze po nezbytně nutnou dobu, dojde-li k zásahu do hrobového místa nebo hrobového zařízení vinou správce pohřebiště a vznikne-li škoda, je správce pohřebiště povinen hrobové místo uvést do původního stavu.

2. Hrobová místa správce pohřebiště zřizuje a připravuje k pronájmu tak, aby vznikly ucelené řady, oddíly či skupiny hrobů a hrobek stejného charakteru a rozměrů. Nikdo nemá nárok na individuální umístění mimo vymezený prostor.

Článek 6

Povinnosti nájemce hrobového místa

Povinnosti nájemců hrobových míst jsou upraveny v jednotlivých smlouvách o nájmu hrobového místa.

Článek 7

Ukládání lidských pozůstatků a zpopelnění lidských ostatků a jejich exhumace

1. Lidské pozůstatky může do hrobu ukládat pouze správce pohřebiště, jiná osoba jen s jeho souhlasem. Obdobně to platí i o provádění prací spojených se zajišťováním exhumací. Obdobně jako při přijímání lidských pozůstatků ke zpopelnění, měl by správce pohřebiště dbát na to, aby převzetí lidských pozůstatků bylo doloženo listem o prohlídce mrtvého, tento dokument by měl být dokladem i pro evidenci související s provozováním pohřebiště.

2. Zpopelněné lidské pozůstatky je možné uložit na pohřebišti vždy jen se souhlasem správce pohřebiště a způsobem, který stanoví.

3. Všechny rakve určené k pohřbení musí být označeny štítkem obsahujícím minimálně jméno zemřelého, datum narození a den pohřbu. Před spuštěním do hrobu musí být víko rakve pevně a trvale spojeno šroubem se spodní částí rakve

4. Pro pohřbívání do hrobů musí být použito takové rakve, která ve stanovené tlecí době zetlí spolu s lidskými ostatky, tzn. Nesmí obsahovat díly z PVC a jiných nerozložitelných materiálů, kovové díly jen omezeně, výplň rakví může být pouze z materiálů jako dřevěné piliny a papír, při výrobě rakví a jejich nátěrů nesmí být zjevně použity toxické látky.

5. Při pohřbívání do hrobek je nutno použít rakve s max. rozměry 2,15x0,85m a to celodubové nebo z jiných tvrdých druhů dřev, do které bude umístěna poloviční zinková vložka nebo kovové s nepropustným dnem

6. Přímou manipulaci s lidskými ostatky uloženými v hrobkách může správce pohřebiště provádět pouze se souhlasem krajské hygienické stanice.

Článek 8

Tlecí doba

1. Tlecí doba stanovená pro ukládání lidských pozůstatků do hrobu činí 10 let.

2. V případě, že lidské ostatky nebudou po stanovené době zetlelé, zajistí provozovatel příslušné podklady –

hydrogeologický průzkum pro stanovení nové tlečí doby a na základě nových skutečností navrhne novou tlečí dobu.

Článek 9

Zřizování hrobového zařízení hrobu

1. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobu:

- a) základy musí odpovídat půdorysným rozměrům díla a hloubce a základové spáry, která činí 600 mm
- b) Základy památníků a náhrobků musí být zhotoveny z dostatečně únosného materiálu odolného proti působení povětrností např. z prostého betonu či železobetonu, kamenného, příp. cihelného zdiva apod.
- c) Přední a zadní rámy hrobu musí být v jedné přímce s rámy sousedních hrobů.
- d) Vlastní náhrobek a rámy musí být mezi sebou jednotlivě zakotveny.

2. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobky:

- a) Hloubka výkopu musí odpovídat počtu uvažovaných uložených rakví (maximálně však 260 cm).
- b) Stěny musí být vybudovány z porézních materiálů (např. cihly), pokud bude použit litý beton, musí být vyvedena z hrobky difúzní zátka.
- c) Stěny hrobky z porézních materiálů musí mít šíři nejméně 30 cm, v případě užití litého betonu nejméně 15 cm a musí být izolovány přízdívkou, včetně impregnačních nátěrů.
- d) Dno hrobky může být bez betonového pokryvu (pouze kopaná zemina). V případě, že bude dno vybetonováno, musí být zřízen trativod o rozměrech nejméně 40x40 cm a hloubce 50 cm, vyplněný drenáží.
- e) Zdivo musí být umístěno na betonovém základě min. 50 cm vysokém v šíři podle předpokládané vyzdívky.
- f) Kovové prvky v hrobce (traverzy pro uložení rakví a stropní nosiče) musí být opatřeny antikoročním nátěrem a jejich stav musí být kontrolován nejméně jednou za 10 let.
- g) Do stěn hrobky musí být zabudovány vstupní otvory s madly.
- h) Zastropení hrobky je nutné provést tak, aby mohly být rakve lehce umístěny na jednotlivá stanoviště s tím, že vstupní otvor a vlastní světlost hrobky musí být nejméně 220 cm (podle velikosti rakví).
- i) Na zastropení a uzavření hrobky musí být použity železobetonové překlady, jejich spáry zality betonem a povrch izolován.
- j) Na zastropení je nutno použít 20cm zeminy sloužící jako pachová zátka, nebo umístit krycí desku neprodyšně uzavírající hrobku, se spárami vytmelenými trvalými tmely.
- k) Nosnost stropu musí být nejméně 100 kg na 1m².
- l) Vlastní hrobové zařízení s výjimkou ráků musí být postaveno mimo hlavní konstrukci hrobky, na samostatném základě.

3. Správce pohřebiště může ve svém souhlasu se zřízením hrobky stanovit:

- L dobu výstavby hrobky

- zabezpečení místa z hlediska pádu osob a bezpečnosti návštěvníků hřbitova
- požadavky na ochranu zeleně v okolí staveniště
- podmínky používání komunikací pohřebiště
- způsob skladování materiálů, odpadů a jejich likvidaci
- povinnost dozoru při výstavbě
- průběžné a závěrečné kontroly postupu prací

4. Zřízenou hrobku přejímá po technické stránce správce pohřebiště, který může pro trvalé užívání stavby určit:

- druh používaných rakví pro pohřbení v hrobce
- způsoby a cyklus revizí hrobky

Dokumentaci spojenou se zřízením hrobky je správce pohřebiště povinen archivovat.

5. Při provádění veškerých prací na pohřebišti je třeba dodržovat podmínky dohodnuté se správcem pohřebiště, zejména “

- respektování důstojnosti a místa omezením hlučných prací
- neomezování průchodností komunikací a přístupu k jednotlivým hrobovým místům
- nenarušování hrobových míst nebo jakékoli jiné omezování práv nájemců hrobových míst
- zajištění ochrany zeleně

6. Po ukončení prací je nutno uvést okolí místa, kde byly práce prováděny, do původního stavu.

Článek 10

Sankce

Porušení této obecně závazné vyhlášky bude postihováno podle zákona o přestupcích a zákona o obcích.

Článek 11

Zrušovací ustanovení

Tímto ustanovením se ruší Obecně závazná vyhláška Obce Nová Cerekev č. 1/2002 kterou se stanoví Řád veřejného pohřebiště v Nové Cerekvi schválené Obecním zastupitelstvem s účinností od 11.12. 2002.

Článek 12

Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti 15. den následující po jejím vyhlášení.

.....
starosta místostarosta

Město Chrast, jako provozovatel veřejného pohřebiště v Chrasti podle § 16, odst. 1 a v souladu s ustanovením § 19 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o pohřbnictví") vydává

Řád veřejného pohřebiště (dále jen "řád")

Článek 1

Úvodní ustanovení

- 1) Úcta k památce zemřelých a účast na smutku pozůstalých, jakož i společenské poslání pohřebišť, veřejně zdravotně technických zařízení, určených k pietnímu pohřbívání zemřelých, rozloučení se zemřelými nebo ukládání zpopelněných ostatků vyžadují, aby pohřebiště bylo udržováno v odpovídajícím stavu, a aby bylo dbáno všech zdravotních a jiných předpisů.
- 2) Tento řád upravuje podmínky užívání a provoz na veřejném pohřebišti v Chrasti, Šmídova ul., na p.p.890/2 v obci a k. ú. Chrast, která je ve vlastnictví církve římskokatolické.
- 3) Provozovatelem veřejného pohřebiště (dále jen "pohřebiště") je Město Chrast se sídlem Náměstí 1, 53851 Chrast u Chrudimě, IČO 00270199. Provozování pohřebiště je službou ve veřejném zájmu.
- 4) Kostel sv. Martina na pohřebišti slouží k obřadům pro rozloučení se zemřelými před uložením do hrobu nebo odvozem do krematoria. Kostel je majetkem a je také ve správě církve římskokatolické.
- 5) Ustanovení řádu jsou závazná pro provozovatele pohřebiště, nájemce hrobového místa, subjekty oprávněné k provozování pohřební služby, které na toto pohřebiště pozůstatky nebo ostatky zemřelého ukládají nebo jinak s nimi na pohřebišti nakládají, obstaravatele pohřebních a jiných úkonů, objednatelé služeb, pro osoby, které na pohřebišti s prokazatelným souhlasem provozovatele pohřebiště provádějí práce pro město, jakož i pro všechny návštěvníky pohřebiště.

Článek 2

Provozní doba pohřebiště

Provozní doba, v jejímž průběhu je pohřebiště zpřístupněno veřejnosti, je stanovena takto:

1. duben až 25. říjen.....	7-21 hod.
26. říjen až 5. listopad (Památka zesnulých)	8-20 hod.
6. listopad až 31. březen	8-17 hod.

Článek 3

Pořádek na pohřebišti a pravidla chování návštěvníků pohřebiště

1. Návštěvníci pohřebiště jsou povinni zdržet se jakéhokoli jednání, které by se dotýkalo důstojnosti zemřelých nebo mravního citění pozůstalých a veřejnosti, tzn. zejména chovat se hlučně, pouštět přenosné nosiče zvuku, kouřit, požívat alkoholické nápoje a jiné omamné a psychotropní látky, odhazovat odpadky

mimo nádoby k tomu určené, vodit psy, kočky a jiná zvířata. Není dovoleno používat prostory pohřebiště a jeho vybavení k jiným účelům, než k jakým jsou určeny.

2. Na pohřebišti je možné zdržovat se pouze v provozní době pohřebiště, stanovené v článku 2 tohoto řádu.
3. Děti do 10 let mají na pohřebišti přístup pouze v doprovodu dospělé osoby.
4. Na pohřebišti je zakázán přístup podnapilým osobám a osobám se psy, kočkami a jinými zvířaty.
5. Na pohřebišti je zakázáno jezdit na jízdních kolech, koloběžkách, skateboardech a kolečkových bruslích.
6. Motorová vozidla mohou na pohřebišti vjíždět a zdržovat se jen s prokazatelným souhlasem provozovatele pohřebiště, za podmínek stanovených provozovatelem. Jde zejména o dodržování vyhrazených jízdních tras, maximální povolené rychlosti, zákazu mytí vozidel, jejich oprav apod. Chodci mají vždy přednost před vozidly.
7. Provozovatel pohřebiště může v oprávněných případech přístup veřejnosti na pohřebišti nebo jeho část dočasně omezit nebo zakázat, např. v době provádění terénních úprav, exhumací, za sněhu, náledí, víchřice apod.
8. Vstup na rozptylovou loučku je pro veřejnost zakázán. Věnce a kytice (bez nádob na vodu) lze umísťovat pouze na plochu, která je na rozptylové loučce k tomuto účelu vyhrazená. Provozovatel pohřebiště je oprávněn zvadlé nebo jinak znehodnocené květinové dary příp. jiné předměty z těchto míst odstranit.
9. Ukládání nádob, nářadí a jiných předmětů na zelené pásy a místa kolem hrobových míst není dovoleno (z důvodů možnosti zabezpečit údržbu zeleně a vlastní bezpečnosti při pracích na této údržbě).
10. Svítilny a svíčky je možno na pohřebišti rozsvěcovat na jednotlivých hrobových místech pouze tehdy, pokud jsou vhodným způsobem zabezpečeny proti vzniku požáru. Na rozptylové loučce je dovoleno rozsvěcovat svíčky jenom na vyhrazené ploše.
11. Z hygienických důvodů není dovoleno v areálu pohřebiště pít vodu z vodovodních výpustí a nádrží. Tato voda je určena k provozním účelům provozovatele pohřebiště a na zalévání při údržbě zeleně na pronajatých hrobových místech. Není povoleno odnášet vodu v náhradních obalech z areálu pohřebiště.
12. Odpadky je třeba odkládat na stanovená místa. Je nutno respektovat povinnost třídění odpadu.
13. Návštěvníci nejsou oprávněni provádět jakékoli zásahy do zeleně, vysázené provozovatelem pohřebiště, ani nemohou provádět novou výsadbu zeleně bez jeho souhlasu.
14. Pořádání pietních a vzpomínkových akcí na pohřebišti je možné pouze se souhlasem provozovatele pohřebiště. Tím není dotčena povinnost svolavatele předem oznámit shromáždění podle zvláštního předpisu (zák. č. 84/1990 Sb., o právu shromážděvacím, ve znění pozdějších předpisů).
15. Na pohřebišti je povoleno provádět jakékoli práce pouze v rozsahu a takovým způsobem, který stanoví tento řád a se souhlasem provozovatele.
16. Dozor nad pořádkem na pohřebišti provádí provozovatel a to prostřednictvím finančního odboru Městského úřadu v Chrastí.

Článek 4

Rozsah služeb poskytovaných na pohřebišti

Provozovatel pohřebiště poskytuje zejména následující služby:

1. Pronájem hrobových míst
2. Správu a údržbu pohřebiště mimo pronajatých ploch vč. komunikací a okolní zeleně
3. Vedení evidence, související s provozováním pohřebiště
4. Zajišťuje výkopové práce, související s pohřbením a exhumací, pohřbívání, provádění exhumací, ukládání a rozptyl zpopelněných lidských ostatků

Článek 5

Ukládání lidských pozůstatků a zpopelněných lidských ostatků a jejich exhumace

1. Na pohřebišti se pohřbívají přednostně pozůstatky zemřelých z územního obvodu města Chrasti včetně místních částí Podlažice, Chacholice, Skála. V případě volné kapacity pohřebiště je možno po uzavření příslušné smlouvy pronajímat hrobová místa i pro pohřbení zemřelých z jiných obcí
2. Zemřelí mohou být na pohřebišti pohřbeni jen na základě platné nájemní smlouvy na hrobové místo, s prokazatelným souhlasem příslušného nájemce hrobového místa.
3. Zpopelněné ostatky mohou být, za předpokladu splnění předchozích bodů tohoto článku, uloženy bez ohledu na místo zpopelnění.
4. Lidské pozůstatky může do hrobů a hrodek ukládat pouze provozovatel pohřebiště, jiná osoba jen se souhlasem provozovatele. Obdobně to platí i o provádění prací spojených se zajišťováním exhumací.
5. Hroby pro ukládání lidských pozůstatků musí splňovat následující požadavky:
 2. jejich hloubka musí být u dospělých osob a dětí od 10 let nejméně 1,5 m, u dětí mladších 10 let nejméně 1,2 m.
 3. dno hrobu musí ležet nejméně 0,5 m nad hladinou podzemní vody,
 4. boční vzdálenosti mezi jednotlivými hroby musí činit nejméně 0,3 m,
 5. rakev s lidskými pozůstatky musí být po uložení do hrobu zasypána zkpřelou zeminou ve výši minimálně 1,2 m.
6. Nezpopelněné lidské ostatky musí být uloženy v hrobě po tlecí dobu, která se zřetelem ke složení půdy je stanovena na 15 let
7. Před uplynutím tlecí doby mohou být do téhož hrobu uloženy další lidské pozůstatky, pokud je možné je umístit nad úroveň naposledy pohřbených lidských ostatků a vrstva ulehle zeminou nad rakví bude činit nejméně 1 m.
8. Před uplynutím tlecí doby mohou být lidské ostatky exhumovány na žádost nájemce hrobového místa jen se souhlasem územně příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví (hygienika), nebo nařídí-li exhumaci v trestním řízení předseda senátu nebo státní zástupce. Náklady na exhumaci hradí ten, kdo o ni požádal; provozovatel pohřebiště zajistí při exhumaci provoz pohřebiště tak, aby nebyl narušen veřejný pořádek a aby byl vyloučen přenos možné nákazy.
9. Pokud jsou lidské ostatky uloženy v hrobce, není třeba k jejich přemístění, nemá-li být rakev otevřena, souhlasu územně příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví (hygienika)
10. Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na veřejném pohřebišti vždy jen se souhlasem provozovatele pohřebiště a způsobem, který odpovídá podmínkám pohřbívání na daném veřejném pohřebišti.

11. Ukládání do hrobu a hrobky (dále jen "hrob") se řídí těmito pravidly:
 - a. lidské pozůstatky se ukládají do hrobu pouze v rakvi,
 - b. lidské pozůstatky se ukládají zpravidla do jednoho hrobu po jedné rakvi,
 - c. se souhlasem provozovatele lze ve výjimečných případech uložit do jednoho hrobu více
 - d. rakví a to pokud jde o uložení do společného hrobu,
 - e. jsou-li pozůstatky ukládány do společného hrobu lze takto činit pouze se souhlasem
 - f. provozovatele, který určí způsob uložení, a souhlasem územně příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví (hygienika), zpravidla však po uplynutí tlečí doby,
 - g. rakev musí být po uložení do hrobu zasypána zkypřenou zeminou ve výši minimálně 120 cm.
12. Zpopelněné lidské ostatky je možné uložit na pohřebišti vždy jen se souhlasem provozovatele pohřebiště a způsobem, který stanoví.
13. Před spuštěním do hrobu musí být víko rakve pevně a trvale spojeno se spodní částí rakve.
14. Pro pohřbívání do hrobů musí být použity takové rakev, které ve stanovené tlečí době zetlí spolu s lidskými ostatky, tzn. nesmí obsahovat díly z PVC a jiných nerozložitelných materiálů, kovové díly jen omezeně; výplň rakví může být pouze z materiálů, jako dřevěné piliny, papír a látky, při výrobě rakví a jejich nátěrů nesmí být použity toxické látky.
15. Pro pohřbívání do hrodek je nutno použít rakev s max. rozměry 2,15 x 0,85 m a to:
 - celodubové nebo z jiných tvrdých druhů dřev, do které bude umístěna poloviční zinková vložka nebo
 - kovové s nepropustným dnem.
16. Ukládání zpopelněných lidských ostatků rozptylem se provádí pouze na místě k tomuto účelu vyhrazeném a schváleném (rozptylová loučka). Pro ukládání ostatků rozptylem je bezpodmínečně nutné, aby tyto ostatky byly zbaveny hrubých částic (tuto úpravu lze zajistit v krematoriích)
17. Ukládání zpopelněných lidských ostatků v urně se provádí se souhlasem provozovatele na pronajatém místě. Urna se umístí do speciálního pouzdra z betonu nebo jiného podobného materiálu do země nebo v obalu do schránky.
18. Exhumace se provádí v souladu s ustanovením obecně závazných právních předpisů, manipulace s lidskými ostatky uloženými v hrobkách se může provádět pouze se souhlasem provozovatele a územně příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví (hygienika).

Článek 6

Tlečí doba

Tlečí doba stanovená pro ukládání lidských pozůstatků do hrobů činí 15 let.

Článek 7

Propůjčení místa pro hrob, hrobku nebo urnu.

1. Provozovatel pohřebiště pronajímá hrobové místo na základě písemné smlouvy o nájmu na dobu určitou, vždy do 31. 12. příslušného kalendářního roku, a to:
 - a. místo pro hrob nebo hrobku zpravidla na dobu 3 let. Po každém uložení zesnulého však minimálně na tlečí dobu.

b. místo pro uložení urny na dobu 3 let.

Pokud je uzavírán nový nájemní vztah v průběhu kalendářního roku, je doba pronájmu o měsíce a dny, zbývající do konce kalendářního roku, delší.

Umožňují-li to poměry na pohřebišti a pokud nájemce plní své povinnosti a včas hradí příslušné nájemné, je provozovatel pohřebiště povinen pronajmout místo po uplynutí sjednané lhůty na další dobu. V opačném případě musí o tom včas a prokazatelně uvědomit toho komu bylo dosud místo pronajato.

Uložením urny do hrobu nebo náhrobku nedochází automaticky k prodloužení práva na užívání místa.

2. Přenechání hrobových míst provádí provozovatel pohřebiště fyzickým a právnickým osobám (dále jen oprávněným osobám), zpravidla tak, aby vznikly ucelené řady, oddíly či skupiny míst stejného charakteru.

3. Provozovatel pohřebiště je povinen mít plán pohřebiště, vést evidenci volných míst a dovolit na požádání občanům, aby do plánu a evidence volných míst mohli nahlížet.

4. Pronájem místa na pohřebišti v souladu s ujednáním ve smlouvě a s tímto řádem vznikne nájemci právo zřídit na najatém místě hrob, hrobku nebo urnové místo, uložit do něj tělo zemřelého nebo zpopelněné ostatky a upravit povrch místa, zejména zřídit náhrobek podle rozměrů a dispozic daných provozovatelem pohřebiště a vysázet květiny. Propůjčením místa nevzniká oprávněnému k tomuto místu právo vlastnické.

5. Nájem hrobového místa lze sjednat i na dobu předcházející pohřbení nebo uložení urny.

6. Podnájem hrobového místa je zakázán.

7. Právo k místu může být převedeno jen prostřednictvím provozovatele pohřebiště. Ujednáním oprávněného s třetí osobou o převodu práva k místu není provozovatel pohřebiště vázán. Právo k místu přechází v případě úmrtí nájemce na dědice.

8. Právo k místu se prokazuje písemnou smlouvou a potvrzením, že byla provedena úhrada za nájem místa a služby s nájmem související. V případě úmrtí nájemce, právoplatným dokladem o dědickém řízení.

9. Průkaz jiným způsobem lze výjimečně připustit, učiní-li osoba, jež právo uplatňuje, písemné prohlášení u provozovatele pohřebiště, že je oprávněnou osobou se vztahem k místu na pohřebišti a odpovídá za veškerou škodu, která by eventuálně provozovateli pohřebiště vznikla, pokud by se toto prohlášení ukázalo nepravdivým.

10. Výše ceny za nájem místa na pohřebišti a služby s nájmem související se stanoví na každý i započatý m2 v souladu s platnými předpisy o cenách a je uvedena v nájemní smlouvě.

Článek 8

Povinnosti a činnost provozovatele pohřebiště v souvislosti s nájmem hrobových míst

1. Provozovatel pohřebiště je povinen:

a) předat nájemci hrobového místa (dále jen "nájemce") k užívání vyznačené, číselně označené hrobové místo

b) umožnit nájemci zřízení hrobového zařízení hrobu nebo hrobky za podmínek stanovených v článku 9

c) umožnit nájemci užívání jeho hrobového místa a zařízení pohřebiště, zajistit přístup ke hrobovému místu a zdržet se jakýchkoli zásahů do hrobového místa nebo hrobového zařízení s výjimkou případů, kdy je nezbytné, např. v důsledku živelní pohromy, bezodkladně zajistit bezpečný a plynulý provoz pohřebiště,

nebo kdy je třeba provést pohřbení do sousedního hrobu, kamenosochařské práce nebo úpravu pohřebiště - v takovém případě je omezení přístupu ke hrobovému místu možné pouze po nezbytně nutnou dobu. Dojde-li k zásahu do hrobového místa nebo hrobového zařízení vinou provozovatele pohřebiště a vznikne-li škoda, je provozovatel pohřebiště povinen hrobové místo uvést do původního stavu.

2. Hrobová místa provozovatel pohřebiště zřizuje a připravuje k pronájmu tak, aby vznikly ucelené řady, oddíly či skupiny hrobů a hrobek stejného charakteru a rozměrů. Nikdo nemá nárok na individuální umístění mimo vymezený prostor

Článek 9

Povinnosti nájemce hrobového místa

Nájemce hrobového místa je povinen při užívání hrobového místa postupovat takto:

1. Hrobové zařízení zřídit v souladu s ustanoveními článku 10 a 11 tohoto řádu. Před zahájením prací si vyžádat písemný souhlas provozovatele pohřebiště a řídit se při provádění prací jeho pokyny. Měla-li být zřízena hrobka, předat provozovateli pohřebiště k odsouhlasení dokumentaci obsahující půdorys, bokorys a řez hrobkou včetně použitých materiálů s uvedením jména a adresy realizátora záměru, po dokončení hrobky požádat provozovatele pohřebiště o její technické převzetí a řídit se pokyny vydanými provozovatelem pohřebiště k trvalému užívání hrobky.
2. Provádět údržbu pronajatého hrobového místa a hrobového zařízení v následujícím rozsahu a následujícím způsobem:
 - a. nejpozději do 3 měsíců od pohřbení do hrobu zajistit úpravu pohřbívací plochy hrobového místa,
 - b. zajistit, aby plocha hrobového místa nezarůstala nevhodným porostem narušujícím estetický vzhled pohřebiště a průběžně zajišťovat údržbu hrobového místa a hrobového zařízení na vlastní náklady tak, aby jejich stav nebránil užívání hrobových míst ostatních nájemců a dalších osob,
 - c. odstranit včas znehodnocené květinové a jiné dary, odpad z vyhořelých svíček a další předměty, které narušují estetický vzhled pohřebiště,
 - d. neprodleně zajistit opravy hrobového zařízení pokud je narušena jeho stabilita, a ohrožuje tak zdraví, životy nebo majetek dalších osob. Pokud tak nájemce neučiní, je provozovatel pohřebiště oprávněn zajistit bezpečnost na náklady a riziko nájemce hrobového místa,
1. Zajistit na vlastní náklady, nejpozději do dne ukončení nájmu hrobového místa, odstranění hrobového zařízení včetně uren, jinak s nimi bude naloženo podle § 25 odst. 9 zákona o pohřebnictví
2. Oznamovat provozovateli pohřebiště veškeré změny údajů, potřebných pro vedení evidence pohřebiště v souladu s § 21 zákona o pohřebnictví
3. Strpět číselné označení hrobů provedené provozovatelem pohřebiště způsobem obvyklým na daném pohřebišti nebo jeho části.
4. Uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků nebo jakékoli další nakládání s nimi provádět jen způsobem, který je v souladu s článkem 5.
5. Zdržovat se na pohřebišti pouze v provozní době stanovené v článku 2.

Článek 10

Příslušenství hrobového místa na pohřebišti.

1. S příslušenstvím hrobového místa (rámem, pomníkem a pod.) je oprávněn disponovat jen nájemce hrobového místa, který je považován za vlastníka tohoto příslušenství. Zemře-li, přechází vlastnické právo k

hrobovému příslušenství na jeho dědice. Vlastník hrobového příslušenství je povinen kdykoliv své vlastnické právo prokázat provozovateli pohřebiště.

2. Dojde-li k zániku nájmu hrobového místa, je vlastník příslušenství povinen odstranit hrobové příslušenství, pokud neobnovil nájem k místu nebo se s novým nájemcem prokazatelně nedohodil jinak. Vlastník je povinen odstranit hrobové příslušenství ke dni skončení nájmu. Pokud si nájemce po skončení nájmu neodebere hrobové zařízení včetně urny, postupuje provozovatel pohřebiště podle § 25, bodu 9 zákona o pohřebnictví.

3. Pokud hrobové příslušenství ohrožuje bezpečnost osob na pohřebišti, a neuplynula-li doba, na kterou bylo hrobové místo pronajato, je provozovatel oprávněn postupovat tak, aby nebezpečí ohrožení zdraví, života osob nebo majetku osob bylo odstraněno. Pokud vlastník ve lhůtě stanovené provozovatelem pohřebiště neprovede potřebnou opravu sám, zajistí ji na náklad vlastníka, resp. nájemce hrobového místa, provozovatel pohřebiště. K zániku hrobového místa tím nedochází.

Článek 11

Podmínky pro zřízení hrobového zařízení a provádění prací na pohřebišti

1. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobu:

Základy musí odpovídat půdorysným rozměrům díla a hloubce základové spáry, která činí 600 mm. Základová deska nesmí zasahovat do profilu výkopu hrobu pro případ otevírání hrobu. Výšku základů lze snížit na úroveň 500 mm pod úroveň terénu v případě, že bude zamezeno promrzání např. šterkovým polštářem.

- a. základy památníků a náhrobků musí být zhotoveny z dostatečně únosného materiálu, odolného proti působení povětrnosti např. z prostého betonu či železobetonu, kamenného, příp. cihelného zdiva apod.,
- b. přední a zadní rámy hrobu musí být v jedné přímce s rámy sousedních hrobů,
- c. vlastní náhrobek a rámy musí být mezi sebou jednotlivě kotveny,
- d. při stavbě na svahovitém terénu musí být hrobové zařízení stejnoměrně odstupňováno

2. Podmínky pro zřízení hrobového zařízení hrobky:

- a. ke zřízení hrobky je nutný souhlas provozovatele pohřebiště,
- b. hloubka výkopu musí odpovídat počtu uvažovaných uložených rakví (maximálně však 260 cm),
- c. stěny musí být vybudovány ze stabilních materiálů (např. cihly, betonové tvárnice apod.), pokud bude použit litý beton, musí být vyvedena do boků hrobky difúzní zátka,
- d. stěny hrobky musí mít šíři nejméně 15 cm do hloubky 1,5 m od terénu, od 1,5 m pak 30 cm. V případě užití litého betonu nejméně 15 cm,
- e. dno hrobky může být bez betonového pokryvu (pouze kopaná zemina). V případě, že bude dno vybetonováno, musí být zřízen trativod o rozměrech nejméně 40 x 40 a hloubce 50 cm, vyplněný drenáží,
- f. zdivo musí být umístěno na betonovém základě min. 15 cm vysokém v šíři podle předpokládané vyzdívky,
- g. kovové prvky v hrobce (traverzy pro uložení rakví a stropní nosiče) musí být opatřeny antikorozními nátěry

- h. zastropení hrobky je nutné provést tak, aby mohly být rakve lehce umístěny na jednotlivá stanoviště s tím, že vstupní otvor a vlastní světlost hrobky musí být nejméně 220 cm (podle velikosti rakví),
- i. na zastropení a uzavření hrobky musí být použity železobetonové překládky, jejich spáry zalaty betonem a povrch zaizolován,
- j. nad zastropení je nutno použít 20 cm zeminy sloužící jako pachová zátka nebo umístit krycí desku neprodyšně uzavírající hrobku, se spárami vytmelenými trvalými tmeley,
- k. nosnost stropu musí být nejméně 100 kg na 1 m²,
- l. vlastní hrobové zařízení s výjimkou rámu musí být postaveno mimo hlavní konstrukci hrobky, na samostatném základě.

Provozovatel pohřebiště může ve svém souhlasu se zřízením hrobky stanovit:

- dobu výstavby hrobky,
- zabezpečení místa z hlediska pádu osob a bezpečnosti návštěvníků hřbitova,
- požadavky na ochranu zeleně v okolí staveniště,
- podmínky používání komunikací pohřebiště,
- způsob skladování materiálů, odpadů a jejich likvidace,
- povinnost dozoru při výstavbě,
- průběžné a závěrečné kontroly postupu prací.

3. Zřízenou hrobku přejímá po technické stránce provozovatel pohřebiště, který může pro trvalé užívání stavby určit:

- druh používaných rakví pro pohřbení v hrobce
- způsoby a cyklus revizí hrobky.

4. Dokumentaci spojenou se zřízením hrobky je provozovatel pohřebiště povinen archívovat

5. Při provádění veškerých prací na pohřebišti je třeba dodržovat podmínky dohodnuté s provozovatelem pohřebiště, zejména:

- respektování důstojnosti a místa a omezení hlučných prací,
- neomezování průchodnosti komunikací a přístupu k jednotlivým hrobovým místům,
- nenarušování hrobových míst nebo jakékoli jiné omezování práv nájemců hrobových míst,
- zajištění ochrany zeleně, kořenového systému zeleně.

6. Po ukončení prací na pohřebišti je nájemce hrobového místa, případně jím pověřená osoba, povinna na svůj náklad vyčistit okolí a uvést jej do původního stavu nejpozději ve lhůtě 48 hodin, včetně odklizení zbylého materiálu a zeminy. Ukončení prací je povinen nahlásit provozovateli pohřebiště. Nájemce (případně jím pověřená osoba) nese náklady, spojené s likvidací a odvozem odpadu ze stavebních prací, jakož i náklady spojené s používáním zařízení pohřebiště dle případného ceníku provozovatele

7. Žádost o souhlas s vybudováním hrobového příslušenství může podat pouze nájemce hrobového místa

8. Vybudované hrobové příslušenství nelze bez vědomí provozovatele pohřebiště odstraňovat. Bez prokázání oprávněnosti provozovateli pohřebiště nelze ze hřbitova odnášet a odvážet hrobové příslušenství.

9. Převod nebo přechod vlastnického práva k hrobce nebo hrobovému příslušenství je nabyvatel povinen prokazatelně oznámit provozovateli pohřebiště bez zbytečného odkladu.

10. Vlastnické právo k hrobce nebo k hrobovému příslušenství je povinen nájemce místa na pohřebišti sdělit

provozovateli pohřebiště i na jeho vyžádání.

11. Dozor nad činnostmi, spojenými se zřízením hrobového zařízení, vybudováním hrobky apod. v bodech 1, 2, 3, 4, 7, provádí a souhlas uděluje provozovatel pohřebiště prostřednictvím odboru výstavby a životního prostředí Městského úřadu v Chrasti.

Článek 12

Výsadba na pohřebišti

1. Stromy a keře lze nově vysazovat na pronajatých místech pouze po předchozím písemném povolení provozovatele pohřebiště.
2. Provozovatel pohřebiště může výsadbu, provedenou před nabytím účinnosti tohoto řádu, uzná-li za potřebné z hlediska celkového vzhledu pohřebiště, či jiných závažných důvodů odstranit bez náhrady tomu, kdo je vysadil.
3. Při likvidaci stromů je nutno postupovat podle zákona č. 114/ 1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, případně jiných vyhlášek k ochraně zeleně.

Článek 13

Lavičky

1. Lavičky do areálu pohřebiště instaluje provozovatel pohřebiště a to přenosné a pevné. Občané mohou lavičky instalovat jen po předchozím písemném souhlasu provozovatele pohřebiště, který může stanovit barvu, rozměry i tvar laviček, popř. i způsob jejich upevnění. Takto instalované lavičky mohou užívat všichni návštěvníci hřbitova.

Článek 14

Sankce

Porušení povinností stanovených řádem pohřebiště bude postiženo dle zákona o pohřebnictví a podle zákona č.200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Článek 15

Zrušovací ustanovení

Řád pohřebiště přijatý usnesením městské rady dne 27. 10. 1998 s doplněním ze dne 12. 10. 1999 se zrušuje dnem nabytí účinnosti tohoto řádu.

Článek 16

Účinnost

Tento řád byl schválen radou města Chrasti dne 6. 8. 2002, usnesením č. 183/2002 a tímto dnem nabyl platnosti a účinnosti. Řád pohřebiště je vyvěšen po dobu platnosti na místě obvyklém na pohřebišti města Chrasti.

Tomáš Vagenknecht - starosta

Vladimír Novotný - místostarosta

Statutární město Brno

VYHLÁŠKA č. 14/2002

Způsob a podmínky převozu a přechodného uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků na území statutárního města Brna

Zastupitelstvo města Brna schválilo na svém Z3/038 zasedání konaném ve dnech 25. 6. - 26. 6. 2002 v souladu s ustanovením § 4 odst. 4 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a na základě ustanovení § 10 písm. a) a § 84 odst. 2 písm. i) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, tuto obecně závaznou vyhlášku:

Článek 1

Úvodní ustanovení

1. Tato vyhláška upravuje způsob a podmínky převozu a přechodného uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků na území statutárního města Brna.

Článek 2

Zřizovací ustanovení

1. Pro přechodné uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků je zřízena **městská márnice** na Ústředním hřbitově města Brna, Vídeňská ulice č. 96.
2. Městská márnice je zařízení statutárního města Brna určené k přechodnému uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků. Provozní podmínky jsou upraveny provozním řádem. Provozovatel vede evidenci příjmů a výdejů lidských pozůstatků a lidských ostatků.
3. Ve statutárním městě Brně je zajištěna nepřetržitá přeprava lidských pozůstatků a lidských ostatků. Dispečink umožňuje zajistit oprávněné osobě, zajišťující pohřbení nebo odvoz na pitvu, převoz v průběhu 24 hod. denně. Lidské pozůstatky a lidské ostatky jsou v rámci nepřetržité přepravy přepravovány do objektu městské márnice, nebo do jiného vyhovujícího objektu, dle zákona.¹⁾

Článek 3

Provozní ustanovení

1. Provoz městské márnice je nepřetržitý. Provozovatel městské márnice postupuje po převzetí lidských pozůstatků podle pokynů uvedených na listě o prohlídce mrtvého, případně stanovených státním zástupcem nebo jiným orgánem činným v trestním řízení. Provozovatel není oprávněn přijímat nebo vydávat lidské pozůstatky ani poskytovat informace právníkům nebo fyzickým osobám bez příslušného zmocnění ke sjednání pohřbu.
2. Provozovatel odpovídá za zamezení přístupu nepovolaných osob do objektu městské márnice.

3. Do městské márnice se převážejí lidské pozůstatky zejména ze zdravotnických zařízení, ústavů sociální péče, bytů, veřejných i neveřejných prostranství na území statutárního města Brna, pokud u těchto lidských pozůstatků nebyla prohlížejícím lékařem nařízena pitva podle § 3 odst. 2 vyhl. č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřbívání, v platném znění. Provedení přepravy neopravňuje přepravce, pokud nemá další zmocnění, uplatňovat nárok na provedení dalších služeb spojených s pohřbením.
4. V případě, že prohlížející lékař nařídil pitvu zemřelého, převáží se lidské pozůstatky na příslušný patologicko-anatomický ústav dle dislokace nemocnic, nebo do Ústavu soudního lékařství.
5. Náklady spojené s uložením lidských pozůstatků ve zdravotnických zařízení nebo ústavech sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nebo pitvy a náklady spojené s jejich převozem nebo uložením lidských pozůstatků po uplynutí této doby u jiného subjektu hradí ten, kdo sjednává pohřbení dle § 5 odst. 1 zákona.¹⁾
6. Pokud zdravotnická zařízení nebo ústavy sociální péče po uplynutí 48 hodin od úmrtí nemohou samy zajistit další uložení lidských pozůstatků podle zákona¹⁾, zajistí jejich uložení v městské márnici. Přitom jsou povinny počínat si tak, aby náklady spojené s převozem a uložením do doby pohřbení byly co nejnižší.
7. V objektu městské márnice budou ukládány veškeré lidské pozůstatky, u nichž nedošlo ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí podle zvláštního předpisu²⁾ ke sjednání pohřbení, nebo nebyla zjištěna totožnost mrtvého do 1 týdne od zjištění úmrtí. Toto ustanovení se nevztahuje na časové období, kdy byla prováděna pitva, nebo kdy o využití lidských pozůstatků projevilo zájem zdravotnické zařízení, za účelem vědeckovýzkumných účelů nebo výuky, podle zvláštního právního předpisu.²⁾
8. Na území statutárního města Brna není povoleno dočasné uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků jiným způsobem, než umožňuje zákon.¹⁾ Výjimkou je doba potřebná k zajištění přepravy, s následným vyložením lidských pozůstatků a případnou čekací dobou před konáním smutečního obřadu. Čekací doba před smutečním obřadem nesmí překročit dobu 1 hodiny. Toto opatření se nevztahuje na vozidla, která mají v době provozu účinné chladičové zařízení.

Článek 4

Přestupky

1. Přestupku se dopustí ten, kdo zajišťuje převoz a dočasné uložení lidských pozůstatků a lidských ostatků, nebo zachází s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky v rozporu se zákonem.¹⁾ Za to mu může být uložena pokuta až do výše 50 000,- Kč. O řízení ve věcech přestupků platí obecné předpisy.³⁾

Článek 5

Závěrečná ustanovení

1. Tato vyhláška byla zveřejněna zákonem stanoveným způsobem dne 29. 7. 2002.
2. Tato vyhláška nabývá účinnosti 15. dnem po dni vyhlášení, tj. 13. 8. 2002.

RNDr.
primátor

Petr

Duchoň,
města

v.

r.
Brna

Pohřební ústav hl. m. Prahy
příspěvková organizace města
Staroměstské nám. 10 110 00 Praha 1, tel: 02 22861111

jako provozovatel krematoria vydává v souladu s ustanovením § 14 odst. 2 písm. b) zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pohřebnictví)

Řád krematoria v Praze 5 - Motole
Plzeňská 233/30, Praha 5

Článek 1
Základní ustanovení

Řád krematoria stanoví podmínky, za nichž provozovatel krematoria zabezpečuje provozování krematoria podle § 13 zákona o pohřebnictví. Je závazný pro provozovatele krematoria, jeho zaměstnance a ve vztahu k rozsahu a způsobu poskytování služeb pro všechny subjekty, které služeb krematoria využívají.

Článek 2
Rozsah služeb

Krematorium zabezpečuje:

- zpopelňování lidských pozůstatků a exhumovaných lidských ostatků a související nakládání s nimi, úpravu a ukládání popela do uren, jejich předávání nebo rozesílání
- zpopelňování tkání nebo orgánů odňatých žijícím osobám při poskytování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních včetně potracených nebo předčasně odňatých lidských plodů (dále jen lidské tkáně a orgány)
- provádění smutečních obřadů
- provozování obřadní síně

Článek 3
Provozní doba

Provozní doby pro poskytování služeb krematoria:

- přijímání lidských pozůstatků a lidských tkání a orgánů ke zpopelnění od pohřebních služeb je prováděno 24 hodin denně.
- provoz obřadních síní je zajišťován dle dispečinkem sjednaného pořadu obřadů
- výdej uren se zpopelněnými ostatky
 - pondělí od 8,00 do 17,00
 - středa od 8,00 do 15,00
 - pátek od 8,00 do 14,00

Článek 4

Podmínky pro přijímání lidských pozůstatků, lidských ostatků a tkání a orgánů ke zpopelnění

- 1) Provozovatel krematoria je oprávněn převzít lidské pozůstatky ke zpopelnění a zpopelnit je, pokud jsou splněny podmínky upravené v § 14 odst. 1 zákona o pohřbivnictví (tzn. zpopelnit je jen tehdy, je-li úmrtí doloženo listem o prohlídce mrtvého vystaveným prohlížejícím lékařem. V případě podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s úmrtím je kromě toho nutný i písemný souhlas státního zástupce nebo jiného orgánu činného v trestním řízení, který je k tomu oprávněn podle Trestního řádu). Splnění těchto podmínek doloží předávající pohřební služba příslušným zaměstnancům krematoria při přijetí lidských pozůstatků.
- 2) Provozovatel krematoria je povinen vyžadovat, aby předávané lidské pozůstatky byly uloženy v rakvích způsobem, uvedeným v příslušných ustanoveních zákona o pohřbivnictví, zejména v
 - § 4 odst. 1 písm. a (uložení lidských pozůstatků osoby, která v době úmrtí byla nakažena nebezpečnou nemocí nebo lidských pozůstatků ve stavu pokročilého rozkladu pouze do konečné rakve),
 - § 5 odst. 3 (okresní hygienik může stanovit způsob nakládání s lidskými pozůstatky osob nakažených v době úmrtí nebezpečnou nemocí, např. užít neprodyšně uzavřenou rakev a označit ji zákazem otevření)
 - § 8 odst. 1 (provozovatel pohřební služby je povinen zajistit, aby lidské pozůstatky při převozech na místo pohřbení nebo vystavení byly oblečené a uloženy do konečné rakve)
 - § 8 odst. 2 (uložení nekonzervovaných nebo nebalzamovaných lidských pozůstatků přepravovaných po dobu přesahující 8 hodin nebo na vzdálenost větší než 500 km v neprodyšně uzavřené rakvi nebo v chladicím zařízení).
- 3) Lidské pozůstatky v rozkladu, k nimž má být konán smuteční obřad, musí být v zájmu ochrany zdraví zaměstnanců a estetického průběhu smutečního obřadu uloženy do mrazicího boxu na -10°C , a to až do doby konání smutečního obřadu. Zpopelnění takových lidských pozůstatků může krematorium provést přednostně, za zvláštní příplatek. Po dohodě s osobou sjednávající pohřbení lze provést zpopelnění i před smutečním obřadem.
- 4) Lidské pozůstatky dopravené ke zpopelnění z jiného státu lze přijmout ke zpopelnění a zpopelnit je jen tehdy, pokud byla splněna ustanovení o přepravě lidských pozůstatků ze zahraničí obsažená v § 9 odst. 4 zákona o pohřbivnictví.
- 5) Každé lidské pozůstatky a lidské ostatky mohou být zpopelněny pouze v samostatné rakvi. Zetlelé lidské ostatky exhumované z jednoho hrobu (hrobky) mohou být zpopelněny ve společné rakvi.
- 6) Zdravotnické zařízení může sjednat s krematoriem zpopelnění lidských tkání a orgánů, přitom musí předložit prohlášení, že v rakvi jsou pouze lidské tkáně a orgány, u nichž není podezření z trestného činu. Lidské tkáně a orgány lze zpopelněvat pouze v samostatných rakvích, popř. schránkách odsouhlasených provozovatelem krematoria.
- 7) Do rakve s lidskými pozůstatky a ostatky nebo s lidskými tkáněmi a orgány nesmí být vloženy předměty z nespalitelných hmot, pokud se nejedná o šperky či kovové zubní náhrady, příp. nespalitelné části oděvů zemřelých a hořlaviny I. a II. třídy.
- 8) Jsou-li ke zpopelnění převzaty lidské pozůstatky kontaminované biologickými látkami, toxiny nebo radionuklidy, je nutno dodržet postup stanovený okresním hygienikem nebo SÚJB. V těchto případech platí přísný zákaz otevření rakve s lidskými pozůstatky.

Článek 5

Druhy rakví, které je možné zpopelněvat

Rakev určená pro zpopelnění lidských pozůstatků nebo lidských ostatků musí vyhovovat těmto podmínkám:

- nesmí přesahovat délku 220 cm, šířku 75 cm a výšku včetně podstavce 76 cm,
- nesmí propouštět kapaliny,
- pro užitý typ rakve musí být vydán atest ekologické nezávadnosti.

Článek 6

Evidence lidských pozůstatků, lidských ostatků, lidských tkání a orgánů přijatých ke zpopelnění

1) Rakev s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky určená ke zpopelnění musí být při předáním krematoriu označena štítkem se jménem a příjmením zemřelého a typovým označením rakve. Přijetí musí krematorium neprodleně zaevidovat v knize příjmu. Přijímající pracovník ověří, zda údaje na štítku a v knize příjmu souhlasí s údaji v listu o prohlídce mrtvého. Při zjištění nesrovnalostí je přijímající pracovník krematoria oprávněn přijetí lidských pozůstatků nebo lidských ostatků do vyřešení nesrovnalostí odmítnout.

2) Jestliže je v listu o prohlídce mrtvého uvedeno, že zemřelý měl snímatelné nebo nesnímatelné předměty, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů, vyznačí přijímající pracovník tuto skutečnost výrazně do knihy příjmu zemřelých v krematoriu a dále postupuje podle tzv. "zvláštního režimu zpopelnění" (viz článek 11).

4) 3) Zápis převzatých lidských pozůstatků a lidských ostatků do knihy příjmu zahrnuje:

- identifikaci předávající pohřební služby nebo předávajícího jiného subjektu datem přijetí lidských pozůstatků nebo lidských ostatků
- jméno a příjmení zemřelého
- den, měsíc, rok a místo narození
- datum obřadu (má-li být proveden obřad)
- popis předaných předmětů, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů (ozdoby, protetika apod.)
- označení typu dodané rakve
- podpis předávajícího subjektu
- podpis přijímajícího zástupce krematoria

4) Zpopelnění lidských pozůstatků, lidských ostatků, lidských tkání a orgánů se zaznamenává do tzv. knihy

zpopelnění, která obsahuje:

- evidenční číslo zpopelnění
- jméno a příjmení zemřelého
- den, měsíc, rok a místo narození
- poslední trvalé bydliště
- den, měsíc, rok a místo úmrtí
- den, měsíc, rok a datum zpopelnění
- komu byla urna vydána, popř. jak s ní bylo jinak naloženo (v případě, že urna nebyla osobou sjednávající pohřbení nebo jí pověřenou osobou vyzvednuta).

5) Evidenční čísla zpopelnění jsou přidělována v knize zpopelnění pracovníkem krematoria v postupném pořadí (od počátku zahájení provozu krematoria) při zápisu údajů z listu o prohlídce mrtvého.

6) Listy o prohlídce mrtvého, které slouží jako zdroje informací pro vedení evidence, jsou zakládány v krematoriu podle evidenčních čísel zpopelnění.

Článek 7

Uložení lidských pozůstatků, lidských ostatků a lidských tkání a orgánů do zpopelnění

1) Krematorium ukládá lidské pozůstatky a nezetlelé lidské ostatky do zpopelnění pouze v chladicím zařízení splňujícím podmínky uvedené v § 7 odst.1 písm.e) zákona o pohřebnictví, tzn.:

Chladicí zařízení musí zajišťovat trvalé udržení teploty v rozmezí 0 až + 2°C a v případě, kdy lhůta od zjištění úmrtí přesáhne 1 týden, nebo kdy to vyžaduje stav lidských pozůstatků, v chladicím zařízení zajišťujícím trvalé udržení teploty nižší než - 10°C.

- 2) Zetlelé lidské ostatky a lidské tkáně a orgány ukládá krematorium do zpopelnění v chladicím zařízení při teplotě 0 až + 2°C.
- 3) Lidské pozůstatky a lidské ostatky přijaté ke zpopelnění jsou do chladicího zařízení krematoria ukládány vždy v rakvi, lidské tkáně a orgány v rakvi nebo ve schránce odsouhlasené provozovatelem krematoria.
- 4) Jestliže je v listu o prohlídce mrtvého uvedeno, že zemřelý měl snímatelné nebo nesnímatelné předměty, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů, postupuje se při uložení rakve s lidskými pozůstatky do zpopelnění podle tzv. "zvláštního režimu zpopelnění" (viz článek 11).

Článek 8

Podmínky zpopelnění lidských pozůstatků, lidských ostatků, lidských tkání a orgánů

- 1) Rakev s lidskými pozůstatky, lidskými ostatky, lidskými tkáněmi a orgány musí být před zasunutím do kremační pece označena podle § 14 odst. 2 písm. e) zákona o pohřbnictví (tzn. opatřena značkou nezníčitelnou ohněm, obsahující číslo záznamu o zpopelnění – tzv. evidenční číslo zpopelnění - v návaznosti na vedenou evidenci).
- 2) Krematorium je povinno dbát, aby se zpopelnění provádělo při dodržování všech hygienických a pietních zásad, popel jednoho mrtvého se nemísil s popelem jiného mrtvého nebo nedošlo k jeho záměně.
- 3) Jestliže je v listu o prohlídce mrtvého uvedeno, že zemřelý měl snímatelné nebo nesnímatelné předměty, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů postupuje se podle tzv. "zvláštního režimu zpopelnění" (viz článek 11).
- 4) O pořadí zpopelnění rozhoduje provozovatel krematoria, přihlíží přitom k provozním, hygienickým a estetickým důvodům.

Článek 9

Způsob ukládání zpopelněných lidských ostatků do uren

- 1) Po každém zpopelnění musí být popel pečlivě a úplně vybrán z kremační pece a uložen do urny v souladu s ustanovením § 14 odst. 2 písm. f) zákona o pohřbnictví, to znamená:

popel zbavený kovových a jiných nespálitelných příměsí spolu s nespálitelnou značkou obsahující číslo záznamu o zpopelnění – tzv. evidenční číslo zpopelnění - je třeba uložit do pevně uzavíratelné urny, důkladně ji uzavřít a označit štítkem obsahujícím

- číslo záznamu o zpopelnění (evidenční číslo zpopelnění)
- jméno a příjmením zemřelého;
- datum narození, úmrtí a zpopelnění
- název krematoria

Článek 10

Uskladnění a předávání uren

- 1) Při výdeji urny osobě, která sjednala pohřbení nebo jí pověřené osobě, postupuje krematorium podle § 14 odst. 2 písm. h) zákona o pohřbnictví, to znamená:

bez zbytečného odkladu je třeba vyzvat k převzetí a předat urnu fyzické nebo právnické osobě, která

sjednala pohřbení, nebo jí pověřené osobě (případně na vyžádání urnu oprávněné osobě zaslat). Pokud tato osoba do 12 měsíců ode dne zpopelnění urnu od provozovatele krematoria nepřevzme, je provozovatel krematoria oprávněn lidské ostatky uložit smísením se zemí do společného hrobu na veřejném pohřebišti (datum a místo, kde byly zpopelněné lidské ostatky uloženy do společného hrobu musí být evidovány).

- 2) Převzetí urny s popelem potvrdí přejímající svým podpisem na výdejním dokladu. Krematorium tyto výdejní doklady archivuje.
- 3) Dovoluje-li to dostatek místa, může krematorium zajišťovat za zvláštní poplatek dočasnou úschovu urny.

Článek 11 Zvláštní režim zpopelnění

- 1) Provozovatel krematoria je povinen podle § 14 odst. 2 písm. g) zákona o pohřebnictví předat proti písemnému potvrzení soudu, příslušnému k projednání dědictví, k dědickému řízení předměty nalezené mezi zpopelněnými lidskými pozůstatky, o nichž lze zejména s přihlédnutím k listu o prohlídce mrtvého důvodně předpokládat, že jde o slitky z drahých kovů.
- 2) K zabezpečení tohoto požadavku je stanoven tzv. "zvláštní režim zpopelnění" zahrnující následující postup:
 - f) Je-li v listu o prohlídce mrtvého uvedeno, že má při sobě snímatelné nebo nesnímatelné předměty, o nichž lze důvodně předpokládat, že jsou z drahých kovů, je povinen přejímající pracovník provést jejich fyzické porovnání s údaji uvedenými na listu o prohlídce mrtvého (výjimku tvoří případy, pokud okresní hygienik zakázal otevření rakve v rámci stanovení způsobu nakládání s lidskými pozůstatky podle § 5 odst. 6 zákona o pohřebnictví). Pracovník při kontrole je povinen použít osobní ochranné prostředky (latexové rukavice). Pokud jsou zjištěny nesrovnalosti, je povinen mrtvého nepřevzít, nepotvrdí-li písemně zjištěný rozdíl osoba předávající lidské pozůstatky.
 - g) Po provedení kontroly dle odst. 1 uloží rakev s lidskými pozůstatky v uzamčeném chladicím zařízení až do doby převzetí ke zpopelnění.
 - h) Při převzetí rakve z chladicího zařízení, jejím transportu ke kremační peci, vložení do pece a dále při hledání nemagnetických kovových slitků, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů, jejich zaevidování a uložení musí být kromě pracovníka provádějícího zmíněné úkony po celou dobu přítomen druhý, dozorující pracovník, určený provozovatelem krematoria..
 - i) Před zpopelněním provedou pracovníci uvedení v předchozím odstavci kontrolu snímatelných nebo nesnímatelných předmětů z drahých kovů, dle zápisu z knihy příjmu, případně listu o prohlídce zemřelého (výjimku tvoří případy, pokud okresní hygienik zakázal otevření rakve v rámci stanovení způsobu nakládání s lidskými pozůstatky podle § 5 odst. 3 zákona o pohřebnictví). Při zjištění nesrovnalostí nesmí být zahájeno zpopelnění až do vyřešení celého případu.
 - j) Zpopelnění může být zahájeno, pokud kontrola proběhne bez závad, případně po vyřešení zjištěných nesrovnalostí.
 - k) Po zpopelnění musí být odděleny nemagnetické kovové slitky, o nichž lze předpokládat, že jsou z drahých kovů.
 - l) Tyto slitky se zváží zapíše do evidence a předají proti písemnému potvrzení místně příslušnému soudu pro pozůstalostní řízení. Potvrzení obsahuje:
 - jméno a příjmení zemřelého
 - poslední trvalé bydliště zemřelého
 - datum narození a datum úmrtí zemřelého
 - datum a evidenční číslo zpopelnění
 - popis a váhu slitků
 - datum předání
 - jména, podpisy a razítka předávajícího a přejímajícího.

Článek 12 Provádění smutečních obřadů

- 14) Krematorium provádí podle objednávky fyzických a právnických osob smuteční obřady před zpopelněním, popřípadě smuteční obřady s vystavením urny se zpopelněnými ostatky.
- 15) Krematorium umožňuje v souladu s ustanovením § 14 odst. 2 písm. c) zákona o pohřbnictví při smutečních obřadech účast registrovaných církví, náboženských společností a jiných subjektů a právnických osob v souladu s projevenou vůlí osoby sjednávající pohřbení.
- 16) Při příjmu objednávky smutečního obřadu stanoví pracovníci provozovatele krematoria datum a dobu provedení obřadu.
- 17) Smuteční obřady se provádějí ve stanovené provozní době zpravidla v pracovních dnech, v případě potřeby i ve dnech pracovního klidu, konají se v odstupu minimálně 30 minut.
- 18) Objednavatel si může rovněž objednat další služby, které může krematorium provést, pokud neodporují platným právním předpisům, veřejnému pořádku a důstojnosti obřadu.
- 19) Denní pořad smutečních obřadů s vyznačením jmen zemřelých a doby konání obřadů vyvěsí provozovatel na obvyklém místě přístupném veřejnosti.
- 20) Provozovatel je oprávněn odložit provedení kremačního obřadu, nebylo-li tělo zemřelého dopraveno do krematoria včas v potřebné lhůtě to je 1 den před začátkem smutečního obřadu.
- 21) Krematorium umožní vystavení zemřelého (ve lhůtě do 1 týdne od úmrtí, je-li tělo konzervováno, i ve lhůtě delší – viz ustanovení § 4 odst. 1 písm. c) zákona o pohřbnictví), pokud o to objednatel pohřbení (smutečního obřadu) požádá při projednávání průběhu obřadu nejpozději však 20 minut před stanoveným zahájením obřadu.
- 22) Rakve se zemřelými, pro něž má být proveden smuteční obřad, musí být přejímajícím pracovníkem krematoria viditelně označeny druhem smutečního obřadu, dnem a hodinou konání.
- 23) Pro smuteční obřad rozloučení se zpopelněnými lidskými pozůstatky lze zapůjčit výhradně novou rakev zakoupenou od výrobce.
- 24) Žádá-li objednatel pohřbení otevření rakve k ověření totožnosti zemřelého, krematorium mu je povinno vyhovět (s výjimkou případů, kdy to neumožní okresní hygienik podle ustanovení čl. 5 odst. 3 zákona o pohřbnictví). Vzniknou-li přitom jakékoliv pochybnosti, nesmí být zpopelnění provedeno, dokud nebude totožnost zemřelého bezpečně ověřena.
- 25) Pracovníci krematoria nejsou oprávněni se zemřelým manipulovat, s výjimkou nejjednodušších úprav oděvu před pietním aktem. Při těchto úpravách použije pracovník osobní ochranné prostředky (latexové rukavice). Za vzhled a úpravu zemřelého, typ dodané rakve, dodané věnce, kytice a jiné květinové dary včetně stuh odpovídá osoba (pohřební služba), která smuteční obřad v krematoriu objednala a předala krematoriu rakev se zemřelým a květinové dary.
- 26) Pokud nebudou věnce, kytice a jiné květinové dary včetně stuh věnované k uctění památky zemřelého na požádání objednatele vydány pozůstalým, budou provozovatelem krematoria po skončení smutečního obřadu zničeny.
- 27) Přípomínky týkající se dodané rakve, úpravy zemřelého nebo květinových darů může uplatnit objednatel pohřbení bezprostředně po zjištění nesrovnalostí u pohřební služby, s níž pohřbení zahrnující smuteční obřad sjednal. V zájmu zabezpečení předmětů potřebných pro reklamační řízení je třeba, aby o této skutečnosti informoval bezprostředně po pietním obřadu provozovatele krematoria. Ten poté posečká s likvidací předmětu reklamace, aby umožnil posouzení oprávněnosti uplatněné reklamace.
- 28) Pozůstalí mohou uplatnit případné připomínky k průběhu smutečního obřadu v průběhu nebo bezprostředně po obřadu přímo v krematoriu u osoby zastupující provozovatele krematoria.

Článek 13 Chování pracovníků krematoria a jeho návštěvníků

- 1) Pracovníci krematoria jsou povinni:
 - zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli v souvislosti s výkonem svého zaměstnání,
 - musí být vždy slušně a pietně oděni a musí zachovávat zásady osobní hygieny,
 - chovat se k pozůstalým i ostatním návštěvníkům zdvořile a ohleduplně,
 - zachovávat pietu k zemřelým, kteří jsou zpopelňováni,
 - dbát, aby obřadní síň byla udržována v čistém, upraveném stavu a rakev se zemřelým byla k obřadu vystavena důstojně,

- zamezit vstupu nepovolaných osob do provozních prostor krematoria (žároviště, chladicích komor apod.).
- 2) Návštěvníci krematoria jsou povinni:
- chovat se vždy způsobem odpovídajícím důstojnosti místa; není dovoleno zejména dělat hluk, užívat komunikační přístroje (mobilní telefony), kouřit, odhazovat odpadky, vodit (nosit) zvířata nebo si jinak nevhodně počínat,
 - vstupovat do obřadní síně po uvedení pověřenými zaměstnanci krematoria, děti do 10 let mohou vstupovat do prostor krematoria jen v doprovodu dospělých,
 - respektovat pokyny zaměstnanců krematoria spojené s pohybem v prostorách krematoria a zachováváním důstojnosti daného místa.
- 3) Závažné porušení řádu krematoria jeho návštěvníky může být řešeno jako přestupek nebo trestný čin.

Článek 14 Ostatní ustanovení

Řád krematoria je k dispozici k nahlédnutí v kanceláři krematoria a vystaven na obvyklém místě vyhrazeném pro informace určené návštěvníkům krematoria, na požádání může být poskytnut smluvním partnerům krematoria.

Článek 15 Účinnost

Tento řád krematoria nabývá účinností dne: 1. 12. 2002

.....